NAZ.
...manuele III
XVI
D
29
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI

AUTHORE

FRANCISCO MARIA GASPARRO

ROMANO

In Almæ Urbis Archigymnaſio ejuſdem Juris publico Profeſſore,

ET IN ROMANA CURIA ADVOCATO.

Ad uſum Seminarii Romani.

PARS TERTIA.

ROMÆ MDCCXXI.

Typis de Martiis, propè Templum S. Mariæ de Pace.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

Reimprimatur

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sac. Palatii Apoſtolici.

T. Cervinus Epiſcop. Heracleæ Viceſg.

APPROBATIO OPERIS.

CLARORUM Auctorum laus eſt, ùt ſibi non ſint in multiplici ſcriptione diſſimiles, ubique ſcilicet ingenii ſui fœlicitati reſpondentes. Quaproptèr quum olim unam, & alteram Domini Franciſci Mariæ Gaſparri, noſtræ Univerſitatis publici Lectoris, Canonicarum Inſtitutionum partem; nunc verò Tertiam, & Quartam ſeorſim edendas Reverendiſſimi Patris Magiſtri Sacri Palatii Apoſtolici juſſu, ſedulò inſpexerim, ac ſibi invicem cohærere cognoverim; bonis moribus non adverſantes, & Legum ſtudioſis opem eximiam afferentes; Laborem hunc, qui totti operi complementum adſtruit, & pulcherrimam imponit coronidem, Typis meritò evulgandum exiſtimo; Idib. Octobris 1702.

Camillus Spretus Sac. Conſiſt. Advocatus, & Urbis Archigymnaſii Rector Deputatus.

Reimprimatur

Fr. Gregorius Selleri Sac. Pal. Apoſtolic. Magiſter Ord. Prædic.

INDEX

INDEX TITULORUM TERTIÆ PARTIS.

TITULUS PROŒMIALIS.

De Juriſdictione in genere. pag. 3.

TITULUS I.

Quid, & quotuplex ſit Judicium. pag. 9.

TITULUS II.

De Foro Competenti. pag. 15.

CAP. I.

De Foro Domicilii. pag. 16.

CAP. II.

De Foro rei ſitæ. pag. 19.

CAP. III.

De Foro Contractus. pag. 21.

CAP. IV.

De Foro ratione Prorogationis. pag. 24.

CAP. V.

De Foro Clericorum. pag. 30.

TITU-

Digitized by Google

TITULUS III.
De Litis Conteſtatione. pag. 58.

CAP. UNICUM.
De Litis Pendentia. pag. 72.

TITULUS IV.
De Contumacia. pag. 76.

TITULUS V.
De Juramento Calumniæ. pag. 85.

TITULUS VI.
De Dilationibus. pag. 88.

CAP. UNICUM.
De Feriis pag. 91.

TITULUS VII.
De Confeſſis. pag. 96.

TITULUS VIII.
De Probationibus. pag. 109.

CAPITULUM I.
De Probatione per Teſtes. pag. 119.

CAPITULUM II.
De Probatione per Inſtrumenta. pag. 147.

CAPITULUM III.
De Probatione per Præſumptiones. pag. 157.

CA-

CAPITULUM ULTIMUM.
De Probatione per Juramentum. pag. 162.

TITULUS IX.
De Sententia, & Re judicata. pag. 171.

TITULUS X.
De Appellationibus. pag. 181.

TITULUS ULTIMUS.
De in integrum Reſtitutione. pag. 210.

PARS

Digitized by Google

Digitized by Google

PARS TERTIA.

DE IUDICIIS.

CUM in Judiciis, quæ tertiæ hujus partis objectum ſunt, principem locum Judex obtineat, & hujus denominatio à juriſdictione deſumatur, quæ baſis, & fundamentum Judiciorum appellatur à *Baldo in Rubric. C. ſi à non competente &c.* Ideo mox acquirendæ Judiciorum notioni, generica quædam, & ſubſtantialia circa juriſdictionem ipſam ducimus præmittenda. Quare ſit.

Digitized by Google

TITULUS PROŒMIALIS,

De juriſdictione in genere.

1 QUOAD nomen Juriſdictionis, Azonis ſententiæ adhærentes Fulgoſius, Zaſius, Tiraquellus, & alii quidam, legendum eſſe volunt *Juriſditio* non *Juriſdictio*, cùm ditio idem ſit ac Imperium, proùt loquitur Juſtinianus *in §. 1. proœmii Inſtit.* Lectio
2 tamèn communis, & uſitata retinenda eſt, quod nempè Juriſdictionis nomèn derivetur à *Jure dicendo*, & apertè liquet ex verbis *Text. in l.* 1. *&* 18. *ff. de Juriſdict. omn. Judic.*
3 Quare à Perezio *in C. tit. mox. cit.* definitur Juriſdictio, quod ſit = *Publica de cauſis cognoſcendi, & judicandi poteſtas* = *Publica* inquam, ideſt bono publico neceſſaria, vel idonea.
4 Juriſdictio, ùt ſic accepta dividitur in Juriſdictionem ſimplicem, & imperium. Juriſdictio ſimplex eſt illa, quæ ſpectat ad officium Judicis mercenarium: Imperium verò eſt, quod officio nobili Judicis exer-
5 cetur. Ità *Bart. in l.* 1. *ff. tit. cit.* Illud autèm dicitur officium Judicis nobile, quod exercetur à Judice motu proprio, ideſt vel parte non petente, vel non petente ope actionis ſtrictè ſumptæ, ùt eſt ferre leges, procedere ad inquiſitionem, delicta punire, reſtituere in integrum gravitèr læſum; quapropter facultas reſtituendi in integrum non concedebatur à Jure civili Magiſtratibus Municipalibus, ſeù Civitatum, quià illi non habebant Imperium, ſed meram Juriſdictionem;

6 Textus eſt expreſſus *in l.* 26. *ff. ad municipal.* Officium verò Judicis mercenarium illud dicitur., quod non exercetur niſi ad inſtantiam partis habentis actionem in Jure fundatam *Bartol. in l. depoſita num.* 2. *& ſeq. C. depoſ. Felin. in cap.* 2. *num.* 8. *de offic. Judic. Ridolph. in prax. par.* 2. *cap.* 4. *num.* 57. Unde qui ſimplicem Jurisdictionem habet motu proprio non poteſt Judicium incipere, imò ſi partes à litigando deſiſtant, vel tranſigant, Judicis quoque officium expirat.

7 Imperium verò proùt diſtinguitur à ſimplici Juriſdictione dividitur in merum, & mixtum. Merum eſt, quod exercetur officio Judicis nobili primariò reſpiciente publicam utilitatem; Mixtum verò, quod exercetur officio Judicis nobili reſpicient primariò utilitatem privatam *Abb. in cap. quod ſedem numer.* 5. *de offic. Jud. ordin. Pax Jordan. elucubrat. tom.* 3.
8 *lib.* 13. *tit.* 2. *num.* 19. Ad Imperium merum ſpectat leges condere, monetam cudere, eſſe illum, ad quem ultimò appellatur, conſtituere publicos Miniſtros, punire facinoroſos pœna mortis naturalis, vel civilis, imponere vectigalia, &c. Et in Summo Pontifice con-
9 vocare univerſale Concilium &c. Ad mixtum autèm pertinet concedere minoribus veniam ætatis, legitimare illegitimos, coercere carcere, vel pœna pecuniaria delinquentes, dare facultatem, ùt procedatur poſtpoſita appellatione, conſtituere tutorem, vel curatorem, interponere authoritatem in emancipatione, vel venditione immobilium, concedere reſtitutionem in integrum &c. In Pontifice transferre Epiſcopum de uno Epiſcopatu ad alium, dividere, vel unire Epiſcopatum.

10 Altera jàm, ac famigerata Juriſdictionis diviſio eſt in ordinariam, & delegatam. Primam DD. vocant

pro-

propriam: Secundam *impropriam*, *alienam*, vel *mandatam*. Ordinaria eſt *Juriſdictio*, *quam quis ex munere ſuo*, *& ſuo nomine exercet*, qualem habent Epiſcopi, Capitulum Sede Vacante, Vicarius generalis Epiſcopi &c. *Bart. & alii in l. more major ff. de Juriſd. omn. Judic. Veſtr. in prax. lib. 3. cap. 3. Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 16. num. 5. Pax Jordan. elucubr. vol. 3.*
11 *lib. 13. tit. 3. num. 1. & per tot.* Et ſubdividitur hæc ordinaria Juriſdictio in contentioſam, qua dirimuntur controverſiæ litigantium, & voluntariam, quæ dictas controverſias non reſpicit, & ad eam ſpectat collatio Beneficiorum, conceſſio privilegiorum, oblatio ordinum &c.
12 Juriſdictio autèm delegata, eſt *poteſtas*. *quæ non ex proprio munere*, *ſed ex commiſſione mediata*, *vel immediata alterius id ex proprio munere habentis Juriſdictionem exercere poteſt*: *Pax Jordan. loco cit. tit. 6. per tot. Marant. in prax. part. 4. diſtinct. 5. Triviſ. deciſ. 1. per tot.*

13 Differt autèm primò Juriſdictio ordinaria à delegata, quod habens Juriſdictionem ordinariam, poſſit eam alteri delegare; habens verò delegatam non poſſit regularitèr eam alteri ſubdelegare *Tex. in l. 5. ff. de Juriſd.*

14 Excipe delegatum à Principe ſupremo, ùt Papa, Imperatore, Rege, vel Republica Superiorem non recognoſcente, qui poteſt ſubdelegare *l. 5. C. de. Judiciis*, *& cap. fin. de offic. deleg. Jaſon. in l. 1. num. 65. ff. de offic. ejus &c. Fachin. contr. Jur. lib. 1. cap. 45. Bellon. de mand. Juriſdict. cap. 5. quæſt. 4. Ricc. collect. 1017. Addit. ad Sanfelic. deciſ. 368. verſ. an poſſit Delegatus, Rot. deciſ. 140. num. 9. & ſeqq. par. 13. rec.*

15 Excipe ulteriùs delegatum etiàm à Principe non ſupremo poſſe ſubdelegare, ſi fuerit delegatus ad univerſitatem cauſarum, tunc enìm ad aliquas cauſas particulares

Digitized by Google

culares contentas ſub univerſitate delegata poterit alium ſubdelegare *Vant. de nullit. ex defect. Juriſd. deleg. num.* 24. & 25. *Tuſch. lit. D. concluſ.* 152. Ratio eſt, quià Juriſdictio delegata ad univerſitatem cauſarum æquiparatur ordinariæ, quantùm à Jure permittitur.

16 Nec obſtat *Text. in cap.* 18. *de ſent. & re judic.* ubi refertur ſubdelegatio facta ab eo, qui erat tantùm deputatus ad cauſam particularem, & ſubdelegatio non improbatur.

17 Quamvis enìm non improbetur, neque expreſsè approbatur, & ideò de ejus nullitate nulla fit mentio, quià ſuper hoc Pontifex non fuerat conſultus, & ipſa cauſa jàm erat ad Romanam Curiam devoluta, & in nihilo ampliùs pendebat ab illa ſubdelegatione.

18 Altera differentia ſtat in hoc, quod Jurisdictio ordinaria non vicaria non expirat morte Principis concedentis etiam re integra, quià talis Juriſdictio in eo, cui conceſſa fuit evadit tanquam quid illius proprium, & tanquam dignitas, ac gratia ei collata, quæ non expirat morte concedentis *cap. ult. de reſcript.* & *Rot. coram Merlin. deciſ.* 157. *num.* 4.

19 Dixi *non vicaria*, quià ùt monui in prima parte Inſtitutionum *ſub tit. de Epiſcopis, & eorum officio, ac poteſtate cap. de Vicario generali, & foraneo Epiſcopi*; Juriſdictio Vicarii generalis, licèt ordinaria, expirat mortuo Epiſcopo, quià eſt acceſſoria ad illam, veluti

20 principalem. E contra verò Juriſdictio delegata expirat mortuo delegante, vel quomodocumque Juriſdictionem amittente, dummodo res adhuc ſit integra, *l. 6. ff. de Juriſd.* & *cap.* 30. *de offic. deleg. ac cap. fin. de offic. Legat. Bellon. de Juriſd. cap.* 10. *quæſt.* 3. *per tot. Ricc. collect.* 1048. *de Franch. deciſ.* 255. *Rot. coram*

ram Duran. deciſ. 307. *num.* 21. *& ſeqq. & coram Ca-*
21 *val. deciſ.* 347. *num.* 21. *& ſeq.* Res autèm deſinit eſſe integra per citationem factam coram delegato *Text. eſt. in cap. 2. de offic. deleg.* & ſi Juriſdictio delegata fuerit ad aliquid, ad quod citatione non ſit opus, puta viſitandam provinciam, tùnc res deſinit eſſe integra, & perpetuatur Juriſdictio delegata per primum exercitium illius poteſtatis delegatæ.

22 Tertia differentia eſt, quod Ordinarius re etiàm non integra poſſit delegationem revocare, quod tamèn abſquè juſta cauſa facere non debet *l. 58. ff. de ju-*
23 *diciis*. Delegatus autèm, ſi totam cauſam ſubdelegaverit, re non integra, non poſſit ſubdelegationem revocare; imò moriente ſubdelegato, vel quovis modò Juriſdictionem ſubdelegatam amitente, non redit Juriſdictio ad ſubdelegantem, quià per exercitium Juriſdictionis à ſubdelegato factum, Juriſdictio ſubdelegantis jàm officio ſuo functi penitùs expiravit *Text.*
24 *eſt in c. 37. de offic. deleg.* Si verò aliqua tantùm cauſæ pars ſubdelegata fuerit, puta examen teſtium, poſſunt cùm juſta cauſa partes appellare à ſubdelegato ad ſubdelegantem, quià per ſe poteſt totam cauſam expedire, per *Text. in cap. 27. de off. deleg.*

25 Adverte tamèn, de Jure Canonico, poſſe delegatum Pontificis ſubdelegare non ſolum totam cauſam, ſed etiàm ejus partem, ùt principium, medium, vel finem illius *dicto c.* 27. de Jure autèm civili delegatus Principis non niſi totam cauſam ſubdelegare poteſt, per *Text. in auth. ad hæc C. de Judiciis.*

26 Adverte ulteriùs, delegatum non poſſe excedere fines mandati *cap. Vener de off. deleg.* adeòque nequit ſolus procedere, ſi pluribus fuerit cauſa delegata *Gratian. diſcept.* 474. *numer.* 31. *Vant. de nullit. ex defect. juriſd.*

Digitized by Google

27 *juriſd. deleg. num.* 36. dumodo tamèn non ſit adjecta clauſula *ſi omnes intereſſe nequeant*, quo caſu immediatus delegatus poteſt ſolus procedere *cap. coram dilecto tit. eodem* non modò ſi alii non poſſint; verùm, etſi aliquis ex illis obſtinatè nolit intereſſe *cap.* 21. §. *Adiicimus, eodem*.

28 Imò in hoc caſu, quo pluribus fuerit eadem cauſa delegata, ſi unus ex illis moriatur, aùt alio modo fiat incapax juriſdictionis, expirat etiam in cæteris juriſdictio, & recurrendum eſt ad delegantem *c.*42. *titulo dicto*.

29 Niſi tamèn fuerit pluribus delegata ſub nomine dignitatis, puta Epiſcopatus, non autèm ſub nomine proprio; tùnc enìm aliorum juriſdictio non expirat, ſed ſuſpenditur, quouſquè aliùs in dignitate ſuccedat, Textus eſt literalis *in cap.* 14. *tit. eod.* Ratio diſcriminis eſt, quià dignitas nunquàm moritur, adeòque delegatus ſub nomine dignitatis continuatur in ſucceſſore, nèc præſumitur deceſſiſſe.

30 His brevitèr, & ſummatìm præmiſſis, datur alia juriſdictio, quæ dicitur arbitraria, alia, quæ Eccleſiaſtica, alia, quæ ſæcularis, ſed de his in aliis titulis aptior ſermo rediturus eſt. Sit igitur hujus Patris.

TITU-

Digitized by Google

TITULUS PRIMUS.

Quid, & quotuplex ſit Judicium.

1 JUdicium à *Vueſembec. in paratit. ff. hoc tit. nu.* 5. definitur *Legitima rei controverſæ apud Judicem intèr litigantes tractatio, ſeù diſceptatio.*

2 Quare patet, tres perſonas neceſſariò requiri ad Judicium conſtituendum, Judicem nempè, Actorem, & Reum
3 *capitulo forus* §. *in omni de verbor. ſignific.* Judex à *Jure dicendo* dictus, eſt *perſona, quæ publica authoritate judicio præeſt, & quaſi mediatorem agit intèr liti-*
4 *gantes, dicto c. forus* §. *Judex.* Actor *ab agendo* dictus, eſt *qui actionem proponit, ac prior ad Judicium provocat l. in tribus, & l. qui prior ff. hoc tit.* qui tamèn in cauſis criminalibus propriè dicitur *Accuſator l. Inter, & l. accuſator ff. de public. judic.* In civilibus verò vo-
5 catur *Actor*, ſeu *Petitor l. inter ff. hoc tit.* Reus verò

non

non dictus ità à reatu, ſed ab eadem re, de qua diſceptatur *dicto c. forus*, *ibique Gloſ. verbo reus*.

6 Omiſſa igitur diviſione, ſeù veriùs Judicii, ùt infra, dividendi ſubdiviſione in civile,& criminale, cùm materiam criminalem hic non habeam in animo ullatenùs attingere, ne aliena, non autèm mea tantùm quęrere videar: Dico primam Judicii diviſionem eſſe in

7 petitorium,& poſſeſſorium. Ac petitorium quidèm id eſt, in quo agitur de proprietate, dominio, quaſi dominio, vel alio jure in re, vel ad rem competente.

8 Poſſeſſorium autèm, in quo non de proprietate, aùt dominio, ſed mera poſſeſſione quæſtio eſt, eaque, vel retinenda, vel acquirenda, vel recuperanda. Videatur *Marant. de ordin. Judicior. part. 4. diſp. 7. nu. 1. & 2.*

9 Altera Judicii diviſio eſt in ordinarium, plenarium, ſeù ſolemne, & in ſummarium, vel extraordinarium.

10 Illud ordinarium dicitur, in quo proceditur Juris ordine ſervato, videlicet cùm ſolemnitatibus libelli, conteſtationis litis, juramenti calumniæ, productionis teſtium, prolationis ſententiæ, ejuſque executionis, &c. de quibus infrà in Titulis ſeparatis, & *in l. 3. C. de edendo Auth. offeratur C. de lit. conteſt. c. quoniam de*

11 *probat.* Summarium verò, vel extraordinarium eſt illud, in quo de plano,& ſummariè proceditur ſine ſtrepitu, & figura Judicii, ac ſola facti veritate inſpecta, juxtà *Marant. loco cit. diſput. 9. num. 1.*

12 Judicium ergò ſummarium ob duas potiſſimũ cauſas inſtaurari ſolet, vel quià cauſa ex ſe celerem expeditionem requirat, ùt ſunt pleræque cauſæ Eccleſia-

13 ſticę *Clementina diſpendioſam hoc tit.* & alimentorum, vel ſimiles; vel quià agatur de cauſis modicis, ſeù parvo, & facilè reparabili præjudicio, puta ſi agatur de cauſis inter perſonas viles, & ruſticas *Abb. in cap. 1. num. 17.*

num.17. de libell. oblat. vel ſi agatur in judicio poſſeſſorio præparatorio ad petitorium ſubſequens, per quod facile reparari queat cauſa poſſeſſionis.

14 Si igitur ſummariè procedendum ſit ob cauſæ brevitatem, cauſa eſt ſummaria quoad ſolemnitates, & probationes; ſufficit enim ſemiplena probatio per

15 unum teſtem, vel etiàm juramentum, ſin autèm procedatur ſummariè, quià cauſa requirit celerem ſui expeditionem, tùnc plena plerumque probatio eſt neceſſaria, ſi cauſa ſit magni præjudicii, itaut facilè reparari non poſſit, & ſolùm cauſa dicitur ſummaria quoad aliquas ſolemnitates Judicii, ſeù ùt melius dicam, ſcrupolos quoſdam legales *Bart. in l. 1. §. quod ſi ſit ff. de prætor. ſtipulat. Marant. loco cit. part. 4. diſp. 9. nu. 46.*

16 Ultima Judicii, & quidem famigerata diviſio eſt in Eccleſiaſticum, & ſæculare. Eccleſiaſticum eſt illud, quod fit coram Judice Eccleſiaſtico de re Eccleſiaſtica, vel intèr Eccleſiaſticas perſonas, itaùt ſaltèm

17 Reus ſit perſona Eccleſiaſtica, ùt alibi patebit. Sæculare è contra illud eſt, quod coràm Judice ſæculari inſtauratur, vel de re ſæculari, vel intèr perſonas ſęculares, itaùt ſaltem Reus ſit ſæcularis.

18 Cauſæ autē Eccleſiaſticæ alię ſunt merè, ac propriè ſpirituales, quæ ſpectant ad ſpirituale regimen Prælatorum Eccleſiæ ùt cauſæ Beneficiarię, decimales,

19 matrimoniales, aliæ ſunt merè temporales, ùt quæ circà dominium Eccleſiaſticorum, contractus, teſtamenta, & ſimilia verſantur.

20 Sciendum nùnc primò, Laicum non poſſe judicare cauſas merè ſpirituales, vel habētes annexam ſpiritualitatem *Vant. de nullit. ex defect. juriſd. nu. 54. Rota coram Merlin. deciſ. 903. per tot. deciſ. 143. nu. 5. part. 9. deciſ. 319. nu. 3. part. 10. deciſ. 149. n. 4. & ſeqq. part. 13.*

rec. niſi ex delegatione ſpeciali Summi Pontificis, qui unicè per plenitudinem Eccleſiaſticæ poteſtatis poteſt Laicum ex inhabili habilem reddere ad definiendas cauſas ſpirituales *c. decernimus hoc tit. ibiq. Gloſ. verb. non præſumant, & Dic.nu.5. Pax Jordan. elucubr.vol.3.*
21 *lib.13. tit.6. nu.19. & 20.* Ratio eſt, quià Laicis nulla eſt conceſſa poteſtas diſponendi de rebus Eccleſiaſticis, cùm illorum in Eccleſiaſticos obſequium proprium ſit non authoritas *c. Eccleſia de conſtitut. & c. fin. in princ. de reb. Eccleſ. alienan.*

22 Idemque dicas de cauſis merè temporalibus Eccleſiaſticorũ,ſi Laicus illas cognoſcere nequeat,niſi exercendo pręeminentiam, & ſuperioritatem in Clericos,
23 ùt notat *Abb.in c. 2. hoc tit. nu.* 10. & 11.Secùs autèm ſi ſit merus adminiſtrator reddit.uum temporalium Eccleſiæ, puta Capituli Sede vacante, itaùt omnium rationem reddere teneatur Pręlato Eccleſiaſtico,quià ipſi redditus Eccleſię ſunt quid temporale, circà quos adminiſtrandos peritiores Laici Clericis eſſe ſolent *Abb. dict. num.* 10. *ibique Dec. num.* 9.

24 Poteſt tamèn Laicus ex delegatione Prælati Eccleſiaſtici cognoſcere cauſas merè civiles, puta pecuniarias vertentes inter Clericos,vel Laicos, & Eccleſias quià delegatus nihil habet proprium, ſed utitur juriſdictione, & poteſtate delegantis *l.1.§.1.ff. de officio ejus, cui mand. eſt juriſd.Ità Gloſ. in. d.cap.2. verbo non præſumant, ibique Abb. nu.4. & 5.Dec. nu.5.Felin. nu.1. Viv. comm. opin.440. & 441. Sanfelic. deciſ.368. in addit. verſ. Epiſcopus, Sperell. deciſ.14.*

25 Excipe unicè Vaſſallos, qui etiamſi Clerici ſint, in cauſa vertente ſuper re feudali conveniendi ſunt coram Domino feudi privativè, vel hic interìm ſit ſęcularis, vel Eccleſiaſticus, qui tamèn ſi negligens fuerit
26 in jn-

in juſtitiæ adminiſtratione, Judex ordinarius Clerici adeundus eſt, qui ſuppleat domini negligentiam. Textus eſt literalis *in c. cæterum hoc tit. & c. ex tranſmiſſo de foro compet. Clar. in §. Feudum quæſt. 90. nu. 8. Schrad. de feud. c. 10. ſect. 1. nu. 2. 4. & 5. Borch. de feud. c. 10. nu. 18. & 21. Roſenthal. de feud. c. 12. concl. 1. nu. 10. & ſeqq. Pax Jord. elucubr. vol. 3. tit. 8. nu. 275. & Sanfelic.*

27 *in prax. ſect. 12. nu. 5.* Ratio eſt, quià feuda introducta ſunt moribus gentium, non lege ſcripta, & primo quidèm apud Germanos, deindè apud Gallos, Hiſpanos, cæteraſque nationes, ùt unanimitèr aſſerunt *Tholoſan. lib. 6. Syntagm. c. 6. Cujac. in notis ad libros feudorum. Gibalin. de uſur. part. 2. lib. 4. cap. 3. per tot. Valaſc. jur. Emphit. part. 1. quæſt. 39.* ideòque feudorum libri *Uſus feudorum* dicuntur: Rectè igitùr virtute conſuetudinis poteſt Dominus feudi inter Vaſſallos cognoſcere, cùm non ſit novum in jure, ùt privatis perſonis propter ſpecialem peritiam, aſſiduamque in negociis aliquibus petractandis conſuetudinem, juriſdictio privata concedatur.

28 Intellige tamèn hanc exceptionem procedere, dummodò agatur inter Vaſſallos judicio petitorio, non poſſeſſorio; quià tunc non ſpectaret cognitio ad dominum feudi, ſed ad Judicem ordinarium *c. ex parte de foro compet. Clem. fin. hoc tit. Addit. ad Aget. de feud. aſſert. 4. §. 2. lit. R. in fin. & de Graſſ. de effect. Cleric.*

29 *effect. 1. num. 732.* Ratio eſt quià quæſtio poſſeſſoria non eſt feudalis, cùm ſit mera quęſtio facti, non juris, adeòque non tangens ſubſtantiam feudi, ſed quandam ſuperficialem, & materialem poſſeſſionem, quę non percutit jus Domini.

30 Accipe tamèn limitationem hanc cùm grano ſalis. Si enìm agas poſſeſſorio ad intereſſe tantùm, vel ad refe-

refectionem ſolius injurię tibi illatę, eo quià ſpoliatus fueris poſſeſſione feudi. Verbo ſi agas criminalitèr ad illati damni refectionem, tunc cognoſcet Iu-
31 dex ordinarius, non Dominus feudi. Sin autèm petas reſtitui poſſeſſionem tibi ablatam, aut agas interdicto *Uti poſſidetis* petens pronunciari, te eſſe poſſeſſorem; cognitio ſpectat ad Dominum feudi, quià negari non poteſt quìn iſta quęſtio ſit de pertinentibus ad cauſam proprietatis, & ad feudi ſubſtantiam. Ità peracutè *Fagnan. dict. cap. Cæterum hoc tit. num.* 28.

32 Rurſus ſi contra Clericum feudo ſpoliatum agatur ad amiſſionem feudi criminalitèr, vel propter crimen commiſſum, privativè cognoſcere poteſt Ordinarius, non Dominus feudi *Innoc. in c. verum num.* 2. *&* 3. *de*
33 *foro compet.* Ratio eſt, quià laicus neque incidentèr poteſt Clericum cognoſcere de crimina perpetrato *Innoc. loco cit. ibique Hoſtienſ. nu.* 2. *Joan. Andr. num.* 4. *Bellam. num.* 7. *in quinta quæſt. Butr. num.* 11. *col.* 4. *poſt med. Imola num.* 6. *Abb. num.* 17.

34 Et ità paritèr quando res feudalis, de qua agitur tangit ipſum dominium feudi itaùt, non vertat lis intèr Vaſſallos, ſed intèr Vaſſallum, & feudi Dominum, tùnc ſpectat cognitio ad Ordinarium, vel Arbitrum, quià in cauſa propria nulli competit juriſdictio *cap.* 1. *§. Si autèm intèr pares, & §. fin. de prohib. feud. alienat. in uſibus feudorum, Tuſch. lit. F. concl.* 213. *per tot. Caren. reſol.* 180. *per tot. Chriſtin. deciſ.* 298. *vol.* 1. *& deciſ.* 80. *& ſeqq. vol.* 6.

TITU-

TITULUS II.

De Foro competenti.

1 COmpetentia Iudicis eſt judicii fundamentum,
qua deficiente judicium redditur eluſorium, &
inane, ideò primò de illa antequam ad judicii par-
tes tranſitus fiat.

2 *Forus eſt exercendarum litium locus à fando dictus,*
ſivè à Foroneo Rege, qui primus Græcis legem dedit
3 ait *Text. in c. forus de verbor. ſignific.* Hæc tamèn deri-
vatio fori diſplicet *Polleto libro 1. Hiſt. fori Romani*
cap. 1. & 2. & Alciat. lib. 3. diſp. capit. 19. veriùs de-
ducentibus fori nomen cùm *Varrone lib. 1.* de lingua
latina his verbis: *Quò conferrent ſuas controverſias,*
& quæ vendere vellent, & quò quæque ferrent, forum
appellarunt; Undè à ferendo Veteres forum dixere.

4 Compertum eſt igitur forum, eum locum dici, in
quo nundinæ fiunt, ità dictum, quià in eum locum
5 merces efferuntur, vel quià foràs ibi exportantur.
Et quià in eodem foro ubi res venales exponebantur
Gentiles jus dicebant, ùt probat *Cironeus ad hunc ti-*
6 *tulum, Pollet. loco cit. & Tholoſan. lib. 2. de Repub. cap. 6.*
num. 10. Et quamvis poſteà in Baſilicis illud reddere
conſueverint, quæ ità ædificabantur, ùt in ſuperiore
parte judicia, in inferiore negocia exercerentur, teſte
Vitruvio, & Calvin. in Lexicon. juris verbo forum;
tamèn antiquum nomen ſemper retinuit, & locus, in
7 quo jus redditur, forum dictus fuit; animadvertente
Calvino *loco citato* quod *Forum* neutrius generis ſit
apud

apud eruditiores , quamvis à minùs cultis latini ſer-
monis amatoribus, *Forus* etiàm maſculini generis ali-
quando dicatur .

8 Quare Forum competens propriè eſt *Tribunal Iu-
dicis , cujus juriſdictioni Reus ſubiicitur , ſeu in quo
Reus ab Actore eſt conveniendus* , cùm Regulare ſit
Actorem debere ſequi forum Rei , *per Text. in capit.
ſi Clericus , & cap. cùm ſit hoc titulo* .

9 Modi autèm hunc forum nanciſcendi, quamvis va-
rii à variis DD. aſſignentur, ad hęc tamèn fermè capi-
ta reducuntur, ſcilicet rationę delicti, (quem modum
hìc conſultò prætermitto, cùm Criminaliſtæ , non
Canoniſtæ munus ſit illud exponere) ratione domici-
lii, ratione rei ſitæ, ratione contractus, & ratione pro-
rogationis juriſdictionis . Sit igitur ,

CAPITULUM PRIMUM.

De Foro Domicilii .

10 DUplex eſt Forum Domicilii, originis, nempè, &
11 habitationis *l. Incola ff. ad municipal.* Origi-
nis domicilium contrahitur in illo loco , in quo quis
natus eſt, ex parentibus ibi perpetuò manentibus, non
autèm tranſeuntes, juxtà *Bart in l. filios nu.*4.*C. de mu-
nicip. & origin. lib.* 10. *& Abbat. in capit. Rodulphus*
12 *numer.*6. *de reſcript.* Imò in loco , in quo pater , vel
avus natus fuerit , filius ſub patris , vel nepos ſub avi
poteſtate exiſtens domicilium origini contrahit *l. Ci-
ves C. de incol. lib.* 10. *ibique Gloſ. verbo cives* , *l. aſ-
13 ſumptio §. filius ff. ad municipal.* Non ſequitur tamèn
deſcendens originem aſcendentium remotiorum ,

alià

aliàs enìm quivis eſſet civis originarius loci illius, in
14 quo Adam natus eſt *Bartol. loco citato num.* 1. Sicuti neque filius ſequitur originem matris, vel avi materni
15 *l. filios C. ad municip. & l. exemplo C. de Decurion. l.* 10. niſi eſſet ſpurius, ac vulgò quæſitus, qui matrem certam tantùm oſtendere poſſet *l. vulgo ff. de ſtat. homin.*

16 Domicilium autem habitationis ibi quis habere dicitur ubi inhabitat cùm majori bonorum parte, & quidèm animo permanendi, qui animus per lapſum decem annorum præſumitur, juxtà *Bart. in l.* 5. *§. Si tamèn num.* 1. *in fin. ff. de injur. Vveſembec, in paratit. ff. ad municip. num.* 7.

17 Iſtud habitationis domicilium fortiùs eſt domicilio originis, & quolibet alio foro in hoc, quod habens forum domicilii poſſit conveniri à Judice, ſub cujus juriſdictione domicilium habet, etiamſi ſit abſens, quando regularitèr ratione alterius fori non poteſt conveniri niſi preſens *l. dies cautioni §. Prætor ait ff de damn. infect. Petrus Barb. in l. hæres abſens §. fin. numer.* 37. *& ſeqq. de judic. Gaill. obſerv. pract. lib.* 2. *obſerv.* 36. *num.* 12. *Decian. tract. crim. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 12. *Clar. §. fin. queſt.* 39. *Caball. reſol. crim. caſ.*
18 162. *num.* 3. *& ſeqq. Seſſe deciſ.* 100. *num.* 8. *&* 9. Ac ratio ſpecialitatis eſt, quià Judex domicilii habet juriſdictionem in perſonam ſine ullo reſpectu ad certum locum; quamvis igitùr illa, è territorio domicilii fuerit egreſſa, non deſinit eſſe ſubdita Judici domicilii.

19 Quod ſi quis duobus in locis inhabitet, equali fermè anni parte in uno, ac in alio loco moram trahendo, in utroque loco habebit domicilium, & poterit conveniri *l. Labeo, & l. aſſumptio §. Viris ff. ad municip.*
20 Imò ſi quis moretur in loco alieno ab illo, in quo

habet fixum domicilium, animo inibi permanendi cauſa alicujus negocii expediendi, & ad majorem anni partem degat in illo loco, quaſi domicilium, vel habitationem ibi dicetur contraxiſſe, itaùt à Judice loci illius poſſit etiam conveniri: Ità ſtudioſi in Academia, milites pręſidiarii in Civitatibus, famuli, & ancillę in domiciliis, quę inhabitant conveniri poſſunt pro contractibus, & delictis alibi celebratis, & commiſſis *l. 2. C. ubi de crimin. agi oport. ibique Gloſ. verbo degit, Abb. in cap. quod Clericis num. 5. hoc tit.*

21 Quęres autèm primò ubi Vagabundi ſortiantur forum ratione domicilii.

22 Reſpondeo in illo loco ubi reperiuntur, & licèt careant animo ibi permanendi poterunt puniri, ac conveniri ratione contractus, vel delicti alibi celebrati, aùt commiſſi. *Ità Gloſ. marg. in cap. ult. verbo aùt domicilii hoc. tit. in ſexto, Gloſ. in l. hæres §. Proinde verbo debebit ff. de judic. & ibi Bart. n. 4. Abb. in cap. ult. num. 13. hoc tit.* ubi ait de vagabundo poſſe intelligi illud vulgatum *ubi te invenero, ibi te judicabo. Sanch. lib. 3. de matrim. diſp. 25. num. 5. Clar. §. fin. quæſt. 39. verſ. cæterum ſi, Tuſch. lit. V. concl. 10. Pax Jordan. elucubr. vol. 3. lib. 13. tit. 8. num. 293. & ſeqq. Joſeph. Ludovic. deciſ. Lucenſ. 16. num. 19.*

23 Quæres ſecundò, ubi Clericus ſortiatur forum domicilii in cauſis Eccleſiaſticis.

24 Reſpondeo, ſi habeat Beneficium requirens reſidentiam, cenſetur habere domicilium in loco Beneficii, eſtò ab illo abſit, quià adhuc ad reſidendum obligatur *Innoc. in cap. ex ore de privil. Abb. in cap. poſtulaſti numer. 4. hoc tit. Layman in cap. Dilectus nu. 1. de reſcript. Sanch. lib. 7. conſil. conſ. 1. dub. 23. numer. 4.*

25 Religioſi autèm è contrà habent domicilium in loco Mona-

Monaſterii, quod inhabitant *Abb. loco citato numer.* 5. *& in cap. ult. num.* 2. *tit. eodem*.

26 Quæres tertiò, in quo foro hæres conveniri debeat.

27 Reſpondeo, in illo, in quo debuit conveniri defunctus; quià hæres, & defunctus cenſentur una eademque perſona, nec obligatio contracta à defuncto debet quoad ſui executionem ullam mutationem ſortiri ex perſona hæredis *l. hæres abſens in princ. ff. de judic. ibique Petr. Barb. num.* 1. *Roman. conſ.* 300. *numer.* 2. *Anchar. conſ.* 244. *num.* 2. *A Pont. conſ.* 18. *num.* 9. *vol.* 1. latè *Carleval. de judic. lib.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 12. *quæſt.* 5. *per tot.*

CAPITULUM II.

De foro Rei ſitæ.

28 SI agatur de re, vel mobili, vel immobili, & quidèm actione reali in ipſam rem, Forum actor debet ſortiri coram eo Judice, in cujus territorio res eſt ſita *cap. ſanè hoc tit. & l. ult. C. ubi in rem actio &c.* ibique *Bart. in princ.* Ratio eſt, quià ratione rei fit ſubditus Judici loci, in quo res eſt ſita, quicumque in dictam rem vult agere. Ulteriùs; nàm Judex, qui alibi, quàm ubi res eſt ſita de illius proprietate, vel poſſeſſione cognovit, facile judicium, & ſententiam poſſet reddere illuſoriam; nàm ſi ſecundùm actorem judicaverit curare debet, ùt ei poſſeſſio reſtituatur *l. qui reſtituere ff. de re judic.* Sin autèm Reo ſententiam favorabilem tulerit, eum in poſſeſſione tueri debet, quæ facile præſtare non poſſet, ſi res de qua contenditur non eſſet in ſuo territorio. Ità peracutè, &

ſolidè *Grananiet. in cap. ſanè hoc tit. num.* 2.
29 Idemque dicas de actione mixtà,ſeù in rem ſcripta,
quæ perſequitur tàm perſonam, quàm rem *Bart. loco*
30 *cit. in fin. Abb. in cap. ult. num.* 43. *hoc. tit.* Ità petitio
hæreditatis inſtitui poteſt,vel in loco domicilii hære-
dis, vel ubi res hæreditariæ ſunt ſitæ *l. unic. C. ubi de*
31 *hæredit. agat.* Item interdicto, *unde vi*, ad recupe-
randam poſſeſſionem rei violentèr ablatam,agi poteſt,
vel ubi vis illata eſt, vel ubi eſt rei poſſeſſio *l. unic.*
32 *C. ubi de poſſeſs. agi opor.* Similitèr fideicommiſſum pe-
tendum eſt ubi major ſaltèm pars bonorum exiſtit
*l. unic. C. ubi fideicommiſ. peti oport. & ibi Gloſ. verbo
relicta.*
33 Adverte tamèn primò,eſſe in electione actoris, vel
agere ubi res eſt ſita, vel in loco ubi reus habet domi-
cilium. Ratio eſt, quià alias fori domicilium eſſet ſu-
perfluum ſi ſemper neceſſariò agendum eſſet in foro
rei ſitæ;cùm verò illud, ùt dixi in capitulo ſuperiore,
ſit quovis alio foro principalius *Gloſ. fin. in dicta
l. unic. C. ubi in rem actio &c. Abb. loco cit. & in c. ſa-
nè num.* 4. *hoc tit. ibique Imol. num.* 2. *Barb. num.* 2. *&*
34 *Rot. deciſ.* 118. *num.* 3. *part.* 12. *rec.* In caſu tamèn,
quo actor elegerit agere coram Judice domicilii ab
eoque ſententiam favorabilem reportaverit,Judex rei
ſitæ debebit exequi ſententiam latam ab alio Judice
*Gloſ. in dicta l. ult. verbo res in fin. Layman de juriſ-
diction. ordin. concl.* 22.
35 Adverte ſecundò, Judicem teritorii, in quo res eſt
ſita,poſſe tantùm contra poſſeſſorem procedere reali-
tèr, & actorem intentantem actionem realem immit-
tere in poſſeſſionem bonorum,quæ in ipſius territorio
ſunt ſita, dummodò poſſeſſor ibi reperiatur, vel ejus
Procurator *Caſtrenſ. & alii in l. fin. C. ubi in rem actio
&c.*

Digitized by Google

&c. Sanſelic. in prax. ſect. 12. *Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.*13. *tit.* 8. *num.*250. *& ſeq. Chriſtin. dec.* 171. *num.*20. *vol.*5. *Franch. dec.* 177. *&* 389. *Rota dec.*554. *num.*36.*par.*18.*rec.tom.*2. Non verò procedere contra poſſeſſorem rei perſona litèr, eumque, ùt contumacem condemnare,& punire, cùm perſona ſecundum ſe non ſit ſubdita juriſdictioni illius Iudicis *cap. fin.* §. *ult. ut lite non conteſt.Jo.Andr.in dicto cap.ult.num.*10.*hoc tit.*

36 Adverte poſtremò, non poſsè actorem perſequi rem, quę exiſtat in aliquo territorio non permanentèr, ſed tranſeuntèr. *Pax Jordan. loco cit. Marant. contr. part.* 5. *reſponſ.* 54. *per tot. & DD. laudati*, puta Titius Equum inſidens Tuſculum petit, quem Cajus civis Tuſculanus ad ſe dicit pertinere, non ideò ſortietur forum competens coram Iudice Tuſculano ratione rei ſitę, quià propriè res ibi ſita non dicitur, ubi tranſeuntèr tantùm, & per accidens exiſtit.

37 Verum quidèm eſt, quod ſi in dicto caſu Titius ſit de fuga ſuſpectus, poſſit cogi ad ſatiſdandum per pignora, vel fidejuſſiones de ſtando juri, vel ſiſtendo ſe
38 coram Iudice domicilii; quod ſi nolit aùt non poſſit cautionem pręſtare, equus interim ſequeſtrari debebit; donèc cauſa hęc a domicilii, vel alio Rei competente Iudice dignoſcatur. Ita *Abb. in dicto cap. ult. num.* 44. *& Felin. ibidem num.* 20.

CAPITULUM III.

De Foro Contractus.

39 Ratione contractus, vel quaſi contractus ſortitur quis Forum in loco, in quo contractum cele-
40 bravit; dummodo tamèn ibi moram trahat, nec ſit peregri-

regrinus, & brevi è loco diſceſſurus *l. hæres abſens §. Proinde ff. de judic. ibique DD. & præſertim Petr. Barb. num. 94. & ſeqq.*

41 Intellige tamèn advenam etiam conveniri poſſe in loco contractus. Primò ſi ſit mercator, & habens ibi tabernam, vel officinam mercaturæ exercendæ cauſa, puta tempore nundinarum, tùnc enìm ibi creditur moraturus, tamdiù ſaltèm, quamdiù ſatiſecerit contractibus, ob quos celebrandos illum locum petiit *Text. in d. §. Proindè, Abb. in exp. fin. hoc tit. num. 35. & Butr. ibidem.*

42 Secundò advena quoque poteſt conveniri in loco contractus ad ea implenda, quæ ex natura contractus ſtatìm implere debebat, puta. Emi Equum certo pretio, quod advenæ venditori ſtatìm ſolvi, nec tamèn Equus fuit traditus, poſſum in loco contractus compellere advenam ad Equum tradendum. Ratio eſt, quià duriſſimum eſſet contrahentem ſtatìm ex parte ſua contractum implentem, debere petere forum domicilii fortaſſis valdè diſtantis pro conveniendo alio contrahente contumace. Liceat igitùr illi implorare officium Judicis in loco contractus, qui huic fraudi, & dolo contrahentis deceptoris obviam eat, eum adſtringendo ad fidei promiſſæ liberationem. Ità *Bald. in rubr. C. de revocand. iis quæ in fraud. &c. num. 5. Abb. in cap. ult. hoc tit. num. 33. ibique Felin. num. 17. Cavalcan. deciſ. 2. num. 9. 18. & ſeqq. part. 1.*

43 Tertiò, ſi quis probabilitèr, & inculpabilitèr contrahens cùm advena, ignoraverit eum eſſe advenam, & ſtatìm à loco receſſurum, tùnc etiàm illum in loco contractus convenire poteſt. Ratio eſt, quià juſta, & probabilis ignorantia nemini debet damnum inferre, *dicto §. Proindè, ibique Bart. num. 1. Angel. §. 1. num. 6.*

in

in fin. Abb. loco cit. Pax Jord. elucubrat. tom.3. lib. 13.
44 *tit.* 8. *num.* 216. *Cavalcan. deciſ.* 3.*num.*9.*part.* 1. Quo caſu illi talis ignorantiæ probatio incumbit, contra quem ſtat præſumptio ſcientiæ, vel ignorantiæ, juxtà *Maſcard. de probat. concluſ.*479. *num.*3. *vol.*1. *& Menoch. præſumpt.*88. *num.* 17. ubi *num.* 15. *& ſeq.* plures affert cauſas probabilis ignorantiæ, quas etiam refert *Barb. loco cit. & Carleval. de judic. lib.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 2. *quæſt.* 4. *num.* 245.

45 Principalis tamen aſſertio, qua dixi unumquemque conveniri poſſe in foro contractus, non habet locum in eo, qui promiſit ſolvere in certo loco, puta contrahens Romæ promittit, ſe ſoluturum fore Bononiæ; hic enim in loco deſtinatæ ſolutionis, Bononiæ ſcilicet, erit conveniendus, etiamſi ſit abſens, per *text. in cap. dilecti hoc tit. ibique DD. Covar. pract. quæſt. cap.* 10. *num.*6.*Guttier. de juram.confirm.*3.*part. cap.*16. *num.*3. *Carleval. de judic. lib.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 2. *quæſt.* 4.*n.* 266. *Mantua ſing.* 298. *nu.* 1. *Pax Jordan. loco cit.nu.* 210. *Sanfelit. in prax, ſect.* 11. *Rota Januen. deciſ.* 107. *n.* 2. *& Sac.Rot.Romana dec.*181.*n.*15.*in fine.par.*10. *rec.*

46 Promittens autèm ſolvere in certo loco poteſt conveniri in loco, in quo promiſit, & in loco domicilii, etiam nulla facta mentione de loco deſtinatæ ſolutionis *l. hæres §. ult. ff. de judic. Pract. Papien. in forma declinat. juriſd. Gloſ. nec fuiſſe Judicem num.* 9. *Chriſtin.*
47 *deciſ Belgic.* 160. *per tot. vol.* 2. Quod ſi die adjecta, & loco deſtinato reus non ſolverit, vel non reperiatur in loco deſtinato, poteſt agi contra illum actione utili, quæ dicitur *de eo quod certo loco, & arbitraria* vocatur *in l.* 2. *& l. centum ff. de eo quod certo &c. & in l. unic. C. ubi conveniatur, qui certo loco &c.* Vigore cujus agi poteſt ad æſtimationem ejus, quod actoris inter-

interfuit, reum non ſolviſſe in loco deſtinatę ſolutionis idque habito reſpectu tàm ad lucrum ceſſans, quàm
48 damnum emergens *cap. dilecti cit.* Adeoque ſi in loco domicilii actor illum conveniat hac actione utili, debet commemorationem facere de loco deſtinatæ ſolutionis; non enìm poteſt agere ad intereſſe niſi commemorato tali loco *l.* 1. *ff. de eo quod certo loco &c.*

49 Conveniri autèm poteſt in loco deſtinatæ ſolutionis perſona quælibet, quantumvis privilegiata, puta habens privilegium, quod non teneatur reſpondere, vel ſolvere, niſi in loco determinato v. g. loco domi-
50 cilii, per *Text. in dicto cap. dilecti*. Quià eſtò privilegium, quatenùs reſpicit jura concedentis, latè interpretari debeat, ſtrictè tamèn interpretandum, quatenùs tendit in præjudicium alterius, ùt actoris in caſu noſtro *Innoc. in cap. cùm dilecti, verbo beneficiis de donat. Imol. in dicto cap. dilecti numer.* 2. *& Abb. numer.* 9.

CAPITULUM IV.

De Foro ratione Prorogationis.

51 PRorogatio eſt *extenſio jurisdictionis extrà fines proprios conſenſu privatorum facta*. Per hoc namque, quod partes litigantes etiam tacitè, & per me-
52 ram litis conteſtationem conſentiant in Iudicem incompetentem, illi per conſenſum tribuunt jurisdictionem *l.* 2. *ff. de judic. Tuſch. lit. F. concluſ.* 442. *per tot.*
53 *& Pax Jordan. vol.* 3. *lib.* 13. *tit.* 8. *nu.* 257. Adeoque cùm errantis nullus ſit conſenſus ſi litigatores conſenſerint in Iudicem incompetentem, quem per errorem puta-

putarent eſſe competentem, non prorogarent juriſdictionem illius, per *Text. in l. 2. ff. de judic. l. 1. C. de juriſd. omn. Judic. l. ſi per errorem ff. tit. eodem Oſaſc. conſ. 64. num. 7. in fin.*

54 Quæres autem primò. An Iudici habenti juriſdictionem in ſpe tantùm, ſed non in re, puta ſub conditione de futuro, vel in diem, poſſit per prorogationem actu tribui juriſdictio.

55 Reſpondeo negativè. Quià talis Iudex de facto nullam habebat juriſdictionem, ſed erat eam habiturus; atqui juriſdictio quę nō eſt, nequit de preſenti extendi, quià non entis nullæ ſunt qualitates: ergò &c. *Cap. ſignificaſti hoc tit. ibique Socin. numer. 8. Cagnol. l. 1. nu. 4. ff. de judic. ibiquę Petr. Barboſ. nu. 20. & 21. Decian. tract. crimin. lib. 4. cap. 13. numer. 1. Gail. de pace publica lib. 1. cap. 1. num. 12. & Haunold. de juſt. & jur. tom. 5. tract. 1. cap. 1. contr. 7. nu. 57. & duobus ſeq. Marant. de ord. jud. part. 4. diſtinct. 12. nu. 12. & Ridolph. in prax. part. 1. cap. 12. num. 356. & ſeq.*

56 Dices. Quando juriſdictio confertur in diem, jàm eſt abſolutè Iudici jus quæſitum; ergò poteſt ejus juriſdictio prorogari.

57 Reſpondeo diſtinguendo antecedens. Eſt jàm quęſitum jus quaſi reflexum acquirendi juriſdictionem poſt adventum diei; concedo; Ius directum, vi cujus jàm poſſit dici habere tale officium, & talem juriſdictionem; negò antecedens. Ità qui fuit pręſentatus ad Beneficium acquiſivit quidèm aliquod jus ad illud, nondùm autèm tale, à quo denominetur Beneficiatus.

58 Quæres ſecundò, an juriſdictio reſtricta ad certas cauſas poſſit ad illas prorogari.

59 Præmitto reſponſioni quaſdā cauſas differre ab aliis ſpecie morali, cùm regulentur omninò diverſis juris

principiis,& poſſit quis eſſe valdè peritus in una ſpecie cauſarũ,omninò tamèn imperitus in alia: Alias tamèn cauſas differre tantùm in qualitate, itaùt iiſdem juris regulis penè ſubſint, & edoctus ad illarum aliquas,ad cæteras quoque definiendes æquivalentèr ſit habilis.

60 His præmiſſis dico primò ad quęſitum:in cauſis differentibus ſpecie non eſſe loco prorogationi *l. 61. §.1.ff. de judic. Decian. tract. crim. lib.4.cap.23. num.3. Carleval. loco cit. num.1170. & 1190.* puta deputatus ad cognoſcendas cauſas inter Mercatores vertentes, non poterit per prorogationem alias cognoſcere,quià in cauſis reſpicientibus mercaturã proceditur ex bono, & æquo non ſervatis ſolemnitatibus, & apicibus juris, quod ſecus eſt in cauſis diverſis *Jaſ. in l. age C. de tranſact. Gen. de ſcript. privat. lib. 4. tit. de lib. mercat. num. 42. Sanfelic. in prax. ſect. 16. num. 6. & ſeqq. Paul.Rub.in annot. ad deciſ.345. num.139. part.9.*

61 *recen. vol.2.* Ratio autèm deſumitur ex mente concedentiſ jurisdictionem, qui ideò videtur eas voluiſſe reſtringere ad certam ſpeciem, ne ſe ingereret Judex in aliis cauſis, ad quas cognoſcendas diverſæ, & alię qualitates exiguntur,quas non videtur juriſdictionem concedens tunc agnoviſſe cùm Iudici juriſdictionem reſtrinxit, adeoque pręſumitur noluiſſe concedere juriſdictionem prorogabilem ob plura incommoda, quę ex illa ſequerentur.

62 Dico ſecundò.Diverſitas qualitatis cauſarum regulariter non obeſt prorogationi,niſi conſtet de contraria mente concedentis juriſdictionem. Patet primò *ex l. 1. C. de juriſd. omn. Judic.* ubi approbatur, juriſdictionem Procuratoris Cæſarei reſtrictam ad cognitionem cauſarum fiſcalium tantùm, fuiſſe prorogatam ad cauſas etiàm non fiſcales,& vertentes intèr priva-

Digitized by Google

privatos, quæ ſolùm qualitate diſtant à fiſcalibus. Patet Secundò ex verbis *Text. in. l.* 74. §.1. *ff. de judiciis = Judex, qui uſque ad certam ſummam judicare juſſus eſt, etiàm de re majore judicare poteſt, ſi intèr litigatores conveniat*. Cauſam autèm complectentem ſummam minorem, à minorem continente differre tantùm in qualitate, apud omnes ratione pręditos eſt
63 in confeſſo. Ratio eſt, quià nulla lege probari poteſt, quod hujuſmodi juriſdictioni aliquod deſit, quo minùs prorogari poſſit: Nàm reſtrictio per ſe non obeſt prorogationi, alioquìn ceſſaret omnis prorogatio, cùm omnis juriſdictio reſtricta ſit ad loco ſaltem, & perſonas *Haunold. loco cit. numer.* 61. *& tribus ſeqq. Carleval. dict. num.* 1190. *& Vant. de nullit. ex defect. juriſd. num.* 51. *&* 52.

64 Quæres tertiò. Qui nequeant prorogare juriſdictionem.

65 Dico primò Omnes non habentes legitimam perſonam ſtandi in judicio, puta minores, & pupilli ſine tutorum authoritate *l.* 1. *&* 2. *C. qui legitim. perſon. Speculat. lib.* 1. *tit. de actore* §. 1. *num.* 9. *& Carleval. de judic. lib.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 2. *quæſt.* 8. *ſect.* 3. *numer.* 1130. Ratio eſt, quià tales perſonæ non habent velle inte-
66 grum, & completum in celebratione ullius obligationis; niſi tamèn moralitèr evidens eſſet pupillos, aut minores, per hujuſmodi prorogationem, meliorem facere conditionem ſuam; tùnc enìm abſque Tutorum, vel Curatorum authoritate eam poſſent prorogare *Bald. in l.* 1. *num.* 6. *C. de juriſd. omn. Judic. & Carleval. loco citato*.

67 Dicò ſecundò. Clericos nunquàm poſſe prorogare juriſdictionem Judicis Laici, quià quoad illos, Judex
68 Laicus non eſt tantùm incompetens, ſed incapax juriſ-

Digitized by Google

dictionis ; poſſe autem prorogare juriſdictionem judicis Eccleſiaſtici minus proprii , ſed cùm conſenſu Prælati , vel Epiſcopi proprii . Textus eſt expreſſus *in c. ſignificaſti hoc tit.*

69 Quin obſtet , regularitèr ad prorogandam juriſdictionem non requiri conſenſum Iudicis proprii , ſed ſufficere partium conſenſum .

70 Quamvis enìm de jure Civili , & intèr Laicos non requiratur conſenſus Iudicis proprii , de jure tamèn Canonico, & intèr Clericos Epiſcopi proprii conſen-
71 ſus eſt neceſſarius . Et ratio differentiæ eſt quià Eccleſiaſtica juriſdictio ſua cuique Prælato privativè eſt tributa , ùt faciliùs, & accuratiùs oves ſuas gubernet, de iis Deo rationem redditurus,& ità Diœceſum confuſio non oriatur; ideòque Prælati proprii authoritas requiritur . Quæ voluntas in Iudice civili non eſt neceſſaria , quià temporalis juriſdictio juxtà ſuam primęvam originem ſpectabat ad populum,& ab illo fuit in Reges translata *l. 2. ff. de orig. juriſ.* cùm igitùr facile res quęlibet redeat ad naturam ſuam *l. ſi unus* §.*Pacta ff.de pact.* jure poteſt quilibet de populo ſuum Iudicem deferere abſquè illius conſenſu , & alium ſimilem eligere *l. 1. & 2. ff. de judic. l. privatorum C. eod.* & notant *Morla in Emporio qq. tit. 2. quæſt. 21. numer. 3. & 13. Grananiet in lib. 2. decret. cap. 1. tit. noſtro numer. 9. & 10.*

72 Quæres quartò. An juriſdictio delegata poſſit prorogari .

73 Reſpondeo quatuor modis quęri poſſe , an queat prorogari juriſdictio delegata , ſicuti , & ordinaria . Primò de re ad rem, ſeù cauſa ad cauſam, quo modo poteſt prorogari tàm ordinaria *l. de qua re* §. 1. *ff.de Judic. & l. inter ff. ad municip.* quàm delegata ; dummodò

Digitized by Google

modò porrogetur ad cauſam ejuſdem naturæ, & ſpeciei ùt ſupra dixi, & probavi *cap. Cùm olim de offic. & 74 poteſt. judic. deleg.* Secundò delegata poteſt prorogari de loco ad locum *c. ſtatutum §. in nullo de reſcript. in ſexto, Marant. de ordin. judicior. part.4. diſ.12. à nu.4.*
75 Tertiò prorogari poteſt de tempore ad tempus, dummodò tamèn adhùc perſiſtat juriſdictio, nec expiraverit per temporis expirationem *cap. de cauſis de offic.*
76 *& poteſt. jud. deleg.* Quartò de perſona in perſonam, licèt in Judice ordinario admittatur prorogatio *lib. 1. ff. de judic. & c. ſignificaſti hoc. tit.* tamèn delegata de perſona ad perſonam nequit prorogari *dicto c. de cauſis Petr. Barboſ. in l. 1. art. 1. num. 215. & ſeqq. & art. 2. num. 4. Marant. in prax. 4. part. diſtinct. 12. num. 20. Gaill. obſerv. practic. lib. 1. obſerv. 35. num. 3. Afflict. deciſ. 227. à num. 1. & Cabed. deciſ. 21. num. 2. part. 1.*
77 Et ratio eſt quià faciliùs quid augetur, & prorogatur quàm de novo conceditur *l. 2. §. 1. ff. de judic.* hinc juriſdictio delegata poteſt ad tempus, & ad cauſas prorogari, quià extenditur; non autèm ad perſonas, quià in illis de novo creatur juriſdictio, & præjudicatur ordinario, ac deleganti, à cujus juriſdictione dictæ perſonæ ſubtrahuntur virtute prorogationis, adeòque tùnc habent locum monita juris in *l. 1. & l. privatorum C. de juriſd.* quod privatorum conventio nequeat tribuere juriſdictionem eam non habenti.
78 Ob quàm rationem docuerunt *Bart. in l. 2. ff. de judic. in princ. ibique Bald. num. 7. Salycet in l. 1. C. de juriſd. num. 25. Oſuald. ad Donell. lib. 17. cap. 9. lit. T. Vinius lib. 1. relect. cap. 5.* neque juriſdictionem ordinariam poſſe extendi de loco ad locum; eo quià Magiſtratus extrà ſuam provinciam, & in alieno territorio privatorum jure cenſetur *l. 3. ff. de offic. Præſid. l. ult.*

ff. de

ff. de juriſdict. privato autèm tribui juriſdictio conſenſu litigatorum non poteſt *l.* 1. *ff. de judic. l.* 3. *C. de juriſdiction.*

79 Non ſecùs, ac quoad effectum prorogationis, & modum prorogandi differunt juriſdictio ordinaria, & delegata, differunt paritèr juriſdictio voluntaria, & contentioſa in hoc, quod juriſdictio contentioſa poſſit prorogari etiàm à judice inferiore, eo à quo prorogatur *l.* 14. *ff. de juriſdict. omn. judic. Chaſſan. in Cathol og. glor. Mund.* 5. *part. conſiderat.* 5. *verſ. tertiò quoniàm, & Carleval. loco cit. num.* 1156.
80 *propè init.* Voluntaria autèm non ſi in Iudice ſuperiore queat prorogari ùt colligunt. DD. communitèr *ex l.* 14. *ff. de manumiſſ. & ex l.* 18. §. 1. *ff. de manumiſſ. vindict. Bald. in dict. l.* 1. *ff. de juriſd. omn. judic. num.* 2. *Ang. num.* 2. *Alberic. num.* 3. *&* 4. *Fulgoſ. nu.* 1. *Alex. num.* 4. *Jaſ. num.* 7. *Dec. num.* 6. *& Carleval. loco citato circa med.*

CAPITULUM V.

De Foro Clericorum.

81 EXplicationem Immunitatis perſonalis Clericis cõpetentis conſultò omiſi ſub *titulo de Immunitate Eccleſ. parte* 2. ùt hic accommodatiùs de illa diſſererem.

82 Stando igitùr promiſſis, accuratè inquiramus, quo jure exempti ſint Clerici, & perſonæ Eccleſiaſticæ à juriſdictione Judicis ſæcularis.

83 Duæ hac in re ſunt ſententiæ. Prima, quæ communior, & verior eſt, ac omninò amplexanda, teſtatur à jure

jure naturali, & Divino procedere hanc exemptionem. Ità *Gloſ. in Canon. ſi Imperator verbo, & diſcuti diſt. 66. & in c. quamvis verb. Divino de cenſ. in ſexto, Innoc. in c. 2. numer. 1. de major. & obed. Abb. in cap. Eccleſia num. 6. de conſtit.* latè *Fagnan. ibid. num. 16. & in cap. cùm non ab homine numer. 66. de judic. Oldrad. conſ. 83. numer. 5. Alex. conſ. 8. in princ. vol. 1. Vaſqu. tract. de ſucceſſ. creat. §. 22. limit. 17. num. 58. Azor. part. 1. Inſtit. moral. lib. 5. c. 12. quæſt. 1. Vant. in tract. de nullitate. tit. de nullit. ex defect. juriſd. Clar. §. fin. quæſt. 36. num. 2. Martha de juriſd. part. 2. cap. 6. num. 1. Tanner. tom. 4. Theol. Scolaſt. diſp. 1. quæſt. 4. dub. 9. numer. 138. Laym. lib. 4. Theol. moral. tract. 9. cap. 8. Gramatic. deciſ. 29. num. 14. & deciſ. 61. nu. 12. Rot. deciſ. 2. de conſuetud in antiquiſſimis, & deciſ. 10. num. 4. eod. tit. in antiquiſ.*

84 Probatur primò ex locis Sacræ Scripturæ, nempè *Gen. 47. Levit. ult. Num. 3. 18. & 45.* ex quibus conſtat in lege veteri Sacerdotes, & Levitas exemptos fuiſſe à juriſdictione ſæculari aliarum Tribuum, & lege ſolvendi tributa, quæ Jura quamvis à Lege Gratiæ ſint abrogata, tamèn ex iis colligitur non minora privilegia Sacerdotibus, & Clericis novæ Legis fuiſſe conceſſa, qui adeò excellentiores ſunt Sacerdotibus, & Miniſtris antiquæ. Rurſus *pſalm.* 194. habetur *nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari*; Et Chriſtus Dominus *Matth.* 17. exemit ſe, & Apoſtolos ſuos ab obligatione pendendi tributa ſæcularia ità Petrum interrogans: *Reges Terræ à quibus accipiunt tributum, à filiis, an ab alienis?* reſpondente Petro: *Ab alienis*: hanc con-
85 ſequentiam Chriſtus deduxit: *Ergò liberi ſunt filii*; ubi teſte *Maldonat. in dictum locum verſ. 25.* ſicuti ſub

nomine

nomine filiorum Regum temporalium comprehende-
re voluit domeſticos etiàm, & familiarum Regum,
quæ paritèr ab onere ſolvendi tributa erat exempta;
ità ſub nomine filiorum ſuorum non omnes Chri-
ſtianos voluit intelligi, ſed familiares, & domeſticos,
quales ſunt perſonæ Eccleſiaſticæ.

86 Probatur ſecundò ex Canonicis ſanctionibus *in c.*
quanquam de cenſ. in ſexto = ibi = *Cùm igitùr Eccleſiæ,*
Eccleſiaſticæque perſonæ, ac res ipſarum non ſolùm
Jure humano, quin imò Divino à ſæcularium perſona-
87 *rum exactionibus ſint immunes &c.* Idem habetur in
Concilio Lateranenſi ſub Innoc. III. relato in *cap. ni-*
mis de Jurejur. ubi dicitur = *Nimis;de Jure Divino*
quidam Laici uſurpare nituntur, cùm viros Eccleſia-
ſticos nihil temporale obtinentes ab eis, ad præſtanda
88 *ſibi fidelitatis juramenta compellunt.* Conſonat his omni-
bus Tridentinum, quod *Seſſ. 25. cap. 20. de reform.*
vocat perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem Dei
ordinatione, & Canonicis ſanctionibus conſtitutam.

89 Probatur tertiò ratione. Clerici ſunt Deo dicati,
vocati in ejus ſortem,& ſegregati à negociis ſæculari-
bus;ergò eo ipſo ſunt exempti à ſeculari juriſdictione,
quæ nihil omninò juris, quoad illos ſortitur. Proba-
tur conſequentia à fortiori; nàm ſi rès ſacrę inanima-
tæ, ùt Altaria, vaſa, veſtes &c. per hoc, quod Deo
ſint dicatæ à ſecularis poteſtatis diſpoſitione ſunt ipſo
jure immunes; à fortiori Clerici, utpotè Templa ani-
mata,& viventia gratiæ eo ipſo, ac Clerici ſunt,erunt
exempti à poteſtate qualibet ſæculari.

90 Confirmatur; Nàm nulla poteſtas, ſive juriſdictio
poteſt propria virtute ferri extra limites ſui objecti,
atqui juriſdictio temporalis verſatur per ſe tantùm,
quoad perſonas ſæculares, tanquàm circà ſuum obje-

ctum;

91 ctum; ergò &c. Denique ſi jure tantùm humano Immunitas perſonalis Eccleſiaſtica inducta eſſet, poſſent Principes ſæculares abrogare in toto, vel in parte hanc Immunitatem per revocationem expreſſam, vel præſcriptionem, quod, quàm pernicioſum foret Eccleſiæ toti, nemo non videt.

92 Altera autèm ſententia docet Clericorum Immunitatem perſonalem imperatam quidèm fuiſſe à jure Divino in cauſis merè ſpiritualibus, & Eccleſiaſticis; in cauſis autèm merè temporalibus tàm civilibus, quàm criminalibus inductam fuiſſe à jure humano poſitivo. Ità *Molin. de juſt. & jur. tract. 2. diſp. 31. num. 2. & 6. Leſſ. eod. tract. lib. 2. cap. 33. dub. 4. num. 28. & ſeq. Salas de legib. diſp. 14. ſect. 12. Covar. pract. qq. c. 31.*

93 Et hoc primò, quià in primitiva Eccleſia, Clerici, & eorum res ſubdebantur Principibus ſæcularibus; unde, & Paulus appellavit ad Ceſarem *Act. 15. & ad Rom. 13.* ait = *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubjecta ſit.* Et Chriſtus *Matth. 22. Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, ac Joan. 19.* dixit Pilato = *Non haberes poteſtatem adversùs me ullam, niſi tibi data eſſet*

94 *deſuper.* Secundò. Chriſtiana Religio non liberat fideles ab ullo vinculo civili, puta à debito pecuniario; Ergò neque à juriſdictione Magiſtratuum ſęcularium.

95 Tertiò. Clerici poſſunt inire contractus cùm Laicis, puta emptiones, locationes &c. Ergò à Laicis conveniri poſſunt coram judicibus ſuis ad pacta ſervanda, Et ex alia parte, cum Clerici adhuc ſint Reipublicæ partes, poſſunt ab illa puniri, ſi ejus civilem, ac poli-

96 ticam quietem perturbent. Ultimò. Pontifex poteſt Immunitate Clericorum ex juſta cauſa reſtringere, ſeù diminuere, quod facere non poſſet, ſi ea à jure Divino, & naturali emanaſſet.

97 Addunt tamèn hujus ſententiæ Authores, quod licèt Immunitas hæc non ſit à jure Divino imperata, tamèn quodammodò, ſeù initiativè ad illud quoque ſpectet, quatenùs jus Divinum docet hanc exemptionem Clericis à Principibus fore concedendam.

98 Adeoque argumentis pro prima, & veriore ſententia adductis, aliquo modo, non tamèn valido reſpondere conantur.

Dicunt enìm ad primum, in lege veteri omnem terram Ægypti factam fuiſſe tributariam, præter Sacerdotalem, ſed ex mera beneficentia Joſeph, non autèm præcepto Legis Divino. Et illa verba *Matth. cap.* 17. = *Ergo filii ſunt liberi*, prolata fuiſſe à Chriſto ad probandam exemptionem propriam, qui erat filius Regis, nempè Patris Cœleſtis, non autèm Apoſtolorum, & Clericorum quorumcumque, aliàs deberet dici fideles omnes etiàm Laicos frui hac Immunitate, cùm omnes ſint filii Dei per gratiam, & adoptionem.

99 Ad ſecundum reſpondent, allatos Sac. Canones vocare hanc exemptionem à jure Divino promanantem, accipiendo jus Divinum juxtà uſitatiſſimum, & frequentem modum, quo Sacri Canones illud accipiunt, vel quià à veteri Lege originem duxerit, vel quià remotè ſit de jure Divino, vel quià jus Divinum dictaverit

100 Clericos à Principibus fore eximendos. Ad tertiùm deductum ex efficacia rationis aſſerunt, illo evinci tantùm, quod jus Divinum, & naturale juberet à Summo Pontifice concedendam fore Clericis hanc exemptionem, non verò, quod illam verè jus Divinum per ſe præceperit.

101 Faciliori tamèn negocio ſolvuntur argumenta ſecundæ ſententiæ. Et primum quidèm omninò corruit, animadvertendo ad prima illa tempora vagienti adhuc

adhuc Eccleſiæ, quibus Clerici ſubjecti erant poteſtatibus ſæcularibus non de jure; ſed de facto, cùm Paganorum, & Gentilium tyrannica poteſtate tenerentur, adeòque magis expedire videbatur univerſali Eccleſiæ bono, ſi permitteretur aliqua ſubjectio Clericorum ergà Laicos, quàm ſi ea non conceſſa, pax, & quies Chriſtianæ Religionis, certiſſimę perturbationis gravi periculo exponeretur.

102 Quod autèm Paulus appellaverit ad Cæſarem nihil refert: Non enìm valet illatio. Paulus appellavit ad Cæſarem; ergò non erat exemptus, cùm ideò ad eum appellaverit, quià is unicè erat Superior Feſto à quò Paulus appellabat.

Maximè quià Cæſar erat Gentilis, & non admittebat jus Chriſti; Quod ſi Paulus coram ipſo allegaſſet, vel illud irriſionibus expoſuiſſet, vel addidiſſet ſtimu-
103 los validiores perſecutoribus ſuis, & Evangelii. Sicuti paritèr poteſtas, quàm Chriſtus aſſervit Pilato non erat poteſtas juris, ſed facti, qua omnes Tyranni præditi ſunt, illique ſimilis, quæ belluis datur in homines, de qua *Lucæ* 22. idem Chriſtus dixerat = *Hæc eſt hora veſtra, poteſtas tenebrarum*.

104 Et ità paritèr explicandus eſt *Paulus* 13. *ad Roman.* jubens, omnem animam debere eſſe ſubditam ſublimioribus; nàm ibi tantùm præcipit Chriſtianis, ad quos ſcribit ùt obediant Principibus ſæcularibus etiam Ethnicis, ne peccent, nàm Principes non incutiunt timorem boni operis; ſed mali, quare dicit Paulus =
105 *Vis non timere poteſtatem? Fac bonum*. Ulteriùs illud dictum Pauli retorqueri poteſt contra Adverſarios. Paulus enìm inibi dicit omnem animam ſubditam eſſe poteſtati ſublimiori; ſed Clerici ſunt ſublimiores, & digniores Laicis, non Laici Clericis; Ergò Laici ſub-

Digitized by Google

duntur Clericis, non Clerici Laicis. Ità ex allegato Pauli loco intulit *D. Bernardus epiſt.* 138. *ad Corradum Imperatorem electum = Regis Corradi Imperatoris electi dedecus. Regni diminutionem nunquàm volui, volentes odit anima mea. Legi quippè, omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, quàm tamèn ſententiam cupio vos, & omnimodis modis cuſtodire in exhibendo reverentia ſumma, & Apoſtolicæ Sedi, & B. Petri Vicario.*

106 Ad ſecundùm verò argumentum dicitur, Religionem Catholicam non liberare quidèm fideles ab omni vinculo, Clericos autèm, cùm ſint in ſortem Domini vocati, eo ipſo, ac Clerici ſunt eximere à ſæculari juriſdictione; aliàs enìm melioris conditionis eſſent res inanimatæ Deo ſacratæ, quàm homines, & Clerici ipſi, ùt dixi ſupra *num.* 89.

107 Ad tertium paritèr dicitur, ſatis Laicis contrahentibus cùm Clericis fuiſſe proviſum, ſi Clericos coram Magiſtratu Eccleſiaſtico convenire poſſint, ùt pacta ſervent, vel, ùt ab illo puniantur.

108 Ad quartum negatur officere libertati Eccleſiaſticę, quod Laici exerceant juriſdictionem in Clericos ex conceſſione Romani Pontificis, tùnc enìm illam non exercent propria poteſtate, ſed delegata, & aliena. Rurſus de jure Divino, & naturali ſolummodò præcipitur, ùt poteſtas, & Magiſtratus ſæcularis ſuo arbitratu, & poteſtate nihil poſſit diſponere circà res, & perſonas Eccleſiaſticas, non verò quod nequeat illud exercere ex poteſtate Romani Pontificis: prohibitio enìm juris Divinis, & naturalis reſpicit tantùm Magiſtratum ſæcularem, non verò Eccleſiaſticum. Ità reſpondet *Tanner. tom.* 4. *Theol. ſcholaſt. diſp.* 7. *quæſt.* 4. *dub.* 6. *num.* 157. Et

109 Et re vera, ùt optimè notat *Haunold. tom.* 5. *de*
juſt. & jur. tract. 1. *cap.* 4. *contr.* 1. *num.* 228. inter-
pretatio textuum aſſerentium juri Divino, & naturali
110 hanc prohibitionem videtur omninò violenta: Ajunt
enim ex authoritatibus allatis pro firmanda noſtra
ſententia ſolùm evinci, quod Chriſtus dederit quidèm
facultatem Vicario ſuo ferendi legem eximentem
Clericos à jurisdictione ſæculari, non autèm, quod
111 per ſe illos à tali juriſdictione exemerit. Hæc ſanè
interpretatio violenta eſt, & omninò gratis adducta,
cùm nulla ratio, nec ulla vis argumenti cogat ad illam
aſſerendam. Cùr enim quæſo Chriſtus relinquere de-
buit libito Vicarii ſui facultatem ferendi hanc legem
exemptionis, & exponere Clericos periculo perpetuæ
ſubjectionis Laicæ poteſtati, caſu quo nunquàm Pon-
tifex favore illorum hanc legem tuliſſet? nonnè melius
honori Eccleſiæ conſuluit, hanc legem per ſe ferendo?
Rurſus, ſi Pontifex à Chriſto accepit hanc facultatem
eximendi univerſum Clerum ergò jàm quoad perſo-
nam ſuam fuerat à Chriſto exemptus, quomodo enìm
ſe, & alios eximere potuiſſet?
112 Ulteriùs Imperatores agnoverunt hanc exemptio-
nem Pontificis non planè diverſam ab exemptione
aliorum Clericorum, juxtà celebre factum Conſtantini
relatum in *Can. Sacerdotibus* 11. *quæſt.* 1. his verbis =
*Eccleſiaſtica quoque hiſtoria teſtatur, quià cùm piæ me-
moriæ Conſtantino Principi in ſcripto oblatæ accuſatio-
nes contrà Epiſcopos fuiſſent, libellos quidèm accuſa-
tionis accepit, & eoſdem, qui accuſati fuerant Epiſco-
pos convocans, in eorum conſpectu libellos, quos acce-
perat, incendit dicens. Vos Dii eſtis à vero Deo conſtituti.
Ite, & inter vos cauſas veſtras diſcutite, quià dignum
non eſt, ùt nos judicemus Deos.*

Si-

113 Sicuti pariter non immeritò *Martha de juriſd. loco citato numer.* 1. §. *ad quem textum*, *&* §. *ſeq.* ſuccenſet *Covarruviæ* viro alioquin de Canonica Cenſura optimè merito, acri tamèn oppoſitæ ſententiæ fautori, quod ſuperiùs recenſitum locum *Pſalm.* 104. *Nolite tangere Chriſtos meos*, nobis parùm proficuum oſtendere ſatagat, illumque unicè accipiendum dicat, quatenùs prohibeat tantùm ullam vim, vel injuriam Clericis inferri, non verò eos etiam eximat à juriſdictio-
114 ne Judicis ſæcularis. Primò enim *Hieron. in Zacchar. cap.* 2. illum textum ità accipit, ne quid vel minimum in Sacerdotes patrent, nec quid eos vexent, aùt afficiant, idemque aſſerit *D. Gregor. lib.* 1. *Epiſt.* 35. Quod denotat ipſum verbum *tangere* ſignificans quidquid ad aliquem aliquo modo ſpectat, undè juxtà uſitatum modum loquendi *hæc res nihil me tangit* interpretatur, *ad me nullatenus ſpectat*; Judicia autèm, & Judicis jurisdictio ſpectat ad litigatores, adeoque etiàm ſpectaret ad Clericos ſi coram Magiſtratu ſæculari conveniri poſſent.

115 Rurſus loquendo etiam in ſenſu *Covarruviæ*, eſtò verbum *tangere* referendum ſit ad ſolam vim, & injuriam Clericis illatam, adhuc noſtræ favet ſententiæ, cùm dicatur inferri injuria Clericis, ſi cogantur ſubeſſe juriſdictioni laicali, cui non ſunt ſubditi. Et ideò illa verba *Zachar. cap.* 2. *Qui vos tetigerit, pupillam oculi mei tanget*, intelligit Anacletus Papa relatus *in Can. Accuſatio il primo* 2. *qu.* 7. non ſolùm de injuria perſonali inferenda, ſed etiàm de ſententia ferenda, & judicio.

116 Cùm igitur Jure Divino, & Naturali in decus totiùs Ordinis Clericalis inducta ſit hæc perſonalis immunitas, jure optimo decrevit *Innoc.* 3. *in c. Si diligenti hoc tit.*

tit. quod neque volens poſſit Clericus renunciare fori privilegio, & conſtituere Judicem ſæcularem in Judicem ſibi competentem, etiamſi juramento id pro-
117 mittat. Ratio autèm eſt quià juri inducto pro tota Communitate non poteſt privatus pro ſuo libito renunciare *l. Imperatores ff. de pact. & l. illud ff. de pact. dotal.* Cùm igitùr privilegium fori non ſit inductum in favorem hujus, vel alteriùs Clerici, ſed in honorem totius Ordinis Clericalis, non poteſt illi
118 Clericus ſua voluntate privata renunciare. Juramentum autèm, cùm non debeat eſſe vinculum iniquitatis, *Can. in malis* 22. *quæſt.*2. & ſuper re illicita præſtitum non habeat vires, ideò neque talis renunciatio juramento firmata ſuſtinebitur. Ità cùm *text. in d. capit. ſi diligenti* unanimitèr ſentiunt *Jaſ. in l.* 1. *num.* 10. *ff. ſi quis in jus voc. &c. Natt. conſ.* 324. *Caball. reſol. crimin. conſ.* 225. *per tot. Gratian. diſcept.* 190. *num.* 7. *Menoch. de arbitr. caſ.* 430. *Pax Jord. elucubr. vol.* 3. *lib.* 13. *tit.* 8. *num.* 1. *& ſeqq. Marth. de juriſd. part.*4. *cent.* 1. *caſ.* 61. *num.* 13. *Sanfelic. deciſ.* 227. *num.* 5. *&* 6. *Sperel. deciſ.* 10. *num.* 13. *& deciſ.* 104. *num.* 85., & in fortioribus terminis *Rot. deciſ.*148. *num.*19. *& ſeqq. part.* 9. *ac deciſ.* 343. *num.* 24. *& ſeqq. part.* 10. *rec.*
119 Mirùm tamèn eſt, veriſſimam hanc ſententiam, & adeò ſtatui Clericali favorabilem, valida ratione munitam, unanimi Canoniſtarum conſenſu comprobatam, & Innocentii III. Summi Pontificis, ac maximi juriſconſulti oraculo roboratam *in d. cap. ſi diligenti*, uni tantùm diſplicuiſſe Cujacio. Cujacio, inquam, illi qui alias juriſprudentes intèr eum locum obtinet, quem ipſi invidere meritò poſſis, aſſequi nunquam. Igitur in *c.* 1. *hoc tit.* livido arguendi genere Innocentium carpit inquiens. *Quod ex conſenſu ſit Epiſcopi, & ex*

& ex conſenſu utriuſque partis permiſſa cognitione Laico, cur non erit ratum, & firmum? Cùr hoc invideas Laicis, an illis deterior mos, quàm Eccleſiaſticis? Rurſus *in tract. 7. ad Aſſricanum in l. Traiectitiæ ff. de obligat. & actio.* in hæc audacia verba prorumpit = *Et eadem eſt ſtultitia non permittere Sacerdoti renunciare præſcriptioni fori; nàm ſi Sacerdoti non licèt, qua ratione ille ait, quod renunciatio deroget juri publico, quæ eſt falſiſſima, neque alii cuilibet licet renunciare præſcriptionem fori; at verò licèt cuilibet, & Sacerdoti igitùr.* Ac temerariæ huic Cujacii doctrinæ merè tantùm palinodiam canens inſtitit *Hermannus Vultejus in l. 1. C de juriſd. à num. 117. uſque ad num. 125.*

Tribus autèm, & quidèm futilibus argumentis Innocentium impetit Cujacius, ac veluti devicto jàm ſapientiſſimo Pontifice, antè tubam triumphum conclamat.

120 Prima ratio eſt, quià forum Clerici eſt jus proprium: & privatum, quod habet in initio celebrati contractus, ùt coràm Judice Eccleſiaſtico ſit conveniendus; ſed jus privatum eſt renunciabile; ergò &c.

121 Secunda; Quià jure Civili licuit hæc renunciatio *per text. in l. ſi quis in conſcribendo C. de Epiſc. & Cleric.* = *Si quis in conſcribendo Inſtrumento ſe ſe confeſſus fuerit non uſurum fori præſcriptione propter Sacerdotii prærogativam, ſancimus non licere ei adversùs ſua pacta venire, & contrahentes decipere; cùm regula ſit antiqui juris, omnes licentiam habere iis, quæ pro ſe indulta ſunt, renunciare.* Idemque penè iiſdem verbis ſtatutum habetur *in l. ſi quis in conſcribendo C. de pactis*: Atqui neque vetuſtiore jure Eccleſiaſtico fuit vetita talis renunciatio; ergò nec Innocentius eam

122 debuit prohibere. Tertia ratio eſt, quià non derogat

rogat

Digitized by Google

rogat juri publico, qui dimittit Judicem ſuum, & prorogat jurisdictionem Judicis incompetentis; Ergò hoc idem Clerico licebit, quod aliis permittitur.

Futilia quidèm argumenta, & emunctæ naris ho-
123 mine prorsùs indigna! Brevitèr igitur, & facile ad omnia. Ac primò ad primum, negando ſuppoſitum; ſupponit enim Cujacius privilegium fori inductum eſſe in favorem Clerici ei renunciantis. Falſiſſima aſſertio. Clament quidèm quantùmlibet jura = *favori pro ſe introducto quilibet renunciare poteſt* = numquam ſanè audies dicentia, poſſe, & quemlibet privatum renunciare juri pro aliis introducto, & favore totius Communitatis. Tale autèm eſſe privilegium fori Clericis competens affirmat Innocentius noſter, & meritò affirmat, nàm procùl dubio dedecus toti ordini Clericali, & gravis inferretur injuria, ſi hic, vel ille Clericorum coram Judice laico ſtare cogeretur.

124 Pari igitùr modo ad ſecundùm. Peto enìm à Cujacio: quænam poteſtas intèr Catholicos conceſſa ſit Principi ſæculari circa Eccleſiaſtica; planè nulla *capit. Eccleſia Sanctæ Mariæ de conſtitut. & Canonic. benè quidèm diſtin.* 36. Dicat igitùr pro libito Juſtinianus, & erroneè judicet privilegium fori eſſe à Clerico renunciabile; Opponemus ipſi Innocentium oppoſitum è diametro definientem, & juxtà Sanctũ Orthodoxorum ritum, ejus in hac materia privativè placi-
125 tum amplectemur. Perlegat tamèn Cujacius etiàm in jure civili jus noviſſimum Friderici Imperatoris relatum in *auth. Statuimus C. de Epiſc. & Cleric.* in qua prohibetur Judici, & Actori pœna imponitur, ſi Clericus quilibet in cauſa civili, aùt criminali ad tribunal ſæculare trahatur, quaſi hoc ſit contra Imperiales leges, & Sanctiones Eccleſiaſticas; & agnoſcet forum

F ſpecia-

ſpeciale non eſſe privilegium privatum Clericorum, ſed jus commune Eccleſiaſticum, cùm de jure Communi ſit, quod actor ſequi debeat forum rei *l. 2. C. de juriſdict. cap. cùm ſit generale hoc tit.*

126 Quod autèm ſubditante Innocentium noſtrum nullibi haberi in jure Canonico hoc clericale privilegium, & illius prohibitam renunciationem, à veritate prorsùs alienum eſſe reperiet, ſi conſulat Conciliū Matiſconenſe relatum in *Can. nullus Clericum* 11. *quæſt.* 1. in quo 39. plagarum pœna imponitur Clerico in minoribus conſtituto, honoratiori autèm, incluſio triginta dierum, quo patitur in civili, criminali negocio trahi ſe ad judicem ſæcularem; idemque jus, vel expreſſum, vel adumbratum extat *in Canon. relatum*, *Can. experientiæ*, *Can. Clericum nullus*, & *Can. Inolita iiſdem cauſa*, & *quæſtion.*

127 Tertium verò argumentum nemo ſanæ mentis Cujacio aſſerverit, niſi qui ſciverit, & bonum etiàm Homerum quandòque dormitaſſe. Adeò, vel rudi quovis Legulejo eſt prorsùs indignum. Poteſt unuſquiſque prorogare juriſdictionem Judicis incompetentis, non autèm judicis incapacis. Hinc Clericus poteſt quidèm prorogare, ùt ſuperiùs monui, juriſdictionem judicis Eccleſiaſtici non ſui, quià hic merè incompetens eſt, non autèm judicis Laici, qui eſt omninò incapax; adeò-

128 que ejus juriſdictio in hujuſmodi cauſis Eccleſiaſticis eſt improrogabilis. Advertat igitur Cujacius, imò pudeat Cujacium, Cujacium non advertiſſe, quod non ſonat idem in jure prorogare juriſdictionem Judicis incompetentis, & foro proprio renunciare, adeòque faciliùs eam prorogari, quàm foro ſuo renunciari poſſe.

129 Certum igitùr, & evidens fit ex hactenùs dictis, Judicem ſæcularem non poſſe Clericum judicare, vel conde-

condemnare, neque in cauſa civili, neque in criminali, juxtà Sanctionem Concilii Pariſienſis exiſtentem *in cap. nullus hoc tit.* & de jure civili *in auth. ſtatuimus C de Epiſc. & Cleric.*

130 Amplia primò conclusionem procedere, etiàmſi adſit contrariam immemorialis conſuetudo; ſicuti enim nequeunt Sæculares per legem ſcriptam infringere hoc clericale privilegium, ità nec per conſuetudinem, ſeù legem non ſcriptam, legi ſcriptæ omninò ſimilem; *l. de quibus ff. de legibus*, & cùm talis conſuetudo ſit contra ſacros Canones, & Eccleſiaſticam libertatem, non admittit ſui præſcriptionem, dummodò tamèn

131 hæc conſuetudo non adjuvetur privilegio Pontificis ſaltèm præſumpto *Abb. in cap. Clerici numer. 5. & 6. de judic.*

132 Amplia ſecundò, ùt Clericus hac exemptione fruatur, tàm ſi agatur contrà ipſum actione perſonali, ùt ex mutuo, emptione &c. quàm ſi merè reali *cap. fin. de Judic.* tùm quià bona utpotè acceſſoria ad perſonam, perſonæ participant immunitatem, tùm ne hoc modo Clericus indirectè ſaltèm trahatur ad ſæculare Tribunal, à quo directè, & per ſe eſt exemptus *Abb. in cap. Eccleſia num. 22. de conſtitut. & in cap. qualitèr nu. 8. de judic. Marant. de ord. judic. part. 4. diſp. 11. num. 2. Farinacc. in prax. crimin. lib. 1. de inquiſit. tit. 1. quæſtion. 8. numer. 21.*

133 Amplia tertiò, ùt etiàm in qualibet cauſa, quam Clericus habet communem cùm uno, vel pluribus Laicis non poſſit trahi ad ſeculare Tribunal. Sed ſi cauſa ſit individua, hoc eſt ſi commodè intèr ſocios dividi nequeat; ne oriatur ſententia contrà ſententiam, magìs dignum, licèt minùs numero, trahet ad ſe minùs dignum, quamvis numero majus, & Laici quoque ob

conſortium Clerici erunt conveniendi in foro Eccleſiaſtico . Sin autèm cauſa dividua ſit, & commodè ſeparari poſſit, quilibet in ſuo foro erit conveniendus *Covarr. pract. qq.cap.*34. *num.*1. & 2 *Farinacc. loco cit. quæſt.*8. *num.*52. *Marant. loco cit.diſp.*11. *num.*23. *Gaill. lib.*1. *obſerv.*37. *num.*2. *Barb. de axiom. jur. axiom.*40. *numer.* 38. *Tuſch. lit.* C. *concluſ.* 159. *Chriſtin. deciſ. Belgic.*186. *& ſeq. vol.*2. *Sperell. deciſ.*19. *per tot. Rota coram Seraph. deciſ.* 157. *numer.* 11. *deciſ.* 296. *num.*4. *part.*11. *& deciſ.* 472. *num.*1. *part.*14. *rec.*

134 An autèm Clericus ſucceſſor Laici conveniri poſſit coram Judice Laico, pro obligatione à Laico authore contractà, maximi momenti quæſtio eſt inter DD. viciſſim diſſidentes . Ut tamèn eam clarè, ac methodicè expediam, quatuor caſus ſunt diſtinguendi.

135 Primus eſt, quotiès Clericus ſuccedit Laico, cùm quo nondùm lis erat incæpta, quo casù omnes aſſerunt Clericum conveniri non poſſe niſi in foro Eccleſiaſtico, ùt cùm *Bart. in l. hæres abſens num.* 1. *ibique DD. ff. de judic. Ant. de Butr. Abb. & Canoniſtæ in cap. quia extrà eod. Gail. obſerv. lib.* 1. *obſerv.*37. *num.* 10. *Peregr. de Jur. fiſci lib.* 4. *tit.* 6. *ſub num.*27. *Marant. de ord. judic. part.* 5. *numer.* 13. *Cæval. commun. opin. quæſt.* 36. *num.* 13.

136 Secundus caſus eſt, quando Laicus poſt incæptum judicium coram Judice Sæculari, fit Clericus; & etiàm tùnc, ſi abſquè fraude ſuſceperit Ordinem Eccleſiaſticum, remittendus erit ad Judicem Eccleſiaſticum, & ſi Ordinem ſuſceperit in fraudem Juriſdictionis ſæcularis, mulctari quidèm poterit in bonis; ſed non in perſona, quæ Deo eſt ſacrata *Imol. conſ.* 119. *num.*1. *Covar. lib.*1. *pract. quæſt.cap.*32. *num.*4. *Surd. deciſ.*110. *num.*3. *de Franch. deciſ.*109. *deciſ.*184. *& deciſ.* 195. *&*

Sperell.

Sperell. deciſ.7. num.4. allegans votum quoddam Robuſterii apud *Marcheſan. deCommiſ. part. 2. nu.140.*

137 Tertius caſus eſt quando ſuper re litigioſa Clericus Laico litiganti ſuccedit titulo ſingulari, puta emptionis &c. tùnc cùm alienatio rei litigioſæ prohibita ſit, & ipſo jure nulla *Rub. & tot. tit. ff. & Auth. de litigioſis l. fin. C. eod. tit. cap. fin. de alien. jud. mut. cauſ. fact. Abb. in cap. Eccleſia num. 10. ùt lit. penden.* fit ùt alienans habeatur pro poſſeſſore, adeòque poſſit judicium proſequi contrà ipſum, Clerico emptore minimè citato: Et ratio eſt, quià quando res eſt effecta litigioſa, non poteſt actor mutare ejus ſtatum in præjudicium Adverſarii, & duriorem facere ejus conditionem, quoad Judicii ordinem, & examen cauſæ *Ant. de Butr. in dict. cap. fin. num. 7. ibique Abb. nu.5. Lancellot. de attent. part.2. cap.4. in præfat. à num.451. uſque ad 528. Covar. pract. qq. cap.15. ſub nu.7. Capyc-Latr. deciſ.128. ſub nu.10. & Giurb. deciſ.82. nu.7.*

138 Verùm tamèn eſt, quod in hoc caſu pro exequenda ſententia lata à Judice Laico recurrendum ſit ad Judicem Eccleſiaſticum. Et ratio eſt, quià ad exequendam ſententiam, etiàm contrà ementem rem litigioſam lite pendente, requiritur apud omnes citatio emptoris, ne auferatur ipſi defenſio, quam facere poteſt ex traditis ab *Aſin. in prax. §. 31. cap. 4. in princ. Lancellot. loco cit. nu.452. & ſeqq. Caroc. de except. rei judic. excep. 108. ſub num. 2. & 11. Capyc. dicta deciſ. num.12. & 13. Urſill. ad Afflict. deciſ.7. num.17. & ſeq.* Quarè, cùm citatio contra Clericum fieri nequeat niſi ab illo, qui in eum habet juriſdictionem, ſequitur neceſſariò executionem ſententiæ pertinere ad judicem Eccleſiaſticum, ùt notant etiam *Martha de juriſdict. part.4. cap.35. nu.16. & Noguerol. alleg.19. num.127.*

Quar-

139 Quartus deniquè caſus eſt iſque magis diſcuſſus, quando Clericus ſuccedit Laico titulo univerſali, nempè hæredis; & in hoc caſu, vel inſtantia fuerit, vel non fuerit cæpta coram Judice Laico contrà Authorem Clerici, ea certè non eſt continuanda in Clericum hæredem. Ità cùm Canoniſtis paſſim *Bald. in cap. in præſentia de probat. num. 9. Cabal. conſ. 91. nu. 8. lib. 2. Marant. loco citato num. 12. & ſeq. Marth. de Juriſdict. part. 4. caſ. 33. nu. 5. Aſin. in prax. §. 2. cap. 12. per tot. Pax Jordan. elucubr. vol. 3. lib. 12. tit. 8. nu. 30. & 45. Strach. de mercat. partic. 1. ult. part. num. 45. De Graſſ. de effect. Cleric. effect. 1. num. 281. Scacc. de Judic. part. 1. cap. 11. num. 23. in fin. Gaill. loco cit. Antonell. de Jurib. & oner. Cleric. lib. 1. part. 1. cap. 1. nu. 26. Zach. de oblig. Camer. quæſt. 8. numer. 8. uſque ad 11.* ubi dicit hanc eſſe opinionem Sacræ Rotę Romanæ, & contrariam eſſe periculoſam *Covar. pract. qq. capit. 8. ſub numer. 3. Peregr. de fideic. artic. 1. numer. 2. Rota decis. 552. de for. compet. in antiqu. & deciſ. 957. num. 9. coram Seraph.* & hanc eſſe in praxi amplectendam, præſertìm in ſtatu Eccleſiaſtico teſtantur *Cæval. commun. opin. quæſt. 36. num. 48. Gratian. diſcept. 16. nu. 1. Tondut. de prævent. part. 1. cap. 30. nu. 52. & ſub nu. 55.* Quidquid in contrarium dixerint *Alex. in l. Si conſtante §. fin. ff. ſol. matrim. Jaſ. in auth. quas actiones nu. 39. C. de Sacroſ. Eccleſ. Vivi. lib. 2. commun. opin. opinion. 48. verſ. Clericus, Surd. deciſ.* 110. aliique Civiliſtæ lato calamo recenſiti à *Barboſ. lib. 1. Jur. Eccleſ. cap. 39. §. 2. numer.* 102.

140 Prima ratio eſt, quià noſtra Sententia habet regulam pro ſe, ùt Clericus non conveniatur coràm Judice laico *Auth. ſtatuimus C. de Epiſc. & Cleric. & cap. ſi diligenti de foro compet.* Limitatio igitùr regulæ,

quod

quod non procedat in Clerico hæredc Laici conventi, cùm non approbetur à jure, non eſt admittenda, ex *l. illam C. de collationibus*.

141 Secunda ratio eſt, quià ex dictis, Inſtantia defuncti non transfertur in heredem ipſo Jure, ſed opus eſt citatione ad hoc, ùt ſit locus executioni illius contrà hæredem; cùm igitùr hæc citatio requiſita ad inſtantiam transferendam in Clericum hæredem nequeat fieri à Judice Laico ſed tantùm ab Eccleſiaſtico, ſequitur, quod neque inſtantia facta contra defunctum afficiat Clericum hęredem, niſi interpoſita authoritate Judicis Eccleſiaſtici.

142 Et ſic ſolvitur ratio adducta à *Surdo conſ.222.n.10. vol. 2.* & ejus aſſeclis, nàm licèt inſtantia defuncti tranſeat ad hæredem, non tranſit ipſo jure, ſed per ſententiam Judicis, & hæredis citationem.

143 Sicuti paritèr facili negocio diluuntur aliæ rationes contrà noſtram opinionem ab Adverſariis allatę, quod nempè ubi cæptum eſt Judicium, ibi ſit terminandum: Quod hæres ſit una eademque perſona cùm defuncto, & jus defuncti tàm activè, quàm paſſivè transferatur in hæredem; Quod hęres Clericus per inſtantiam inçeptam contra Laicum authorem obligetur ex quaſi contractu, adeòque ſicuti ſervare, & adimplere debet obligationem promanantem ex contractù authoris ſui, ità, & prodeuntem ex quaſi contractù.

144 Omnes hæ, inquam, & ſimiles regulæ, ſi opponantur, expeditè, & validè ſolvuntur dicendo, eas non procedere, quando perſona, in quam Jura defuncti transferuntur, eſt privilegiata, quià tùnc ab ipſo privilegio augetur jus translatum, & jus ità auctum non habet illa perſona à transferente, ſed à proprio privilegio

argu-

argumento *Text. in l. cùm quidam §. Debitores ff. de uſur.*

145 Cenſent tamèn *Aſin. loco cit: num.* 56. *Antonin. dict. reſol.* 49. *ſub num.* 2. *Zach. loco cit. num.* 10. *in fin. & Pax Jordan. loco citat.* qui ſubdit hanc praxim ſervari in Romana Curia, quod inſtantia cæpta contrà Laicùm ſuperveniente Clerico illius hærede devolvatur ad Judicem Eccleſiaſticum in ſtatu, & terminis, itaùt coram ipſo continuetur inſtantia inchoata coram Judice Laico, non autèm nova inſtantia fit inchoanda, & hoc, ne præjudicetur omninò intereſſe, quod habet actor in cauſa.

146 Cæterum ſemper ſtat non fore proſequendum judicium incæptum coram Judice Laico, ſi ipſius hæres ſit Clericus, quamvis Laicus, cui Clericus ſuccedit ſe obligaſſet in forma Cameræ Apoſtolicæ, ùt citato *Galleſ. de obligat. Camer. ſenſit Zach. loco cit. num.* 11. *& Sperell. dicta deciſ.* 7. *num.* 2.

147 Sed quid reſolvendum in caſu, quo Clericus agat contrà Laicum in cauſa civili, debebit ne illum convenire coram Judice ſæculari?

148 Reſpondeo affirmativè, ob rationem illam generalem in Jure quod actor ſequitur forum rei *Text. eſt in cap. ſi Clericus Laicum hoc tit. Caball. conſil.* 177. *lib.* 1. *Gratian. diſcept.* 795. *num.* 16. *Barboſ. de axiom. Jur. axom.* 10. *num.* 1. *Tuſch. lit. A concluſ.* 122. *Pax Jordan. elucubrat. vol.* 3. *lib.* 13. *tit.* 8. *nu.* 267. *& ſeq.*

149 Limita in caſu, quo ageret Clericus contra Laicum, vel ùt invaſorem, vel ùt injuſtum detentorem rei Eccleſiaſticæ; tùnc enìm ratione ſacrilegii, vel quaſi ſacrilegii à reo commiſſi fundatur Juriſdictio Judicis Eccleſiaſtici quoad hujus cauſæ cognitionem, itaùt ſit in optione actoris illum convenire coram Judice ſæculari,

Digitized by Google

lari, vel Eccleſiaſtico *Felin. in dicto cap. ſi Clericus Laicum num. fin. & in cap. cùm ſit generale num. 1. col. 2. eod. tit. Guttier. Canon. qq. lib. 1. cap. 24. num. 7.*

150 Limita ſecundò: Si Judex ſecularis ſit negligens in juſtitia adminiſtranda, tùnc enìm Clericus poteſt trahere Laicum reum ad Eccleſiaſticum Judicem *cap. licèt, & cap. ex tenore hoc tit. Ciarlin. contr. 56. per tot. Dian. reſol. moral. part. 3. tract. 1. reſo. 25. & part. 4. tract. 1. reſol. 80. & Sperell. deciſ. 126.*

151 Limita tertiò, ſi contractui ſit adjectum juramentum, quo caſu, ſi agatur ad illius obſervantiam, & executionem, poterit eligere Clericus an citare velit Laicum coram Judice Laicali, vel Eccleſiaſtico, cùm uterque Judex poſſit compellere ad obſervantiam juramenti,
152 & inobſervantem tanquàm periurum punire. Sin autèm agatur ad dignoſcendum an juramentum ſit validum nec nè, tùnc actor non habet optionẽ, ſed neceſſariò agere debet coram Judice Eccleſiaſtico, qui unicè poteſt cognoſcere circà valorem rei ſpiritualis *ad Text. in cap. ult. hoc tit. in ſexto, ibique Jo. Andr. num. 2. & 3. Anchar. quæſt. 1. & Franch. num. 9.*

153 Limita quartò, ùt dicitur *in cap. ſi Clericus Laicum hoc tit.* & aſſeras, Clericum convenire poſſe Laicum coram Judice Eccleſiaſtico, ſi alicubi introducta fuerit conſuetudo, quod Eccleſiaſtici Laicorum cauſas civiles, & perſonas etiàm judicarent. Quod *Gloſ. fin. ibid.* notat pluribus in locis eveniſſe ob negligentiam judicum Laicorum in exhibenda Clericis juſtitia, quapropter Clericis neceſſarium fuit recurrere ad Pontificem, & ab ipſo ob denegatam juſtitiam obtinere reſcripta ad judices Eccleſiaſticos, qui cognoſcerent cauſas vertentes intèr ipſos, & Laicos, ùt firmavi ſupra *num.* 150.

154 Addunt DD. aliqui quintum caſum, quo cenſent Laicum conveniri poſſe à Clerico coram Judice Eccleſiaſtico, quando nempè Laicus conventus à Clerico ſuper re ipſius Clerici, vel Eccleſiæ, non neget illam rem eſſe Clerici, vel Eccleſiæ. Et deducunt hanc aſſertionem arguendo à contrario, ex verbis *Text. in cap. ſi Clericus Laicum hoc tit.* ſic diſponente juxtà ſuam integram lectionem = *Si Clericus Laicum de rebus ſuis, vel Eccleſiæ ſuæ impetierit, & Laicus ipſas non Eccleſiæ eſſe, aùt Clerici, ſed ſuas proprias adſeverat, debet de rigore juris ad forenſem judicem trahi, cùm actor forum rei ſequi debeat*. Inferunt igitùr ab oppoſito ex relatis verbis hanc conſequentiam. *Ergò ſi Laicus conventus res eſſe Eccleſiæ, vel Clerici non negaverit, ad judicem Eccleſiaſticum trahi poterit*.

155 Verior tamèn in puncto juris eſt ſententia negativa, teſtibus *Gonzal. ad d. cap. ſi Clericus num.* 2. *Suarez in defenſ. fidei lib.* 4. *cap.* 14. *& Valaſc. de privil. miſerab. perſon. part.* 1. *quæſt.* 52. *num.* 24. *& pluribus ſeqq.* Ratio autèm eſt, quià argumentum à contrario ſenſu non valet, ubi abſonus reſultet intellectus, & legum correctio, quæ omnia procul dubio evenirent, ſi valeret argumentum Adverſariorum, cùm regula juris ſit, quemlibet in ſuo foro eſſe conveniendum, & actorem debere ſequi forum rei. Ulteriùs, quia verba dicti textus ſunt merè narrativa, etiam quando dicunt *debere de rigore juris ad forenſem Judicem trahi, cùm actor forum rei ſequi debeat*, adeòque ùt talia nihil de novo diſponunt.

156 Demùm, & id in quæſtionem inſtaurabis, an Laicus conventus à Clerico coram Judice Laico, poſſit illum reconvenire coram eodem Judice.

157 Solutioni quæſtionis præmitto, reconventionem eſſe

mutuam

mutuam petitionem à reo factam adverſus Actorem, à
158 quo conventus fuit, quamvis mutua petitio ſit de re diverſa; v.g. ſi conveniaris à Titio ex cauſa mutui, poteris illum reconvenire ex cauſa empti *l. nullibi ff. de judic. Hoſtienſ. in ſum. numer.* 2. *hoc tit. & DD. paſſim.* Difficultas tantùm ſita eſt in ratione indaganda, quà ductum fuerit jus ad hanc reconventionem inducendam.

159 *Molignatus* enim *de reconvent. qu.* 21. affert hanc rationem, quod Judici, cui eſt commiſſum negocium principale cenſeatur etiàm commiſſa cauſa incidens, qualis eſt reconventio, etſi aliàs in ea juriſdictionem non habeat *per text. in l. quoties C. de judic.*

160 Hæc tamèn ratio ſuſtineri non poteſt, quià ſolùm Judex poteſt de incidenti cognoſcere quando id opponitur per viam exceptionis, & rei annexæ, ſeù cohærentis primævæ actioni intentatæ, juxtà *DD. in d. l. quoties C. de judic. Facbin. lib.* 1. *contr. cap.* 43. *& Menoch. de arbitr. caſ.* 167. Non verò quotiès nova actio, & omninò ſeparata, ſuper negocio prorſus diverſo intentatur, qualis eſt reconventio.

161 Ejuſdemque valoris, nulliùs nempè, eſt ratio allata à *Donello lib.* 17. *Comm. cap.* 18. aſſerentis reconventionem inductam fuiſſe per modum compenſationis, ad minuendam ſcilicèt, & compenſandam actionem intentatam.

162 Reiicit enim meritò hanc rationem *Oſuvald. in notatis ad d. cap.* 18. *Donelli lit. O*; Compenſatio namque tùnc unicè procedit, cùm utrumque debitum eſt liquidum *l. fin. C. de compenſat.* nimis autèm reſtringeretur reconventio, ſi tantùm admitteretur ubi fuerit liquidum, quod debetur, nèc poſſet procedere in iis caſibus, in quibus compenſationem Jura excludunt.

163 Neque ſubſiſtit ratio, quam affert Juſtinianus *in l. cùm Papinianus C. de ſent. & interlocut. omn. Judic.* quod ſcilicèt actor illud forum approbare videatur, in quo ſuam actionem proponit.

164 Clericus enìm non voluntariò, ſed coactè eligit Judicem ſæcularem; coactus nempè à jure imperante; quod actor forum rei ſequi debeat; quare ex hoc coacto acceſſu ad Judicem ſæcularem, nequit induci in Clerico approbatio talis Judicis; Sicuti enìm neque Beneficium facit, nequi jus conſequitur, qui facit ex neceſſitatè *l. proximè ff. de ritu nuptiar.* Ità nec injuriam debet pati, qui coactè operatur.

165 Hinc in cauſa appellationis non habet locum reconventio, quià Judex appellationis aditur ex neceſſitate, & ob gravamen quod reus ſibi illatum putat à Judice *à quo*, adeòque non poteſt reconvenire actorem, qui coactè dictum Judicem petit *Bart. in auth. & conſequentèr num.* 15. *C. de ſent. & interlocu. omn. Judic. & Abb. in cap.* 1. *num.* 31. *de mutuis petition.*

166 Sicque etiam futilis detegitur ratio communitèr à DD. amplexata, & relata à *Morla in Emporio juris tit. de juriſdictione omnium judicum quæſt.* 13. *numer.* 6. ne dividatur continentia cauſarum.

167 Siquidem, ùt notant DD. *in l. nulli C. de judic.* continentia cauſæ id dicitur, quod prima actione continetur, itaùt vel tacitè, vel expreſsè comprehendatur diſcuſſione primævæ actionis intentatæ. Cùm autèm reconventio, ùt dixi, cadere poſſit ſuper cauſa omninò ſeparata, non aſſequor quomodo dividatur continentia cauſæ, ſi reconventio ſuper diverſo negocio proponatur coram diverſo Judice ab illo actionis primò intentatæ.

168 Vera igitùr ratio eſt adducta ab *Oſuald. in Donell. lib.* 17.

lib 17. *Comm. cap.* 8. *in not. lit. M.* & *à Larrea deciſ. Granaten.*4. *num.*8. & 9. Quia Princeps, & Magiſtratus ad hoc inventi ſunt, ùt litium prolixitatem amputent, quæ ſi diuturno temporis lapſu ſeneſcant, nonniſi in Reipublicæ damnum tendent, & diſſidium animorum, ùt traditur in *l. terminato C. de fructib.* & *litis expenſ. l. properandum C. de judic. cap. finem litibus de dolo*, & *contumac.* Cùm igitùr Judex quæcumque intèr litigatores coram ipſo verſantur, poſſit ſua juriſdictione componere, quarè debebit illa ad aliam litem, ac ad alium Judicem mittere? *Sic enim velociùs lites judicabuntur*, & *circulis cognitionalibus*, *ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur*, ùt utar verbis textus *in auth. de judicibus* §. *Audient collat.* 6.

169 Præmitti ſecundò. Reconventionem poſſe proponi ante litem conteſtatam, vel immèdiatè, & incontinenti poſt conteſtationem; per *tex. in auth.* & *conſequentèr cit. C. de ſentent.* &c. & *in Auth. de executoribus* §. *Sancimus collat.* 7. Et poſſe interponi etiàm in progreſſu Judicii uſquè ad ſententiam definitivam, vel concluſionem in cauſa, ùt conſtat *ex cap. diſpendia* §. *Reus de reſcript. in ſexto*, ubi dicitur eam opponi poſſe durante eodem jùdicio; Judicium verò durat uſque ad prolationem ſententiæ.

170 Diſcrimen autèm intercedens intèr reconventionem oppoſitam antè, vel immèdiatè poſt litis conteſtationem, & oppoſitam in ulteriori cauſæ diſcuſſione eſt, quod primò modo oppoſita reconventio pari paſſu ambulet cum cauſa conventionis, & ſimul cùm illa ſit cognoſcenda, ac eadem ſententia terminanda *cap. ex litteris de mutuis petition. ibique DD.* Oppoſita autèm ſecundò modo hoc privilegio non fruatur, ſed priùs expedienda ſit à Judice cauſa conventionis, &

poſteà

poſteà faciendus tranſitus ad reconventionem cognoſcendam. Quià non eſt æquum, ùt cauſa conventionis multò jàm antè in judicium deducta, & probata, cùm gravi actoris diſpendio ſuſpendatur, vel differatnr ob reconventionem interpoſitam à reo in medio, vel fine litis. Ità *Bart. loco cit. num.* 12. *& Marant. loco cit. diſp.* 6. *num.* 5. *Calvin. de æquit. lib.* 1. *cap.* 78. *& lib.* 2. *cap.* 112. *Peregr. deciſ.* 142. *per tot. Chriſtin. deciſ.* 94. *num.* 6. *vol.* 4. *& deciſ.* 209. *num.* 2. *vol.* 5.

His præmiſſis ad habendam ſufficientem notitiam reconventionis devenio ad quæſtionem ſupra *nu.* 156. factam: An Laicus conventus à Clerico coram Judice ſæculari, viciſſim coram eodem Judice Clericum actorem poſſit reconvenire.

171 Et dico primò. Certum eſt apud omnes, & patet ex dictis Judicem Laicum non poſſe cognoſcere reconventionem factam à Laico contrà Clericum in cauſa ſpirituali, quià Judex ſæcularis eſt omninò incapax exercere juriſdictionem in cauſa ſpirituali, vel de ea agatur per viam conventionis, vel reconventionis. Ità *Abb. in cap. at ſi Clerici num.* 19. *de judic.* Sicuti neque poteſt per viam reconventionis cognoſcere cauſam criminalem, in qua agatur contra Clericum ad pęnam corporalem, ob eamdem rationem ſuprà relatam *Abb. loco cit. num.* 20. *&* 21. *ibique Felin. num.* 10. *& Joan. Andr. num.* 14. *Del Bene de immunit. Eccleſ. part.* 1. *cap.* 7. *dub.* 11. *ſect.* 1. *&* 2. *per tot.*

172 Dico Secundò. Si agatur de cauſa merè civili, & prophana, opinio affirmativa obtinet in foro, adeoque utpote uſu omnium Tribunalium recepta eſt valdè probabilis, nec ab ea erit in praxi recedendum, addito maximè graviſſimorum DD. calculo ei ſubſcribentium, intèr quos recenſentur *Gloſ. in cap.* 1. *v. ſuperfluis*

Digitized by Google

ſluis de mut. petit. Surd. conſ. 222. *num.* 19. *lib.* 2. *&* *conſ.* 391. *num.* 32. *lib.* 3. *Bellet. diſquiſit. Cleric. par.* 1. *tit. de favor. Cleric. real.* §. 3. *numer.* 1. *& ſeqq. Mart. de juriſdict. par.* 4. *centur.* 2. *caſ.* 107. *Viv. deciſ.* 49. *num.* 4. *Thor. Vot.* 99. *num.* 19. *tom.* 1. *Pilaja dec. Pont.* 11. *num.* 73. *lib.* 1. *Fontanell. deciſ.* 334. *num.* 10. *&* 11. *&* *deciſ.* 335. *num.* 4. ubi tamèn ſubdit hoc nullo jure expreſsè probari (imò ego veriſſimum cenſeo probari oppoſitum) *Peregr. deciſ.* 142. *num.* 12. *&* 13. *Triſtan. deciſ. Cathalon.* 7. *num.* 29. *&* 31.

173 Dico tertiò. Spectato jure communi verior eſt ſententia negativa *Abbatis loco cit. n.* 22. *&* 23. amplexata à
174 *Pirhing. ad tit. de mutuis petitionibus* §. 3. *num.* 9. *& ſeqq.* Ratio prima eſt, quià in pluribus locis juris ſparſim habetur Clericum non poſſe nullatenùs trahi ad Judicem ſæcularem, ab hac autèm generali regula non eſt recedendum niſi habeatur caſus ſpecialitèr expreſſus in jure, qualis profectò non reperitur in terminis reconventionis. Leges enìm Canonicæ loquentes de reconventione in Clericum facta, loquuntur unicè, ſi ea fiat coram Judice Eccleſiaſtico, cujus tantùm juriſdictionem poteſt Clericus prorogare. Leges verò civiles non habent vim diſponendi in hac materia contra Clericos præfato juri non ſubditos. Confirmaturque ratio: Nàm regula illa generalis, quod reus poſſit coram eodem Judice reconvenire actorem, non debet extendi ad caſum ſpeciali mentione dignum, qui ſub generali diſpoſitione non comprehenditur, qualis profectò eſſet Clericus judicandus à Judice Laico.

175 Ratio ſecunda eſt, quià prorogatio juriſdictionis, quæ oritur ex reconventione tollit incompetentiam Judicis tantum, non verò incapacitatem, per *Text. in l. cùm Papinianus C. de ſent. &c.* Judex autèm Laicus non

non eſt incompetens tantùm quoad Clericum, ſed ità incapax cujuſcumque juriſdictionis, ùt neque cùm conſenſu Clerici expreſſo eam exercere poſſit. Quæ ratio mirum in modum mihi favet, qui ſuperiùs aſſerui, & evidenter oſtendi, exemptionem perſonalem Clerici emanare à jure Divino immediatè tàm in cauſis ſpiritualibus, quàm civilibus, & merè prophanis.

176 Obiicies tamèn primò. Æquitas naturalis vult, ùt qui à me aliquid petit coram Iudice, pati etiam debeat, ùt ego viciſſim coram eodem Iudice aliquid petam ab ipſo, cùm in judicio par eſſe debeat conditio utriuſque litigatoris, ergò &c.

177 Reſpondeo æquitatem naturalem dictare, quod quando cauſæ ſunt diverſæ, & litigatores diverſis omninò Magiſtratibus ſubſunt, unuſquiſque conveniendus ſit coram ſuo Magiſtratu; ùt enim ait *Layman. in cap.* 1. *de mut. petit. num.* 6. poteſt dicere Clericus Laico reconvenienti. Sicuti ego convenio te coram tuo Iudice Laico; ità, & tu me reconvenias coram Iudice meo Eccleſiaſtico, & ſic ſervabitur optimè æqualitas intèr litigatores.

178 Obiicies ſecundò. Clericus conventus à Laico poteſt ipſum reconvenire coram Iudice Eccleſiaſtico; ergò à pari Laicus conventus à Clerico poterit reconvenire Clericum coram Iudice Laico.

179 Reſpondeo obviam eſſe diſparitate, quià nempè Lex non declarat Iudicem Eccleſiaſticum incapacem cujuſcumque juriſdictionis in Laicos ſicuti Laicum in Clericos, quibus generatìm prohibet ne Clericos judicent, à qua generali regula caſus reconventionis non reperitur exceptus.

180 Obiicies tertiò. Quamvis ex ſuprà dictis Clericus non poſſit prorogare juriſdictionem alieni Iudicis

etiàm

etiàm Eccleſiaſtici ſinè conſenſu ſui Epiſcopi *cap. ſignificaſti hoc tit.* tamèn ſi voluntariè contrahat, vel delinquat in aliena Diœceſi poteſt ibi conveniri *cap. poſtulaſti eodem tit.* ergò à pari poterit etiàm reconveniri coram alieno Iudice abſquè conſenſu ſui Epiſcopi.

181 Reſpondeo, & huic objectioni evidens afferri diſcrimen, nàm Clericus contrahens, vel delinquens in aliena Diœceſi ſubiicitur quidèm juriſdictioni Judicis incompetentis, Judicis tamèn Eccleſiaſtici, adeoque non facit, ùt lædatur generalitèr juriſdictio Eccleſiaſtica, ſed tantùm privata juriſdictio Epiſcopi proprii. Si verò Clericus reconveniretur coram Judice Laico id cederet in damnum totius communitatis Eccleſiaſticæ, & ſtatus Clericalis, juxtà *Abb. in dicto cap. at ſi Clerici num.* 22.

182 Adverte tamèn ſententiam hanc aſſerentem, Clericum non poſſe reconveniri coram Judice Laico in causa mere civili, & prophana, procedere in caſu tantùm quo propriè reconveniatur; non autèm ſi aliquid à Reo opponatur per modum exceptionis tantùm v. g. compenſationis; aùt ſi quid petatur per modum acceſſorii, & connexi cum primęva actione intentata, puta, ùt Clericus actor expenſas litis ſolvit, hæc enìm incidentia Judex Laicus cognoſcere poteſt, cùm ſint merę exceptiones, non autèm proprię reconventiones. Ità *Imol. in d. cap. at ſi Clerici nu.* 5. *de judic. & Marant. loco cit. dicta diſp.* 6. *num.* 45. *Del Bene loco cit.*

183 Adverte ulteriùs etiàm loquendo in ſenſu Pragmaticorum adhùc ſententiam latam à Iudice Laico contra Clericum coram ipſo reconventũ demandandam fore executioni per Iudicem Eccleſiaſticum, ſivè in bonis, ſivè in perſona ſit exequenda *Ciarl. contr.* 53. *nu.* 31. *& ſeqq. Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.* 13. *tit.* 8. *num.* 91.

H

numer. 91. & ſeqq. Tondut. de prævent. part. 2. cap. 58. numer. 11. & ſeqq. Dian. reſol. moral. part. 3. tract. 1. reſol. 4. & part. 4. tract. 1. reſol. 3. & reſol. 65. in fin. De Franch. deciſ. 193. per tot.

TITULUS III.

De Litis Conteſtatione.

1 FUNDAMENTIS Iudicii inſpectis, Iudice nempè, ejuſque competentia, ad ipſius Iudicii exordium, litis nempè conteſtationem deſcendo, ùt ità pulcherrimus ordo telæ judiciariæ methodicus fiat, & ocularis.

2 Præmitto autèm primò definitionem libelli allatam à *Cyno in auth. offeratur C. hoc tit. & Abb. in rubric. de libell. oblatio*. Quod nempè libellus ſit *Scriptura brevis, clara, & ordinata, continens, ac demonſtrans Judici, & parti intentionem Actoris, vel Accuſatoris*.

3 Additur ly, *vel Accuſatoris*, ùt comprehendatur ſub dicta definitione etiàm libellus querimonialis, qui ſolet porrigi in cauſa criminali, quem tamèn illibatum, & integrum Criminaliſtis explicandum relinquo, agens juxtà meum inſtitutum de libello tantùm civili, ſeù conventionali, quod pragmatici in Curia Auditoris Cameræ vocant *Monitorium*.

4 Requiritur autèm in libello brevitas, quià tantùm neceſſaria, & utilia continere debet exigitur claritas, ùt appareat ad ſenſum actoris petitio.

5 Verbo. In libello ſunt exprimenda hæc, quæ ſequenti

quenti verſiculo continentur, proùt refert *Gloſ. fin. in cap.*1. *de libel. ibique Hoſtien. in ſum. num.* 5.

Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, & à quo.
Rectè compoſitus quiſque libellus habet.

6 *Quis* denotat exprimendum eſſe nomen actoris. *Quid*, narrationem facti *Coram quo*, Iudicem, *Quo Jure*, cauſam petendi, in qua actor velit fundare intentionem ſuam *cap. fin. de libel. oblat. A quo*, nomen Adverſarii, vel Rei conventi.

7 Quare peracuta, & vera eſt animadverſio *Uveſemb. in paratit. ff. de edendo nu.*3. nempè libellum eſſe quaſi ſillogiſmum judicialem, & practicum, tria eſſentialitèr continentem, ſcilicèt cauſam petendi ex jure deſumptam loco majoris; narrationem facti, loco minoris premiſſæ, & petitionem loco conſequentiæ ex DD. præmiſſis neceſſario provenientis. V. g. in libello repeto à Titio centum ipſi mutuata: jàm virtualitèr, ſi non expreſsè aggredior ipſum hoc ſyllogiſmo *Mutuatarius tenetur de jure reddere mutuum mutuanti*; Ecce maior in jure fundata. *Ego mutuavi Titio* 100. En minor ſita in narratione facti. *Ergo repeto à Titio centum mutuata*; Ecce conſequentia, hoc eſt petitio.

8 Non ſemper tamèn neceſſe eſt, quod hìc ſyllogiſmus iuridicus in libello expreſsè appareat, ſufficit ſi tacitè ſubintelligatur, puta ſi tantùm dicerem *mutuavi Titio centum, repeto igitur ab illi centum mutuata*; nàm tacitè ſubintelligitur medium petendi, ſcilicet expreſſio obligationis, ex qua actio reſultat, ùt notat *Barb. in l. ſi priuſquam nu.* 13. *ff. de nov. oper. nunciat.* Sicuti etiàm in ſyllogiſmo dialectico multotiès una propoſitio ſubticetur, quę tamèn tacitè continetur in Enthimemate.

9 Libellus igitùr modò explicato conceptus, ſi fuerit parti porrectus, ſeù in actis oblatus, aut reproductus, adeòque lis conteſtata, non ſubiacet amplius mutationi *cap. examinata de judic.* Quià per litis conteſtationem tranſit in quaſi contractum intèr litigantes, per quem quis obligatur ad id, quod petiit in judicio, ſi per ſententiam ſuccumbat, quæ ſolùm hunc contractum poteſt conſumare. Ità *Gail. obſerv.* 74. *num.*6.7.*&* 8. *ubi num.*9. addit nequè tùnc de conſenſu partium mutari poſſe, quià evadit actus ſubſtantialis judicii, qui per partium conſenſum tolli non poteſt.

10 Emendare autèm, vel corrigere libellum poteſt actor, etiàm poſt litem conteſtatam uſquè ad ſententiam *Mynſing. in* §. *Si minùs num.* 22. *&* 24. *Inſtit. de actio. Bart. in l.* 3. *num.* 5. *C. de edendo*, & latè ad materiam *Tuſch. lit. L concluſ.* 322. *per tot. Menoch. de arbitr. caſ.*176. *per tot. Chriſtin. deciſ.* 89. *numer.*2. *& ſeqq. vol.* 4. *& deciſ.* 208. *numer.* 14. *& ſeqq. vol.* 5. Puta declarando quid obſcurum, aut corrigendo nomen rei petitæ, tempus, vel locum obligationis perperàm in libello expreſſum, aut quantitatem petitam.

11 Verbo. Dicitur emendari libellus tùnc, cùm accidentalitèr tantùm mutatur, non immutato ſtatu cauſæ, neque cauſa petendi, & actione ex ea promanante, juxtà DD. laudatos.

12 Advertendum tamèn libellum hunc deſiderari, & requiri tantùm in judiciis ſolemnibus, & ordinariis, non autèm in ſummariis, & cauſis brevioribus, vilibus, aùt modicæ ſummæ, in quibus de plano, & ſine ſtrepitu, ac figura judicii proceditur; tùnc enìm ſufficit nudis verbis coram Judice proponere actionem, quàm poſteà Notarius in ſcriptum redigat, ùt re poſteà exigente ejus copia haberi poſſit, quod hodie fieri ſolet

ri ſolet per ſimplicem citationem, juxtà *Clem. ſæpè §. Verùm de verb. ſignif. Barth. in Auth. offeratur Cod. hoc tit. numer.* 1. *Abb. in cap.* 1. *de libell. oblat. numer.* 17.

13 Præmitto igitùr ſecundò notitiam citationis, quæ definitur à *Uveſemb. in paratit. ff. de in jus vocando* = *Actus judicii præparatorius, quo is, quem judicio ſiſti opus eſt, Judicis mandato legitimè vocatur in judicium, juris experiundi cauſa*. Et illius finis eſt reſpectu actoris, reus ad ipſius inſtantiam compareat, reſ-

14 pectu autèm rei, ùt ſe ad defenſionem paret. Ob quàm cauſam citatio dicitur eſſe juris naturalis, quià reſpicit rei defenſionem, & actus factus contra nôn citatum ipſo jure eſt nullus *Marant. de ord. judic. part.*6. *de citat. num.*4. *Gaill. lib.*1. *oſerv.*48. *num.*1. *&* 2.

15 Aptè autèm ad propoſitum noſtrum citatio dividitur in publicam, quæ fit voce præconis, aut per tuba, vel edictum publicum; & privatam, quæ fit privatìm in perſonam citati.

16 Publica citatio fieri ſolet ſi citandus efficiat ne ad ipſum pervenire queat citatio privata, vel ſaltèm ad illum liber, ac tutus aditus non pateat *Clement.* 1. *de judic.* quo caſu citatio fieri poteſt per edictum in locis vicinis *Clem.* 1. *unic. de foro compet. Addit. ad Gregor. deciſ.*584. *num.*6. *Rota coram Seraph. deciſ.*1094. *nu.*1. *deciſ.* 250. *num.*9. *& ſeqq. part.* 9. *& deciſ.*7. *numer.* 2.

17 *&* 3. *part.*14. *rec.* Vel ſi citandus ſit vagabundus; tùnc enìm citari poterit per edictum in loco in quo verſari eſt ſolitus *Vant. de nullit. ex defect. citat. numer.* 122.

18 *Rota deciſ.* 507. *num.* 12. *part.* 14. *rec.* Aùt demùm ſi Contradictor ſit incertus, & citentur in genere omnes, quorum intereſt, v. g. creditores defuncti. Conſule hac de re *Gail. loco cit. num.*1. *& ſeq. & Marant. loco*

Digitized by Google

loco cit. num.82. & ſeqq. Card. Tuſch. lit C concluſ.240. per tot. & concl. 255. Salgad. in Labyr. credit. part. 1. cap. 1. num. 27. & ſeqq.

19 Privata autèm citatio ſubdividitur in verbalem,& realem. Verbalis, ad quàm reducitur etiàm citatio in ſcriptis,fit cùm reus per nuncium, aùt Apparitorem

20 publicum, quem vulgò *Curſorem* vocant, in Judiciũ ducitur. Realis verò fit per apprehenſionem perſonę,quę à publicis Apparitoribus capta antè Tribunal Iudicis ſiſtitur;hęcque citatio nequit fieri in cauſis civilibus,& merè pecuniariis *per Text.in l.2.C. de Exactor.tributor.*

21 *lib.* 10. Niſi reus ſit de fuga ſuſpectus *l. ait Prætor §. Si debitorem ff. quæ in fraud. creditor. &c. Gail. loco*

22 *cit. num.*14. *& lib.*2. *obſerv.*45. Aùt reus ſit contumax in comparendo *l. conſentaneum C. quomodo, & quando*

23 *Judex &c.* Aùt niſi per ſententiam reus ſit excommunicatus,tùnc enim in executionem ſententiæ capi poteſt, ſi ſolvendo non ſit, juxtà *Marant. loco citato num.* 58. *& ſeqq.*

24 Ut autèm citatio verbalis ſubſiſtat debet continere Judicem, ùt detur reo anſa cognoſcendi an Judex, coram quo citatur ſit competens nec ne,& coram illo ſe ſiſtens, ejus incompetentiam queat allegare, proùt facere debet, ne contumax reddatur *l.2. ibique Gloſ. verbo ſciatur ff. ſi quis in jus vocatus &c. Gaill. lib.* 1. *obſer.* 58. *à num. 6. uſque ad* 11.

25 Secundò debet citatio continere nomen,& cognomen rei, juxtà *Gail. loco cit. obſerv.* 49. *num.* 1. *&* 4. cum contra non nominatum nequeat fieri executio;

26 niſi tamèn citaretur Communitas, vel Collegium, quod citari poteſt ſub nomine collectivo ſuperiorum

27 illius,juxtà *Gaill.loco cit.nu.6.&* 7.Tertiò debet exprimi nomen,& cognomen actoris,ùt conſtet citationem emanaſſe.

emanaſſe ad inſtantiam partis non ex Judicis officio, qui ad utilitatem privatam non debet ſuam interponere authoritatem, niſi de hoc requiratur *l. ad peremptoriam*, *& l. fin. ff. de bon. author. Jud. poſſ.*

28 Quartò debet exprimi cauſa ſaltèm in genere, ob quàm reus citatur, ùt ita accedere poſſit inſtructus ad ſe defendendum *Gail. loco cit. obſerv. 51. nu. 1. & 2.*

29 Et ultimò debet continere diem certam, opportunam, qua citatus compareat, ad hoc ùt reus ſciat ad dicta dies juridica, cùm die feriata comparere non debeat, ùt inferiùs dicam *Marant. loco cit. nu. 65. Gail. loco cit. obſerv. 53. num. 1.* & de requiſitis citationis verbalis prçter DD. allegatos latè diſſerunt *Tuſch. lit. C concluſ. 231. & ſeqq. Baron. de citat. quæſt. 28. & ſeqq. Ridolph. in prax. part. 1. cap. 2. nu. 44. & ſeqq.*

30 His omnibus peractis debet ulteriùs Nuncius, vel Curſor citationem exequi contra citatum ad Domum ſaltèm ſolitæ habitationis, ejus ſcilicèt, in quam maiore anni parte habitat, ſi diverſa habeat domicilia, vel ubi tempore citationis degit, ſi ęquali tempore in omnibus habitavit *l. aut qui alter §. Et ſi fortè ff. quod vi, aut clam. &c. Aſin. in prax. Judic. §. 6. cap. 1. & ſeq.* & latè ad materiam *Baron. de citat. quæſt. 12. num. 78. & ſeq. Tuſch. lit. C. concluſ. 249. per tot. Tiraqu. de retract. lignag. §. 9. Gloſ. 2. per tot. Sanfelic. in prax. ſect. 32.*

31 *& 35.* Et executionis relationem debet Curſor facere *Cravet. conſ. 134. Pax Jordan. elucub. vol. 3. lib. 14. tit. 1. num. 17. & ſeqq. Fenzon. ad ſtat. Urb. capit. 54. num. 4. Scacc. de jud. lib. 1. cap. 49. num. 1.* quæ à Notario in acta referri debet ùt ſemper conſtet Judici

32 fundamentum ſuæ juriſdictionis; & dictę Nuncii relationi plena fides adibetur, idque, quià fides perſonæ eſt electa, proptèr publicum officium, quod gerit, ac

rit, ac juramenti Religionem, quo Curiæ eſt obſtrictus *Gloſ. in cap. cùm parati verbo ſuus nuncius de appellat. Gratian. diſcept.* 503. *nu.*15. *Maſcard. de probat. vol.*2. *concluſ.*1119. *per tot. Menoch. de arbitr. caſ.*112. *per tot. Pax Jordan. loco cit. tit.* 17. *num.* 198. *& ſeqq. Ricc. collect.* 1169. *Rot. deciſ.*28. *numer.*1. *part.* 10. *&*
33 *deciſ.* 74. *num.*22. *part.* 12. *rec.* niſi tamèn citatus eſſet perſona nobilis, ac illuſtris, quæ juramento affirmaret ſe non fuiſſe citatam, tùnc enìm præſumptio eſſet contrà Nuncium, qui plerumque eſt perſona vilis *Marant. loco cit. num.*54. *& ſequ. Gail. loco cit. obſerv.*54. *numer.*4.6.*&* 7.*Mynſing. cent.* 6. *obſerv.* 10. *numer.* 8. *& ſeqq.*

34 Citatio autèm cùm recenſitis conditionibus facta, & executa, primò obligat reum ad comparendum, & eum contumaciæ ſubdit, niſi legitimam cauſam non comparendi habuerit, ùt oſtendam *ſub titulo de dolo, & contumacia.*

35 Secundò inducit præventionem, itaùt ſi duo Iudices habeant in citatum juriſdictionem inſolidùm, coram illo reus comparere debeat, qui per citationem prævenit *cap. pæn. de foro compet. l. ſi quis poſt aquam ff. de judic. Marant. loco cit. numer.* 20. *Gail. loco citat. obſerv.* 27. *num.*4.5. *&* 6. *obſerv.*75. *num.*18.

36 Tertiò inducit vitium litigioſi, itaùt alienatio rei, de qua eſt controverſia, deinceps reo ſit prohibita *Auth. litigioſa C. de litigioſ. & Clem.*2. *ibique Gloſ. v. ad hoc ùt lite pendente &c.* de quo latiùs in fine hujus tituli.

37 Quartò interrumpit præſcriptionẽ longiſſimi etiàm temporis, triginta, vel quadraginta annorum *Gloſ. in l. ſicut verb. Executorem, & in l. cùm motiſſimi verb. ſalam conventionem C. de præſcript. triginta, vel quadraginta annorum.*

Acul-

38 Ac ultimò inchoat Judicium,ſeù proceſſum judicialem, non ablata tamèn litigantibus poteſtate recedendi à proſecutione inſtantiæ coràm illo Iudice, & coram alio litigandi; quæ facultas regularitèr aufertur ipſis, quando lis eſt conteſtata, cùm ubi cæptum eſt judicium ibi terminandum fore,definiat *text. in l. ubi cæptum ff. de Judic.* latè de recenſitis effectibus citationis diſſerunt *Baron.de citat. quæſt.45. per tot. Tuſch. lit. C. concluſ. 262. & ſeqq. Pax Jordan. loco cit. tit. 1. n.162.& ſeq.& Tondut. de prævent.part.1.c.9. per tot.*

39 Deveniendo igitùr, poſt hæc omninò pernecеſſaria præmiſſa, ad litis conteſtationem, ſic eam definito cùm *Fagnan. in cap. olim hoc. tit. num.* 50. litis conteſtatio eſt *fundamentum Judicii per petitionem in jure propoſitam, & congruam reſponſionem ſequutam animo litigandi*. Explico definitionem per partes, ùt introſpiciatur eſſentia conteſtationis litis.

40 Dicitur igitùr primò litis conteſtatio *fundamentum Judicii*, quià eſt initium,& principium inſtantiæ,antequam lis mota non dicitur,itaùt ſententia lata lite non conteſtata, ſit ipſo jure nulla *l. prolatam ibique Bart. C. de ſent. & Bald. conſ. lib.3. conſ 362. num.3. in fine*.

41 Dicitur ſecundò *per petitionem*, quià per libellum, in quo adſit ſimplex narratio, & concluſio lis conteſtata non dicitur *cap.olim.hoc tit.ibique Butr.numer.* 13. *& cap. dudùm il ſecondo §. Licèt autèm de elect. Rot. deciſ.* 12. *aliàs* 2. *in novis hoc tit. num.*3. *& in fortioribus terminis coram Seraph. deciſ.* 698. *num.* 8.

42 Quæ tamèn aſſertio fallit primò in Curia coràm Papa, ubi inducitur litis conteſtatio per reſponſionem
43 factam ad libellum merè narrantem. Secundò in Cau-
44 ſis ſpiritualibus. Tertiò quando agitur intèr Religio-
45 ſos. Et ultimò, juxtà aliquos, etiàm in libello por-

recto in judicio merè poſſeſſorio *Butr. loco cit. & Abb.*
46 *ibid. n.*20. Dicitur tertiò *propoſitam* quià non inducitur litis conteſtatio, niſi per libellum in ſcriptis porrectum *c.*1. *de libell. oblat. & Hoſtienſ. in c. olim cit. n.*1. *hoc tit.*
47 Dicitur quartò *in Jure*, nàm extrà judicium non fit litis conteſtatio, aliàs quicumque extrajudicialitèr ab alio quidquam peteret litem conteſtaretur, quod perquàm ridiculum eſſet *d. cap.* 1. *de libell. oblat.*
48 Dicitur quintò, *& congruam reſponſionem* quià ſine
49 rei reſponſioni lis conteſtata non dicitur *d. cap. olim, & d. cap. dudum* quæ quidem reſponſio debet eſſe congrua; ideſt non qualiſcumque, ſed relativa ad libellum *Bald. in d. cap. dudum num.* 19. *Hoſtienſ. in ſum. hoc tit.* §. 1. *Fontanell. deciſ. Cathalon.* 273. *& ſeqq.*
50 Adeòque non ſufficeret ſi reus diceret: *Volo litigare cum Adverſario*; ignoraretur enim an fateretur, vel negaret exadverſo petita, ùt notat *Innoc. in cap. olim*
51 *hoc tit. num.* 3. Sed vel debet dicere *nego narrata proùt narrantur eſſe vera*, quo caſu videtur ſuper toto reſpondiſſe, ùt advertitur *in cap. cùm ad ſedem de reſtit. ſpoliat. Cyn. in l.* 1. 4. *par. C. de lit. conteſt. Fulgoſ. conſ.* 138.
52 *in princ. & conſ.* 160. Vel (ùt ſolemne eſt diligentibus Procuratoribus) *negò narrata proùt narrantur, & petita proùt petuntur eſſe vera*, juxtà conſilium allatum
53 *à Bald. loco cit.* Imò litis conteſtationem induci, quando parte citata, & productis juribus Procurator ex adverſo allegat *generalia contra*, aſſerunt *Aretin. conſ.* 30. *num.* 10. *& Rot. coram Seraph. deciſ.* 920. *num.* 2.
54 Dicitur ultimò *ſequutam animo litigandi*, quià ſi reſponſio, vel negatio fiat ad juriſdictionem Judicis declinandam non dicitur lis conteſtata, quià non fit animo litigandi *l. ſi debitori ff. de Judic. l. ſi reus ff. de procurat. & l. ſi domus* §. *Qui confitetur. ff. de leg. primò*

cap.

cap. ſi Clericus de foro compet. ibique DD. & Felin. in dicto cap. olìm hoc tit. numer. 5. *Mynſing. obſerv.* 74. *cent.* 3. *Rot. coram Mantic. deciſ.* 204. *num.* 12. *coram*
55 *Duran. deciſ.* 375. *num.* 16. In dubio autèm ubi verba ſunt apta importare conteſtationem, ea præſumitur, niſi contrarium appareat per proteſtationem, vel alio modo *Innoc. & Hoſtienſ. in dicto cap. olìm*, uterque *numer.* 1. *& Rota in deciſ.* 2. *de lit. conteſtat. in novis*. Ratio eſt, quià nemo præſumitur verbis exprimere, quod mente non cogitavit *cap. in obſcuris de reg. jur. in ſexto*.

56 Quæres autèm an per poſitiones, & reſponſiones iis datas inducatur litis conteſtatio.

Reſponſioni præmittendam duco definitionem poſitionum, earumque notionem intrinſecam. Definio igi-
57 tùr, vel deſcribo ità poſitionem, quod ſit. *Simplex aſſertio facti ad cauſam pertinentis medio juramento in ſcriptis exhibita adhoc, ùt per reſponſionem Adverſarii ad interrogationem Judicis pars relevetur ab onere probandi*.

58 Dixi primò *Simplex aſſertio*, & quidèm primò dixi *aſſertio*, quià ponens debet diſpoſitivè ponere omnia, quæ ponit, ad differentiam interrogatorii, in quo interrogans nihil confitetur; vel affirmat *cap. ult. ibique DD. de jure jur. Lap. alleg.* 120. *Alex. conſ.* 92. *in princ. lib* 5. *Conciol. cùm addit ad Stat. Eugub. lib.* 2. *rub.* 6. *per tot. & Fontanel. dec. Cathalon.* 374. *per tot.* Quod ideò jureméritò factum eſt, ùt actor, qui vult relevari per reſponſionem, vel confeſſionem rei, & ipſe confiteatur, ùt ità reus etiàm viceverſa relevetur per confeſſionem actoris, cùm in Judiciis maxima ſervari debeat parilitas, & æqualitas *cap. cùm inter Priorem §. primo de except. cap.* 2. *§.* 1. *de foro compet. & Rot.*

Digitized by Google

59 *deciſ.* 803. *par.* 18. *rec.* Dixit autèm ſecundò, quod hęc
aſſertio debeat eſſe *ſimplex*, ùt illo verbo excluderem
neceſſitatem reſpondendi poſitionibus illis, quę duplex
factum continent, puta ſi diceretur *Pono Titium feciſſe
teſtamentum*, *&* *legaſſe mihi decem*; hæ enìm ſunt duæ
poſitiones, quæ unica verborum conceptione poni nequeunt,
ſed debent dividi, ùt reus iis reſpondere teneatur *Bald. in cap. Dudum il* 2. *de elect. numer.* 52. *&*
60 *Bellam. conſ.* 33. *num.* 33. Quod idem dicas, ſi poſitiones
ſint generales, obſcuræ, & incertæ, vel implicitæ,
alternativæ, equivocæ aùt captioſæ, juxtà *Bald.
loco cit. num.* 54. *& ſeqq. Bart. conſ* 193. *num.* 3. *lib.* 1.
61 *Oldrad. conſ.* 263. ideoque etiam additur in definitione,
facti ad cauſam pertinentis, quià poſitio impertinens,
quæ ſcilicèt nec dlrectè, nec indirectè cauſæ
aptari poteſt, reſponſionem non meretur. V. g. ſi quis
diceret, juxtà exemplum *Bart. in l. ubicumque nu.* 13.
*ff. de interrogat. action. Peto à te centum ex cauſa mutui,
& pono, quod Rex Parthorum vivit.* = *Ridolph. in prax.
part.* 1. *cap.* 10. *numer.* 83. *& ſeqq. Michalor. de poſit.
cap.* 38. *& Rot. deciſ.* 311. *num.* 1. *part.* 2. *diver.*
62 Dixi autèm ſecundò *facti*, quià poſitio debet eſſe
ſuper facto, non ſuper jure, quod vel negetur, vel affirmetur,
non poteſt alterari per privatam rei negationem
vel confeſſionem, cùm ſit certum, & immutabile à privata
voluntate *l. ornamentorum ff. de aur. & argen. legat.
Bart. in l.* 2. *num.* 13. *de confeſs. Honded. conſ.* 165. *num.*
3. *Tuſch. lit. P. concluſ.* 393. *Michalor. loco citato cap.*
63 66. *per tot.* Qui tamen advertunt ſuper jure non ſcripto,
puta conſuetudinario, poſſe cadere poſitiones.
64 Dixi tertiò *medio juramento*, quià juxtà *textum in
cap. præſentium de teſtibus inſexto*, debet præſtari a
ponente juramentum de veritate dicenda, adeoque ponens

nens contraria eſt periurus, per *text. in cap. cùm in poſitionibus de jure jur. in ſexto Ridolph. in prax. part. 1. cap. 10. num. 18. & ſeqq. Michalor. loco citato cap. 33.*
65 *per tot.* Et quamvis reſpondens reſpondere ſoleat per verbum *credit*, vel *non credit*, adeoque per verbum meræ credulitatis, idque ad differentiam teſtis ſuper articulis, qui debet deponere de ſcientia per ſenſus corporeos non autèm de credulitate *l. qui teſtamento §. fin. ff. de teſtam. & l. 1. in fin. ff. de his quæ in teſtam. debent. Bart. in l. quid tamen §. Si arbiter numer. 3. ff. de arbitr. & Cardin. in cap. cum cauſam num. 3. & 4. de juram. calum.* tamen cùm juxtà praxim, illius credulitas, vel non credulitas habeatur pro veritate in præjudicium reſpondentis, & ipſe ità reſpondens falſum incidet in periurum, cùm in judiciis ſervari debeat æqualitas inter partes, ùt egregiè aſſerit *Fagnan. in cap. olim hoc tit. num. 95. & ſeq.* allegans in hoc propoſito verba *Gloſ. 1. in cap. 1. de confeſſ. in ſexto = Solent Advocati dicere clientulis, ſi hoc confitearis cauſam perdes, nec dicunt, ſi negaveris animam perdes* Ità *Menoch. de arbitr. caſ. 319. num. 20. Tuſch. litt. P. concl. 287. & 288. Pax Jordan. elucubrat. vol. 3. lib. 14. tit. 22. num. 203. & ſeqq. Ridolph. loco citato num. 33. & ſeqq. Michelor. loco citato cap. 42. per tot.*

66 Dixi quartò *in ſcriptis exhibita*, poſitiones enim in ſcriptis penès acta exhibendæ ſunt ùt Judex cognoſcat an ſint captioſæ, vel impertinentes, nec ne, juxtà *Clem. ſæpe §. Verum de verb. ſignif. & Gloſ. magnam in cap. 1. verſ. & exhiberi debent. in actis de confeſſ. in ſexto.*

67 Dixi quintò *per reſponſionem Adverſarii*, quià poſitionibus reſpondere debet pars ipſa, non Procurator, *d. c. 1. d. Gloſ. verſ. ad poſitiones autèm, ac d. Clem. §. Et*
68 *quià*, niſi tamèn Procurator habeat mandatũ ſpecialiſſimum

mum ad ſic, & ſic reſpondendum *Ridolph. loco citato num. 69. & ſeqq. Michalor. loco citato cap. 65. per tot. Sanfelic. in prax. ſect. 48. numer. 14. Magon. deciſ. Lucen. 13. num. 34. Adden. ad Ludoviſ. dec. 282. num. 9. Rot. poſt. Fenzon. ad Stat. Urb. deciſ. 37. coram Merlin.*
69 *deciſ. 92. & deciſ. 240. num.* 8. Ac Mulier, vel Ruſticus ſemper iis reſpondere poteſt, cùm Procuratoris præſentia ad tuendam propriam imbecillitatem *Ridol. loco cit. num.* 80. *& ſeqq. Menoch. de arbitr. caſ.* 193. *numer.* 4. *&* 5. *& caſ.* 194. *numer.* 77. *& ſeqq. Fenzon. ad Stat. Urb. cap.* 68. *num.* 119. *Michalor. loco cit. cap.* 32. *& cap.* 66. ubi *num.* 9. limitat non procedere in Ruſticis noſtræ ætatis, maximè in ſuburbiis Urbibus proximis moram trahentibus, qui adeò ſagaces ſunt, ùt propriis, & alienis malitiis abundent.

70 Dixi ſextò. *Ad interrogationem Judicis*; hic enim de jure debet aliam partem interrogare ſuper poſitio-
71 nibus *d. cap.* 2. *ibique Gloſ. verbo juſſuſque*; Servatur tamen in Curia, quod Notarius ex commiſſione Judicis interroget reſpondentem, juxtà *Fagnan. loco cit. num.* 88. *in fin. & Surd. conſ.* 360. *num.* 29.

72 Dixi ſeptimò *pars in* genere, nam poſitiones fieri poſſunt tàm ab actore, quàm à reo *dicta Clem. ſæpè §. Et quià, & dicta Gloſ. magna poſt. princ. verſ. cum poſitio tàm fiat per reum*. Reliqua verba definitionis eluceſcunt ex dictis ſuperiùs.

73 Advertè tamen poſitiones habere locum tantùm in judicio civili, non autèm criminali, in quo reus per ipſum Judicem eſt interrogandus *Archid. in. Can. ex pænitentibus num.* 6. *diſt.* 50. *Bald. conſ.* 326. *lib.* 2. *Mynſing. reſponſ.* 21. *num.* 10. *Capyc. deciſ.* 60. *num.* 2.

74 His præmiſſis, Reſpondeo quæſito ſuperiùs facto *num.* 56. & reſpondeo negativè, aſſerens per poſitiones tan-

Digitized by Google

tantùm , & reſponſiones iis datas , de Jure Com-
muni non induci litis conteſtatione *d. cap. Dudum*
§. *Licet. autem de elect.* & *text. litteralis in cap. olim*
hoc tit. ibique Gloſ. & *DD. Specul. de lit. conteſt.* §. 2.
num. 31. *Marant. in ſuo ſpeculo part.* 6. *tit. de poſition.*
num. 4. *Michalor. loco cit. cap.*70. Rationem affert ipſe
textus his verbis= *cum non per poſitiones,& reſponſiones*
ad eas , ſed per petitionem in jure propoſitam , & reſ-
ponſionem ſequutam litis conteſtatio fiat : Atqui , qui po-
nit nihil petit, ſed merè factum narrat: ergo &c. Con-
75 firmatur hæc ratio . Nam ſententia debet eſſe confor-
mis petitioni , & vel abſolutoria à petitis , vel con-
demnatoria ad illa ſolvenda *cap. Licèt Heli de Simon.*
& *Clem. ſæpè* §. *Verum de verb. ſignif.* Atqui ſi nihil
76 petitum fuit , talis eſſe non poteſt , ergò &c. Rurſus
quamvis ponas factum aliquod, vel dictum , per hoc
tantùm non cenſeris oſtendere animum, quem habeas
litigandi , ſine quo litis conteſtatio eſſe non poteſt, ùt
viſum fuit ſuperiùs . Ità *Innoc. in d. cap. olim numer.* 1.
ibique Hoſtienſ. num. 2. & *Butr. num.* 8.

77 Adde,quod poſitiones fieri poſſunt aliquando etiàm
ante litis conteſtationem , juxtà *Innoc. ibid. Oldrad.*
conſ. 244. *Gail. obſerv.* 79. *numer.* 3. *Scacc. de Judic.*
*par.*1.*cap.*60.*num.*1.*Michalor. loco cit.cap.*27.& *cap.*70.
nàm aliquando contingit , ùt etiàm antè litis conte-
ſtationem opponantur exceptiones ſuper quibus fa-
cienda ſit probatio , & ad cujus relevationem dentur
poſitiones ; puta ſi excipiatur , quod actor ſit excom-
municatus , & ideò repellendus à limine Judicii : nec
ideò tamèn dicitur lis conteſtata , ùt notat *d.Gloſ.ma-*
gna in cap. 1. *verſ. ſed dic quod quandocumque de confeſſ.*
in ſexto .

CAP.

CAPITULUM UNICUM.

De Litis Pendentia.

78 LIs pendere dicitur à citatione uſquè ad ſenten-
tiam definitivam *Clem. cùm lite ibique Gloſ. ver-
bo poſtquam, ùt lite pendente &c. & Barb. ibi num.* 13.
79 Adeòque ad pendentiam litis inducendam hæc
duo copulativè requiruntur. Primò quod citatio per-
venerit ad citatum, itaùt de hoc conſtet per Curſoris
relationem, vel ſaltèm quod citatus dolosè impedi-
verit ne ad ipſum citatio perveniret; tunc enim pro
citato habetur, ne fraus propria in fraudulenti patro-
cinium vertatur *Gloſ. citat. verbo ad partem, & ver-*
80 *bo factum*. Secundò, quod citatio emanaverit à Ju-
dice competente, qui in hoc propoſito ille dicitur,
qui habet in cauſa juriſdictionem cùm exercitio, licèt
per oppoſitam exceptionem elidi poſſit, vel ſuſpendi
juriſdictio illius *Gloſ. citat. verbo competenti*.
81 Effectus autèm pendentiæ litis eſt, quod ea duran-
te nihil poſſit innovari, per quod ſtatus cauſæ aliquo
modo immutetur in prejudicium partium litigantium,
ùt liquet ex titulis ſupra laudatis, & in Clementinis
ac Decretalibus inſcriptis = *ùt lite pendente nihil in-
novetur*.
82 Ex qua certiſſima aſſertione infer primò; privile-
gium impetratum à Principe lite pendente nulla facta
mentione pendentiæ litis, ſubreptitium eſſe, & non
ſubſiſtere, nec juxtà illud cauſam fore decidendam
*per text. in cap. fin. tit. dicto ibique Barb. & de clauſulis
clauſ.* 79. *num.* 55. *Oſuald. ad Donell. lib.* 17. *cap.* 18.
litt.

Digitized by Google

lit.B Marth. de juriſdict.2. part. cap.3. & 4.& Guttier. pract. qq.lib.1. cap.5. num.1. Ratio autèm eſt, quià jus novitèr emergens futuris, non præteritis dat formam negociis;juxtà theoricam textuum *in cap.2.& cap.fin. de conſtitut.* Ideòque privilegium ſuperveniens non extenditur ad cauſam jàm motam, niſi de illa expreſſam mentionem faciat,Adde quod tale privilegiū tenderet in damnum alterius contrà voluntatem concedentis,quę eſt, nemini nocere *cap.ſuper de reſcrip.*

83 Infer ſecundò pendente lite ſuper matrimonio, de cujus ſeparatione,ſeù divortio agatur, non deberi ullum ex conjugibus privari à Iudice poſſeſſione uſus conjugii, ſeù jure, quod habet ad copulam carnalem, donèc de crimine, ob quod divortium petitur plenè conſtiterit; textus eſt *in cap. Laudabilem hoc tit. Fach. contr. lib.9.cap.8. Gratian. diſcept. forenſ. cap.66. Marth. de juriſd. loco cit. dict. cap. 3. Covar. de ſponſal. 2. part. cap. 8. §. 1. Sanchez lib.7. de matrim. diſput. 2. & Lancellot. de attentat. 2. part. cap. 4.* Ratio eſt, quià lite pendente nemo debet privari commodo poſſeſſionis, quod habet,cùm præſumptio ſtet pro ipſo, & pro Matrimonii validitate.

84 Nec obſtant *Text. in cap. Tenor de ſent. & re judic.* ubi ei qui duxit ſecundā uxorem pendente lite ſuper primo Matrimonio, interdicitur ne ad ſecundam accedat ante finem cauſæ, & *in cap. Veniens de Regular.* ubi pendente lite ſuſpenditur commercium conjugale.

85 Reſpondetur enìm *in d. cap.tenor* ſermonem haberi de ſecundo matrimonio contracto pendente lite ſuper primi validitate; adeòque non agi de ſuſpenſione ſecundi, ſed totali diſſolutione, quod mirifice favet

86 noſtræ aſſertioni. Dictum autèm *cap. Veniens* loquitur de conjugibus, qui non erant in juſta, & quieta

poſſeſſione juris conjugalis, in quibus terminis non procedit aſſertio noſtra, quæ ſolùm dicit conjuges non fore privandos lite pendente poſſeſſione, quàm pacificè, & legitimè habeant juris conjugalis; ſicuti non
87 enervatur ratio à pari adducta à Cœleſtino tertio, in noſtro *cap. laudabilem* his verbis: *Et Symmachi Papæ contineat inſtitutum, ùt Prelatus aliquis accuſatus, antequam ea, quæ obiiciuntur in luce clareſcant, relinqui non debeat à ſubiectis*; quæ ratio omninò infringitur *à Can. accuſatus 2. quæſt. 5. cap. accuſatus, & cap. quoties de Simon.* in quibus legitur Sacerdotem de Simoniæ crimine accuſatum, ſtatim ab officio, & Beneficio fore ſuſpendendum.

88 Reſponſio ſiquidèm in promptu eſt, quod in Simonia ob ſceleris enormitatem, ſi illius accuſatio,& diffamatio præceſſerit hoc ſpeciale inductum ſit contra regulam, & rigorem juris, ùt ipſo facto talis delicti rei ſuſpendantut ab officio, & Beneficio.

89 Quod ſi poſtremò obiicias *Text. in cap. Si vir de adulter.* in quo dicitur maritum non teneri cohabitare cùm muliere adultera, nec cogi poſſe, ùt cùm ea reconcilietur.

90 Reſpondeo, textum noſtrum *in cap. Laudabilem hoc tit.* non eſſe neceſſariò accipiendum de accuſatione matrimonii ratione adulterii facti, ſed ratione alterius cujuſcumque impedimenti illud dirimentis, puta conſanguinitatis, vel ſimilis, juxtà textus compilatos *ſub tit. qui matrimonia accuſare poſſunt*.

91 Infer demùm ex ſuperiùs poſita aſſertione, quod alienatio rei litigioſę lite pendente fieri non poſſit, *per Text. in cap. 3. & 4. hoc tit. Gratian. diſcept. 502. n. 18. & diſcept. 581. num. 17. Calvin. de æquit. lib. 3. cap. 289. per tot. Peregr. de Jur. fiſc. lib. 4. tit. 6. per tot. Urſell.* *ad Aſ-*

ad Aſſlict. deciſ. 331. *num.* 1. *Rot. coram Caval. deciſ.* 131. *per tot. coram Buratt. deciſ.* 281. *num.* 2. *deciſ* 190. *nu.* 1. *& ſeqq. part.* 9. *deciſ* 157. *per tot. & deciſ.* 268. *per tot.*
92. *part.* 10. *rec.* Res autèm litigioſa, ſeù vitio litigii affecta ea dicitur, ſuper qua lis pendet intèr actorem, & reum, & de cujus dominio, vel quaſi intèr eos quęſtio vertitur *Auth. litigioſa C. de litigioſ. & Gloſ. in dict. cap.* 3. *verb. litigioſi* ponens caſus exceptos, in quibus alienatio hujuſmodi rei litigioſæ permittatur à jure; cui addo *Text. in l. divus ff. de hæred. petit. Lancellott. de attent. part.* 1. *cap.* 4. *illat.* 3. *per tot. & Pax Jordan. elucubrat. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 14. *n.* 68. *& ſeqq.* Ratio autèm illationis eſt, tùm quià fieret durior conditio actoris ſubſtituto ei adverſario fortaſſis potentiore, à quo rem ſuam vindicaret, tùm quià in judiciis quaſi contrahitur *l.* 3. *§. Idem ff. de peculio* adeoque res eo modo pręſtari debet, quo erat tempore conteſtationis litis; *l. cùm fundus ff. de reb. credit.* quod ſanè fieri non poſſet, ſi alienatio rei litigioſæ ſubſtineretur.

93 Quod ſi res litigioſa alienata non poſſit recuperari, alia æquivalens ab alienante ſubſtituenda eſt in locum malè alienatæ *d. cap.* 4. *ibique Gloſ. verbo Eccleſia*; quę
94 cùm ùt ſubrogata aſſumat naturam ejus, in cujus locum ſubrogatur, lite pendente alienari paritèr nequit, juxtà *Abb. in dict. cap.* 4. *num.* 2.

TITULUS IV.

De Contumacia.

1 CONtumacia à contemnendo dicta, eo quià in Iudicis contemptum tendat; Definitur ab *Hoſtienſ.*
2 *in ſumm. hoc tit. numer.* 10. *Inobedientia à legitimè vocato ergà Judicem in iis, quæ ad Judicium pertinent, commiſſa.* Cùm enim reus conventus plerumque ju-
3 dicii aleam ſubire recuſet, ob quàm rationem Iuſtinianus eum ſæpè vocat *à judicio fugientem*, ùt in *l. properandum* §. *Et ſi quidèm C. de judic. ibique Gloſ. verbo fugiente, in l.2.* §.1. *C. de jurejur propter calum. & l.ult.* §. *Ubi autèm C. de bon.matern.* invitus quoque cogendus eſt, ùt coràm Judice compareat, ne actoris intentio eludatur *ad Text. in l.intèr* §. 1 *ff. de verb. oblig. & in l. neque fœmina de procurat.*

4 Contumacia igitùr rei non comparentis duplex eſt. Vera una, ſeù evidens, ficta altera, interpretativa, vel præſumpta. Vera eſt cùm quis legitima citatione perſonalitèr conventus, & certò habita notitia citationis, nullo legitimo impedimento detentus non comparet, & à fortiori cùm proteſtatur ſe nolle comparere, vel nunquàm fore compariturum. Præſumpta autèm eſt, cùm quis non fuit perſonalitèr citatus, quià non fuit inventus, ſed per edictum affixum ad Domum ejus, vel valvas Eccleſiæ, aut Curię, itaùt dubitari poſſit an habuerit notitiàm citationis nec nè, & tamèn non comparet, nec mittit nomine ſuo Procuratorem in termino conſtituto ad comparendum; tunc enim præ-

præſumitur contumax, niſi moram purget, & alleget cauſam juſtam cùr non comparuerit. Ità *Hoſtienſ. loco cit. Pax Jordan. elucubr. vol.3. lib.14 tit.13. num.183. & ſeqq. Tuſch. litt. C. concluſ.* 1017. *& ſeqq. & Rota deciſ.* 254. *num. 5. part. 6. rec.*

5 Prima autèm pœna qua punitur à jure rei contumacia eſt, quod ſi ſit contumax poſt litem conteſtatam, & abſquè cauſa legitima in Iudicio non compareat, & liqueat de cauſa, ferenda ſit ſententia definitiva contrà ipſum; ſin autèm de cauſa non liqueat, actor à Judice mitti debeat in poſſeſſionem bonorum rei, reſervata ipſi facultate agendi ſuper proprietate, *per Text. in cap. Proùt de dolo, & contumac.*

6 Sin autèm ſit contumax ante litem conteſtatam, actor mittendus eſt in poſſeſſionem bonorum rei cuſtodiæ cauſa, *ad Text. in cap. Conſtitutis de eo, qui mittitur in poſſeſſ. & in cap. tuæ §. In aliis, ùt lite non conteſtata &c.* quod remedium à jure inductum fuit, ùt reus talis miſſionis tædio affectus, reſponſurus accedat, quare hæc miſſio communitèr à DD. vocatur *tædialis*, ùt videre eſt pœnes *Connan. in l. Si finita §. Julianus ff. de damn. infect. nu.20. Menoch. de retin. remed.3. nu.120. Vacon. lib.2. declarat. cap.134. num.14. Scacc. de judic. lib.1. cap.6. Oſuald. ad Donell. lib.23. cap.12. litt.E.*

7 Hæc autèm miſſio actoris in poſſeſſionem bonorum rei contumacis dicitur fieri ex primo decreto, quod definitur *à Uveſembec. ad tit. dict. de damno infecto = Sententia interloquutoria Judicis; qua ob contumaciam rei actor in poſſeſſionem bonorum mittitur, cuſtodiæ cauſa, ùt ea pignoris vice detineat, donec reus veniat reſponſurus.*

8 Dico *Sententia interloquutoria Judicis*, ùt ponatùr genus in definitione; quodlibet enìm decretum eſt ſen-

ſententia interloquutoria, quià aliqualem cauſæ cognitionem prærequirit, ſed non finalem, cum non contineat condemnationem, vel abſolutionem, quod unius eſt ſententiæ definitivæ.

9 Dico ulteriùs *qua actor mittitur in poſſeſſionem bonorum rei*, ùt comprehendantur tàm actores actione reali, quàm perſonali; intèr quas tamèn actio-

10 nes hoc intercedit diſcriminis; quod agens actione reali, puta rei vindicatione, mittatur tantùm in poſſeſſionem rei in controveſiam deductæ, puta ejus rei quàm repetit, & ſuam eſſe dicit *l. Fulcinius* §. *Celſus ff. ex quibus cauſis &c. l. ſi finita* §. *Julianus ff. de damn. infect. & l.* 2. *C. ubi in rem actio &c.* Agens autèm actione perſonali, v. g. ex vendito, mittendus ſit in poſſeſſionem omnium bonorum *l.* 1. *&* 2 *ff. ex quibus cauſis & l. cùm proponas C. de reb. authorit. Jud. &c. & l. eo tempore ff. de peculio*, ac notant *Scipio Gentilis lib.* 1. *de jurisdiction. cap.* 24. *Duaren. de damn. infect. cap.*2. *Oſuald. ad Donell. lib.*23. *comment. cap.*11. *lit.D. Cujacius lib.*10. *obſerv. cap.*31. Ratio autèm eſt, quià actio realis dirigitur unicè ad illam rem, quæ petitur quamque actor ſuam eſſe dicit, quod non evenit in actione perſonali.

11 Dicitur poſtremò *Cuſtodiæ cauſa*, ùt eam rem pignoris vice detineat, quià actor ità immiſſus bona rei retinet jure pignoris prętorii tantùm *Neguſan. de pignor. part.*5. *memb.* 5. *nu.*6. *Chriſtin. deciſ. Belgic.* 222. *vol.*1. *& deciſ.*124. *Rota poſt Poſth. de manut. deciſ.*255. *nu.*7. & reo intrà annum à die interpoſitionis primi decreti comparente, & contumaciam purgante, reſtituenda eſt rei poſſeſſio cùm fructibus ex illa ab Actore perceptis *cap.*1. *de eo qui mittitur in poſſeſſion. &c.*

12 Quod ſi adeo excreverit rei contumacia, ùt tranſacto an-

ĉto anno non comparverit coram Judice, ſuccedit ſecundum decretum, quo Judex cauſa cognita transfert veram poſſeſſionem bonorum in ipſum actorem *d. cap.* 1. *& Rota deciſ.* 143. *per tot. part.* 2. *diverſ.*
13 quod ſecundum decretum communiter definitur=*Secunda interlocutio, qua Prætor, aut Magiſtratus eum, qui ex primo decreto miſſus eſt in poſſeſſionem, creſcente rei contumacia, verum poſſeſſorem, aut dominum conſtituit.*

14 Una tamèn quęſtio circa ſubſtantiam primi decreti ſupereſt enucleanda, qua quæritur, an per immiſſionem ex primo decreto conſequatur actor ipſam rei poſſeſſionem; vel potius in poſſeſſione tantùm conſti-
15 tuatur. Quas formulas legales multùm inter ſe diſtare notat *Ant. Fab. de error. Pragmat. decad.* 10. *error.* 5. quià poſſidere eſt rem ſibi habere: conſtitui autèm in poſſeſſionem eſt rem illam detinere loco pignoris prętorii, non autèm illam ſibi habere, ùt fructus ex illa percepti ſui ſint.

16 Et quidèm veriſſima meo judicio eſt ſententia amplexata à *Corraſio in l. ſi finita §. Iulianus ff. de damn. infect. Duaren. loco cit. cap.6. Ant. Fab. dict. cap.5. & cap. 6. & lib. 20. conjectur. cap. 11. Gilkenio de praeſcript. 2. part. memb. 2. cap. 5. Vultejo de judic. cap. 6. numer. 197. Tholoſ. lib. 48. Syntagm. cap. 3. Cujac. lib. 10. obſerv. cap. 31. Galban. de uſufruct. cap. 33. Oſuald. ad Donell. d. lib. 23. cap. fin. litt. E. Scacc. de Iudic. lib. 1. cap. 9.* quod nempè actor ex primo decreto immiſſus conſtituatur tantùm in poſſeſſione.

17 Quæ ſententia patet primò; quià talis creditor ſic immiſſus fructus non lucratur, nec facit ſuos *d. l. Fulcinius in princ. & l. Creditores §. 1. ff. de rebus auth.*
18 *Iudic. &c.* Secundò, quià, ùt dicitur in *d. l. ſi finita*

§. *Si*

§. *Si quis autèm, & l. is cui in princ. ff. ùt poſſeſſionem,*
&c. Talis creditor antiquum poſſeſſorem neque
deiicit,neque turbat, quod non poſſet evenire ſi verè
poſſideret,cùm duo in ſolidum eamdem rem poſſidere
nequeant *l.* 3. §. *Ex contrario ff. de acquir. poſſeſſ. &*
19 *l. ſi duobus §.ult. ff. commodati*. Tertiò quià reus con-
tumax ſi compareat, & contumaciam purget ſtatìm
bona ſua recuperat abſque nova poſſeſſionis traditio-
20 ne. Quartò, quià ſi actor verè in dicto caſu poſſide-
ret, deberet poſſidere ex opinione,& voluntate Do-
mini, quod dici nequit, & ex alia parte hujuſmodi
21 poſſeſſio, ùtpotè civilis, alia eſſe non poteſt. Tandèm,
quià, ùt dicitur in *dicta l. ſi finita §.Julianus*, facultas
poſſidendi datur tantùm creditori ex ſecundò decreto.

22 Argumenta, quæ ad oppoſitam ſententiam propu-
gnandam afferri poſſunt ſunt. Primum. Actor virtute
miſſionis etiàm ex primo decreto habet idem jus in pi-
gnore prætorio, quod habet creditor in pignore con-
ventionali; ſed creditor habet veram poſſeſſionem rei
pignoratæ *l. pignus ff. de pignorat. actio l.*1. §. *Per ſer-
vum l. pignoris cùm ſequenti l. ſi ideò ff. de acquir.
poſſeſ.* & aliis innumeris in locis juris Civili; ergo &c.
23 Secundum. Ità miſſus conſequitur commodum
poſſeſſionis realis, quià tenetur rei vindicatione *l.
officium ff. de rei vindicatione l. Celſus ff. ad exhibend.*
24 Tertiùm. Reſtitutio ſupponit privationem; ſed reo
comparenti poſt miſſionem ex primo decreto poſ-
ſeſſio reſtituitur *cap.* 2. *&* 3. *de eo qui mittitur in
poſſeſs. &c. cap. Paſtoralis §. Præterea de offic. Jud.*
25 *ordin. ergò &c.* Quartum. Si actor dirigat actionem
realem in rem propriam, ſaltèm eo caſu in illa jus
pignoris conſequi non poterit: ergò falſum eſt, quod
ſemper ex primo decreto jus pignoris prætorii conſe-
quatur.

quatur. Accedit, quià pignus rei alienæ nequit conſiſtere niſi domino volente *l. aliena ff. de pignorat. actio*. Sed nec Prætor eſt Dominus bonorum contumacis, nec ipſe contumax conſentit in pignoris conſtitutionem; ergò, &c.

26 His argumentis oppreſſi *Bart. in d. l. ſi finita §. Julianus num. 5. & 6. Menoch. conſ. 104. num. 64. Marant. de ordin. judiciar. 6. part. memb. 2. num. 12. & Neguſan. de pignor. memb. 2. part. 3. num. 6.* cenſuerunt miſſum ex primò decreto fieri de Jure Civili poſſeſſorem verum, de jure autèm Canonico Cuſtodem tantùm, &

27 *Perez in l. 1. tit. 9. lib. 3. ordin. Gloſ. 1. quæſt. 28. cùm Scac. de Judic. lib. 10. cap. 96. num. 6.* diſtinxerunt hoc modo, quòd in actione reali actor miſſus ex primo decreto fiat de Jure Civili poſſeſſor verus, de jure autèm Pontificio cuſtos tantùm; in actione autèm perſonali neutro jure poſſeſſor fiat, ſed tantùm cuſtos.

Firma tamèn manente ſententiâ à nobis afferta ſuperiùs *num. 16.* videtur reſponſio obvia ad objectiones

28 allatas. Ad primam namque dicitur juxtà *Menoch. de arbitr. caſ. 6.* plura intercedere diſcrimina intèr pignus conventionale, & prætorium; Conventionale enim non ceſſat, niſi à debitore ſoluta pecunia, ſeù debito; prætorium verò ceſſat per meram præſentiam contu-

29 macis. Rurſùs in conventionali creditor cenſetur habere animum poſſidendi pignus; aliàs enim ipſi eſſet inutile, niſi haberet actionem perſequendi reum, & pignus diſtrahendi, debitore tempore ſtatuto debitum non ſolvente; àd *Text. in l. ſi noxale ff. de noxal. &c.* In pretorio autèm non cenſetur actor habere animum poſſidendi pignus; Et ratio eſt, quià affectus in ipſo poſſidendi pignus non poteſt eſſe ultrà mentem Prætoris pignus ei concedentis, ſed Prætor non habet ani-

mum tradendi poſſeſſionem illius , ſed meram cuſtodiam , & detentionem *l. is cui ff. ùt in poſſeſ. legat. &c.* ergò, &c. Rurſus actor petit hanc immiſſionem edicto *quibus ex cauſis in poſſeſſionem* ; ex vi autèm talis edicti Prætor concedit tantùm cuſtodiam non poſſeſſionem, ne plùs concedat quàm Actor petat *l. 1. ff. quibus ex cauſis in poſſeſſionem. &c.*

30 Ad ſecundam difficultatem facilis eſt reſponſio,nàm actor tenetur rei vindicatione , & actione ad exibendum, quià habet facultatem reſtituendi,& exhibendi, ad quas facultates habendas ſufficit nuda detentio rei; nec requiritur vera poſſeſſio, ùt probat *Galban. de uſufruct. d. cap.* 33.

31 Et ita reſolvitur etiàm tertia difficultas aſſerendo, reum comparentem recuperare detentionem rei, quæ erat penès actorem , licet recuperare nequeat veram ejus poſſeſſionem , quam nunquam amiſerat .

32 Quarta etiàm difficultas reiicitur animadvertendo, quod licèt in re propria, ideſt , quæ certò propria ſit, pignus conſtitui nequeat,tamèn quando vertitur quæſtio de rei dominio , ob dubium , quod ex lite oritur, poſſit in re propria pignus conſtitui .

33 Nec obſtat augumentum difficultatis, quià cùm jus conſtituerit in Republica Magiſtratus , qui ſunt viva vox legis *l. nam , & ipſum ff. de Juſt. & jur.* ad ipſos pertinet , quotiès juſtum viſum fuerit,in alienis rebus cuſtodiæ cauſa pignus conſtituere , ùt docet *Faber in ration. ad text. in l. non eſt mirum ff. de pignorat. actio.*

34 Adverte tamèn duos tantùm eſſe caſus ſpecialitèr expreſſos in jure, in quibus Creditor immiſſus ex primo decreto , fructus bonorum , in quæ immiſſus fuit,
35 facit ſuos. Primus caſus eſt in muliere prægnante,quæ ventris nomine in poſſeſſionem bonorum mariti mitti-

tur ;

tur *l.* 1. *§.*2. *&* *§.Mulier. ff. de ventre in poſſeſs. l.de bonis §. Non ſolùm ff. de Carbon. edicto l. fin. C. eod. tit.&*
36 *l.* 1. *& per tot. ff. ſi mulier ventris nomine*. Alter caſus eſt in filia, nepte, aùt uxore, quibus ſi legatum relictum fuerit, & hæres ſtatìm non caveat, decernitur miſſio in poſſeſſionem cùm facultate veſcendi fructibus rei poſſeſſæ *l. penult. ff. ùt in poſſeſs. legat. &c.*

37 Ità punitur rei contumacia. Quod ſi è contra actor contumax ſit, & poſt oblatum libellum ſe abſentet, ac legitimè citatus neque per ſe, neque per Procuratorem in Judicio compareat, recipiendi ſunt teſtes, & ad definitivam ſententiam abſolutoriam favore rei conventi eſt à Judice deveniendum *per text. in cap. Cauſam de dolo, & contumacia, & in Auth. Qui ſemel C. quomodo & quando &c.* Idque tùm quià actore non probante reus, etſi nihil præſtiterit, eſt abſolvendus *per text.in l. qui accuſare C. de edendo*, tùm quià gravius puniri debet contumacia actoris, quàm rei, cùm actor ex voluntate ſua judicium ſuſcipiat, nec, ùt reus invitus ad illud accedat.

38 Ex qua aſſertione deducunt *Accurſius Bart. Bald. & alii in d. Auth. qui ſemel*, *cùm Cujacio in novel.* 59. *circa fin. & Gaill. lib.* 1. *pract. obſerv.* 59. limitationem ad regulam illam legalem dictantem, quod lite non conteſtata, nec teſtes ſint recipiendi, nec deveniendum ad ſententiam definitivam; dicunt enìm in caſu poſito actoris contumacis, etiàm lite non conteſtata, & ad receptionem teſtium, & ad ſententiæ prolationem fore procedendum.

39 Meo tamèn judicio conſono illi, quod in hoc propoſito profert eruditiſſimus *Gonzalez Tellez ad dictum cap. Cauſam num.* 3. *circa med. verſ. ſed licèt*, videtur imperceptibilis communis hęc DD. ſententia, quatenùs

 affir-

affirmet in caſu poſito recipi teſtes,& proferri ſententiam ante litis conteſtationem. Quomodo enim ſi actor libellum obtulit, & reus reſpondit illud negando , ac ulteriùs citando actorem ad litis proſecutionem , lis non dicitur conteſtata , cùm ad illius conteſtationem ſatis ſuperque ſit propoſitio actionis,ab actore facta,&
40 rei ſubſequuta reſponſio ? Non enim ad eam conteſtandam deſideratur utriuſque partis præſentia , ſed ſufficit petitio actoris, & reſponſio rei; ſemel enim libello per actorem oblato durat ſemper ejus voluntas, ac ſcriptura ſemper loquitur, & ideò reus poſteà reſpondendo videtur uno,& eodem tempore,cùm actore concurrere , ùt patet ex *cap. cùm cauſa* 69. *de appell.* ubi ad litem conteſtandam ſufficit Advocati reſponſio dummodò per reum non revocetur ; & hanc praxim communitèr receptam approbant *Bart. in l. naturalitèr §. Nihil numer.* 31. *ff. de acquir. poſſeſs. ibique Jaſon. num.* 179. *Felin. in cap. unic. de litis conteſtat. numer.* 4. *ibique Fermoſin. quæſt.* 1. ac *Vultejus lib.* 3. *de judiciis*
41 *capit.* 1. *numer.* 130. Textus autèm adducti ſuperiùs , nempè *cap. cauſam , & auth. qui ſemel* , non attingunt hunc caſum , an lis dicatur conteſtata , vel non ob contumaciam actoris : imò cùm omnes ſupponant actionem propoſitam fuiſſe ab actore, & ſubſequutam rei reſponſionem , lis procul dubio conteſtata dici debet.

TITU-

TITULUS V.

De Juramento Calumniæ.

1 CONTESTATA lite ſolent partes hoc juramentum præſtare, ideò poſt litis conteſtationem de eo ponimus.

2 Definitur autèm = *Aſſertio ſub Divina obteſtatione ſinceræ conſcientiæ fraudis expers de cauſæ ſuæ juſtitia perſuaſæ.*

3 Calumnia enìm (quæ à *calvendo* dicta eſt, quod
alium fruſtrari, ac decipere ſignificat, ducta ſignifi-
catione à calvis Mimis, qui omnibus erant fruſtratui,
juxtà *Text. in l. ſi calvitur ff. de verb. & rer. ſignific. &*
4 *Calvin. in Lexicon. juris verb. calvitur*) tùnc in judi-
ciis adeſſe dicitur, cùm partes per fraudem,& fruſtra-
tionem ſe malitiosè decipiunt, quod malum, cùm in
Reipublicę totiùs publicam utilitatem,avertere expe-
diret, inductum providè à jure fuit, ùt partes litigan-
tes deberent jurare de calumnia,quo juramento jura-
rent omnia, quæ comprehenduntur verſiculis *Gloſſæ
in cap.* 1. *hoc tit. verb. calumniæ juramentum.*

Illud juretur, quod lis ſibi juſta videtur,
Et ſi quæretur verum non inficietur,
Nil promittatur nè falſa probatio detur,
Ut lis tardetur dilatio nulla petetur.

Quę omnia elegantiùs verſibus concinnavit ità *Juſtus Vultejus.*

Jure

Juro meam litem mihi fultam juri videri ,
Nec celaturum , ſi qua rogatus ero .
Hec promiſſurum , nec cauſæ falſa levandæ
Dicere , nec litem ducere velle meam .

5 Hoc eſt actor promittit ſe non animo calumniandi litem fovere, ſed quià cenſet bonam cauſam agere,& reus viciſſim jurat ſe bona fide excipere, & contradicere . Rurſus promittunt ſe nullas probationes adducturos fore præter eas , quas neceſſarias duxerint ad cauſæ inſtructionem, nec ullo modo per ſe, vel per alios promiſſuros quid Judici ad victoriam cauſæ obtinendam , ea de quibus fuerint in Judicio interrogati nunquam celaturos , nec litem producturos fore cavilloſis dilationibus, & injuſtè petitis . Vide *Marant. in pract. par. 6. action. 1. num. 10. & Conciol. ad ſtat. Eugub. lib. 1. rubr. 10. num. 1.*

6 Inductum tamèn conſuetudine eſt,ùt parte non petente hoc juramentum non ſit præſtandum *cap. 1. hoc tit. in ſexto,Oſuald. ad Donell. lib. 24. Comment. cap. 3. litt. E. Cujac. lib. 2. qq. Papinian. in l. jus publicum ff. de pact.Giphan.in l. 2. C. de juram. propt. calumn. Vant. de nullit. ex defect. proceſſ. num. 29. Marant. de ord. judic.part.2.tit.noſtro num.2.Ventr.in prax.lib. 5. cap. 2. num.3. Speculat.tit.noſtro cap.2. nu.4. Seraph. de juram. privil. 115.num. 18. Rota coram Greg. deciſ. 157. nu.1.*
7 *ibique Beltram. num. 23.*Quod ſi à reo petitum fuerit,
& illud præſtare recuſaverit habetur pro confeſſo *cap.*
8 *ult. §. ult. hoc tit.* & ſi actor illud præſtare recuſaverit
cauſam amittit,juxta *Cujacium in l. ult.C.de reb. credit. Marant. loco cit. part. 6. memb. 2. numer. 20. Poſth. de manut. obſerv. 81. num. 20. Conciol. loco cit. num. 13.*

9 Intelligas tamèn omiſſionem hujus Juramenti etiàm peti-

petiti non cauſare nullitatem, ſi conſtet de bono jure omittentis *Bald. in cap.2.numer.7.de probat.Conciol.loco cit.nu.10.Rot.poſt Merlin.de pignor.deciſ.106.num.1.poſt Zacch.loc.cit.deciſ. 131.num.6.poſt Cenc.de cenſ. dec. 215. num.6.coram Merlin.deciſ. 874. num. 1. coram Arguell. deciſ.21.nu.29.deciſ.45.num.6.part.1.deciſ.395.numer.9. part.5.rec.& in Romana mercium 4.Martii 1689.§.Secunda verò coram clar.mem.Card.Caccia.*

10 Debet autèm hoc juramentum præſtari ab omnibus litigatoribus, qui habent legitimam perſonam ſtandi in judicio, vel per ſe, vel per procuratores ad id habent mandatum ſpeciale procuræ *cap. fin. de juram. calum.in ſexto*, vel ſaltèm generale ad lites *Rota poſt. Zacch.de oblig.Cam.deciſ.101.numer. 3. & ſeqq. & cor. Greg.deciſ.282.per tot.ibique Beltram.*

11 Excipè vaſſallos cùm Dominis, filios cùm parentibus, & libertos cùm patronis litigantes, qui ob reverentiam debitam illis, hoc juramentum remittere debent *l.ſi patronus, & l.jusjurandum ff. de jurejur. l. licet §. Ne deferentes ff.de obſeq. parent. & patron. &c. Donel. lib. 24. cap. 29. ubi Oſuald. lit. D. Faber in Papin.tit.5. princ. 2. illat. 9. & Vultejus lib. 2. de feud. cap. 6. & lib. 3. de judic. cap. 2. num. 63.*

TITU-

Digitized by Google

TITULUS VI.

De Dilationibus:

1 CUm dilationes aliquæ poſt conteſtatam litem,& juramentum calumniæ præſtitum concedantur, ideò earum notitia ſubſequi debet notionem conteſtationis litis, & juramenti calumniæ.

2 *Dilatio*, ſeù *dici prolatio*, ſi genericè accipiatur, eſt *indultum ſeù conceſſio temporis, intrà quod aliquid*
3 *agi poteſt*. Et aliæ dicuntur dilationes legales, conceſſæ ſcilicèt à lege ipſa, vel ſtatuto, puta decemdium, quod datur ad appellandum in *cap. Quod*
4 *ad conſultationem de ſentent. & re judicat.* Aliæ conventionales, quæ conſtituuntur de partium conſenſu, puta tempus anni ad debitum ſolvendum *l. cede-*
5 *re ff. de verb. & rer. ſignific.* Aliæ demùm judiciales, quæ dantur in judicio, & *arbitrariæ* dicuntur, eo quià Judicis arbitrio, circumſtantias facti, loci, & perſonarum attentè perpendentis, modò breviores, modò longiores concedantur *Gloſ. in cap.* 1. *v. peremptorium hoc tit.*

6 Agendo igitur ſpeciatìm de judiciali dilatione eam definio, quod ſit *juſtum temporis intervallum, quod ad actum aliquem judicialem commodiùs preficiendum actori, vel reo conceditur*.

7 Sicùt igitùr tres ſunt Judicii partes, prima à citatione uſque ad litis conteſtationem excluſivè. Secunda à litis conteſtatione uſque ad Sententiam definitivam paritèr excluſivè. Tertia à ſententia uſque ad

ejus

8 ejus executionem incluſivè: Ità pariter tres ſunt ſpecies dilationum judicialium, quarum aliquæ conceduntur in prima judicii parte, & ſunt citatoriæ, vel deliberatoriæ, recuſatoriæ, ſeù declinatoriæ. Aliæ dantur in ſecunda parte judicii, & vocantur probatoriæ, vel allegatoriæ; aliæ in tertia, & dicuntur deffinitoriæ, & executoriæ *Abb. in cap.* 1 *.hoc.tit. num.* 15. *Durand. in ſpecul. part.* 1 *tit. de dilationibus, Hoſtienſ. in ſum. hoc tit. num.* 1.

9 Incipiendo igitùr à dilationibus, quæ antè litis conteſtationem conceduntur, & primò à citatoriis, dico illarum nomine eas comprehendi, quæ dantur reo abſenti, ad comparendum coràm Judice, & reſpondendum petitioni actoris, quæ arbitrio Judicis ſunt definiendæ *l. Nonnunquam ff. de judic. & cap.* 1.
10 *hoc tit.* Ità tamèn ùt tres ſaltèm eſſe debeant, quarum ultima eſt peremptoria *l. ad peremptoriam, & duobus*
11 *ſeqq. ff. de Judic.* qui tamèn Judex ex cauſa rationabili poteſt pro tribus unam peremptoriam decernere, *dicta l. Nonnumquam l. contumacia ff. de re judic. & l. conſentaneum C. quomodo, & quando.*

12 Induciæ, ſeù dilationes deliberatoriæ ſunt de jure communi viginti dierum, quæ dantur reo poſt porrectum libellum ab actore, ùt deliberet an velit litigare, vel non *ad text. in auth. offerratur C. de lit. conteſt.* In
13 Curia tamèn, teſte *Ridolph. in prax part.* 1. *cap.* 9. *numer.* 15. debet negari à reo monitorium infrà tri-
14 duum à die reproductionis illius in actis. Actori autèm dari non debent hæ dilationes, quià cùm ipſe provocet ad litigandum, debet, ac poteſt ad judicium venire inſtructus *l.* 2. *C. hoc tit.*

15 Dilationes autèm recuſatoriæ, ſeù declinatoriæ eſſent v. g. ſi reus allegaret Judicem ſuſpectum *l. aper-*

Digitized by Google

tiſſimi C. de judic., vel impugnaret reſcriptum vi cujus ad Judicem incompetentem citatus fuit *l. 2. C. hoc tit.* Conſule *text. in cap. poſtulaſti de except.* & latè *Marant. de ord. Judic. part. 6. memb. 5.*

16 In ſecunda autèm judicii parte, hoc eſt à conteſtatione litis ad prolationem ſententiæ definitivæ dandæ ſunt dilationes probatoriæ, ad probandam ſcilicèt intentionem actoris, vel exceptionem rei, puta ad dandas poſitiones, efformandos articulos, & reo ad iis reſpondendum; vel contrà eos excipiendum, ad teſtes, aùt Inſtrumenta quærenda, & præparanda &c. *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

17 Dilationes allegatoriæ ſunt, quæ dantur ad aliquid novum allegandum; Si enìm Judex poſt auditas probationes, & exceptiones, antè prolationem ſententiæ cognoſcat partem aliquam quid novum allegare velle, debet ei inducias allegatorias concedere *ad text. in auth. jubemus C. de judic.*

18 Denique poſſunt de jure Communi dari dilationes in tertia parte judicii, quarum aliæ ſunt definitivæ, quæ de jure tres ſunt, & earum ultima eſt peremptoria *l. in peremptorio ff. de judic.* Aliæ ſunt executoriæ,
19 quæ dantur reo per ſententiam condemnato ad ſatiſfaciendum, vel ſolvendum in executionem ſententiæ, *cap. Quod ad conſultationem de ſent. & re judic. & l. debitoribus ff de re judic.*

20 Recenſitæ hactenùs dilationes id operantur, ùt iis pendentibus officium Judicis conquieſcat, nihilque ſit innovandum in articulo, ſuper quo pendet data
21 dilatio *l. ſive pars C. de dilation.* Sed ad refrænandas litigantium cavilloſas protelationes, de jure quinta
22 dilatio concedi non poteſt niſi probetur legitimum impedimentum, vigore cujus pendente quarta dilatione

tione pars non potuerit ultrà procedere in probatione ſuæ intentionis, juxtà *Gaill. lib.* 1. *obſerv.* 91. *numer.* 16. & 17.

CAPITULUM UNICUM.
De Feriis.

23 FEria (precipua ſcilicèt dilationum ſpecies) idem eſt ac dies ceſſationum ab operibus ſervilibus, ſeù dies feſtivus, ità dictus à ferendis, ſeù feriendis victimis, vel holocauſtis, quæ illo tempore offerebantur, juxtà *Calvin. Lexicon. juris verb. Feria,* & *Calam*
24 *de feriis quæſt.* 2. *num.* 3. & 4. Ob quam rationem Eccleſia quamlibet hebdomadæ diem feriam vocat, v.g. diem Lunæ feriam ſecundam, diem Martis feriam tertiam, & ſic de ceteris, quatenùs qualibet die ceſſare debemus ab operibus malis, quæ hominem ſervum peccati faciunt, & bonis inſiſtere, juxtà *Tabien. in ſum. verb. feriæ num.* 15. & *Calam loco cit. nu.* 2. & 5. Si autèm feriæ ſtrictè accipiantur, & quatenùs Judi-
25 cia reſpiciunt, ſunt *temporis intervallum, proptèr quod quis ratione ſolemnitatis, vel alia ratione à foro eximitur.*

26 Aliæ autèm ſunt feriæ Divinæ, aliæ humanæ, & alię repentinę. Divinę, ſunt illę quę in Dei honorem, & cultum fuerunt inſtitutę, putà omnes dies Dominici, & feſtivi. Humanę quę hominum cauſa inſtitutę fuerunt, ùt nundinæ *l.* 1. *C. de Nundinis*, feriæ meſſium, & vindemiarum, de quibus in *l.* 1. 2. 3. & 4. *ff. hoc tit.* quæ vulgò dicuntur *Æſtivæ*, utpotè mitigantes fervores Æſtivos, juxtà *Gellium lib.* 9. *Noctium Atticarum*

 cap. 15.

cap. 15. ac etiam dicuntur *Ruſticæ*, rei enim Ruſticæ ejuſque uſui expeditiori conſulunt. *Repentinæ* demum ſunt, quæ ob aliquam cauſam de novo emergentem indicuntur *l. ſive pars C. hoc tit.* & vocantur etiàm *extraordinariæ* in *l. ſed etſi §. Si feriæ ff. ex quibus cauſis majores &c.* puta quæ indicuntur ob terræ motum, res proſperè geſtas à Principe, vel ejus natale, creationem, electionem &c. circa quas conſule *l.* 1. *& l. omnes dies C. de feriis Alex. ab Alex. lib. 5. dier. Genial. cap. 7. Tholoſan. Syntagam. Jur. libr. 2. capit. 16. Scacc. de judic. lib. 2. cap. 5. nu. 12. Solorzan. de jur. Indiar. lib. 1. cap. 7. num. 68. Oſvald. ad Donel. lib. 24. Comment. cap. 7. lit. H. & Theſaur. deciſ.* 39.

27 Diebus igitur feriatis quilibet actus juriſdictionis contentioſæ eſt prohibitus *l. 2. 7. 8. & fin. C. de feriis, & cecinit etiàm Ovidius lib. 1. faſtorum.*

Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Jurgia, differ opus livida turba tuum.

Et conſonat illud Martialis *lib.* 10. *Epigramm.* 87.

Natalem colimus, tacete lites.

28 Juriſdictio autèm voluntaria diebus feriatis exerceri poteſt, per *tex. in l. ult. ff. de feriis Tuſch. litt. F. concluſ.* 100. *per tot. Gizzarell. ibiq; adden. deciſ.* 58. *per tot.* Hinc validè in illis fiunt emancipatio, manumiſſio, teſtamenti factio, contractus, tranſactiones *l. 2. & l. actus C. tit. dicto,* datur Tutor, vel Curator *l. 2. ff. d. tit. & l. nec mandante §. 2. ff. de Tutor. & Curat. &c.* niſi tamèn Tutor dandus ſit cùm inquiſitione *l. 7. ff. de confirm. tut. &c.*

29 Imò etiàm juriſdictio contentioſa poteſt in die feriata aliquando exerceri: proút eſt primò cauſa alimen-

mentorum præteritorum, quæ petantur *l. 2. ff. tit. d. Lara in l. 1. §. Si vel parens ff. de lib. agnoſc. Surd. de alim. tit. 8. privil. 2. num. 7. Caſtillo eodem tract. cap. 3.*
30 vel ſalarii, aut mercedis *Cala. de feriis quæſt. ult. per tot. Zacch. de Salar. quæſt. 92. per tot. Surd. loco citato*
31 *Gratian. deciſ. 53. in addit.* Secundò cauſæ publicæ, & fiſcales etiàm die feriato cognoſci poſſunt *l. publicatas*
32 *C. tit. dicto*. Et omnia, quæ Reipublicæ expedit tractare, ùt pertinentia ad diſciplinam militarem, vel cognitionem cuſtodiæ Civitatis *l. penult. ff. tit. dicto.*
33 Ac tandèm ſi neceſſitas, vel pietas urgeat *l. 3. ff. tit. dicto, & cap. fin. tit. eod.* ac neceſſitas quidèm ſuaderet, ſi debitor timeretur de fuga ſuſpectus, poſſet enim capi etiàm die feriata, vel ſi res eſſet brevi peritura *Scacc. de judic. cap. 5. numer. 35. & 52. lib. 2. & Rota deciſ. 394. numer. 7. part. 8. rec.* pietas autem impellit ad omnes, cauſa pias, quæ die etiàm feriata cognoſci poterunt *Fornerius lib. 2. rer. quotid. cap. 22. Tholoſ. loco cit. lib. 16. cap. 16. Oſuald. loco citato lit. K. Frances de competentiis quæſt. 55. Robert. lib. 4. rer. judic. cap. 19. & Farinacc. in prax. crim. lib. 1. quæſt. 27. num. 107.*
34 His poſitis quæres primò, an citatio poſſit fieri in die non feriata ad diem feriatam, puta Dominicam.
35 Reſpondeo negativè, quià citatus, ùt tali die feriata compareat ex vi talis citationis neque priùs poteſt nec debet venire, illa autèm die venire non tenetur; ergò eſt neceſſaria nova citatio. Ità *Petr. de Bellapert. in l. Dies feſtos C. de feriis ibique Cyn. in 2. quæſt. Vant. de nullit. ex defect. citat. numer. 65. & ſeq. Tuſch. lit. C concluſ. 234. & ſeqq. Pax Jordan. vol. 2. elucubrat. lib. 11. tit. 1. num. 182. Hoſtienſ. in cap. Conqueſtus tit. eod. num. 3. ibique Joan. Andr. num. 2. poſt med. verſ. tù verò Fagnan. ibid. num. 28.* Nec

36 Nec obſtat, quod ait *Innoc. ibid. n. 1. verſ. item meliùs eſt*, quod nempè duo in citatione hujuſmodi videantur mandata, & quod citatus compareat, & quod tali die compareat; ergo licèt non poſſit adimpleri mandatum tali die comparendo, poterit adimplere ſimplicitèr cōparendo die immediate ſubſequente diem feriatum, ſicuti in eodem contractu poſſunt dari duo præcepta diverſa, unum ſolvendi, & aliud in tempus ſolvendi.

37 Reſpondent enìm optimè *Calderin. in dict. cap. Conqueſtus in addition. & ibi Bellam. num. 2. verſ. ſed ratio*, quod duo præcepta ſolvendi, & ad tempus ſolvendi eatenùs in parte adimpleri poſſint, & in parte non, quatenùs naſcuntur ex diverſa cauſa, cùm præceptum ſolvendi naſcatur ex obligatione, aliud autèm naſcatur ex tempore, in caſu autèm noſtro dicta citatio eſt unus, & indiviſibilis actus, qui per conſequens non poteſt pro parte valere, & pro parte non valere; Objectio autèm procedit quando mandatum tenuit ab initio, tùnc enim per ſuperveniens impedimentum non tollitur, ſed ſuſpenditur, ſecùs autèm quando ab initio fuit nullum, adeoque non obligavit ullo modo.

38 Quæres ſecundò: an è converſo, citatum obliget citatio facta die feriata ad diem non feritam.

39 Reſpondeo, in feriis Divinis eſſe invalidam, quià eſt aliquid de judiciali proceſſu, qui in diebus feriatis fieri nequit, maximè quià retraheret citatum à devotione, & provocaret ad iracundiam contra citantem. Quidquid interim in feriis humanis ſervetur de conſuetudine. Ità *Guidopap. conſ. 36. per tot. Vant. de nullit. tit. de nullitate ex defectu citationis numer. 46. & tit. qualit. ſent. poſſ. à nullit. def. num. 119. Baron. de citat. quæſt. 43. num. 30. Tuſch. lit. C. concl. 242. per tot.*

Fenzon.

Fenzon. ad Statut. Urb. cap. 58. num. 20. Tiraquel de retract. lignag. num. 79. Rota poſt conſ. Farinac. lib. 2. deciſ. 233. deciſ. 365. num. 1. part. 3. & deciſ. 350. nu. 11. & ſeqq. part. 11. rec.

40 Quæres tertiò: an teſtes poſſint examinari in die feſto, eorumque depoſitiones recipi.

41 Reſpondeo affirmativè, dummodò juraverint in die præcedente non feriato, quià tale juramentum *à cap. 1. de feriis* jubetur, ùt generalitèr in qualibet cauſa præ-
42 ſtetur in die non feriato. Ratio autèm aſſertionis principalis eſt, tùm quià examen teſtium, non eſt actus judicialis, cùm poſſit fieri à quolibet mero executore, etiàm non judice, & in loco privato, ac extrajudiciali, tùm quià examen, & teſtium receptio hoc caſu retrotrahitur ad diem pręcedentem non feriatam, in qua eis fuit delatum juramentum. Ità *Abb. in dicto cap. 1. numer. 9. ibique Fermoſin. quæſt. 4. num. 4. Cappon. diſcept. 209. n. 38. Paſſerin. in prax. formand. proceſs. quæſtion. 15. art. 5. num. 84. & Antonell. de temp. Legal. lib. 4. cap. 9. num. 19.*

43 Et ob eamdem rationem appellare licèt die feſto, quamvis non liceat proſequi appellationem *Gloſ. in cap. ult. verb. quibus utique hoc tit. ibique Abb. nu. 13. Tuſch. lit. F concl. 100. num. 10. Cala. de feriis quæſt. ult. num. 226. 241. & ſeqq. & Gratian. deciſ. March. 5. per tot. cùm addit.*

44 Appellatio enìm, ſeù mera provocatio non eſt actus judicialis, & cùm pertineat ad naturalem defenſionem adeoque ſit Juris naturalis, in quavis die debet permitti.

TITU-

Digitized by Google

TITULUS VII.

De Confeſsis.

1 HActenus dicta judicii formam, & ejus ordinatoria reſpiciunt, quare nunc ad illius inſtructionem, & debitam meritorum cauſæ diſcuſſionem eſſet properandum, adeoque ad cognitionem probationum, quarum ope facti veritas Judici eluceſcit: ſed quoniàm unica eſt rei confeſſio, quæ actorem in judicio ab onere probandi relevet (ex quo patet, quam immeritò ab aliquibus confeſſio inter probationes recenſeatur, cùm ſit mera relevatio ab onere probandi) ideò confeſſionis cognitionem, confeſſionis tamèn, quæ judicium tantùm civile reſpiciat, præmittimus notioni probationum.

2 Confeſſio igitur eſt *ejus, quod ab Adverſario intenditur in judicio, vel extra, facta aſſeveratio.*

3 Eſt enim duplex, judicialis una, quæ fit in judicio, extrajudicialis altera, quæ extrà jus, ſeù judicium emanat.

4 Loquendo autèm primò de confeſſione judiciali plura requiruntur, ùt ea valida ſit, & præjudicet con-
5 fitenti. Ac primò, quod fiat coram Judice competente *cap. Et ſi Clerici in princ. de judic.*

6 Secundò requiritur, quod ſit de re certa *l. certum in princ. ff. de confeſs.* quià confeſſio parit ſententiam, ſententia autèm de re incerta non valet *Gloſ. in d. l. verb. certum.*

7 Tertiò, quod ſit de re, quæ non adverſetur rerum natu-

naturæ, nec juri puta ſi egò dicerem Titium me natu majorem, eſſe filium meum *l. Confeſſionibus ff. de interrogat. in jur. faciend.* Vel ſi fœmina fatetur ſe habere liberos ſub ſua poteſtate, contra diſpoſitionem textus *in §. Fœminæ Inſtit. de adoptio. Ità Abb. in cap. ult. num.* 16. *hoc tit. Vveſemb. in paratit. ff. hoc tit. numer.* 3.

8 Quartò, quod ſit ſpontè, & liberè facta, non autèm vi, vel metu, puta in tormentis, vel carcere nimìs duro, quo confitens arctiſſimè detineatur; niſi tamèn confeſſio fuerit ratificata ſpontè poſt tormenta jàm habita *l.* 1. *§. Divus Severus §. Quæſtioni, & §. Si quis ultrò ff. de quæſtion. &c. l. qui in carcerem ff. quod met. cauſ. Abb. in dicto cap. ult. hoc tit. numer.* 11. & 12. &

9 *Maſcard. de probat. concluſ.* 353. *num.* 19. & 20. Sicuti neque valet confeſſio facta non ex propoſito, ſed in calore iracundiæ *Marant. de ord. judic. parte* 6. *tit. de confeſſione num.* 10. vel confeſſio falſa *l.* 5. *C. de jur. & fact. ignor.*

10 Quintò in confitente requiritur ætas major 25. annis; cùm hoc tamèn diſcrimine, quod confeſſio facta à pupillo ſine authoritate Tutoris ipſo jure ſit nulla

11 *l. certum §. In pupillo ff. hoc tit.* facta autèm à minore ſine authoritate Curatoris ſit quidem valida, ſed ſi confitens ex ea læſus fuerit, poſſit petere reſtitutionem in integrum intrà quadriennium à die emanatæ confeſſionis *d. §. In pupillo Gloſ. in dicto cap. ult. verb. confeſſus ibique Abb. num.* 6. *Maſcard. de probat. concluſ.* 371. *per tot.* & *de Angel. de confeſſ. quæſt.* 2. *lib.* 13. *num.* 98. & *ſeqq.*

12 Septimò ſi confeſſio emanaverit cùm errore facti nõ valet, ſed docto de errore eſt revocãda, quià cùm cauſa efficens confeſſionis ſit conſenſus, cõfeſſio eo carens eſt

N erro-

erronea *cap. fin. hoc tit. ibique Gloſ. fin. Surd. conſ.* 135. *numer.* 121. *Menoch. conſ.* 395. *num.* 47. & 48. & *Rota in Cavallicen. Homagii* 29. *Januarii* 1700. §. *Secundò*
13 *dicta coràm Reverendiſſimo Molines Decano*. Seque hic error ſit in confeſſione propria non præſumitur, ſed eſt concludentèr probandus *Rota in Bononien. prædii ſuper remiſſoria* 2. *Decembris* 1699. *coram R. P. D. Anſaldo* §. *Nil ſuffragante*. Quamvis ſi error merè ſit circa præparatoria judicii, & antè litem conteſtatam ſufficiat probare rem alitèr ſe habere *argumento l. de ætate* §. *Qui juſto ff. de interpoſ. auctor. Altograd. conſ.* 74. *num.* 69. & *ſeqq.* & *conſ.* 104. *num.* 63. *lib.* 2. *Maſcard. de probat. concl.* 378. & 383. *Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 16. *num.* 258. & *ſeqq. Tuſch. litt. C. concl.* 649. & *ſeqq.*

14 Quæres autèm primò, an confeſſio facta in judicio à Procuratore præjudicet Domino principali.

Reſpondeo negativè *l. certum* §. *Sed an*, & *ipſas ff. de confeſs. Pax Jordan. loco cit. mum.* 153. & *ſeqq. Maſcard. loco cit. concl.* 369. & 381. *Michalor. de poſit. cap.* 65. *per tot. Rota coram Gregor. deciſ.* 407. *nu.* 3. *coram Coccin. deciſ.* 84. *numer.* 7. *deciſ.* 318. *num.* 4. & *deciſ.* 452. *num.* 2. & *deciſ.* 398. *num.* 18. *part.* 9. *rec.*
15 Itaut poſſit principalis hanc confeſſionem revocare, etiàm non docto de errore, quià cùm ſit confeſſio de facto alieno, facit locum *Regulæ* 47. *juris in ſexto*, quod error in alieno facto ſit probabilis, & præſumatur ignorantia ubi ſcientia non probatur.

16 Limita tamèn primò reſponſionem negativam *n.* 14. à me datam, ſi confeſſio ſit aliundè adminiculata, & veriſimilis, quià tunc præjudicabit principali *Rota coram Greg. deciſ.* 506. *num.* 6. *coram Burat. deciſ.* 678. *num.* 3. & *coram Royas deciſ.* 266. *num.* 2. puta ſi confeſſio

ſeſſio Procuratoris per multos annos non fuiſſe à principali revocata; tunc enim veriſimilis diceretur, juxtà *Rotam coram Baratt. deciſ.* 566. *num.* 16.

17 Limita ſecundò, ſi Procurator haberet à principali mandatum generale, cùm libera *Mancin. de confeſs. cap.* 9. *art.* 5. *num.* 1. *verſ. ſufficit.*

18 Limita tertiò, ſi confeſſio facta à Procuratore generalitèr conſtituto fuerit neceſſaria, & facta in judicio per viam juriſdictionis contentioſæ, ſeù Judicis juſſu ad eam emittendam cogente, tùnc enim principali præjudicabit *Gratian. diſcept.* 3. *num.* 8. *Mancin. loco cit. nu.* 7. *Rota coram Buratt. deciſ.* 100. *num.* 16. *tom.* 1. *& dicta deciſ.* 678. *num.* 2. *tom.* 2. *& cor. Duran.*
19 *deciſ.* 35. *nu.* 4. Quod ſi confeſſio fuerit voluntaria, hoc eſt facta Judice non cogente, ad mentem *Rota coram Royas deciſ.* 121. *num.* 8. *coram Gregor. XV. deciſ.* 460. *num.* 5. *coràm Burat. deciſ.* 236. *num.* 15. *ibique Add.*
20 *num.* 29. tùnc principali non præjudicabit, cujus conditionem nequit pro libito deteriorem facere Procurator *Rot. coram Greg. deciſ.* 375. *numer.* 5. *deciſ.* 380. *num.* 4. *& deciſ.* 467. *num.* 11. *coram Royas deciſ.* 121. *numer.* 8. *coràm Bich. deciſ.* 250. *numer.* 20. *& ſeqq. deciſ.* 256. *numer.* 9. *& deciſ.* 295. *numer.* 27. *deciſ.* 44. *num.* 9. *part.* 10. *& deciſ.* 16. *num.* 15. *part.* 15. *rec.*

21 Limita quartò, ſi principalis quoquo modo uſus fuiſſet in judicio confeſſione Procuratoris. [illegible]*d. deciſ.* 199. *num.* 7. *Beltram. ad Ludoviſ. deciſ.* 270. *nu.* 12. *& Fe-*
22 *rentill. ad Buratt. deciſ.* 136. *num.* 32. *&* 33. Quod à fortiori procederet, ſi ope dictę confeſſionis principalis obtinuiſſet in judicio, tùnc enim eam non poſſet revocare, niſi concludentèr docto de errore *Poſib. de manut. obſerv.* 19. *à numer.* 58. *uſque ad* 62. *& Rota poſt ipſum deciſ.* 271. *nu.* 7. *Ferent. loco cit. nu.* 31. *& Beltram. loco cit. num.* 12. *in med.*

erronea *cap. fin. hoc tit. ibique Gloſ. fin. Surd. conſ.* 135. *numer.* 121. *Menoch. conſ.* 395. *num.* 47. *&* 48. *& Rota in Cavallicen. Homagii* 29. *Januarii* 1700. §. *Secundò*
13 *dicta coràm Reverendiſſimo Molines Decano*. Sequel hic error ſit in confeſſione propria non præſumitur, ſed eſt concludentèr probandus *Rota in Bononien. prædii ſuper remiſſoria* 2. *Decembris* 1699. *coram R. P. D. Anſaldo* §. *Nil ſuffragante*. Quamvis ſi error merè ſit circa præparatoria judicii, & antè litem conteſtatam ſufficiat probare rem alitèr ſe habere *argumento l. de ætate* §. *Qui juſto ff. de interpoſ. auctor. Altograd. conſ.* 74. *num.* 69. *& ſeqq. & conſ.* 104. *num.* 63. *lib.* 2. *Maſcard. de probat. concl.* 378. *&* 383. *Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 16. *num.* 258. *& ſeqq. Tuſch. litt. C. concl.* 649. *& ſeqq.*

14 Quæres autèm primò, an confeſſio facta in judicio à Procuratore præjudicet Domino principali.

Reſpondeo negativè *l. certum* §. *Sed an*, *& ipſas ff. de confeſs. Pax Jordan. loco cit. num.* 153. *& ſeqq. Maſcard. loco cit. concl.* 369. *&* 381. *Michalor. de poſit. cap.* 65. *per tot. Rota coram Gregor. deciſ.* 407. *nu.* 3. *coram Coccin. deciſ.* 84. *numer.* 7. *deciſ.* 318. *num.* 4. *& deciſ.* 452. *num.* 2. *& deciſ.* 398. *num.* 18. *part.* 9. *rec.*
15 Itaut poſſit principalis hanc confeſſionem revocare, etiàm non docto de errore, quià cùm ſit confeſſio de facto alieno, facit locum *Regulæ* 47. *juris in ſexto*, quod error in alieno facto ſit probabilis, & præſumatur ignorantia ubi ſcientia non probatur.

16 Limita tamèn primò reſponſionem negativam *n.* 14. à me datam, ſi confeſſio ſit aliundè adminiculata, & veriſimilis, quià tunc præjudicabit principali *Rota coram Greg. deciſ.* 506. *num.* 6. *coram Burat. deciſ.* 678. *num.* 3. *& coram Royas deciſ.* 266. *num.* 2. puta ſi confeſſio

ſeſſio Procuratoris per multos annos non fuiſſe à principali revocata; tunc enim veriſimilis diceretur, juxtà *Rotam coram Baratt. deciſ.*566. *num.*16.

17 Limita ſecundò, ſi Procurator haberet à principali mandatum generale, cùm libera *Mancin. de confeſs. cap.*9. *art.*5. *num.*1. *verſ. ſufficit.*

18 Limita tertiò, ſi confeſſio facta à Procuratore generalitèr conſtituto fuerit neceſſaria, & facta in judicio per viam juriſdictionis contentioſæ, ſeù Judicis juſſu ad eam emittendam cogente, tùnc enim principali præjudicabit *Gratian. diſcept.* 3. *num.* 8. *Mancin. loco cit. nu.* 7. *Rota coram Buratt. deciſ.* 100. *num.* 16. *tom.*1. & *dicta deciſ.*678. *num.*2. *tom.*2. & *cor. Duran.*
19 *deciſ.*35. *nu.*4. Quod ſi confeſſio fuerit voluntaria, hoc eſt facta Judice non cogente; ad mentem *Rota coram Royas deciſ.* 121. *num.* 8. *coram Gregor. XV. deciſ.* 460. *num.* 5. *coràm Burat. deciſ.* 236. *num.* 15. *ibique Add.*
20 *num.*29. tùnc principali non præjudicabit, cujus conditionem nequit pro libito deteriorem facere Procurator *Rot. coram Greg. deciſ.* 375. *numer.* 5. *deciſ.* 380. *num.* 4. & *deciſ.* 467. *num.* 11. *coram Royas deciſ.*121. *numer.* 8. *coràm Bich. deciſ.* 250. *numer.* 20. & *ſeqq. deciſ.* 256. *numer.* 9. & *deciſ.* 295. *numer.*27. *deciſ.* 44. *num.*9. *part.*10. & *deciſ.*16. *num.*15. *part.*15. *rec.*

21 Limita quartò, ſi principalis quoquo modo uſus fuiſſet in judicio confeſſione Procuratoris *S[illegible]d. deciſ.*199. *num.* 7. *Beltram. ad Ludoviſ. deciſ.* 270. *nu.*12. & *Fe-*
22 *rentill. ad Buratt. deciſ.* 136. *num.* 32. & 33. Quod à fortiori procederet, ſi ope dictę confeſſionis principalis obtinuiſſet in judicio, tùnc enim eam non poſſet revocare, niſi concludentèr docto de errore *Poſth. de manut. obſerv.* 19. *à numer.* 58. *uſque ad* 62. & *Rota poſt ipſum deciſ.*271. *nu.*7. *Ferent. loco cit. nu.*31. & *Beltram. loco cit. num.*12. *in med.*

Digitized by Google

23 Quæres ſecundò: An confeſſio Prælati, Abbatis, Abbatiſſæ, Rectoris, vel alterius cujuſque Adminiſtratoris Eccleſiaſtici præjudicet Succeſſoribus, vel Eccleſiæ.

24 Reſpondeo negativè. Et ratio eſt quià, cùm hujuſmodi Adminiſtratoribus ſit prohibita alienatio rei Eccleſiaſticæ, ùt latè viſum fuit *in ſecunda parte tit. fin.* cenſetur etiàm prohibitum devenire ad talem actum, per quem hujuſmodi alienatio ſequatur, ne indirectè facere poſſint, quod directè facere nequeunt. Ità *Gratian. diſcept. 796. nu. 5. Maſcard. de probat. concl. 367. num. 1. & 2. vol. 1. Ric. coll. 3132. part. 7. Rota coram Gregor. XV. deciſ. 375. nu. 6. coram Seraph. deciſ. 292. num. 2. & deciſ. 436. nu. 6. coram Bich. deciſ. 375. nu. 1.* & in puncto Communitatis *deciſ. 7. num. 9. cùm ſeqq. part. 1. & deciſ. 334. num. 2. & deciſ. 489. num. 4. eadem parte deciſ. 24. num. 8. & deciſ. 127. nu. 6. part. 15. rec.*

25 Limita primò, ſi confeſſio Prælati eſſet roborata conjecturis, & adminiculis *Rota deciſ. 57. num. 5. & 6.*

26 *part. 5. rec.* vel haberet pro ſe aſſiſtentiam Juris *Rota coram Bichio deciſ. 436. num. 7. & 8. tom. 2. & deciſ. 74. num. 6. & 7. part. 11. rec.* tùnc enim eſſet attendenda etiàm in præjudicium ſucceſſorum, qui deberent ſtare confeſſioni Anteceſſoris, dummodò tamèn adminicula percuterent illud idem quod confeſſio; ſecùs autèm ſi non percuterent. *Rota coram Buratt. deciſ. 156. nu. 12. & deciſ. 166. numer. 49. coram Bich. deciſ. 152. numer. 25. & 26.*

27 Limita ſecundò, ſi confeſſio Prælati emanaverit per viam contentioſæ juriſdictionis, & fuerit neceſſaria, non voluntaria *Abb. in cap. fin. num. 44. de reſcript. & in cap. 2. nu. 4. de capel. Monach. Gratian. diſcept. 870. num. 20. & 21. tom. 5. Barboſ. de offic. & poteſt. Epiſc.* alleg.

alleg. 125. *nu.*3. *in princ. Rota part.*2. *diverſ. deciſ.*141. *num.* 4. *&* *deciſ.* 266. *num.* 5. *coram Duran. deciſ.* 453. *num.*3. *ibique Add. lit. A & num.*10. *deciſ.* 61. *à nu.*17. *uſque ad fin. & deciſ.*27. *nu.*5. *& ſeqq. part.*9. *rec.*

28 Quàm tamèn limitationem intelligas, ſi Prælatus, vel Rector Eccleſiæ careat Capitulo, ad mentem *Maſcard. de probat. concluſ.* 367. *num.* 5. *&* 6. *vol.* 1. *Eugen. lib.*1. *conſ.*30. *num.*13. *& Barboſ. loco cit. nu.*2.

29 Nàm ſi Capitulum habeat, in rebus arduis, & gravibus ejus conſilium requirere debet, tàm in judicio, quàm extrà illud *cap. Novit, & cap. Quanto de his quæ*

30 *fiunt à Prælat. &c.* Sicuti paritèr ſi confeſſio Prælati facta fuerit in alio judicio incidentèr cùm aliis perſonis, & ad alium finem non obeſt poſteà in judicio omninò diverſo. Ità *Eugen. d. lib.*1. *conſ.* 30. *num.*43. *Gratian. diſcept.* 447. *num.* 39. *& diſcept.*562. *num.*17. *Surd. deciſ.* 309. *num.* 4.

31 Limita tertiò: Si ſucceſſor uti velit confeſſione Prędeceſſoris; tùnc enim utique ipſi præjudicabit *Guidopap. deciſ.*52. *Rot. coram Gregor. XV. deciſ.*13. *nu.*2. *coram Buratt. deciſ.* 156. *num.* 3. *& ſeqq. & Adden. ad d. Buratt. deciſ.* 788. *num.* 8.

32 Limita quartò: ſi confeſſio non ſit unica, ſed geminata, & ſæpiùs repetita *Ricc. collect.* 3132. *verſ. quartò præjudicat, & Adden. ad deciſ. Buratt.* 453. *numer.* 13.

33 Limita quintò in quærendis, in quibus ex dictis in ſecunda parte *tit. fin. nu.*49. *& ſeq.* poteſt Pręlatus Eccleſiæ præjudicare adeòque etiàm per confeſſionem *Maſcard. de probat. concluſ.* 367. *num.* 15. *Tuſch. concluſ.*669. *num.*40. *& ſeq. tom.*3. *lit. C.*

34 Limita demùm, ſi Prælatus, vel Rector confiteatur ùt teſtis, præjudicat enim Eccleſiæ, & ſemiplenè ſal-

tèm

Digitized by Google

tèm contrà eam probat talis confeſſio, juxtà *Maſcard. dicta concluſ.* 367. *num.* 17.

35 Quæres tertiò, quot modis poſſit fieri confeſſio.

Reſpondeo primò; verbis, & facto, adeòque expreſsè, & tacitè, puta tacitè confitetur, qui producit Inſtrumentum, vigore enim productionis omnia in Inſtrumento producto contenta confitetur *Innoc. in cap. Cùm venerabilis num.* 3. *&* 4. *de excep.* & 4. *in cap. olim num.* 5. *de cenſ. Abb. in cap. Cùm ſuper num.* 7. *de offic. deleg. Altograd. conſ.* 37. *num.* 5. *lib.* 1. & *conſ.* 36. *nu.* 3. *lib.* 2. *Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 20. *nu.* 270. & *ſeq. Rota deciſ.* 168. *num.* 8. *part.* 9. *deciſ.* 253. *num.* 11. *part.* 11. *deciſ.* 151. *num.* 12. *part.* 17. *rec.* Sic reus contumax poſt præſtitum juramentum calumniæ non reſpondens poſitionibus datis ab Actore, & circà quas fuit legitimè interrogatus, eas confiteri videtur, per *Text. in cap. Si poſt præſtitum hoc tit. in ſexto*; ejus enim taciturnitas habetur pro conſenſu, juxtà *reg.* 43. *Jur.*

36 *in ſexto*. Requiritur tamèn in tali caſu, ùt reſpondens poſitionibus habeatur pro confeſſo, quod ſit juſſus à Judice ùt reſpondeat, quod non poſſit ullatenùs ſuam contumaciam excuſare, & quod dictæ poſitiones fuerint ei lectæ, datæ, vel explicatæ, aliàs poſitiones pronunciatæ pro confeſſis ei non præjudicant *Bald. conſ.* 315. *vol.* 2. *Ridolph. in prax. part.* 1. *cap.* 10. *nu.* 98. & *ſeqq.* ubi *num.* 104. & 105. dicit hanc eſſe praxim Curiæ Auditoris Cameræ *Ubert. de modo, & ration. citan. part.* 2. *formul.* 20. & 21. *Pacif. de Salvian. inſp.* 1. *cap.* 6. *num.* 15. Et ità pariter ſervari à Sacra Rota, dixit pluriès eadem *Rot. coram Seraph. deciſ.* 408. *nu.* 4. *& deciſ.* 905. *nu.* 1. *coram Gregor. XV. deciſ.* 460. *nu.* 14. *& in addit. numer.* 18. *coram Caval. deciſ.* 562. *num.* 1. *deciſ.* 38. §. *Dominus poſt Fenzon. ad Stat. Urb. cor. Royas deciſ.* 426. *num.* 8.

Adeò-

37 Adeòque à fortiori patet, quod ſi poſitiones pro confeſſis fuerint pronunciatæ ob contumaciam Procuratoris contumacis, nec reſpondentis, talis pronunciatio nullatenùs oberit principali, juxtà *Theoricam Bart. in l.* 1. §. *Si procurator C. de procurator. & Alex. in addit. ad Bart. in l. certum* §. *Sed an, & ipſos in verb. præjudicat in princ. ff. de confeſſ.*

38 Quæres quartò: An confeſſio qualificata poſſit in parte reiici, & in parte acceptari.

39 Solutioni quæſtionis præmitto, confeſſionem quandòque fieri ſimplicitèr, puta cùm quis ſimplicitèr, & abſolutè fatetur debitum; quandòque fieri cùm aliqua qualitate eam reſtringente, & excuſante.

40 Hoc igitùr præſuppoſito dico primo ad quæſitum factum. Si contrà qualitatem confeſſioni adiectam militet præſumptio juris, confeſſio qualificata poteſt in parte reiici, & in parte acceptari. Ità *Hodiern. ad Surd. deciſ.* 258. *numer.* 3. *Add. ad Buratt. deciſ.* 199. *num.* 14. *Rot. coram Greg. XV. deciſ.* 92. *num.*8. *ibique adden. num.*9. *deciſ.*91. *num.*7. *& deciſ.*108. *nu.*6. *&* 7.

41 *part.*12. *rec.* v.g. Si quis confiteatur, ſe non ſubſcripſiſſe ſcripturam niſi ſub ſpe futuræ numerationis, elapſo biennio, intrà quod hanc exceptionem de jure opponere poteſt, ùt habetur ex *toto tit. Inſtit. de literarum obligationibus*, confeſſio poterit dividi, & confeſſus erit damnandus qualitate rejecta, cùm ei obſtet juris præſumptio. Ità *Hodiern. ad Surd. loco cit. nu.*4. *Triviſan. deciſ.*46. *num.*14. *& ſeqq. lib.*2. *Caſtill. deciſ.*22. *num.*24. *& ſeqq. Rot. Januen. deciſ.*95.

42 Dico ſecundò. Si qualitas ità actui ſit adjecta, ùt faciat non eſſe actum, quod actum fuit, non poteſt reſpui confeſſione acceptata; v. g. dicit Titius regularis ſe emiſiſſe profeſſionem, ob violentiam illatam;

jàm

jàm qualitas violentiæ ità eſt inſeparabilis à nullitate profeſſionis, ùt numquam poſſit concurrere cùm actu profeſſionis valido, adeòque numquàm à profeſſione dividi, & ſeparari poſſit. Ità *Mareſcott. var. reſol. lib.2. cap.44. num.9. Hodiern. loco cit. num.6. Rot. poſt conſ. Farinacc. deciſ. 89. num. 7. poſt Cenc. de cenſ. deciſ 113. nu. 7. coram Greg. XV. dicta deciſ.92. nu. 10. & coram Seraph. deciſ.644. num.2. verſ. allegata verò.*

43 Dico tertiò: quando confeſſio continet unum factum, vel plura facta connexa, quorum unum nempè qualificet aliud, & habeat ab alio dependentiam, tunc cùm cenſeatur indiviſibilis, ea eſt, ùt nequeat in parte reiici, & in parte acceptari. Puta ſi quis fateatur habuiſſe rem, ſed illam reſtituiſſe, aùt eidem danti, aut alteri de ejus mandato. Ità *Bart. in l. Aurelius §. Idem conſenſit ff. de liber. legat. Spada conſ. 68. num.10. lib.1. Cyriac. contr. forenſ. 35. num.23. & ſeq. lib.1. & contr.505. nu 34. & ſeq. lib.3. Antonin. de Amat. reſolut.59. num.24. & 25. Poſth. de reſol. civil.66. num.8. & ſeqq. Mareſcott. loco cit. num.2 3. & 12. Pacian de probat. lib.1. cap.35. à num.4. uſque ad num.13. Argel. de acquir. poſſeſſ. quæſt. 3. art.10. à num. 582. uſque ad num. 586. Ricc. collect. 1250. in fin. part. 4. Cavalcân. deciſ.16. nu.19. part.2. Surd. deciſ. 358. per tot. Caſtill. deciſ.22. à num.12. uſque ad num.14. & num.32. lib.1. Maſtril. deciſ. 124. num. 23. & ſeqq. lib. 2.*

44 Adverte, quod ùt plura facta dicantur intèr ſe connexa, ſufficiat quod unum ab alio deſcendat, etiamſi diverſis temporibus emanaverint, ùt egregiè notant *Michalor. de poſition. cap.59. à num.13. uſque ad nu. 15. Menoch. de arbitr. lib.2. cent.1. caſ.95. num.14. & ſeqq. Surd. deciſ.358. num.11. Rot. poſt conſ. Farinacc. tom.1. deciſ.133. num.16.*

Dico

45 Dico poſtremo. Si plura capita, ſeù facta ſeparata omninò diverſa confeſſio contineat, poteſt acceptari in parte, quæ facit contrà confitentem, & in alia reiici. *Spada loco cit. num.* 11 *Mareſcott. loco cit. num.* 16. *Argel. loco cit. art.* 3. *num.* 204. & 206. *de Amat. dec. March.* 82. *num.* 8. *Rot. Januenſ. deciſ.* 141. *num.* 2. & *deciſ.* 114. *num.* 3. *ac Sacra Rota Romana poſt Cenc. de cenſ. dec.* 11. *num.* 6.

46 Illa autèm facta dicuntur diverſa, quæ intèr ſe non connectuntur, & quorum unum non qualificat aliud, juxtà *Corn. conſ.* 305. *ſub num.* 5. *vol.* 3. *Michalor. loco cit. num.* 12.

47 Quæres quintò. Quem effectum operetur confeſſio judicialis.

48 Reſpondeo primò, contrà confitentem plenè probare, & habere vim ſententiæ, & rei judicatæ in Civilibus *l.* 1. *ff. de confeſſis*, & *l. unic. C. eod.* hinc vulgatum illud legale = *nulla major probatio, quàm proprii oris confeſſio* = & *Lucæ* 19. *Ex ore tuo te judico*; nemo enim præſumitur contra ſe ipſum temerè confiteri.

49 Confeſſio autèm favore confitentis emanata nihil probat *Gloſ. in d. l. unic. verb. ſolvere*, cùm nemo ſit idoneus teſtis in cauſa propria *l. nullus ff. de teſtibus*.

50 Reſpondeo ſecundò, alterum effectum confeſſionis judicialis eſſe, quod confeſſus in judicio appellare non poſſit *Abb. in cap. Cùm ſpeciali* §. *Porrò num.* 5. *de appellat. Covar. pract. quæſtion. cap.* 23. *numer.* 5. *concluſ.* 3.

51 Quæres ſextò: An confeſſio judicialitèr facta revocari poſſit.

52 Reſpondeo, incontinenti revocari poſſe *Gloſ. in cap. fin. verb. juſta cauſa in fin. de jurejur. in ſexto*, *Conciol. verb. confeſſio reſol. crimin.* 18. *num.* 1. *Guazzin. defenſ.*

 reor. 32.

recor.32.cap.10.num.2.& 9. etiàm non docto de errore *Schrader.de feud. part. 10. ſect.8. num.104. tom. 2. Rot. coram Bich. deciſ. 12. num. 7.& 8. deciſ. 177. numer. 7. & 8. part. 8. & deciſ. 168. num. 10. part. 15. rec.*

53 Qnando autèm dicatur revocata incontinenti, Judicis arbitrio dignoſcendum remittitur *Abb. in cap. fin. num.21. in fin.& ſeqq. hoc tit.& conſ. 118. num. 5. part. 2. Guazin. loco cit. cap.12. num.9.& Conciol. loco cit.*

54 Quod tamèn intelligas procedere, ſi nondùm à parte adverſa collitigante fuerit acceptata alterius partis confeſſio; tùnc enìm cùm res non ſit integra, ea neque incontinenti eſt revocabilis ad libitum confitentis, niſi probetur error, ne Adverſario invito jus quæſitum auferatur *Spada conſ. 68. num. 22. & ſeqq. lib. 1. Maſcard. de prob. lib. 1. concluſ. 350. num. 11. de Franch. deciſ. 60. num.8. Capic. latr. deciſ. 120. num. 15. Sperell. deciſ. 95. numer. 12. & 13. Rot. poſt ſecundum vol. conſ. Farinacc. dec. 352. num. 5. coram Buratt. deciſ. 177. num. 7.*

55 *& deciſ. 792. num. 14.* Diciturque ſufficienter à parte acceptata, ſi non contradixerit. Juxtà *Rot. poſt conſ. Farinacc. loco cit.*

56 Si autèm error confeſſionis emiſſæ concludentèr probetur, ea ſemper revocari poterit, eſtò fuerit jurata, geminata, & in judicio ratificata; cùm enìm cauſa efficiens confeſſionis ſit conſenſus, & dato errore deficiat conſenſus, deficit etiàm neceſſariò confeſſio *cap. ult. hoc tit. l. erroris C. de jur. fact. & ignorant. Honded. conſ. 66. nu. 66. & ſeqq. Cyriac. contr. 35. nu. 16. & duobus ſeqq. & contr. 65. nu. 10. tom. 1. Maſcard. de probat. lib. 2. concluſ. 1102. nu. 9. Gutt. pract. quæſt. lib. 1. quæſt. 49. nu. 2. Conciol. loco cit. cap. 10. num. 1. Thomat. deciſ. March. 50. nu. 43. & ſeqq. & deciſ. 117. num. 14. Rot. coram Buratt. dec. 912. num. 10. tom. 2. coràm Bich. dec. 649. num. 5. coràm Celſ. deciſ.*

Digitized by Google

deciſ. 173. *num.*11. *& deciſ.*391. *num.* 10. *coràm Royas deciſ.*169. *num.*11. *&* 12. *& deciſ.*143. *num.* 14. *&* 15. *deciſ.*442. *num.*16. *part.* 5. *deciſ.*188. *num.*2. *& deciſ.*283. *num.* 18. *part.* 6. *rec.*

57 Hactenùs de confeſſione judiciali, nùnc pauca quædam de extrajudiciali, ſive extrà judicium emiſſa ſubnectenda ſunt.

58 Si igitùr illa emiſſa fuerit parte præſente, & adjecta cauſa ſpecialitèr expreſſa, puta ſi dicatur = *Confiteor me debere centum Titio ex cauſa mutui* = & inſuper probetur per duos teſtes, facit in civilibus plenam
59 probationem contra confitentem. Quod ſi pars fuerit abſens, eſtò non probetur per duos teſtes, ſemiplenam probationem conſtituit; & alio modo facta prorſus nullam *cap. Cautio de fid. Inſtrum. Marant. part.*6. *de ord. Judic. tit. de confeſſ. nu.*2.12.13. *Maſcard. de probat. vol.*1. *concl.*345. *num.*1. *& concl. ſeq. num.*1.

60 Limita tamèn aſſertionem, primò in confeſſione facta ex cauſa mutui etiàm parte præſente, quæ nullatenùs probat, ſi opponatur exceptio non numeratæ pecuniæ intrà biennium *tot. tit. C. de non numerat. pecun. & Inſtitut. de literar. obligat. Marant. loco cit. num.* 9. *& Maſcard. concluſ.* 346. *num.* 22.

61 Limita ſecundò, in confeſſione facta in ſcriptis, vel Inſtrumento, etiàm parte abſente, quæ paritèr plenè probat contra confitentem *l. generalitèr C. tit. dicto, Maſcard. concl.* 344. *n.* 81. *Gabr. commun. opinion. tit. de confeſſ. concluſ.* 1. *lib.* 1. *num* 68 *Gomez var. tom.* 2. *tit. de qualit. contract. cap.* 11. *num.* 6.

62 Limita tertiò in confeſſione jurata parte abſente facta, quæ paritèr plenè probat, ob juramentum adjectum, vigore cujus præſentia Dei ſupplet pro abſente *Barb. ad cap. fin. hoc tit. num.*3. 4. *&* 10. *Alex. conſ.* 85.

 num.

Digitized by Google

num.4.& 5.lib.7.Gall. de except. tit.2. except.1. part.1: à num. 18. uſque ad 21. Maſcard. concluſ.347.num.69. & ſeq. Gabr. loco cit. num.41.Guttier. de juram. confirmat. part.1.cap. 54. num. 16. & ſeqq.Cancer.var. reſol: cap.7. tit. de pact. num. 349. tom. 3. Mancin. de juram: part. 4. effect. 214. num. 2.

63 Limita quartò, ſi confeſſio fuerit geminata ex intervallo, quià repetitio confeſſionis oſtendit deliberationem confitentis, & confeſſioni judiciali æquiparatur *Marant. loco cit. num. 37. & ſeqq. l. cùm ſcimus C. de Agricol. & conſtit. lib. 11. Gomez. loco cit. Menoch. de præſumpt.lib.1. quæſt.41. num. 6. Guttier. loco cit. nu.6. Gabr. loco cit. quæſt.1. num.59. Cravet. de antiquit.tempor. 4. part. num. 19. & ſeq.*

64 Limita quintò in confeſſione liberatoria, quæ ſi per duos teſtes probetur, plenè probat, etiamſi nulla cauſa adiecta fuerit, ùt ſi v. g. Titius dicat Cajo = *Confiteor me nihil tibi debere* = *l. tale pactum ff. de pactis, Azor. in ſum. rub.de non num.pecun.nu.8.Alex. conſ.245. num.5. & 6. & ibi add. lib.6.Cancer. var. reſolut.cap.7. tit. de pact. num.348. lib.3. Tiraquell. de retract. lignag. in fin. num. 120. Guidopap. deciſ. 176. num. 1.*

65 Quæres autèm, quid operetur confeſſio Teſtatoris in teſtamento, vel alia ultima voluntate facta.

66 Reſpondeo, quod ſi non vergat in præjudicium tertii plenè probet, cùm nemo in mortis articulo conſtitutus præſumatur immemor ſalutis æternæ, puta ſi dicat ſe debere centum Cajo, vel præcipiat reſtitutionem injuſtè ablatorum *Zæſ.ff.hoc tit. n. 18. Maſcard. de probat. concluſ. 259. num. 3. 4. 13. & 25. Marant.*
67 *loco cit. num. 16.* & nocet hæredibus, & habentibus quoquo modo cauſam à confitente *Rot. coràm Buratt. deciſ. 733.per tot. deciſ.462. nu.1. part.4. tom.1. deciſ. 62. num. 3.*

num. 3. *&* *deciſ.* 434. *num.* 1. *part.* 9. *deciſ.* 185. *num.* 16 *& deciſ.* 318. *num.* 10. *part.* 10. *rec.*

68 Secùs autèm, ſi confeſſio in teſtamento facta vergat in præjudicium tertii, puta creditorum anteriorum; tùnc enìm in eorum præjudicium nihil probat talis confeſſio *Rota coràm Merlin. deciſ.* 555. *num.* 3. *&* 6. *tom.*2. *coràm Bich. deciſ.*584. *num.*18. *tom.*2. *coràm Celſ. deciſ* 2. *num.*10. *&* 11. *deciſ.*293. *num.*12. *&* 13. *part.*13. *& deciſ.* 213. *num.* 12. *part.* 14. *rec.*

TITULUS VIII.

De Probationibus.

1 A Notione judicii, ad merita cauſæ dignoſcenda methodicè devenimus; Illa autèm Judici nota fiunt per probationes à litigantibus coràm ipſo deductas.

2 Probatio igitur definitur *ab Accurſ. ad rubric. C. hoc tit. Hoſti. in ſumm. tit. eod. nu.* 1. *Maſcard. de probation. vol.* 1. *quæſt.* 2. *num.* 8. = *Rei dubiæ, ſeù controverſæ per legitima argumenta facta oſtenſio*. Dicitur *Rei dubiæ*, quià notoria non indigent probatione *cap. Evidentia, de accuſat.* Hinc minùs propriè, & utilitèr DD. aliqui

3 notorietatem facti, & rei confeſſionem, dicunt eſſe ſpecies probationis, cùm potiùs, ùt dixi de confeſſione in titulo præcedente, confeſſio relevet ab onere probandi, quod idem evenit quando factum eſt notorium, ùt alibi dixi, & optimè advertit *Pirhing. Jur. Can. lib.* 2. *tit.* 19. §. 1. *num.* 2. §. *Secundò dividitur circa med.* Divi-

4 Dividitur probatio à Juriſconſultis in plenam, & ſemiplenam. Plena eſt, quæ plenam fidem facit Judici de re in judicium deducta, itaùt ſufficientèr ſit inſtructus, & devenire queat ad prolationem ſententiæ, juxtà *Maſcard. vol.* 1. *de probat. quæſt.* 4. *num.* 15. quę
5 reducitur ad has quatuor ſpecies, ſcilicèt teſtimonia, Inſtrumenta publica, præſumptiones, & indicia, ſub quibus fama, & juramentum continentur, de quibus agam infrà ſub pluribus capitulis.

6 Semiplena probatio eſt, quæ aliquam, non autèm plenam fidem facit Judici, ùt ex ea moveri poſſit ad ferendam ſententiam; talis eſſet depoſitio uniùs Teſtis, vel plurium ſimplicium, ſcriptura privata, &c. juxtà *Maſcard. loco citato num.* 17. *&* 18.

7 Verùm tamèn eſt quod ſi duæ ſemiplenæ probationes conjungantur, quæ ſingulæ non probant, collectæ juvent, & conſtituant unam plenam perfectam probationem in civilibus *Gloſ. fin. in cap. cum cauſam hoc tit. ibiq. Barb. num.* 2. *Gloſ. in cap. veniens verb. illorum de teſtibus Bart. in l. admonendi num.* 48. *ff. de jure jur. Mynſing. cent.* 2. *obſ.* 100. *Gabr. commun. concl. lib.* 1. *tit. de probat. num.* 1. *& ſeq. Gen. de ſcript. priv. lib.* 2. *quæſt.* 1. *num.* 82. *Surd. deciſ.* 12. *per tot.* dummodo tamèn unaquæque ex illis probationibus ſit in ſua ſpecie perfecta, aliàs neque ſimul junctæ relevant *Pax Jord. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 17. *nu.* 11. *Rota coràm Cerro deciſ.* 152. *num.* 21. *deciſ.* 187. *num.* 9. *par.* 5. *& in Neapolitana Fabricæ* 22. *Januarii* 1700. §. *Non obſtante coràm R. P. D. Muto.*

8 Dividi etiàm poteſt probatio in judicialem, quæ fit poſt litis conteſtationem, & extrajudicialem, quæ fit antè illam. Ità *Vuſembec. ff. hoc tit. num.* 45. puta ſi ſit periculum ne teſtes moriantur, vel obliviſcantur

rei

Digitized by Google

rei geſtæ dum præparatur conteſtatio litis,poſſunt antè illam recipi eorum dicta , & examinari ad perpetuam rei memoriam *cap. ult. ibique Gloſ. verb. ſubtrahatur , ut lite non conteſtat. &c.*

9 Jàm verò illius eſt onus probare in judicio, qui aliquid dicit , ſivè affirmat , adeoque hoc onus regularitèr eſt actoris , non rei , itaùt actore non probante, etiamſi reus nihil præſtiterit, ſit abſolvendus *l.2.ibiq; Gloſ.verb.ei incumbit,& l.verius ff.hoc tit. l.1. l. fruſtra, l. cùm actor C. eodem , & l. qui accuſare C. de edendo , Tuſch. litt. P concluſ.* 768. *per tot.*

10 Hinc fit , quod ſi reus excipiendo aliquid afferat , puta impetitus ab actore pro reſtitutione centum mutuatorum, fateatur quidem debitum , ſed ſe dictam pecuniam jam ſolviſſe affirmet , in tali caſu etiàm reo incumbat onus probandi , quià in tali caſu , cùm aliquid affirmet , & afferat ſubit vices actoris *l. in exceptionibus, ibique Gloſ. verb. veluti intentionem ff. hoc tit. Altograd. conſ.*74. *num.* 10. *lib.* 1. *Pax Jordan. elucubr. vol.*3. *lib.*14. *tit.* 23. *nu.* 44. *& ſeqq. Tuſch. lit. E concl.* 372.*&* 426. *Rota dec.* 109. *num.* 16. *par.* 13. *rec.*

11 Dantur tamèn aliqui caſus , in quibus non eſt onus
12 actoris probare in judicio . Et primus eſt , quando præſumptio juris ſtet pro actore;tùnc enim reus,contrà quem præſumptio militat , probare debebit *Abb. in cap.* 1. *not.*2. *de Cler. non reſiden. Specul. hoc tit.* §. 1. *num.* 11 . *Gonz. ad reg.* 8. *Cancell.* §. 7. *proœm. nu.* 141. *& Pax Jordan. vol.*2. *elucubr. lib.* 14. *tit.* 17. *num.* 26. Ità dicitur *in l. quintus ff. de donat. intèr vir. & uxor. & à Gloſ. in cap. Ex inſinuatione verb. probare potuerit de procurat.* ea quæ conſtante matrimonio apud uxorem reperiuntur , à marito profecta cenſeri , adeoque onus probandi contrarium ſpectare ad uxorem poſſidentem . Secun-

13 Secundus caſus eſt,ſi reus ſponte in ſe recipiat onus probandi ſub conditione perdendi in cauſa , quotiès non probaverit *l.circa eum ibique Gloſ. verb. juris, ff. hoc tit.& Gloſ.in Can.2.verb.accuſator 6. q. 5. Magon. deciſ. Lucen.11. num. 23. cùm addit. Rota deciſ. 187. num. 15. & 16. part. 11. rec.*

14 Tertius caſus eſt , ſi Judex transferat in reum onus probandi , puta deferat illi juramentum , quod loco probationis habetur; tunc enim reus tenetur illud ſuſcipere , & conſequentèr probare *l. manifeſtæ ff. de jurejur. Specul. ibid. num.12. & Pacian. lib. 1. de probat. cap. 13. num. 2.*

15 Quartus caſus eſt , ſi judicium ſit duplex , ſeù diviſorium , ùt ſunt iſta tria = *Familiæ herciſcundæ , communi dividundo , & finium regundorum* ; in illis . enim utraq; pars probare debet,cùm uterq; litigans ſit actor, & reus ; ob quam rationem dicta Judicia duplicia appellantur *l. inter §. familiæ ff. famil. herciſc. l. 2. ibiq. Gloſ. verb. duplicibus judiciis ff. commun. divid. & l. judicium ff. fin. regund. Spec. ibid.num. 14. & Pax Jord. loco cit. num. 31.*

16 Cùm igitùr regularitèr munus actoris ſit probare,ùt dixi, evidens eſt reum non teneri edere actori inſtrumenta, rationes, & literaria documenta,quibus à reo impetatur *per Text.in l. 1. & ult. C. de eden. cap. 1. hoc tit. Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 4. caſ. 499. numer. 1. & ſeqq. Gail. lib. 1. obſ. 106. num. 1.* & latè *Gabriel Queſada in prax. edendi tom. 1. tit. 5. reſol. 3. num. 21. Genu. de ſcript. privat. lib. 4. tit. de lib. rat. num. 140. & ſeqq. & Ridolph. in prax. par. 2. cap. 3. num. 43. & ſeqq.* Tùm quià inhumanum valdè cenſetur , ùt quis ſumat arma de domo Adverſarii *l. 11. C. de teſtibus* ; tùm quià magis in judicio favendum eſt reo , qui ſe defen-

Digitized by Google

defendit, quàm actori, qui impugnat; adeoque debet accedere ad judicium magìs paratus, & inſtructus *l.2. C. de teſtibus Bald. in l.1.nu.9.C. de edendo*, ubi *Jaſon. num.* 15. *Dec. num.* 18. *Menoch. de arbitr. loco cit. numer.* 37. & 39.

17 Limitatur autèm primò hæc aſſertio in Argentariis, qui poſſunt cogi libros ſuos, & rationes edere ad fundandam intentionem actoris, per *Text. expreſſ. in l.*10.

18 *ff. de edendo.* Argentarii autèm erant Cives Romani, qui tùm Romæ, tùm in provinciis in foro ſtabant, ibique tabernas, & menſas ſuas collocabant, apud quas pecuniæ deponebantur, vel, ùt tutiore in loco aſſervarentur, cùm ab ipſis reconderent in æde Caſtoris, juxtà illud *Juvenalis*.

. . . . *Et ad vigilem ponendi Caſtora nummi*.

vel pecunia ſub fide publica permutabant, ùt nùnc fiunt cambia, & recambia; vel pecunias fænori collocabant, juxtà illud *Plauti in Curcul.*

Sub veteribus ibi ſunt, qui dant, quique accipiunt fænore.
Ponè ædem Caſtoris ibi ſunt, quibus credas malè.

Quare hi Argentarii, vocabantur etiàm *Nummularii, Menſarii, Campſores, Trapezitæ, Collybiſtæ*, quæ nomina ferè idem ſignificant. Hi igitùr ratione publici officii, quod exercebant cogebantur edere in judicio libros rationum, ex quibus actoris intentio erueretur. de eorum conditionibus, & miniſteriis latè differunt *Calvin. Lexic. Jur. verb. Argentarii, Covar de veter. numiſmat. collat. cap 7. num.4. Tholoſ. lib.22. Syntagm. cap.9.n.11. Alciat. lib.4. reſponſ. c.22. & lib.8. Parerg. cap.19. Sigon. lib.2. de Jur. Rom. cap.11. Cujac. in l.ſi*

 unus

jàm qualitas violentiæ ità eſt inſeparabilis à nullitate profeſſionis, ùt numquam poſſit concurrere cùm actu profeſſionis valido, adeòque numquàm à profeſſione dividi, & ſeparari poſſit. Ità *Mareſcott. var. reſol. lib.2. cap.44. num.9. Hodiern. loco cit. num.6. Rot. poſt conſ. Farinacc. deciſ. 89. num. 7. poſt Cenc. de cenſ. deciſ 113. nu. 7. coram Greg. XV. dicta deciſ.92. nu.10. & coram Seraph. deciſ.644. num.2. verſ.allegata verò.*

43 Dico tertiò: quando confeſſio continet unum factum, vel plura facta connexa, quorum unum nempè qualificet aliud, & habeat ab alio dependentiam, tunc cùm cenſeatur indiviſibilis, ea eſt, ùt nequeat in parte reiici, & in parte acceptari. Puta ſi quis fateatur habuiſſe rem, ſed illam reſtituiſſe, aùt eidem danti, aut alteri de ejus mandato. Ità *Bart. in l. Aurelius §.Idem conſenſit ff. de liber. legat. Spada conſ. 68. num.10. lib.1. Cyriac. contr. forenſ. 35. num.23. & ſeq. lib.1. & contr.505. nu 34. & ſeq. lib.3. Antonin. de Amat. reſolut.59. num.24. & 25. Poſth. de reſol. civil.66. num.8. & ſeqq. Mareſcott. loco cit. num.2 3. & 12. Pacian de probat. lib.1. cap.35. à num.4. uſque ad num.13. Argel. de acquir. poſſeſſ. quæſt. 3. art.10. à num. 582. uſque ad num. 586. Ricc. collect. 1250. in fin. part. 4. Cavalcān. deciſ.16. nu.19. part.2. Surd. deciſ. 358. per tot. Caſtill. deciſ.22. à num.12. uſque ad num.14. & num.32. lib.1. Maſtril. deciſ. 124. num. 23. & ſeqq. lib. 2.*

44 Adverte, quod ùt plura facta dicantur intèr ſe connexa, ſufficiat quod unum ab alio deſcendat, etiamſi diverſis temporibus emanaverint, ùt egregiè notant *Michalor. de poſition. cap.59. à num.13. uſque ad nu. 15. Menoch. de arbitr. lib.2. cent.1. caſ.95 num.14. & ſeqq. Surd. deciſ.358. num.11. Rot. poſt conſ. Farinacc. tom.1. deciſ.133. num.16.*

Dico

Digitized by Google

45 Dico poſtremo. Si plura capita, ſeù facta ſeparata omninò diverſa confeſſio contineat, poteſt acceptari in parte, quæ facit contrà confitentem, & in alia reiici. *Spada loco cit. num.* 11. *Mareſcott. loco cit. num.* 16. *Argel. loco cit. art.* 3. *num.* 204. & 206. *de Amat. dec. March.* 82. *num.* 8. *Rot. Januenſ. deciſ.* 141. *num.* 2. & *deciſ.* 114. *num.* 3. *ac Sacra Rota Romana poſt Cenc. de cenſ. dec.* 11. *num.* 6.

46 Illa autèm facta dicuntur diverſa, quæ intèr ſe non connectuntur, & quorum unum non qualificat aliud, juxtà *Corn. conſ.* 305. *ſub num.* 5. *vol.* 3. *Michalor. loco cit. num.* 12.

47 Quæres quintò. Quem effectum operetur confeſſio judicialis.

48 Reſpondeo primò, contrà confitentem plenè probare, & habere vim ſententiæ, & rei judicatæ in Civilibus *l.* 1. *ff. de confeſſis*, & *l. unic. C. eod.* hinc vulgatum illud legale = *nulla major probatio, quàm proprii oris confeſſio* = & *Lucæ* 19. *Ex ore tuo te judico*; nemo enim præſumitur contra ſe ipſum temerè confiteri.

49 Confeſſio autèm favore confitentis emanata nihil probat *Gloſ. in d. l. unic. verb. ſolvere*, cùm nemo ſit idoneus teſtis in cauſa propria *l. nullus ff. de teſtibus*.

50 Reſpondeo ſecundò, alterum effectum confeſſionis judicialis eſſe, quod confeſſus in judicio appellare non poſſit *Abb. in cap. Cùm ſpeciali* §. *Porrò num.* 5. *de appellat. Covar. pract. quæſtion. cap.* 23. *numer.* 5. *concluſ.* 3.

51 Quæres ſextò: An confeſſio judicialitèr facta revocari poſſit.

52 Reſpondeo, incontinenti revocari poſſe *Gloſ. in cap. fin. verb. juſta cauſa in fin. de jurejur. in ſexto*, *Conciol. verb. confeſſio reſol. crimin.* 18. *num.* 1. *Guazzin. defenſ.*

Digitized by Google

*reor.*32.*cap.*10.*num.*2.*&* 9. etiàm non docto de errore *Schrader. de feud. part.* 10. *ſect.*8. *num.*104. *tom.* 2. *Rot. coram Bich. deciſ.* 12. *num.* 7. *&* 8. *deciſ.* 177. *numer.* 7. *&* 8. *part.* 8. *& deciſ.* 168. *num.* 10. *part.* 15. *rec.*

53 Qnando autèm dicatur revocata incontinenti, Judicis arbitrio dignoſcendum remittitur *Abb. in cap. fin. num.*21. *in fin. & ſeqq. hoc tit. & conſ.* 118. *num.* 5. *part.* 2. *Guazin. loco cit. cap.*12. *num.*9. *& Conciol. loco cit.*

54 Quod tamèn intelligas procedere, ſi nondùm à parte adverſa collitigante fuerit acceptata alterius partis confeſſio; tùnc enim cùm res non ſit integra, ea neque incontinenti eſt revocabilis ad libitum confitentis, niſi probetur error, ne Adverſario invito jus quæſitum auferatur *Spada conſ.* 68. *num.* 22. *& ſeqq. lib.* 1. *Maſcard. de prob. lib.* 1. *concluſ.* 350. *num.* 11. *de Franch: deciſ.*60. *num.*8. *Capic. latr. deciſ.* 120. *num.* 15. *Sperell. deciſ.* 95. *numer.* 12. *&* 13. *Rot. poſt ſecundum vol. conſ. Farinacc. dec.*352. *num.*5. *coram Buratt. deciſ.*177. *num.*7.
55 *& deciſ.* 792. *num.* 14. Diciturque ſufficienter à parte acceptata, ſi non contradixerit. Juxtà *Rot. poſt conſ. Farinacc. loco cit.*

56 Si autèm error confeſſionis emiſſæ concludentèr probetur, ea ſemper revocari poterit, eſtò fuerit jurata, geminata, & in judicio ratificata; cùm enim cauſa efficiens confeſſionis ſit conſenſus, & dato errore deficiat conſenſus, deficit etiàm neceſſariò confeſſio *cap. ult. hoc tit. l. erroris C. de jur. fact. & ignorant. Honded. conſ.*66. *nu.*66. *& ſeqq. Cyriac. contr.*35. *nu.*16. *& duobus ſeqq. & contr.*65. *nu.*10. *tom.*1. *Maſcard. de probat. lib.* 2. *concluſ.* 1102. *nu.*9. *Gutt. pract. quæſt. lib.*1. *quæſt.*49. *nu.*2. *Conciol. loco cit. cap.*10. *num.*1. *Thomat. deciſ. March.*50. *nu.*43. *& ſeqq. & deciſ.*117. *num.* 14. *Rot. coram Buratt. dec.* 912. *num.*10. *tom.*2. *coràm Bich. dec.* 649. *num.* 5. *coràm Celſ.*

deciſ.

deciſ. 173. *num.* 11. *&* *deciſ.* 391. *num.* 10. *coràm Royas deciſ.* 169. *num.* 11. *&* 12. *&* *deciſ.* 143. *num.* 14. *&* 15. *deciſ.* 442. *num.* 16. *part.* 5. *deciſ.* 188. *num.* 2. *&* *deciſ.* 283. *num.* 18. *part.* 6. *rec.*

57 Hactenùs de confeſſione judiciali, nùnc pauca quædam de extrajudiciali, ſive extrà judicium emiſſa ſubnectenda ſunt.

58 Si igitùr illa emiſſa fuerit parte præſente, & adjecta cauſa ſpecialitèr expreſſa, puta ſi dicatur = *Confiteor me debere centum Titio ex cauſa mutui* = & inſuper probetur per duos teſtes, facit in civilibus plenam
59 probationem contra confitentem. Quod ſi pars fuerit abſens, eſtò non probetur per duos teſtes, ſemiplenam probationem conſtituit; & alio modo facta prorſus nullam *cap. Cautio de fid. Inſtrum. Marant. part.* 6. *de ord. Judic. tit. de confeſſ. nu.* 2. 12. 13. *Maſcard. de probat. vol.* 1. *concl.* 345. *num.* 1. *&* *concl. ſeq. num.* 1.

60 Limita tamèn aſſertionem, primò in confeſſione facta ex cauſa mutui etiàm parte præſente, quæ nullatenùs probat, ſi opponatur exceptio non numeratæ pecuniȩ intrà biennium *tot. tit. C. de non numerat. pecun. &* *Inſtitut. de literar. obligat. Marant. loco cit. num.* 9. *&* *Maſcard. concluſ.* 346. *num.* 22.

61 Limita ſecundò, in confeſſione facta in ſcriptis, vel Inſtrumento, etiàm parte abſente, quæ paritèr plenè probat contra confitentem *l. generalitèr C. tit. dicto, Maſcard. concl.* 344. *n.* 81. *Gabr. commun. opinion. tit. de confeſſ. concluſ.* 1. *lib.* 1. *num* 68 *Gomez var. tom.* 2. *tit. de qualit. contract. cap.* 11. *num.* 6.

62 Limita tertiò in confeſſione jurata parte abſente facta, quæ paritèr plenè probat, ob juramentum adjectum, vigore cujus præſentia Dei ſupplet pro abſente *Barb. ad cap. fin. hoc tit. num.* 3. 4. *&* 10. *Alex. conſ.* 85.

O 2 *num.*

Digitized by Google

num. 4. *&* 5. *lib.* 7. *Gall. de except. tit.* 2. *except.* 1. *part.* 1: *à num.* 18. *uſque ad* 21. *Maſcard. concluſ.* 347. *num.* 69. *& ſeq. Gabr. loco cit. num.* 41. *Guttier. de juram. confirmat. part.* 1. *cap.* 54. *num.* 16. *& ſeqq. Cancer. var. reſol: cap.* 7. *tit. de pact. num.* 349. *tom.* 3. *Mancin. de juram: part.* 4. *effect.* 214. *num.* 2.

63 Limita quartò, ſi confeſſio fuerit geminata ex intervallo, quià repetitio confeſſionis oſtendit deliberationem confitentis, & confeſſioni judiciali æquiparatur *Marant. loco cit. num.* 37. *& ſeqq. l. cùm ſcimus C. de Agricol. & conſtit. lib.* 11. *Gomez. loco cit. Menoch. de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 41. *num.* 6. *Guttier. loco cit. nu.* 6. *Gabr. loco cit. quæſt.* 1. *num.* 59. *Cravet. de antiquit. tempor.* 4. *part. num.* 19. *& ſeq.*

64 Limita quintò in confeſſione liberatoria, quæ ſi per duos teſtes probetur, plenè probat, etiamſi nulla cauſa adiecta fuerit, ùt ſi v. g. Titius dicat Cajo = *Confiteor me nihil tibi debere* = *l. tale pactum ff. de pactis*, *Azor. in ſum. rub. de non num. pecun. nu.* 8. *Alex. conſ.* 245. *num.* 5. *&* 6. *& ibi add. lib.* 6. *Cancer. var. reſolut. cap.* 7. *tit. de pact. num.* 348. *lib.* 3. *Tiraquell. de retract. lignag. in fin. num.* 120. *Guidopap. deciſ.* 176. *num.* 1.

65 Quæres autèm, quid operetur confeſſio Teſtatoris in teſtamento, vel alia ultima voluntate facta.

66 Reſpondeo, quod ſi non vergat in præjudicium tertii plenè probet, cùm nemo in mortis articulo conſtitutus præſumatur immemor ſalutis æternæ, puta ſi dicat ſe debere centum Cajo, vel præcipiat reſtitutionem injuſtè ablatorum *Zæſ. ff. hoc tit. n.* 18. *Maſcard. de probat. concluſ.* 259. *num.* 3. 4. 13. *&* 25. *Marant.*
67 *loco cit. num.* 16. & nocet hæredibus, & habentibus quoquo modo cauſam à confitente *Rot. corùm Buratt. deciſ.* 733. *per tot. deciſ.* 462. *nu.* 1. *part.* 4. *tom.* 1. *deciſ.* 62. *num.* 3.

num. 3. *& deciſ.* 434. *num.* 1. *part.* 9. *deciſ.* 185. *num.* 16 *& deciſ.* 318. *num.* 10. *part.* 10. *rec.*

68 Secùs autèm, ſi confeſſio in teſtamento facta vergat in præjudicium tertii, puta creditorum anteriorum; tùnc enìm in eorum præjudicium nihil probat talis confeſſio *Rota coràm Merlin. deciſ.* 555. *num.* 3. *&* 6. *tom.* 2. *coràm Bich. deciſ.* 584. *num.* 18. *tom.* 2. *coràm Celſ. deciſ.* 2. *num.* 10. *&* 11. *deciſ.* 293. *num.* 12. *&* 13. *part.* 13. *& deciſ.* 213. *num.* 12. *part.* 14. *rec.*

TITULUS VIII.

De Probationibus.

1 A Notione judicii, ad merita cauſæ dignoſcenda methodicè devenimus; Illa autèm Judici nota fiunt per probationes à litigantibus coràm ipſo deductas.

2 Probatio igitur definitur *ab Accurſ. ad rubric. C. hoc tit. Hoſti. in ſumm. tit. eod. nu.* 1. *Maſcard. de probation. vol.* 1. *quæſt.* 2. *num.* 8. = *Rei dubiæ, ſeù controverſæ per legitima argumenta facta oſtenſio*. Dicitur *Rei dubiæ*, quià notoria non indigent probatione *cap. Evidentia,*
3 *de accuſat.* Hinc minùs propriè, & utilitèr DD. aliqui notorietatem facti, & rei confeſſionem, dicunt eſſe ſpecies probationis, cùm potiùs, ùt dixi de confeſſione in titulo præcedente, confeſſio relevet ab onere probandi, quod idem evenit quando factum eſt notorium, ùt alibi dixi, & optimè advertit *Pirhing. Jur. Can. lib.* 2. *tit.* 19. *§.* 1. *num.* 2. *§. Secundò dividitur circa med.* Divi-

4 Dividitur probatio à Juriſconſultis in plenam, & ſemiplenam. Plena eſt, quæ plenam fidem facit Judici de re in judicium deducta, itaùt ſufficientèr ſit inſtructus, & devenire queat ad prolationem ſententiæ, juxtà *Maſcard. vol.* 1. *de probat. quæſt.* 4. *num.* 15. quę
5 reducitur ad has quatuor ſpecies, ſcilicèt teſtimonia, Inſtrumenta publica, præſumptiones, & indicia, ſub quibus fama, & juramentum continentur, de quibus agam infrà ſub pluribus capitulis.

6 Semiplena probatio eſt, quæ aliquam, non autèm plenam fidem facit Judici, ùt ex ea moveri poſſit ad ferendam ſententiam; talis eſſet depoſitio uniùs Teſtis, vel plurium ſimplicium, ſcriptura privata, &c. juxtà *Maſcard. loco citato num.* 17. *&* 18.

7 Verùm tamèn eſt quod ſi duæ ſemiplenæ probationes conjungantur, quæ ſingulæ non probant, collectæ juvent, & conſtituant unam plenam perfectam probationem in civilibus *Gloſ. fin. in cap. cùm cauſam hoc tit. ibiq. Barb. num.* 2. *Gloſ. in cap. veniens verb. illorum de teſtibus Bart. in l. admonendi num.* 48. *ff. de jure jur. Mynſing. cent.* 2. *obſ.* 100. *Gabr. commun. concl. lib.* 1. *tit. de probat. num.* 1. *& ſeq. Gen. de ſtript. priv. lib.* 2. *quæſt.* 1. *num.* 82. *Surd. deciſ.* 12. *per tot.* dummodo tamèn unaquæque ex illis probationibus ſit in ſua ſpecie perfecta, aliàs neque ſimul junctæ relevant *Pax Jord. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 17. *nu.* 11. *Rota coràm Cerro deciſ.* 152. *num.* 21. *deciſ.* 187. *num.* 9. *par.* 5 *& in Neapolitana Fabricæ* 22. *Januarii* 1700. §. *Non obſtante coràm R. P. D. Muto*.

8 Dividi etiàm poteſt probatio in judicialem, quæ fit poſt litis conteſtationem, & extrajudicialem, quæ fit antè illam. Ità *Vuſembec. ff. hoc tit. num.* 45. puta ſi ſit periculum ne teſtes moriantur, vel obliviſcantur

rei

rei geſtæ dum præparatur conteſtatio litis, poſſunt antè illam recipi eorum dicta, & examinari ad perpetuam rei memoriam *cap. ult. ibique Gloſ. verb. ſubtrahatur, ùt lite non conteſtat. &c.*

9 Jàm verò illius eſt onus probare in judicio, qui aliquid dicit, ſivè affirmat, adeoque hoc onus regularitèr eſt actoris, non rei, itaùt actore non probante, etiamſi reus nihil præſtiterit, ſit abſolvendus *l.2.ibiq; Gloſ.verb.ei incumbit,& l.verius ff.hoc tit. l.1. l. fruſtra, l. cùm actor C. eodem, & l. qui accuſare C. de edendo, Tuſch. litt. P concluſ.* 768. *per tot.*

10 Hinc fit, quod ſi reus excipiendo aliquid afferat, puta impetitus ab actore pro reſtitutione centum mutuatorum, fateatur quidem debitum, ſed ſe dictam pecuniam jam ſolviſſe affirmet, in tali caſu etiàm reo incumbat onus probandi, quià in tali caſu, cùm aliquid affirmet, & afferat ſubit vices actoris *l. in exceptionibus, ibique Gloſ. verb. veluti intentionem ff. hoc tit. Altograd. conſ.*74. *num.* 10. *lib.* 1. *Pax Jordan. elucubr. vol.*3. *lib.*14. *tit.* 23. *nu.* 44. *& ſeqq. Tuſch. lit. E concl.* 372.*&* 426. *Rota dec.* 109. *num.* 16. *par.* 13. *rec.*

11 Dantur tamèn aliqui caſus, in quibus non eſt onus
12 actoris probare in judicio. Et primus eſt, quando præſumptio juris ſtet pro actore; tùnc enim reus, contrà quem præſumptio militat, probare debebit *Abb. in cap.* 1. *not.*2. *de Cler. non reſiden. Specul. hoc tit.* §. 1. *num.* 11. *Gonz. ad reg.* 8. *Cancell.* §. 7. *proœm. nu.* 141. *& Pax Jordan. vol.*2. *elucubr. lib.* 14. *tit.* 17. *num.* 26. Ità dicitur *in l. quintus ff. de donat. intèr vir. & uxor. & à Gloſ. in cap. Ex inſinuatione verb. probare potuerit de procurat.* ea quæ conſtante matrimonio apud uxorem reperiuntur, à marito profecta cenſeri, adeoque onus probandi contrarium ſpectare ad uxorem poſſidentem.

Secun-

Digitized by Google

13 Secundus caſus eſt,ſi reus ſponte in ſe recipiat onus probandi ſub conditione perdendi in cauſa, quotiès non probaverit *l.circa eum ibique Gloſ. verb. juris, ff. hoc tit.& Gloſ.in Can.2.verb.acuſator 6.q.5. Magon. deciſ. Lucen.11. num. 23. cùm addit. Rota deciſ. 187. num.15. & 16. part. 11. rec.*

14 Tertius caſus eſt, ſi Judex transferat in reum onus probandi, puta deferat illi juramentum, quod loco probationis habetur; tunc enim reus tenetur illud ſuſcipere, & conſequentèr probare *l. manifeſtæ ff. de jurejur. Specul. ibid. num.12. & Pacian. lib. 1. de probat. cap. 13. num. 2.*

15 Quartus caſus eſt, ſi judicium ſit duplex, ſeù diviſorium, ùt ſunt iſta tria = *Familiæ herciſcundæ, communi dividundo, & finium regundorum*; in illis enìm utraq; pars probare debet,cùm uterq; litigans ſit actor, & reus; ob quam rationem dicta Judicia duplicia appellantur *l. inter §. familiæ ff. famil. herciſc. l. 2. ibiq. Gloſ. verb. duplicibus judiciis ff. commun. divid. & l. judicium ff. fin. regund. Spec. ibid. num. 14. & Pax Jord. loco cit. num. 31.*

16 Cùm igitùr regularitèr munus actoris ſit probare,ùt dixi, evidens eſt reum non teneri edere actori inſtrumenta, rationes, & literaria documenta,quibus à reo impetatur *per Text.in l. 1. & ult. C. de eden. cap. 1. hoc tit. Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 4. caſ. 499. numer. 1. & ſeqq. Gail. lib. 1. obſ. 106. num. 1.* & latè *Gabriel Queſada in prax. edendi tom. 1. tit. 5. reſol. 3. num. 21. Genu. de ſcript. privat. lib. 4. tit. de lib. rat. num. 140. & ſeqq. & Ridolph. in prax. par. 2. cap. 3. num. 43. & ſeqq.* Tùm quià inhumanum valdè cenſetur, ùt quis ſumat arma de domo Adverſarii *l. 11. C. de teſtibus*; tùm quià magis in judicio favendum eſt reo, qui ſe defen-

defendit, quàm actori, qui impugnat; adeoque debet accedere ad judicium magìs paratus, & inſtructus *l.2. C. de teſtibus Bald. in l.1.nu.9.C. de edendo*, ubi *Jaſon. num.* 15. *Dec. num.* 18. *Menoch. de arbitr. loco cit. numer.* 37. & 39.

17 Limitatur autèm primò hæc aſſertio in Argentariis, qui poſſunt cogi libros ſuos, & rationes edere ad fundandam intentionem actoris, per *Text. expreſſ. in l.*10.

18 *ff. de edendo.* Argentarii autèm erant Cives Romani, qui tùm Romæ, tùm in provinciis in foro ſtabant, ibique tabernas, & menſas ſuas collocabant, apud quas pecuniæ deponebantur, vel, ùt tutiore in loco aſſervarentur, cùm ab ipſis reconderent in æde Caſtoris, juxtà illud *Juvenalis*.

. . . . *Et ad vigilem ponendi Caſtora nummi.*

vel pecunia ſub fide publica permutabant, ùt nùnc fiunt cambia, & recambia; vel pecunias fænori collocabant, juxtà illud *Plauti in Curcul.*

Sub veteribus ibi ſunt, qui dant, quique accipiunt fœnore.
Ponè ædem Caſtoris ibi ſunt, quibus credas malè.

Quare hi Argentarii, vocabantur etiàm *Nummularii, Menſarii, Campſores, Trapezitæ, Collybiſtæ*, quæ nomina ferè idem ſignificant. Hi igitùr ratione publici officii, quod exercebant cogebantur edere in judicio libros rationum, ex quibus actoris intentio erueretur. de eorum conditionibus, & miniſteriis latè differunt *Calvin. Lexic. Jur. verb. Argentarii, Covar de veter. numiſmat. collat. cap* 7. *num.*4. *Tholoſ. lib.*22. *Syntagm. cap.*9.*n.*11. *Alciat. lib.*4. *reſponſ. c.*22. & *lib.*8. *Parerg. cap.*19. *Sigon. lib.*2. *de Jur. Rom. cap.*11. *Cujac. in l.ſi*

unus ff. de pact. & lib. 10. *obſerv. cap.* 14. *Faber. in l. quadam §. Nummularii ff. de eden. Connan. lib.* 4. *Comment. cap.*25.*nu.*5. *Menchaca contr. illuſtr. lib.*3. *cap.*6. *à num.*7. *Klock. de ærar. lib.*2. *cap.*21. *&* 29.

19 Quare cùm illis noſtri Campſores, & Mercatores æquiparentur, vigore conſuetudinis introductæ, iſti etiàm libros rationum ſuarum edere tenentur quando ab actore in judicio impetuntur. Cùm enìm ſingula illorum rationes præſumantur confectæ ex mandato tacito actoris, debent in judicio edi, ùt poſſit con-
20 ſtare de tali mandato. Sufficit tamèn, quod illam paginam exhibeant, in qua res controverſa continetur, & quæ facit ad cauſam. Ità *Dec. in cap.* 1. *numer.* 27. *hoc titul. ibique Felin. numer.* 13. *Stracha de Mercat. part.* 2. *num.* 40. *Cail. loco cit. num.* 10. *Marant. de ordin. judic. part.* 6. *num.* 30. *Marquard. de jur. mercat. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 36. *& Roſenerus in tract. de libris mercatorum cap.*9. *num.*1. *& per tot.*

21 Ità pariter Tutores, Curatores, omneſque alii, qui negocia aliena adminiſtrant rationum libros exhibere debent, quià illæ rationes non ſunt propriè conficientium, ſed potiùs eorum, quorum gratia conficiuntur, qui idcircò habent jus petendi illarum exibitionem. *l.*1. *§. officio ff. tutelæ l.tutor ff. de adminiſtrat. tutor. l.*2. *ff. de negot. geſt. Menoch. loc.cit. caſ.*209. *Garz. de expenſ. cap.* 20. *num.* 22. *Molina de primogen. cap.* 28. *num.* 7. *Guttier. de juram.*1. *part. cap.*40. *num.*18. *& Eſcobar. de ratiocin. cap.* 3.

22 Limitatur ſecundò aſſertio in Inſtrumentis communibus, ùt eſſet Inſtrumentum ſpectans ad plures cohęredes ejuſdem Teſtatoris *l. ſi quis ff. famil. herciſc.* vel Inſtrumentum factum à ſociis de re communi ab iis empta *l.*2. *ff. comm.divid. l.*4.*ff. de edend. l. procurator C. de eden-*

de edendo ibique, Donell. num. 3. *& lib.* 25. *Comment. cap.* 7. *lit. B. Eſcobar. de ratiocin. cap.* 10. *nu.* 25. *&* 230. *Pacian. de probat. cap.* 63. *num.* 143.

23 Limitatur tertiò, quando reus Inſtrumentis utitur eo producendo in judicio, tùnc enìm illa etiam actori petenti exhibere tenetur, quià quod anteà proprium erat producentis, poſtquàm ſemel productum fuit, fit commune utriuſque partis *Felin. in cap.* 1. *hoc tit. nu.* 1. *Dec. nu.* 155. *Donell. in l. non eſt novum C. de edendo, & lib.* 23. *Comment. cap.* 6. *Covar. pract. qq. cap.* 20. *nu.* 7. *Pacian. loco cit. num.* 130.

24 Limitatur quartò, ſi fiſcus agat in cauſa merè civili, non autèm criminali; tùnc enìm hoc ſpeciali privilegio donatur, ùt à reo petere poſſit exhibitionem documentorum ad cauſam ſpectantium *l.* 1. *&* 2. *ff. de jur. fiſ. Abb. in cap.* 1. *nu.* 18. *hoc tit. ibique Dec. nu.* 13. *&* 14. *& Felin. nu.* 9. *fallent.* 2. *Pacian. loco cit. num.* 46. *Garz. de nobilit. §.* 1. *Gloſ.* 2. *num.* 18. *Donell. lib.* 13. *Comment. cap.* 7. *lit. E, Valaſc. de Jur emphyteut. quæſt.* 8. *à nu.* 7. *Peregr. de Jur. Fiſc. lib.* 7. *tit.* 3. *num.* 11.

25 Quod privilegium *Abb. ibid. num.* 19. *Dec. num.* 15. *Felin. num.* 11. *& Pacian. loco cit. num.* 47. extendunt etiàm ad Eccleſias, & quælibet loca pia, quià fiſcus, & Eccleſia in materia favorabili æquiparantur.

26 Limitatur quintò, quando agitur non de omninò fundanda intentione actoris, ſed ſolùm ad eam coadjuvandam; tùnc enìm reus cogi poteſt ad edendum; *Bart. in l.* 1. *§. Editiones ſub numer.* 7. *de eden. ibique Bald. num.* 13. *Alex. in l. fin. in fin. C. tit. eod. Pacian. loco cit. numer.* 99. *& ſeqq. Ridolph. in prax. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 61. *&* 62. *Scacc. de judic. lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 480. *& ſeqq. Parex. de Inſtrum. edit. tit.* 5. *reſol.* 3. *num.* 21. *& ſeqq.*

27 Limitatur ultimò in uſurariis,qui tenentur ſuarum rationum libros edere ad fundandam intentionem actoris petentis;idque in odium uſuræ *Clement.unic.* §. *Cæterum de uſur. ibique Zabarell. in* 4. *notab. Anchäran.num.*2. *Abb.num.*8. *& Barb. num.*1. *&* 6.*Alex. in l.*1. *num.*2.*& l.fin. nu.* 17. *C. de eden. Purpurat. in dicta l.*1.*num.*19. *Menoch. de arbitr. lib.*2. *cent.*5. *caſ.*499. *à*

28 *num.*21. *uſque ad* 37. *Pacian. loco cit. num.*66. imò non ſolùm Codices rationum uſurarii edere tenentur, ſed etiàm omnem Schedulam, & omnem ſcripturam privatam, ùt inquit *Gloſ.in d.*§.*cæterum Angel. in l.Si quis ex argentariis* §. *Rationem in fine ff. de eden. Alex. in d. l.*1. *num.*5. *ubi Jaſon num.*11. *& Purpurat. num.*22. *ac Abb. in cap.*1. *num.*6. *hoc tit. & Felin. ibi num.*19.

29 Quod communitèr extendunt *Felin.loco cit.num.*21. *Dec.in d.cap.*1. *nu.*20. *& ſeqq. ac Paciun. loco cit.nu.*86. ad quaslibet perſonas, quæ frequentèr fraudes committant in contractibus, ùt judæos, publicanos, caupones, ſtabularios &c. quià etiàm in materia odioſa & pœnali fit extenſio de caſu ad caſum, quando agitur de ſalute animæ, & de peccato vitando.

30 Adverte tamèn, juxtà uſum Tribunalium, maximè Urbis ſine ulla exceptione perſonarum, editionem Librorum, Inſtrumentorum,& Scripturarum indiſtinctè præcipi tùm actori, tùm reo, ſi hæc tria requiſita concurrant. Primò, quod edoceatur de exiſtentia ſcripturæ tempore litis, vel poſtea; Secundò de intereſſe petentis; Et tertiò, de caſu ſubſidii, quod ſcilicet aliundè veritas haberi non valeat. Ità *Urſell. concl. legal.*61. *num.*3. *& ſeqq. Ridolph. in prax. part.*2. *cap.*3. *num.*29.*& ſeqq. Card. de Luc. de Judic. diſc.*28. *num.*29. *R. P. D. Anſaldus in ſuo tractatu de commerc. & mercat. diſc.*72. *num.* 20. *Thomat. deciſ.* 252. *num.*7. *& Ro-*

*& Rota Lucenſ. apud Palm. nep. alleg.*12. *numer.* 2.*& ſequentibus* .

31 Ut autèm probationes omnes,& acta Judicii perpetuò aſſerventur,& veritas ſemper eluceſcat,in Concilio generali Lateranenſi celebrato ſub Innocentio III. & relato *in cap. Quoniàm contrà hoc tit.* decretum fuit ùt omnia acta Judicii à Notario publico ,vel duobus viris idoneis Notarii locum ſupplentibus , mandante Judice conſcribantur, qui Notarius debeat originale,

32 vulgò, *Protocollo*,penès ſe retinere,ùt ſi dubiū oriatur ſuper exemplaribus ad illud recurri poſſit ; *Abb. in d.*

33 *c.Quoniam num.*3. *in fin.* Si enìm exemplum ſit fidelitèr extractum ab originali loco originalis habetur *c. fin.*

34 *de fid. Inſtrum. Rot.cor. Bich. dec.*643. *nu.*1. *& ſeq.* Secùs verò ſi ſit ſumptum extractum ab alio ſumpto,cui fides præſtanda non eſt *Auth. ſi quis in aliquo ibique Scriben. C. de eden. Maſcard. de probat. concl.* 713. *nu.*1. *part.*2. *Rota coram Priol. deciſ.*330. *nu.*18. *coram S.M. Gregor. XV. deciſ.* 452. *à num.* 1. *uſque ad* 4. *& deciſ.*550. *per tot. deciſ.*379. *num.*1. *& ſequen. part.*13. *deciſ.*345. *num.*7. *& ſeq. & deciſ.*619. *nu.*9. 10. *&* 11. *part.* 18. *rec. in Reatina fideicom,* 11. *Februarii* 1689. *coràm bon. mem. Emerix.* §. *Tùm etiàm , & in Illerden. hæreditatis de Gomar.*26.*Martii* 1700.*cor. cl: m: Card.*

35 *Caprara* §.*Triplex*, *ergà finem* . Quamvis fuiſſet extractum ſolemnitèr , & cùm interventu partium *Rota coràm Greg. dicta deciſ.*432. *num.*2.*& deciſ.*550. *num.*2. *deciſ.*554. *nu.*9. *part.* 4. *tom.*2. *deciſ.*224. *nu.*17. *part.*6. *rec. & in dicta Illerden.* §.*Non obſtat.*

36 Hactenùs tamèn dicta intelligas non procedere, ſi ſumptum ſit adminiculis fulcitum;tùnc enìm etiàm ſine originali probat *Rota coràm Priol. deciſ.* 433. *num.* 3. *& in d. Reatina fideicommiſſi coràm bon. mem. Emerix.*

27. *Ju-*

Digitized by Google

37 27. *Junii* 1689. §. 1. Dummodò tamèn concurrat obſervantia inconcuſſa, ſine qua ſumptum etiàm adminiculis fulcitum non probat *Adden ad Buratt. deciſ.* 290. *num.* 15. *in princ. Rot. deciſ.* 234. *num.* 16. *&* 17. *part.* 4. *tom.* 3. *& deciſ.* 96. *num.* 4. *part.* 17. *rec.*

38 Sicuti paritèr dicta non habent locum, ſi ſumptum ſit extractum à ſumpto aliàs in actis producto, quod probat vigore Bullæ Innocentianæ conditæ ab Innocentio VIII. anno 1488. §. 6. quæ extat poſt *Ridolph. in prax. fol. mihi* 652. Ità *Addden. ad Greg. deciſ.* 432. *num.* 9. *Rot. coram Verall. parte* 2. *deciſ.* 351. *num.* 1. *coràm Sa. mem. Alexandro VIII. deciſ.* 243. *nu.* 5. *dec.* 465. *à num.* 3. *part.* 1. *& deciſ.* 18. *num.* 2. *part.* 2. *rec.*

39 Finis probationis eſt Judici fidem facere *l. quin-*
40 *genta in fin. ff. hoc tit.* qui ideò ſecundùm allegata, & probata debet ferre ſententiam *l. Si ſcriptam, & l. ſeqq. C. hoc tit. ac l. domum C. de rei vindicat*, adeò-
41 que probatio debet eſſe clara, & certa, non autèm obſcura, & ambigua, juxtà *Altograd. conſ.* 92. *num.* 49. *& ſeqq. lib.* 2. quià non probat hoc eſſe, qnod ad hoc contingit abeſſe, ùt notat *Gloſ. in l. non hoc verb. quærendum C. undè legitim. &c.* & colligitur ex *cap. In præſentia, juncta Gloſ. magna in fin. hoc. tit.*

42 Cùm autèm, ùt ſuprà dictum eſt *num.* 5. probationum ſpecies primariæ, ad quas cæteræ reducuntur, ſint quatuor, hoc eſt teſtimonia, inſtrumenta publica, præſumptiones, & indicia ſub quibus fama, & juramentum continentur, de ſingulis accuratam tractationem inſtituere mei muneris ratio exigit. Quare ſit.

CAPI-

CAPITULUM PRIMUM.

De Probatione per Teſtes.

43 CÆteris probationibus ea efficacior eſt, quæ fit per teſtes, utpote ea, que ab hominum notitia & viva voce derivatur.

44 Teſtes igitùr illæ perſonæ dicuntur, *quæ ad fidem*
45 *alicujus rei faciendam adhibentur*, eorumque depoſitiones, ſeù aſſertiones, *atteſtationes*, vel *teſtimonia* appellantur.

46 Arcet tamèn Jus aliquas perſonas a teſtimonio ferendo, & alias quidèm generalitèr, & in totùm, alias limitatè ſolùm, vel pro certis ſcilicet perſonis, vel contra certas perſonas, vel in certis cauſis tantùm. Eorum igitùr, qui abſolutè, & ſimplicitèr prohibentur.

47 Primus eſt impubes, mas ſcilicet quatuordecim annis, fœmina duodecim minor, adeòque judicio imbecilli præditi, ac admodum tenui *l.* 3. §. *Lege Julia, & l. inviti in fin. ubi Gloſ. verb. ſed nec pupillis ff. de teſtibus, Pax Jord. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 19. *nu.* 623.
48 *Montan. de tut. cap.* 30. *num.* 189. *& ſeqq.* niſi tamen majores facti deponant de iis, que in pupillari ætate viderunt dummodò ſint talia, ut in impuberis intellectum cadere poſſint *Gloſ. in dicta l.* 3. *d.* §. *Lege Julia verb. impuberes, & Farinacc. in prax. crimin. quæſt.* 58. *num.* 53. *Rot. deciſ.* 220. *num.* 7. *part.* 2. *diverſ. deciſ.* 75. *num.* 9. *part.* 10. *& deciſ.* 293. *num.* 7. *part.* 13. *rec.*

49 Secundus eſt furioſus, vel mentecaptus §. *Item furioſi, Inſtitut. quibus non eſt permiſſ. facere teſtam. & l. im*

50 *l. in negociis ff. de reg. Jur.* tempore tamèn, quo habent dilucida intervalla, teſtificari non prohibentur; *argum. l. furioſus C. qui teſtam. facere poſſunt, Farinacc. loco cit. quæſt.* 61. *num.* 15. *&* *duobus ſeqq. & Maſcard. lib.* 2. *de probat. conc.* 828. *per tot.*

51 Tertius eſt Cæcus cùm præſentia teſtis non habeatur ex ſolo auditu, ſed etiàm ex viſu *Can. teſtes* 3. *quæſt.* 9. *cap. cùm cauſam de teſtibus l. teſtium C. eodem tit. l. coram Titio ff. de verb. & rer. ſignific Farinacc. loco cit. num.* 19. *& duobus ſeqq. Maſcard. de probat. concl.* 278.

52 *num.* 7. *&* *concl.* 1358. *num.* 27. de his tamèn quę ante cæcitatem vidit, & quæ non viſu, ſed auditu, aut alio ſenſu percipiuntur, etiàm cęcus deponere poterit, nunquàm tamèn erit teſtis omni exceptione major, nec plenam fidem faciet *Farinac. loco cit. num.* 24. *&* 32. *Maſcard. d. concl.* 278. *num.* 9. *&* 15. *Menoch. de arbitr. caſ.* 475. *num.* 16. *Dian. part.* 8. *tract.* 7. *reſol.* 88. *verſ. ad id Michalor. tract. de cæc. mut. & Surd. cap.* 27. 18. *&* 19.

53 *per tot.* Idemque proportionalitèr dicas de Surdis, & Mutis ſimul, qui ſolùm teſtificari poterunt ſi ſcribere ſciant, vel certò nutibus, & ſignis ſuas cogitationes explicare *l. Sermo §. Si pupillo ff. ad S. C. Trebellian.*

54 Quod ſi tantùm ſurdi, vel tantùm muti ſint, de iis teſtari poterunt, quæ cadunt ſub ſenſum, in quo non ſunt impediti *Maſcard. loco cit. num.* 24. *& Farinacc. loco cit. num.* 56.

55 Quartus eſt infamis, vel interim laboret infamia Juris, itaùt à Jure talis declaretur, vel infamia facti, itaùt apud probos prudenteſque viros læſam habeat ſui æſtimationem; ſemper enìm à Jure Canonico reputatur inhabilis ad teſtificandum in civilibus *Can. nulli.* 3. *quæſt.* 4. *Can. ſtatuimus* 3. *quæſt.* 4. *Can. infames* 6. *quæſt.* 1. *cap. licèt, & cap. Teſtimonium de teſtib.*

Clar.

Digitized by Google

Clar. §. *fin. quæſt.* 24. *verſic. Item infamis*, *Maſcard. de probat. volum.* 3. *concluſ.* 1356. *per tot. Pax Jordan. loco citato num.* 283. *& ſequentibus per totum Conciol. reſolut. criminal. verbo Teſtis quoad perſonas reſol.* 8. Ratio eſt, quià teſtimonium judiciale recenſetur intèr actus legitimos *à leg. penult. C. de hæret.* actus autèm legitimi infamibus ſunt interdicti *dicto cap. licèt*, *& Farinacc. de teſtibus quæſt.* 56. *num.* 26.

56 Limita in caſu, quo aliundè veritas haberi non poſ-
57 ſit, juxtà *Farinacc. loco cit. num.* 50. vel ſi infamia ſit
58 occulta, juxtà *Farinacc. ibidem num.* 86. vel ſi fuerit
infamis priſtinæ integræ famæ à Principe ſupremo reſtitutus *Gloſ. in l.* 3. §. *Lege Julia verb. eorum ff. de teſtibus*, *& Farinacc. loco citato* 79. *&* 81.

59 Quintus eſt criminoſus; reus tamèn delicti gravis, & capitalis, qui, quoties ſe innocentem, vel emendatum non probaverit, à teſtimonio ferendo excluditur *cap. ſuper eo*, *& cap. Teſtimonium de teſtibus*. *Natt. conſil.* 161. *num.* 10. *lib.* 1. *Caren. de offic. S. Inquiſit. par.* 3. *tit.* 5. *num.* 46. *Farinacc. ibidem num.* 167. *& ſeq. & Maſcard. de probat. concluſ.* 27. *num.* 1. *& ſeq. lib.* 1. Ratio eſt, quià cùm in cauſarum deciſione Judex depoſitiones teſtium apprimè attendere debeat, ad eas faciendas iis tantùm admittendi ſunt, quorum fides non vacillet.

60 Intellige tamèn criminoſos etiàm admitti in civilibus ad teſtificandum, in caſu, quo aliundè veritas per teſtes idoneos haberi non poſſit *Farinacc. de teſtibus quæſt.* 56. *num.* 50., *& Menoch. de arbitr. quæſt.* 27.
61 *num.* 7. In hoc tamèn caſu, ſicuti infames ſi teſtificentur, neque integram fidem faciunt *Menoch. & Farinacc. locis cit. & Simanch. de Catolicis tit.* 64. *num.* 46.

62 Accedo jàm ad illos, qui non generalitèr, & in to-

Q tum,

tum, ſed limitatè tantùm teſtificari prohibentur; & primò ad illos, qui non poſſunt teſtificari pro certis
63 perſonis; quorum primus eſt filius pro patre, & viceverſa pater pro filio *Can. ſi teſtes* §. *Teſtis idoneus* 4. *quæſt.* 2. *l. teſtis ff. de teſtibus, & l. parentes ibique Gloſ. verb. adverſus ſe Cod. eodem tit. Roland. conſil.* 9. *num.* 32. *lib.* 3. *Maſcard. loco cit. concluſ.* 1357. *numer.* 44. *lib.* 3. *Caren. loco cit. num.* 15. *Gabr. comm. concl. tit. de teſtibus concluſ.* 17. *num.* 2. *& ſeqq.* Tùm quià cenſentur una eademque perſona, tùm quià naturalis amor, & affectio, quà ſe invicem proſequuntur, ſolet ſæpè ſæpiùs veritatem ſubvertere *Farinacc. loc. cit. quæſt.* 44. *num.* 145. *Maſcard. de probat. concluſ.* 1145. *numer.* 1. *&* 2.

64 Limita primò, quando ex depoſitione parentum nullum commodum directè filiis eveniret, vel vice-
65 verſa *Farinacc. loco cit. numer.* 183. *& ſeqq.* puta, ſi filius teſtificetur in cauſa alicujus tertii, in qua pater ſit merus procurator; tùnc enim filius non dicitur teſtificari pro patre, ſed pro domino cauſæ *Maſcard. loco cit. num.* 12. *Farinacc. loco citato num.* 150. *& ſeqq.*

66 Limita ſecundò, ſi tales perſonæ admittantur in judicio ab adverſario collitigante, puta quià nihil opponat contrà illas productas; juri enim pro ſe introducto quilibet renunciare poteſt *Maſcard. loco citato num.* 17. *Farinacc. loco citato num.* 189. *& ſeq. & Gabr. loco citato num.* 150.

67 Limita tertiò, ſi filii inter ſe litigent; tunc enim parens poteſt eſſe teſtis pro uno contrà alium, idque propter parem affectionem, quam præſumitur ergà omnes habere, quæ præſumptio omnem ſuſpicionem tollit *Maſcard. loco cit. num.* 29. *Farinacc. loco citato num.* 205. *& Conciol. reſolut.* 2. *verb. Teſtis quoad perſonas num.* 5.

Limita

68 Limita quartò, in factis, quæ à nemine meliùs, quàm à parentibus ſciri poſſunt *Gomez var. reſolut. tomo 3. cap. 12. num. 24. in fin. Guazzin. defenſ. reor. defenſ. 14. cap. 11. num. 13. & Calvin. de æquit. lib. 2.*
69 *cap. 158. in fin.* puta, in probatione ætatis filiorum; *l. etiàm matris, ibique Gloſ. verb. profeſſio ff. de probat. Maſcard. loco cit. num. 14. Farinacc. ibidem num. 177.*
70 vel in cauſa Religionis, ùt ſi dubitetur an filius Religionem ingreſſus habuerit animum verè illam profitendi; de hac enìm re poteſt pater teſtimonium ferre, & animum filii rectiùs præ cæteris declarare *Can. præſens, ibique Gloſ. verbo patrem 20. quæſt. 3. Maſcard. loco citato num. 15. & Farinacc. num. 185.*
71 Limita ultimò, in cauſa matrimoniali, ad mentem
72 *text. in cap. Super eo 22. de teſtibus*, ubi dicitur, quod ſi agatur de matrimonio contrahendo à filio, vel filia, & unus ex parentibus deponat de impedimento dirimente matrimonium contrahendum, ei quamvis uni, plena fides præſtanda ſit, cùm agatur de impediendo peccato, & vitanda irreverentia Sacramenti, juxtà *Abb. in dicto cap. num. 7. Sanchez lib. 1. de matrimon.*
73 *diſput. 71. & lib. 7. diſp. 75.* Sin autèm agatur de matrimonio jàm contracto diſſolvendo, non ſufficiat atteſtatio unius ex parentibus, cùm non ità facilè diſſolvatur matrimonium, ac contrahatur; *per Gloſ. fin. in dicto cap.* & ex alia parte agatur de magno præjudicio conjugum, qui ad invicem eſſent ſeparandi.
74 Limitat tamèn ſe ipſum dictus textus, & aſſerit atteſtationem unius ex parentibus non ſufficere, ſi deponat de matrimonio contrahendo intèr filium, vel filiam, & aliàm perſonam, vel divitiis, vel nobilitate longè majorem filia, vel filio; tùnc enìm talis atteſtatio non careret ſuſpicione, cùm ex paterno, vel

materno affectu, uberiori prolis utilitati impensè nimìs proſpiciente, originem ducat.

75 Accepiſti caſus, in quibus pater, vel mater poteſt, vel non poteſt teſtificari pro filiis? Dicas nùnc id idem pari paſſu militare in quolibet aſcendente, qui pro deſcendente teſtimonium ferat, cùm ſuſpicio atteſtationis à naturali amore promanantis, in illo æquè benè procedat *l. appellatio ff. de verb. & rer. ſignif. Gloſ. in l. 6. verb. parentes C. de teſtibus, Maſcard. loco cit.*

76 *num. 3. & 4. & Farinacc. ubi ſupra num.* 148. Sicuti paritèr dicta hactenus extenduntur ad filios tàm emancipatos, juxtà *Gloſ. cit. & Maſcard. num. 5. & duobus ſeqq. ac Farinacc. numer.* 145. *& duobus ſequentibus*,

77 quàm naturales tantùm; imò etiam ſpurios, & inceſtuoſos, ob eamdem cauſam affectionis, quæ eodem modo viget in illis *Specul. tit. teſte §. 1. in addit. ad lit. F. Maſcard. loco citat. numer. 8. & 9. Farinacc. numer. 175 & ſeqq. & Paſcal. de vir. patr. poteſt. cap. 10. num. 19. & 20.*

78 Rurſus hactenus dicta de patre teſtificante pro filio cùm limitationibus, quas adduxi, dicas eodem modo & ob eaſdem rationes procedere in uxore teſtificante

79 pro marito, & in conſanguineis, vel affinibus uſque ad tertium gradum incluſivè id idem facientibus, qua de re vide latè differentes *Gabr. comm. concluſ. lib. 1. tit. de teſtibus concluſ. 16. Maſcard. de probat. concl. 68. & concluſ. 1421. Farinacc. de teſtibus quæſt. 54.*

80 Jàm verò teſtimonium perhibere vetantur etiàm domeſtici *cap. In literis de teſtibus Canon. Si teſtes, §. Idonei 4. quæſt. 2. l. etiam C. de teſtib. & l. penult. ff. eodem Maſcard. loco cit. concl. 533. num. 1. concl. 1357. num. 46. Farinacc. lib. 2. de teſtib. quæſt. 55. num. 1. 7. & 23. Oſuald. ad Donell. lib. 25. Comment. cap. 11. Tholoſ.*

loſ. lib.5. partit. Jur. Canon. tit. 11. *cap.*4. Illi ſcilicet, qui in eadem domo habitant ſub poteſtate ejuſdem patrisfamilias, qui poſſit ipſis aliquo modo imperare, ùt explicat *Gloſ. fin. in l.*3. *C. d. tit.* prout eſſent famuli pro mercede ſuas operas alicui locantes. Ratio eſt, quià hujuſmodi perſonæ ſibi ſuadere ſolent, quod parendum ſit dominorum imperio, etiam injuſtè imò etiam pejurando hinc eorum depoſitiones periculo falſitatis non carent.

81 Limita tamèn, & hanc aſſertionem primò in iis factis, quæ meliùs à nemine ſciri poſſunt, quam domeſticis *Can.*1. 12. *quæſt.*2. *Gabr. loco cit. concl.*10. *nu.*39. *Maſcard. concl.*124. *nu.*48. *Farinac. d. queſt.*55. *nu.*50. & 51. *Caball. reſol. crimin. caſ.*282. *num.*12. *cent.*2. Ità *in cap. Veniens in fin. ibique Gloſ. verb. Canonicos de teſtib.* habetur, quod ea, quæ in Capitulo fiunt, facilè probari nequeant niſi per Canonicos ipſos, qui de iis inſtructi cenſentur.

82 Limita ſecundò, ſi domeſtici eſſent valdè honeſtæ, & probatæ vitæ, quæ tolleret omnem ſuſpicionem *Felin. in cap. in literis hoc tit. nu.*4. *Gabr. loco cit. nu.*19. *Maſcard. de probat. concl.*533. *num.*28. *Farinacc. dicta quæſt.* 55. *num.* 82.

83 Limita tertiò, ſi teſtis eſſet æquè domeſticus utriuſque partis, tùnc enim non poſſet à teſtificando repelli ob parem affectionem ergà utrumque collitigantem *Gabr. loco cit. num.* 68. *Maſcard. ibid. num.* 36. *Farinacc. num.*92.

84 Limita quartò, niſi ab illo, contra quem producuntur, vel expreſsè admittantur, vel tacitè, puta quià ipſe defectum illorum ſciat, nec contradicat, juxtà *Felin. ibid. numer.* 12. *not.* 1. *Gabr num.* 52. *Farinac. num.* 104. apud quos vide alias hujus regulæ limita-

tiones,

tiones, etiàm in cauſis criminalibus.
85 Quod ſi quæras, quinam prohibeantur dicere teſtimonium contra certas perſonas.
86 Dico primò, Inimicum inimicitia gravi, & capitali non poſſe contra inimicum teſtificari, non enim eſt dāda manus hominum malitiæ *l.3.in princ.ff. de teſt. l. Si quis C. eod. & cap.Cùm oporteat de accuſ.Vulpel.conſ.26. nu.1.conſ.33.n.1. & conſ.106.nu.1.Giurb.conſ.37.n.33. Vermigl. conſ.* 159. *num.7. & conſ.290. nu.5. Maſcard. loco cit. concl.857. num.55. & 56., & Farinacc. loc.cit. quæſt. 53. num. 52.*, niſi tamèn tempore depoſitionis jàm fuerit inimico ſuo reconciliatus, juxtà *Roland. conſ.24. num.32. lib.1.Farinacc. loc. cit. num.58.Guazz. de pace part.1. quæſt.19.num.5. & defen. reor.28. cap.1. nu.1. Rub. de teſtam. cap.15. num.222. & ſeq.Gom. var. reſol. tom.3.cap. 12. num.4.* dummodò tamèn reconciliatio fuerit ab antiquo, non de recenti, quod definire arbitrio Judicis remittitur, juxtà *Farinacc. loco cit. num.61. Caren. de offic. S. Inquiſit. part.3. tit.5. num.8. in fin. Rub. loco cit. num. 25.* Sed etiàm reconciliatus, nunquam erit teſtis omni exceptione major *Rub. loco cit. num.230. & ſeq.Caren. loco cit.Clar. in prax. §.Fin. quæſt. 24. num. 9.*
87 Dico ſecundò. Judæi, cæterique Infideles non poſſent teſtificari contra Chriſtianos *Can. non poteſt, Can. Pagani, Can. Si hæreticus 2. quæſt.7. & Can. ipſa pietas*
88 *in princ. 23. quæſt.4.* Poteſt tamèn Chriſtianus eſſe teſtis contra Judæum, vel alium infidelem, per *tex. in cap. Judæi ibique Gloſ. verb. præſumant de teſt. & Clem. cum Judæi tit. eod.* nàm poſt legem Evangelicam Judæi Chriſtianis, non Chriſtiani Judæis debent ſubjacere:
89 Nec obſtat, quod in judicis ſervanda ſit æqualitas, *ad text. in cap.2. de mutu. petitio.* Hoc

90 Hoc enim legale aſſertum militat quoad actorem, & reum, non verò quoad perſonas teſtium; aliàs deberet dici, quod ſicuti Vir integræ famæ illibatæque cenſuræ poteſt repellere criminoſum, vel infamem contra ſe teſtificantem, nec ipſe viceverſa poſſet contra criminoſum, vel infamem recipi in teſtem, ùt ſervaretur inter ipſo æqualitas perfecta. Ità obiectioni occurit *Gloſ. in d. Clem. verb. Juri*.

91 Recenſendo demùm perſonas illas, quæ prohibentur teſtimonium ferre in certis cauſis. Dico primò; Mulierem non poſſe eſſe teſtem primò in cauſa feudali *per Text. in cap. unico = qui teſtes ſunt neceſſarii ad novam inveſtituram probandam lib. 2. in uſibus feu-*

92 *dor.* niſi tamèn eſſet fæmina illuſtris, quæ haberet feudum ſub ſe, juxtà *Maſcard. de probat. concl.* 764. *nu-*

93 *mer.* 2. & *Farinacc. de teſtib. quæſt.* 59. *num.* 40. Secundò non poteſt eſſe teſtis mulier in Inſtrumentis publi-

94 cis, juxtà *Farinacc. ibidem num.* 47. & 48. niſi tamèn conſtaret ex Notarii relatione illam à partibus fuiſſe rogatam in teſtem: Regula enim legalis eſt, quod perſonæ, quæ aliàs inhabiles ſunt ùt eſſe poſſint teſtes inſtrumentarii, ſi rogentur à partibus, cenſeantur ab eiſdem approbatæ per talem rogationem, cùm partes juri ſuo poſſint pro libito renunciare *Gloſ. in auth. de teſtib. §. Neque igitùr verb. ùt ſuppliciis collat.* 7. *Farinacc. quæſt.* 62. *num.* 110. & *ſeqq.*

95 Quando autèm poſſit ea eſſe teſtis in teſtamentis, vel non, Civiliſtarum tractationi explicandum remitto, quibus de teſtamentorum ſolemnitatibus fuſè agere ſolemne eſt.

96 Dico ſecundò. Advocatus, Procurator, Tutor Curator, & quilibet Adminiſtator repeliuntur à ferendo teſtimonio in cauſis, ergà quas ſpecialem habent

bent affectionem, ratione muneris, quod exercent *Can. ſi teſtes §. Patroni 4. quæſt. 3. l. ult. ff. de teſtibus, & cap. Inſuper in fin. eodem tit. Farinacc. quæſt. 60. numer. 261. & ſequent. & Magon. deciſ. Florentin. 12. num. 6.*

97 Idemque dicas de proxeneta, ſeù mediatore teſtificante in negocio illo, in quo fuit mediator *cap. 1. ibique Gloſ. verb. civilitèr hoc tit. in ſexto, Auth. de teſtibus §. Quoniam verò collat. 7. Vermigl. conſil. 171. num. 15. Gratian. diſcept. 514. num. 29. & diſcept. 573. num. 4. Caball. conſil. 135. num. 2. & ſeqq. lib. 1. Farinacc. loco cit. num. 206. Caren. loco cit. tit. 5. num. 60. Pax Jordan. elucubrat. vol. 3. lib. 4. tit. 18. num. 580. Genu. de ſcript. privat. lib. 2. tit. de lib. proxenet. nu. 8. & 9.* Quod tamèn limitant DD. non procedere, quando proxeneta ſit à Publico deputatus, & approbatus, ac teſtificetur de pertinentibus ad illius officium; Vide *Genu. loco cit. num. 10. Tuſch. lit. P. concluſ. 954. per tot. & lit. T. concluſ. 225. num. 1. & ſeqq. Triviſ. deciſ. 40. lib. 1. Ricc. collect. 715. & Rotam deciſ. 174. num. 11. part. 13. recent.*

98 Quæ tamèn concluſiones quoque limitantur limitationibus ſuprà adductis in aliis perſonis, quæ paritèr ſunt inhabiles ad teſtificandum; v.g. ſi aliundè veritas haberi non poſſit in contractibus, vel inſtrumentis, in articulis non connexis, & conjunctis &c. *Farinacc. loco cit. num. 176. 178. 213. & ſeq. & 417. & ſequent. Maſcard. de probat. concluſ. 1039. numer. 16.* & quod Parochus ſi fuerit mediator matrimonii alicujus contrahendi, probet plenè ùt teſtis promiſſionem dotis factam à muliere viro ſuo, teſtantur *Cardin. de Luca de dote diſc. 27. nu. 20. Rota cor. Buratt. deciſ. 775. num. 3. & deciſ. 344. num. 14. deciſ. 29. num. 19. & deciſ. 276. num. 15.*

Digitized by Google

num. 15. *part.* 10. *recent. ac in Romanâ Dotis, & alimentorum* 1. *Julii* 1686. §. *Juſtitia in princip. coràm bon. mem. Benincaſa.*

99 Dico ultimò; nemo poteſt eſſe teſtis in cauſa propria, quàm ſcilicet proprio nomine intentet; & cujus emolumentum, vel damnum ſpectet ad ipſum *l. nullus ff. de teſtibus, & l. omnibus C. eodem tit.*

100 Limita primò, in cauſa Univerſitatis, vel Collegii, pro quo perſona quælibet, licèt ſit membrum Collegii, vel Univerſitatis, teſtificari poteſt *cap. Nuncius hoc tit. ibique Gloſ. verb. repellendum Can.* 1. 14. *quæſt.* 2. *Farinacc. loco cit. num.* 450. v.g. Clerici poſſunt eſſe teſtes idonei, ſi agatur de donatione, vel legato relicto Eccleſiæ pro ejus fabrica, juxtà *Farinacc. ibid. nu.* 472. *& ſequent. Maſcard. concluſ.* 1444. *num.* 16. Ratio eſt, quià tales perſonæ non dicuntur ferre teſtimonium in propria cauſa, cùm illam ſuo nomine agere nequeant, quod requiritur ad quidditatem cauſæ propriæ, per *Text. in l.* 1. §. *In propria ff. quando appellandum ſit*, & aliud ſit Jus Univerſitatis aliud Jus ſingulorum; nec poſſint ſinguli dicere de Jure Univerſitatis *Hoc eſt meum*; quinimò implicet in terminis aliquid eſſe Jus proprium Univerſitatis, & eſſe proprium ſingulorum, cùm nequeat apud plures eſſe in ſolidum ejuſdem rei dominium, adeòque ait *Text. in l. ſicut* §. 1. *ff. quod cujuſque Univerſitat. nomin. &c. Si quid Univerſitati debetur, ſingulis non debetur, nec quod debet Univerſitas, ſinguli debent.*

101 Accipe tamèn limitationem hanc cùm grano ſalis, & dicas, teſtes ità pro Univerſitate deponentes non eſſe omni exceptione majores, itaùt duo ex illis ſufficiant ad plenam probationem, cùm negari non poſſit quin aliqua affectione proſequāturUniverſitatem, pro

qua deponunt *Maſcard. loco cit. num.* 15. *& Farinacc.*
102 *ibidem num.* 537. *& ſeq.* Ac dicas ulteriùs, quod ſi cauſa Univerſitatis talis ſit, quæ non reſpiciat ſolùm intereſſe commune illius, ſed etiàm particulare ſingulorum, ſinguli teſtificari non poſſint in tali cauſa, quià in hoc caſu teſtificarentur quodammodò in cauſa propria, cùm verè de illorum privato commodo agatur, putà ſi controverſia eſſet circa paſcua, vel ſylvas cæduas, in quibus ſinguli Oppidani jus paſcendi, aut ligna cædendi obtineant *Felin. in cap. Inſuper hoc tit. num.* 6. *Farinacc. loco cit. num.* 495. *Covar. pract. qq. cap.* 18. *num.* 4. *Curt. Jun. in tract. de teſtibus num.* 11. *Bovadill. lib.* 3. *politic. cap.* 8. *num.* 97. *& ſeqq. Surd. deciſ.* 236. *num.* 2. *Rota coram Buratt. deciſ.* 604. *nu.* 4. *cor. Celſ. deciſ.* 284. *num.* 3. *deciſ.* 233. *num.* 15. *part.* 12. *rec.*, *& in Pampilonen. Præeminentiarum* 3. *Februarii* 1700. §. *Nec Petri poſſeſſio, in medio, coràm R. P. D. dell' Olmo.*

103 Limitatur ſecundò in Prælato, ſeù Rectore Eccleſiæ, vel Monaſterii, qui poteſt pro Eccleſia ſua teſtificari, per *Text. in cap. Inſuper de teſtib.*, *& Abb. ibid. ac Felin. utrobique num.* 1. *Farinacc. loco cit. num.* 544. Ratio autèm eſt, quià Judex faciliùs repellitur, quam teſtis *cap. Cùm R. Canonicus*, *ibique Gloſ. verb. cùm ſint ejus ſocii de offic. delegat.* Sed Prælatus in cauſa Eccleſiæ ſuæ non repellitur à judicando *Can. ſi quis* 2. *quæſt.* 7. *& cap. Cùm perſonæ de privileg. in ſexto*; ergò à fortiori, neque repellitur à teſtificando in illa.

104 Quàm etiàm limitationem dicas non procedere, ſi Prælatus, ſuo nomine conſtituerit Procuratorem ad agendum in judicio, pro juribus Eccleſiæ ſuæ; in tali enìm cauſa cenſetur ipſe actor principalis, adeòque, ùt teſtis intervenire non poteſt *Abb. in d. cap. Inſuper num.* 5.

num. 5. *hoc tit. ibique Felin. num.* 9. *Maſcard. loco cit. concluſ.* 3. *num.* 3. *ac Farinacc. de teſtibus*, *quæſt.* 60.
105 *num.* 562. vel ſi agatur de redditibus ſpectantibus ad menſam Epiſcopalem; tùnc enìm cùm agat cauſam veriùs propriam, quàm Eccleſiæ, in illa teſtimonium ferre prohibetur *Abb. loco cit. numer.* 6. *Felin. ibidem num.* 6. *&* *Farinacc. num.* 569.

106 Inſpectis illis, qui de jure vetantur ferre teſtimonium. Quæres, primò, quot teſtes requirantur ad legitimam probationem in judicio faciendam.

107 Reſpondeo primò, *cùm Cano in locis Theolog. lib.* 6. *cap.* 8. *&* *Sot. lib.* 4. *de Juſt. & Jur. quæſt.* 5. *artic.* 3. nullum in ſacris paginis adeſſe præceptum Divinum circà numerum teſtium in judicio adhibendum. Præcepta enìm illa *Deuteronom. cap.* 17. = *Nemo occidatur uno contra ſe teſtimonium dicente* = *&* *cap.* 16. = *Non ſtabit teſtis unus contra aliquem, quidquid peccati, aùt facinoris fecerit, ſed in ore duorum, vel trium ſtabit omne verbum*, quæ referuntur in *Matth.* 18. *Joan.* 8. *Paul.* 2. *ad Corinth. cap.* 13. *&* *ad Hebr. cap.* 18. *&* *in Can. cùm monere* 33. *quæſt.* 2. *cap. Cùm eſſes de*
108 *teſtam. & cap. Novit de judic.* quatenùs habentur in Lege veteri, ſunt mera præcepta judicialia, quæ ad ſtatum illius populi prò tempore data fuerunt, & continebant juſtitiam illi populo convenientem, ùt obſervant *Felin. & Abb. in cap.* 2. *de probat.* ac Theologi poſt *D. Thom.* 1. 2. *quæſt.* 105. *art.* 2. *in corpore*, adeòque expiraverunt poſt mortem Chriſti, & promulgationem legis Evangelicæ. Quod clariùs fit ex communitèr recepta ſententia *D. Thom.* 1. 2. *quæſt.* 108. *art.* 1. *&* 2. *&* *quodlibet.* 4. *art.* 3. *Covar. de ſponſ.* 2. *part. cap.* 6. §. 10. *num.* 1. *&* *Sot. lib.* 2. *de Juſt. & Jur. quæſt.* 8. *art.* 2. aſſerentium in Lege gratiæ nullum contineri præceptum,

Digitized by Google

ceptum, quod non ſit naturale, exceptis his, quæ ad Deum, & Sacramenta Eccleſiæ ſpectant: ſed illud præceptum = *In ore duorum, vel trium* = nec eſt naturale, nec ſpectat ad articulos prædictos; ergò non continetur in Lege gratiæ.

109 Quatenùs autèm dicta præcepta Legis veteris referuntur in Novo Teſtamento, non infertur ab illo fuiſſe renovata; non enim in Eccleſia probatur aliquid eſſe Juris Divini ex eo, quod merè referatur aliquod teſtimonium Veteris Teſtamenti, quod probet id fuiſſe in Synagoga præceptum à Jure Divino. Maximè, quià preceptum Legis veteris non erat affirmativum credendi duobus, vel tribus teſtibus, ſed merè negativum, non credendi uni.

110 Reſpondeo ſecundò. Si alicui actui ſit præfinitus à Jure numerus teſtium requiſitus, ad plenè illum probandum adhibendus eſt ille numerus, & ſervanda legalis diſpoſitio, proùt eſt in teſtamento, ad cujus validitatem ſeptem teſtes requiruntur *à l. hac conſul-*
111 *tiſſima C. de teſtam.* Sin autèm numerus non ſit præfinitus, ſaltèm duo teſtes exigentur ad probationem, *Can. Si teſtes* §. *Ubi numerus* 4. *quæſt.* 2. *&* 3. *cap. In omni*, *& capit. Licèt de teſtibus*, Rationem reddit *D. Thom. ad Epiſtolas Pauli ab Hebr. cap.* 10. *lect.* 3. *&* 2. 2. *quæſt.* 70. *art.*2. *in corpore*, quià in judiciis de his, quæ agitantur non poteſt haberi certitudo demonſtrativa, cùm unus affirmet, alter neget, nec plùs ſit credendum uni, quàm alii, adeoque cùm objectum judicii conſiſtat in factis contingentibus, & revocabilibus, ſufficit certitudo probabilis, & accedens veritati; quod autèm duorum depoſitione apertè explicatur, probabile eſt. Adde, quod de Jure ad faciendam probationem requiruntur teſtes in plurali, nec di-

citur ſufficere teſtem ſingularẽ, pluralis autèm locutio
duorũ nomine continetur *l. ubi numerus ff. de teſtibus.*

112 Quæres ſecundò : An teſtes antequàm deponant,
debeant præſtare juramentum veritatis, hoc eſt ſe ſu-
per omnibus, de quibus interrogabuntur, veritatem
fore dicturos.

113 Reſpondeo affirmativè; idque ad dandam majorem
certitudinem eorum depoſitionibus, & apertiùs expli-
candam facti veritatem *l. Jurisjurandi, & l. teſtium*
C. de teſtibus cap. Nuper, cap. Fraternitatis, cap. De
114 *teſtibus, & cap. Tuis tit. eodem*. Hocque juramentum
debet primò præſtari à teſtibus antè depoſitiones, per
Text. in dicta l. Jurisjurandi, & dicto cap. Fraterni-
tatis in fine, Gaill. obſerv. 101. num. 9. lib. 1. Maſcard.
de probat. concluſ. 1362. numer. 10. Farinacc. loco cit.
quæſt. 74. num. 31. Scacc. de judic. lib. 2. cap. 8. nu. 533.
Zuff. de Legit. proceſſ. quæſt. 38. Guazz. defenſ. reor. 14.
cap. 3. num. 4. & 5. Caren. loco cit. part. 3. tit. 7. num. 1.
115 Secundò, non ſuper certis articulis tantùm, ſed ſu-
per tota cauſa; alioquìn non poſſent examinari ſuper
articulis non connexis, quià non jurati deponerent;
Specul. lib. 1. de teſt. juram. numer. 3. Imol. in cap. de
teſtibus numer. 2. tit. dicto, Veſtr. in prax. lib. 6. cap. 2.
nu. 10. Tuſch. lit. T concluſ. 168. per tot. Rota deciſ. 268.
per tot. lib. 2. diverſ. & deciſ. 202. num. 2. part. 11. rec.
116 Tertiò, debet juramentum dari ab illis in judicio, &
extrà illud *l. 3. §. Gabinio ff. tit. dicto, Marant. de*
ord. judic. part. 6. tit. de teſtium product. numer. 19. Fa-
117 *rinacc. de teſtibus quæſt. 74. num. 29.* Et ultimò, jura-
mentum debet eſſe corporale, hoc eſt tactis Evange-
liis, vel alio modo juxtà locorum conſuetudines;
Abb. in cap. Tuis tit. dicto num. 7. Felin. ibidem num. 5.
Farinacc. loco cit. num. 22. & 27. Caren. dicto cap. 7.
in princ.

Digitized by Google

*in princ. Theſaur. deciſ. Pedemont.*47. *ſub numer.*1. imò teſtem manibus carentem poſſe à Judice cogi ad jurandum per Procuratorem à reo ad id ſpecialitèr conſtituendum, vel viva voce, cùm ſubſtantia juramenti conſiſtat invocatione Divini Nominis, tuentur *Rulant. de Commiſſ. Cam. Imper. part.*2. *lib.*2. *cap.*11. *numer.* 52. *Caren. loco cit. num.* 6. *& ſeqq.*

118 Quæres tertiò: An hoc juramentum poſſit remitti teſtibus à partibus collitigantibus per conſenſum expreſſum.

119 Reſpondeo affirmativè *dicto cap. Tuis in fin. ibique Gloſ. verb. remittatur, & Abb. num.*2. *Farinacc. loc. cit. num.* 83. dummodò tamèn cauſa ſit civilis, non criminalis, vel ſpiritualis aùt in qua vertatur periculum animæ *Farinacc. loco cit. num.*85. *&* 94. Ratio eſt quià cùm juramentum ſit inductum in favorem partium, ne in earum damnum veritas à teſtibus occultetur, non eſt eiſdem partibus invidendum, ſi ſimplici teſtium aſſertione contentæ juramenti Sacramentum teſtibus remittant.

120 Nec obſtat, quod juramentum calumniæ non poſſit remitti expreſsè inter partes.

121 Ratio enim diſparitatis eſt, quià actor, & reus cùm agant in judicio de proprio intereſſe, facilè per remiſſionem juramenti calumniæ induci poſſent ad calumniandum, cùm affectus ergà res ſuas ſoleat ſæpè ſæpius veritatem ſubvertere: Teſtes autèm non deponunt in cauſa propria, ſed in aliena adeòque remiſſio juramenti non videtur eos invitare ad dicendam falſiatem in alieno negocio.

122 Tùm etiam quià juramentum calumniæ reſpicit favorem publicum, ne Judices calumnioſè procedant, & lites cavillationibus injuſtis protrahantur; Juramentum

mentum autèm veritatis reſpicit primariò utilitatem partium collitigantium: Certò autèm certius eſt, & à me in hiſce Inſtitutionibus ad nauſeam uſque recoctum principium illud legale, quod juri privato quilibet renunciare poſſit, juri autèm publico nullus.

123 Debent autèm teſtes ità jurati depoſitiones ferre in loco judicii, & viva voce, non autèm in ſcriptis, ùt Judici, vel perſonæ ab eo deputatæ conſtare poſſit, qua vultus trepidatione, aùt conſtantia teſtis deponat, *Can. Teſtes 3. quæſt. 9. ibique Gloſ. verb. Qui noverunt*

124 *Farinacc. loco cit. quæſt.* 80. *numer.* 27. *&* 29. Quod ſi teſtes ità deponentes muti ſint, teſtimonium in ſcriptis ferre debent, ſi ſcribere ſciant, juxtà *Abb. loc. cit. nu.* 10.

125 *Felin. ibid. num.* 9. *&* *Farinacc. loco cit. nu.* 39. Et idem paritèr dicas in locis, in quibus fortè vigeat conſuetudo admittendi teſtimonium in ſcriptis, juxta *Farinacc. num.* 48.

126 Queres quartò, quomodò teſtes deponere debeant, ùt plenam probationem conſtituant.

127 Reſpondeo, debere deponere de ſcientia; quod nempè ipſi ſciant rem geſtam ità ſe habere, quià proprio ſenſu id viderint, vel audiverint *Gloſ. in l.* 1. *§. Idem labeo verb. audiverint ff. de aqua pluv. arcenda Viv. comm. opin.* 898. *Conciol. verb. teſtis quoad dicta reſol.* 15. *per tot. Zaff. de legit. proceſſ. lib.* 1. *cap.* 32. *per tot. Rebuff. var. tract. de reprobat. & ſalvat. teſt. nu.* 536.

128 *& ſeqq.* Non autem debere deponere tantùm de credulitate; hoc eſt credere rem ità ſe habere, quià ſcilicèt id viris fide dignis audierint, ſic enim deponentes plenè non probant *Gloſ. in cap. Quoties verb. credere de teſtib. ibique Abb. nu.* 7. *Gratian. diſcept.* 662. *num.* 10. *&* *diſcept.* 753. *num.* 13. *Maſcard. de probat. concl.* 458. *nu.* 2. *&* 4. *Farinacc. loco cit. quæſt.* 68. *nu.* 62.

Rota

Rota coram Ludoviſ. deciſ. 517. *num.*14. *& ſeqq.* Ratio autèm eſt, quià teſtis de iis debet teſtificari, quæ novit; notitia autèm hominis habetur ex ſenſu, & quidèm proprio; aliàs enim deponeret non de iis, quæ novit ipſe, ſed alius *Gloſ. in l. teſtium verb. præſto C. de teſtibus*, diverſum enim eſt credere, & ſcire, cùm credulitas nitatur conjecturis probabilibus, ſcientia autèm certitudini.

129 Limita tamen primò hanc aſſertionem, & dicas etiàm depoſitionem de auditu alieno, & credulitate fidem facere, ſi fiat ſuper factis antiquis, quæ excedant memoriam hominum, de facto viventium *dict. Gloſ. in l.* 2. *§. Idem labeo verb. audierint ff. de aqua pluv. arcen. cap. Licèt hoc tit. ibique Abb. nu.* 3. *Maſcard. de probat. concl.* 104. *num.* 1. *& ſeqq. Farinacc. loco cit.*

130 *quæſt.* 69. *num.* 115. id autèm antiquum dicitur, quod antè centum annos factum eſt, juxtà *Abb. loco cit. & Farinacc. loco cit. num.*126. *&* 142. ſed juxtà *Rot. coram Duran. deciſ.* 344. *num.*4. *&* 5. *ac deciſ.* 318. *nu.*10. *& ſeqq. part.*13. *recent.* id in hoc propoſito antiquum dicitur, quod factum fuit ſupra ſexaginta annos; imò in civilibus teſtes de auditu probare, ſi deponant de iis quæ evenerunt ſupra quadraginta annos, dixit *eadem Rota deciſ.* 276. *num.*9. *& ſeqq. part.*14. *rec.*

131 Limita ſecundò in iis, quæ facta ſunt tempore peſtis, quia tùnc non facilè reperiuntur teſtes, qui de viſu, & auditu alieno poſſint deponere *Farinacc. loco cit. num.* 55.

132 Limita tertiò, ſi adſit adminiculum aliarum conjecturarum, vel præſumptionum, juxtà *Farinac. ibidem num.* 44.

133 Limita quartò, in iis, quæ difficilis ſunt probationis, & directò probari, vel certò cognoſci non poſſunt; tùnc

tùnc enìm ſufficit depoſitio de credulitate, *Farinacc. loco cit. num.* 81. 82. *&* 84.

134 Quæres quintò; An probent teſtes ſingulares.

135 Ante reſponſionem ſuppono primò, alios dici teſtes
136 conteſtes, qui ſcilicet unum, & idem factum teſtantur;
137 alios ſingulares, qui diverſa teſtantur; quæ diverſitas, ùt ex *Baldo* tradit *Farinac. loco cit. quæſt.* 64. *num.* 10. *& ſeq. & poſt illum Rot. deciſ.* 52. *part.* 13. *rec.* poteſt
138 eſſe in ſingulis prædicamentis, puta in prædicamento *ſubſtantiæ* eſſet, ſi v.g. quæreretur de homicidio in rixa commiſſo, & unus deponeret illud fuiſſe commiſſum
139 à Sejo alius à Titio. Sic differrent in prædicamento *ſitus* quo teſtes, quorum unus deponeret agrum controverſum eſſe ſitum in una parte territorii, & alius diceret eſſe ſitum in alia parte &c.

140 Suppono ſecundò, ſingularitatem teſtium aliam eſſe obſtativam, ſive adverſativam, aliam diverſificativam,
141 & aliam cumulativam, ſeù adminiculatam. Obſtativa tùnc eſſe dicitur, quando dicta teſtium inter ſe repugnant, proùt impii illi Senes teſtificarunt contra illibatam Suſannæ pudicitiam *Dan. cap.* 13. dum unus depoſuit eam commiſiſſe adulterium ſub Schino, alter ſub Prino; In duobus enìm locis illud ſimul commit-
142 tere non potuit. Singularitas diverſificativa eſt, cùm teſtes deponunt, de actibus non contrariis, ſed tantùm diverſis, & ſe mutuò non adjuvantibus; puta ſi unus deponeret Titiũ dediſſe Cajo mutua centũ tali menſe,
143 & die, alius autèm tempore diverſo. Singularitas demùm cumulativa eſt, quàndo teſtes deponunt, de actibus merè diverſis, ſed tamèn mutuo ſe adjuvantibus, & tendentibus ad eumdem finem, & ad probandum id, de quo eſt quæſtio; puta ſi duo teſtes deponant ſuper eodem facto, unus tamèn de viſu, alius de fama, &

auditu. Conſule *Farinacc. loc. cit. num.6. & 7. Caball. reſol. crimin. caſ.* 293. *per tot. Pax Jordan. elucubr. vol.*3. *lib.*14. *tit.*18. *num.*84. *& ſeqq. Ricc. collect.* 126. 1084. & 3090. *Gratian. deciſ. March.*193. *Rot. coram Greg. deciſ.*390. *per tot. deciſ* 52. *part.*15. *& deciſ.*818. *num.*22. *& ſeqq. part.*18, *rec.*

144 His ſuppoſitis dico primò ad quæſitum noviſſimè factum. Teſtes ſingulares ſingularitate obſtativa, vel diverſificativa, itaut contraria, vel ſaltèm diverſa teſtentur, plenam probationem, non conſtituunt, *cap. Bonæ, cap. Cùm dilectus, cap. Licèt § Quamquam de probat. Gabr. conſ.*40. *num.*19. *& ſeq. Gratian. lib.*2. *diſcept.* 909. *num.* 1. *Viv. commun. opin.* 909. *Sperell. deciſ,* 178. *numer.* 76. *Criſtin. deciſ. Belgic.* 185. *vol.* 1. *Rot. coram Ludoviſ. deciſ.*390. *num.*11. Ratio eſt, quià teſtis ſingularis eſt unicus, ſed teſtis unicus plenè non probat, juxtà famigeratum illud legale adagium, *dictum unius, dictum nullius*; ergò &c.

145 Dico ſecundo. Si teſtes ſint ſingulares ſingularitate merè cumulativa, deponentes ſcilicet de actibus diverſis quidem, ſed mutuò ſe adjuvantibus, & ex alia parte deponant de facto aliquo habente extenſionem, & partes, ex quibus unum totum integrale coaleſcat, plenam probationem in civilibus faciunt *Abb. in d. cap. Licet num.* 11. *ibique Felin. num.* 2. *Altograd. conſ.* 23. *num.* 9. *lib.* 2. *Gratian. diſcept.* 438. *num.* 12. *diſcept.*738. *num.*52. *Farinacc. loco cit. num.*160. *Mynſing. cent.* 2. *obſerv.* 66. *numer.* 12. *Maſcard. de probat. concl.*379. *nu.*14. *& Hurtad. reſol. moral. part.*2. *tract.*4. *cap. unic. append.* 2. Puta, ſi quæratur de exercitio juriſdictionis, vel ſervitutis alicujus, & unus teſtis deponat de uno actu juriſdictionis, vel ſervitutis, alius de alio. Vel ſi ſit quæſtio de poſſeſſione decimarum,

& unus

& unus teſtis deponat de tritico, alius de hordeo viſo à ſe decimari &c.

146 Quæres ſextò, quomodo probent plures teſtes inter ſe contrarii.

147 Dico primò. Si teſtes inter ſe non contradicant in ſubſtantia negocii, vel circumſtantiis, & qualitatibus illi intrinſecis, ſed tantùm in iis, quæ extrinſeca ſunt, & accidentalia, puta in die, aùt menſe, quo contractus fuit celebratus, hujuſmodi contrarietas teſtium, non obſtat, quo minùs adhùc probent, juxtà *Gloſ. in l. ob carmen §. Teſtes verb. aſſiſtit ff. de teſtibus, Altograd. conſ. 50. num. 166. & ſeqq. & conſ. 55. num. 57. & 61. lib. 1. Gratian. diſcept. 551. num. 30. & diſcept. 797. num. 26. Farinacc. loco cit. quæſt. 65. num. 16. & 20. Sperell. deciſ. 81. num. 52. Rot. coram Ludoviſ. deciſ. 547. numer. 9. & ſeqq.* imò contrarietatem etiàm in facto principali, non tollere fidem teſti, ſi modica ſit firmavit *Rota deciſ. 56. num. 6. & ſeqq. part. 12. deciſ. 101. num. 24. & deciſ. 173. num. 8. part. 13. recen.*

148 Dico ſecundò. Si plures teſtes, puta tres, vel quatuor, inter ſe cōveniant in depoſitionibus circa negocii ſubſtantiam, quartus autèm, vel quintus contradicat, tùnc numerus major conſentientium attendi debet, & præferri pauciori *cap. In noſtris, ibique Gloſ. verb. adverſa de teſtibus ibique Abb. num. 3. & in cap. cùm Cauſam num. 17. tit. eod. Pax Jordan. loco cit. tit. 18. à num. 1300. ad 1360. Tuſch. lit. T. concluſ. 240. & 255. cùm pluribus ſeqq. Leoncill. deciſ. Ferrar. 5. per tot. & Rot. deciſ. 51. num. 15. & ſeqq. part. 12. rec.*

149 Dico tertiò. Si par ſit numerus teſtium ſibi contradicentium, & cætera ſint æqualia, tùnc magìs eſt credendum teſtibus deponentibus in favorem rei, quam actoris, adeòque reus eſt abſolvendus, cùm ejus

cauſa favorabilior cenſeatur *cap. Ex literis de pro-*
150 *bat. Gloſ. in d. cap. In noſtra verb. ſi verò teſtes* niſi tamèn cauſa eſſet favorabilis, puta dotis, matrimonii, Eccleſiæ pauperum &c. tùnc enim eſſet in dubio ferenda ſententia etiàm pro actore contra reum. *cap. Ult. de ſent. & re judic. l. inter pares ff. de re judic. Gloſ. in d. cap. In noſtra verb. adverſa, Gabriel. comm. opin. tit. de teſtib. concl. 4. num. 81. & Farinacc. loc. cit. num. 162. & 188.*

151 Dantur tamèn, & alii caſus, in quibus plus creditur teſtibus ab una parte productis, quàm ab alia
152 invicem contradicentibus, vel ſint pro actore, vel pro reo. Et primò quidem, ſi teſtes unius partis ſint magis informati in cauſa, quam alii *Farinacc. loco cit.*
153 *num.* 165. Secundò ſi deponant in ſpecie, aliis tantùm in genere deponentibus *Farinacc. ibid. num.* 172.
154 Tertiò reddentibus cauſam dicti major fides præſta-
155 tur, ac eam non reddentibus *Farinacc. ibid.* Quartò teſtibus affirmantibus magìs creditur, quàm negantibus dummodò tamèn deponant ſuper negativa pura, & indefinita *Pax Jordan. loco cit. num.* 1244. *& ſeqq. Tuſch. lit. T. concl.* 256. *&* 260. *per tot. Rota coram Merlin. dec.* 242. *nu.* 3. *deciſ.* 223. *nu.* 5. *part.* 9. *dec.* 119. *num.* 20. *& ſeqq. part.* 12. *& dec.* 53. *nu.* 18. *part.* 13. *rec.* Secùs ſi ſuper coarctata loco, & tempore, quæ cùm cadat ſub hominis ſenſum, non minùs creditur teſtibus deponentibus ſuper tali negativa, quàm ſuper affirmativa *cap. In noſtra de teſtib. Caball. conſ.* 135. *nu.* 9. *& ſeqq. lib.* 1. *Marcian. diſput. forenſ. cap.* 24. *num.* 4. *& ſeqq. Conciol. verb. negativa. reſol.* 1. *num.* 3. *& ſeqq. Tuſch. lit. T. concl.* 259. *&* 260. *Maſcard. de probat. concl.* 70. *&* 656. *Zuff. de legit. proceſſ. lib.* 1. *c.* 82. *n.* 18. *& ſeqq. Beltramin. ad Ludoviſ. deciſ.* 325. *& Rot. dec.* 695. *num.* 7. *part.* 18. *rec.*

Adver-

Digitized by Google

156 Adverte jàm teſtes inter ſe contrarios, ſemper, & meliore modo, quo fieri poterit, fore à Judice ad concordiam reducendos, per *text. in cap. cùm tu de teſtibus.* Et ratio eſt, quià ùt ibi advertit *Gloſ. verb. benignè*, *& verb. ſed hoc dictum*, delictum non eſt facile præſumendum, & in dubio facienda ſemper eſt benigna interpretatio pro illius éxcluſione. Quis autèm non videt illud præſumi, ſi teſtes contrarii non concilientur, cùm illorum aliqui pernecesſè debeant di-

157 cere falſum, & conſequentèr eſſe periuri? Adeòque teſtes contrarii reducendi erunt ad concordiam, ſi fieri poteſt, ùt videantur depoſuiſſe de actibus non contrariis, ſed diverſis. *Gloſ. in cap. In noſtra verb. adverſa de teſtibus, ibique Abb. num.* 3. *&* 4. *Imol.nu.*4. *& Felin.num.*78.*Altograd. conſ.*50. *num.*169. *lib.*1. *Rot. coram Ludoviſ. deciſ.* 230. *&* 487. *per tot. deciſ.* 101. *num* 23. *part.* 12. *deciſ.*269. *numer.* 9. *&* 10. *part.* 16. *deciſ.* 288. *per tot. & deciſ.* 438. *part.* 18. *rec.* Ità enìm agendo non ſolùm evitabitur delictum, & periurium, ſed etiàm habebitur probatio illorum diverſorum actuum, dummodò teſtes de iis deponentes non ſint ſingulares *Abb. in d.cap. Cùm tu num.*20. *Felin. num.*4. *Imol. num.*3. *& Farinaec.loco cit.num.*77. *& ſeqq.*

158 Et teſtes contrarii conciliandi ſunt, quamvis interdum, alicujus Teſtis dictum accipiendum, vel intelligendum ſit in ſignificatione impropria, puta ſi unus teſtis dicat Titium fuiſſe fratrem Sempronii, alius filium fratris, dictum poſteriori teſtis accipi debet latè pro filio fratris, qui latè loquendo poteſt etiàm venire nomine fratris *Abb.loc. cit. n.*3.*Felin.n.*11.*Farinacc.n.*42.*&* 55.*& Rot.cor.Bich.dec.*618.*n.*6.*&ſeqq.*

159 Intellige tamèn hactenùs dicta procedere, dummodò teſtes ità conciliari poſſint, ùt videantur depo-

ſuiſſe

160 fuiſſe de diverſis actibus, & iterabilibus ſecùs au-
161 tèm ſi deponerent de actu non reiterabili, vel de actu,
quem unicum eſſe conſtaret, vel ex dictis ipſorum
teſtium, vel ex partium confeſſione, tùnc enim cen-
ſendi eſſent teſtes verè contrarii, ad concordiam non
reducibiles; proùt fuerunt impii illi duo teſtes, qui
contrà Suſannam ſacrilegè teſtificarunt; ambo enim
conveniebant in hoc, quod adulterium fuiſſet in
meridie commiſſum, diſcrepabant autèm in loco;
quare cùm idem actus non poſſet fieri ſimul, & eodem
tempore in pluribus locis elucebat evidentèr dicto-
rum teſtium contrarietas, ad concordiam non reduci-
bilis *Abb. in Cùm tu numer.* 2. *&* 4. *hoc tit. ibique*
Felin. num. 11. *& Farinac. loco cit. num.* 39. *& duobus*
ſeqq.

162 Quæres ſeptimò, à quo teſtes ſint examinandi in
civilibus.

Reſpondeo à Judice *Authentica, ùt defuncti, ſeù fune-*
ra eorum &c. §. Illud etiàm collat. 5. *Farinacc. loco cit.*
163 *quæſt.* 77. *numer.* 175. Qui tamèn Judex poterit com-
mittere examen teſtium Tabellioni, vel in defectum
164 illius, alteri perſonæ idoneæ *Veſtr. in prax. lib.* 6. *cap.* 2.
165 *num.* 12. Quod ſi perſonæ examinandæ ſint tales, ùt
commodè ad locum judicii venire non poſſint, vel
privilegiatæ ſint, ad eorum domum debebit Judex
mittere Notarium, vel alias perſonas idoneas pro di-
cto examine recipiendo *l. cùm perſonas ff. de jurejur.*
cap. Tu quì teſtium hoc tit. & Farinacc. loco cit. quæſt. 77.
num. 202. Tales autèm perſonæ ſunt Epiſcopi *Auth.*
ſi Judex C. de Epiſc. & Cleric. perſonæ illuſtres, & in
dignitate conſtitutæ *Farinacc. loco cit. num.* 209. *& ſeq.*
Doctores *l. Medicos C. de profeſſ. lib.* 10. Milites, ſeù
perſonæ Equeſtris ordinis *Farinacc. loco cit. num.* 223.

& in-

Digitized by Google

& in firmi ſenes, pauperes, aliæque perſonæ expreſſæ *in cap. ſi qui teſtium de teſtibus* .

166 Quæres octavò, quomodo teſtes ſint examinandi.

167 Dico primò . Partem, quæ producit teſtes, debere conficere articulos probatoriales, ſuper quibus teſtes ſint examinandi ; hi autèm articuli ſunt merè partes, ſeù membra intentionis continentia ea, quæ pars litigans probare intendit *Gloſ. in cap.* 2. *verb. articulis de teſtib. in ſexto*, quæ articulorum copia communicanda eſt alteri parti illam petenti, ùt hæc viciſſim ſuper articulis habitis poſſit conficere interrogatoria, quibus ſufficienter examinet teſtes ſuper dictis articulis productis *cap.* 2. *de teſtib. in ſexto, ibique Gloſ. verb. interrogatoria, Marant. de ord. judic. part.* 6. *tit. de interrogat. product. num.* 2. *& Farinacc. loco cit. quæſt.* 73. *nu.* 2.

168 Dico ſecundò . Confectis interrogatoriis debent illorum ope examinari teſtes ſuper articulis ſingillatìm, & ſeorſim, non verò ſimul, aliàs enìm unus alium facilè inſtruere poſſet, & ſic difficilè veritas inveniri *cap. Venerabili de teſtib. Gloſ. in cap. Cùm cauſam verb. procures tit. eod. Farinacc. loco cit. quæſt.* 80. *nu.* 93. *&* 94. Idque exemplo ſuo docuit *Daniel. cap.* 13. qui ſecretò, & ſeparatìm examinavit teſtes Suſannæ pudicitiam impiè accuſantes :

169 Dico tertiò. Debent teſtes examinari ſuper perſonis ſuis puta an teſtis ſit amicus, vel inimicus alterutri ex partibus, an ſit criminoſus, vel aliàs inhabilis ad teſtandum *l. teſtium in princ. ff. de teſtibus cap. Cùm*
170 *cauſam eod. tit. ibique Abb. num.* 13. *& Imol. num.* 6. Rurſus examinandi ſunt ſuper negocio principali, an ſciant illud geſtum eſſe, & deinde reddant rationem dicti ſui veram, & concludentem ; ſcire enim eſt rem per cauſas cognoſcere *Auth. de teſt. §. Et licèt collut.* 7.

& ibi

Digitized by Google

& ibi Gloſ. verb. cauſam l. ſola ibique Gloſ. magna, & verb. ſola C. eod. Can. ſi teſtes, §. Sola cauſa 4. quæſt. 3. Abb. in cap. Cùm cauſam num. 6. de teſtibus, Marant. de ord. judic. part. 6. tit. de teſt. product. numer. 13. & 14. Farinacc. loco cit. quæſt. 70. num. 1. & pluribus ſeqq. Et circà modum in praxi interrogandi teſtes, conſule *Tuſch. lit. I. concl. 322. per tot. Vivi. comm. opin. 912. & Ridolph. in prax. part. 1. cap. 2. num. 30. & ſeqq. & cap. 11. num. 16.*

171 Nec tantùm ſuper negocio principali teſtes examinari debent, ſed etiàm ſuper loco, tempore, & aliis circumſtantiis pertinentibus ad facti declarationem *dicto cap. Cùm cauſam ibiq; Gloſ. verb. circumſtantiis, & verb. tempore, & Abb. num. 17. Can. occidit. 23. quæſt. 8. Farinacc. loco cit. 73. num. 26. & 38.*

172 Depoſitiones verò teſtium modò prædicto ſeparatìm, & in ſecreto receptæ citata parte, contra quàm emanarunt, à Judice publicari debent hac, vel ſimili forma, ùt monet *Speculat. l. 1. part. 4. de teſte rubr. de atteſt. public. num. 1. & 2. = Dicta, ſeù atteſtationes teſtium in hac cauſa publicamus, eaſque pro publicatis,*
173 *& apertis haberi volumus.* Et alia pars habens in ſuo poſſe proceſſum originalem apertum examinis teſtium contra ſe facti, dicitur habere *didicita teſtificata*, ſeù contra ſe teſtificata didiciſſe, juxtà *Gabr. com. opin. tit. de teſtib. concl. 21. nu. 10. & 31. Rot. cor. Greg. deciſ. 583. & deciſ. 154. num. 2. & 3. part. 4. rec.*

174 Hoc autèm operatur, ùt teſtes non poſſint ampliùs examinari ſuper iiſdem articulis, vel directò contrariis *cap. Intimavit, & cap. Fraternitatis de teſtib. Clem. fin. eod. tit. Auth. at qui ſemel C. de probatio. Gabr. loc. cit. nu. 1. Saluſt. Tiber. in prax. lib. 2. cap. 14. Ridolph. in prax. part. 1. cap. 11. num. 117. & ſeqq. Pax Jordan.*

elu-

Digitized by Google

elucubr. vol. 3. lib. 14. tit. 18. num. 698. & ſeqq. Afflict. deciſ. 216. nu. 1. Ferentill. ad Buratt. deciſ. 228. nu. 23. Rot. coràm Greg. deciſ. 48. numer. 2. deciſ. 497. num. 1. & deciſ. 583. numer. 1. coràm Duran. deciſ. 236. numer. 2. deciſ. 154. numer. 1. part. 3. & deciſ. 51. per tot. part. 7. rec.

175 Quàm aſſertionem limita primò, & dicas poſſe teſtes examinari poſt didicita teſtificata ſuper eiſdem, vel directò contrariis articulis, quando articuli ſuper quibus teſtes ſunt examinandi, non ſunt ſub primis, nec tacitè, nec expreſsè comprehenſi, & novum examen ſit ad diverſum finem Caball. conſ. 45. lib. 1. & Rota coram Buratt. deciſ. 824. num. 4.

176 Limita ſecundò, quando articuli, qui de novo dantur, in ſua eſſentia conſiderati verè, & realitèr ſunt partìm novi, partìm antiqui, nàm attentis novis qualitatibus adiectis non dicuntur iidem cap. Veniens il ſecondo de teſt. Crot. de teſt. §. Aggredior nùnc ſeptimam partem numer. 54. Rot. coram Greg. deciſ. 494. num. 2. & ſeq.

177 Limita tertiò, quando in ſecùndis articulis aliquid articulatur alio modo, & magìs explicitè, ac dictum fuerit in articulis prioribus Rota coram Duran. deciſ. 236. num. 3.

178 Limita quartò, quando teſtes nihil depoſuerunt ſuper materia contenta in ſecundis articulis, non enìm poſſunt dici didicita teſtificata, quando nihil teſtes depoſuerunt Gabr. loco cit. num. 119. & ſeqq. Rot. coràm Greg. deciſ. 83. num. 4.

179 Limita quintò favore Eccleſiæ, dummodò probetur læſio Caputaqu. deciſ. 50. num. 5. & ſeq. part. 3. Greg. deciſ. 583. num. 6. ibi Beltramin. lit. D.

180 Limita ſextò, quandò novum examen unicè tendit ad corroborationem, & confirmationem antiqua-

rum probationum *Bald. in l. cunctos populos in 5. oppoſit. C. de ſumm. Trinit. & fid. Catholic. Dec. in cap. 1. de probat. num. 47. Felin. in cap. Fraternitatis num. 11. de teſtib. Gabr. loco cit. num. 39. Natt. conſ. 565. num. 7. Surd. deciſ. 126. num. 10. & ſeq. Afflict. deciſ. 216. nu. 4. Rota coram Greg. deciſ. 272. num. 4. deciſ. 581. num. 12. & deciſ. 582. num. 5. ibique Beltramin. lit. D.*

181 Limita ultimò de ſtylo Romanæ Curiæ, quando fuit traditum parti ſolùm Summarium teſtium; cùm enim illud nil aliud ſit, quàm epitome, & ſumma quædam depoſitionum teſtium à Notario confecta, adeòque non contineat extenſas, & originales depoſitiones, non poſſunt per illam tantùm dici didicita teſtificata *Saluſt. Tiber. in prax. lib. 2. cap. 14. num. 6. Rot. cor. Seraph. deciſ. 688. nu. 2. coram Greg. deciſ. 497. num. 4. ibique Beltramin. num. 8. & deciſ. 583. num. 3. coram Buratt. deciſ. 228. num. 20. deciſ. 154. num. 8. & deciſ. 403. num. 13. part. 4. & deciſ. 133. num. 3. & 4. part. 17. rec.*

182 Quæres poſtremò: An ſi teſtes renitentes ſint in teſtimonio perhibendo, cogi poſſint ad illud præſtandum, & ad ſubiiciendum ſe examini.

183 Reſpondeo affirmativè *cap. 1. & 2. de teſt. cogend. vel non, Gravat. ad Veſtr. lib. 6. cap. 2. numer. 26. Clar. in prax. crimin. §. fin. quæſt. 24. numer. 22. Sanfelic. in prax. ſect. 50. num. 16. Surd. deciſ. 190. & Cartar. dec. crimin. 84. per tot.*

184 Limita primò in conſanguineis, & affinibus, qui cogi nequeunt ad teſtificandum contra affines, vel conſanguineos *Bald. conſ. 188. Alex. conſ. 18. num. 3. &*

185 *ſeq. lib. 1.* niſi ſi veritas alitèr haberi non poſſit, vel in ſubſidium, cauſa cognita *Alex. conſ. 64. num. 6. lib. 1. & Capell. Tholoſ. deciſ. 3.*

Limita

Digitized by Google

186 Limita ſecundò in filio contra Parentes, & liberto contra Patronum debente deponere *Alex. dicto conſ.* 18. *num.*1.

187 Limita ultimò in teſte, qui repellatur à teſtificando ob crimina ipſi objecta per modum exceptionis, *Clar. loco cit. quæſt.*24. *circa fin.*

188 Quando autèm teſtes coguntur ad ſubſtandum examini, debet intimari parti adverſæ dies, & hora examinis, aliàs examen erit nullum utpotè factum contrà ſtylum Curiæ *Scacc. de Judic. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 225. *Add. ad Greg.decis.*331. *nu.*23. *Rot. coram Bich.dec.*176. *num.*4. *& deciſ.*233. *circa princ. tom.*1.

CAPITULUM II.

De Probatione per Inſtrumenta.

189 SEcundus modus probandi intentionem ſuam in judicio fit per Inſtrumenta, ità dicta ab *inſtruendo* eo quià cauſam inſtruant, itaùt Judici oſtendi poſſit, & probari. Qua ratione, ea quibus domus, vel fundus ad uſum inſtruitur, Inſtrumenta domus, vel fundi
190 appellantur *ex tit. ff. de fundo inſtructo legato*. Nil aliud igitur, prout hic ſtrictè ſumitur, & quidditativè, eſt Inſtrumentum, quàm *Scriptura ad alicujus rei aſſertionem, ſeù probationem facta*. Ità *Hoſtienſ. in ſumm. tit. de fid. Inſtrum. num.*1. *in fin.*

191 Dividitur autèm Inſtrumentum in publicum, &
192 privatum. Publicum illud dicitur, quod à perſona publica legitimè, & cùm debitis ſolemnitatibus eſt confectum, juxtà *Specul. lib.*2. *partic.*2. *§.Inſtrumentorum quot ſunt ſpecies numer.*1. *& Vueſemb. in paratit. ff. de fid.*

193 *ſid. Inſtrum. num.* 2. Quæ perſona publica eſt Tabel-
lio, ſeù Notarius, qui ideò in *cap. Quamquam ibique Gloſ. verb. ſervo publico de uſur. in ſexto = Servus publicus* etiàm appellatur, quià publicum officium exercet.

194 Subdividitur primò Inſtrumentum publicum in
195 Protocollum, & Tranſumptum. Protocollum, quod etiàm *Imbreviatura* vocatur, rigorosè acceptum eſt ſummaria quædam, ſuccincta, ſeù brevis actus geſti annotatio memoriæ cauſæ facta, ex qua poſteà
196 Inſtrumentum in ſolemnem formam redigitur. Tranſumptum verò eſt inſtrumentum authenticum, & originale, quod ex Protocollo ſumitur, & cùm debitis ſolemnitatibus confectum, rem geſtam, non ſummariè, ſed plenè continet.

197 Subdividitur ulteriùs Inſtrumentum publicum in originale, ſeù authenticum, in exemplum, ſeù co-
198 piam. Originale eſt prima, ſeù principalis ſcriptura ſolemnis, quæ eſt veluti origo ipſius actus, ſuper quo
199 conficitur Inſtrumentum. Exemplum verò eſt illud, quod ex originali deſcribitur, ſeù deſumitur, vel id fiat manu publica, vel privata *Uveſembec. loco cit. num. 2. in fin. & Covar. pract. quæſt. cap.* 19. *num.* 1.

200 Jàm verò privatum Inſtrumentum, ſeù domeſticum, ideò quod à privatis perſonis, non autèm à Notario confectum fuit, adeò plenam fidem non facit, proùt ſunt rationes, Inventaria privata, epiſtolæ familiares
201 inter amicos, vel ſocios. Scripturæ paritèr privatæ ſunt Apocha, vulgò Quietantia; Syngrapha ſcilicet, ſeù chirogaphum creditoris, in quo fatetur ſibi ſolutam fuiſſe à debitore pecuniam ipſi creditam. Et Antapo-
202 cha, ſcriptura ſcilicet, in qua debitor fatetur ſe certam pecuniæ ſummam debere creditori *l. fin. ff. de probat.*

Poteſt

203 Poteſt tamèn in aliquo caſu etiàm Inſtrumentum privatum fieri authenticum, quando ſcilicèt ſcribentis ſubſcriptione, ac tribus, vel duobus teſtibus munitum fuerit *cap. 2. de fid. Inſtrum. l. contractus C. eod. tit. Specul. loco cit. numer 2. & Uveſemb. loco cit. num. 2.*

204 Sicuti paritèr authenticę ſunt omnes Scripturæ extractæ ex Archivio publico, vel Cancellaria *Auth. ad*
205 *hæc ibique Gloſ. verb. teſtimonium publicum C. tit. dicto* vel ſignatæ ſigillo aliquo publico, puta Epiſcopi, Principis ſæcularis, vel Capituli, aut alterius Univerſitatis *cap. Poſt ceſſionem, & cap. Tertio loco de pro-*
206 *bat. cap. 2. ibique Gloſ. verb. ſigillum de fid. Inſtrum.* aut Scripturæ privatæ publicatæ coràm Judice, ùt Teſtamenta, Codicilli, vel aliæ tabulæ coram Judice apertæ *l. publicati C. de teſtam.*

207 Infer ex his quamlibet ſcripturam publicam eſſe etiam authenticam, id eſt habere ex ſe authoritatem, & fidem facere non autèm è contra quamcumque ſcripturam authenticam eſſe publicam, cum ea ſolùm publica ſit, quæ à Notario publico cùm debitis ſolemnitatibus fuit confecta, adeòque ſcriptura publica, & authentica ſe habent, ùt ſuperiùs, & inferiùs, juxtà *Abb. in cap. 1. num. 2. de fid. Inſtrum.*

208 Et quidèm ſolemnitates requiſitæ ad confectionem
209 publici Inſtrumenti plures ſunt. Quarum prima eſt
210 invocatio Divini Nominis, quæ ſi omittatur, de Jure communi ſcripto non vitiat Inſtrumentum, cùm nullus Juris textus hoc ſtatuat, juxtà *Abb. in cap. 1. num. 3. & ſeqq. de fide Inſtrum. & Covar. pract. qq.*
211 *cap. 20. num. 1.* niſi conſuetudo aliqua localis contrarium induxerit *Borell. in ſumm. deciſion. tom. 2. tit. 18. num. 19.*

Secun-

212 Secunda ſolemnitas ſtat in appoſitione anni currentis ab Incarnatione, vel Nativitate Domini, in quo celebratur contractus, vel actus, ſuper quo conficitur Inſtrumentum, & inſuper debet apponi indictio *Can. In nomine Domini diſt.* 25. *cap. Inter dilectos* §. *Sed contra, ibique Gloſ. verb. Indictionis de fide Inſtrum.*

213 Indictio autèm, ità dicta ab *indicendo* ſeù *jubendo*, nil aliud antiquitùs erat, quàm trina exactio tributi, *tot. tit. C. de indiction. lib.* 10. Cæſar enìm Auguſtus id onus impoſuit Romanis, ùt tribus continuis luſtris tributa ipſi penderent. Et primò quidèm quinquennio ſolvebant tributum in ferro pro fabricandis armis. Secùndò, in argento pro ſtipendiis militum. Tertiò, in auro, quod in publico aſſervabatur ærario pro defenſione Reipublicæ.

214 Sub temporibus verò Conſtantini Imperatoris accipi cæpit Indictio pro curſu temporis, & eſt circulus quindecim annorũ; ſingulis ſcilicet annis, ſingulæ ſunt, & numeratur indictiones uſque ad decimam quintam, & exindè numeratur rurſus prima indictio, quæ idem eſt ac primus annus indictionis. Conſule hac de re, *Eminentiſſimum Baronium ad annum Domini* 312. *ibique Spondan. num.* 14.

215 Poſt Indictionem igitur in Inſtrumento appoſitam, apponendus eſt menſis, & dies in quo illud confici-
216 tur, juxtà *Speculat. loco cit. nu.* 7. niſi tamèn dies aliunde ſit certa, tùnc enìm omitti poſſet menſis appoſitio; v. g. ſi opponeretur dies Nativitatis Domini, juxtà *Covar. loco cit. num.* 2. *in fin.*

217 Rurſus adjungi debet nomen Principis, Superiorem non recognoſcentis, puta Pontificis Regnantis, juxtà *Covar. loco cit. num.* 1. *& Speculat. num.* 8.

218 Adjungendus eſt etiàm locus, puta Civitas, vel

Caſtrum,

Caſtrum, in quo celebratur Inſtrumentum, juxta *Speculat. loco cit. num.* 9. & *Covar. num.* 3.

219 Ulteriùs debent duo ſaltèm teſtes eſſe præſentes actui, eorumque nomina Inſtrumento inſeri debent, ùt ſi dubium oriatur, per eos conſtare poſſit de veritate,

220 juxtà *Speculat. loco cit. num.* 10. In quos teſtes Inſtrumentarios recipi poſſunt regularitèr ii omnes, quos in §. *præcedente* excludi dixi à ferendo teſtimonio judiciali, ùt per *DD. ibi allegatos*.

221 Et ultima ſolemnitas publici Inſtrumenti ſtat in Notario, qui debet illi ſubſcribere nomen, & pronomen proprium, apponere ſignum, vel ſigillum ſolemne, ac proprium officii publici exprimere, quod à partibus fuerit rogatus de confectione Inſtrumenti, & inſuper illud confectum coram partibus legere, ac totum percurrere debet *Speculat. loco cit. nu.* 11. & 15. *Covar. ubi ſupra num.* 5. *Maſcard. vol.* 1. *de probat. quæſt.* 6. *num.* 17. Quoad has autèm ſolemnitates ad publicum Inſtrumentum requiſitas conſule *Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 20. *à num.* 320. *ad* 337. *Tuſch. lit. I. concl.* 233. *per tot. Menoch. lib.* 2. *præſ.* 82. & *ſeqq. Rot. coram Caval. deciſ.* 122. *per tot.* & *deciſ.* 43. *num.* 1. *part.* 9. *rec.*

222 Quæres autèm primò. Quis poſſit creare Notarios.

223 Reſpondeo. Quicumque habens poteſtatem dandi Juriſdictionem ordinariam in aliquo loco, ùt Papa, Imperator, Reges, Comites, Barones, Magiſtratus, Univerſitates, Epiſcopi in ſua Diœceſi &c. *Abb. in cap. penult. num.* 8. *de fid. Inſtrum. Sylv. in ſumm. verb. Tabellio quæſt.* 1.

224 Quæres ſecundò. Quis, & qualis debeat eſſe eligendus in Notarium.

Reſpon-

Digitized by Google

225 Reſpondeo debere eſſe natum ex legitimo matrimonio, liberum, non ſervum, ſcientem ea, quæ ad officium ſuum ſpectant, & laicum, non Clericum, juxtà à me dicta *in prima parte pag.* 46. *in fine*.

226 Quæres tertiò. Quam fidem faciat Inſtrumentum publicum.

227 Reſpondeo, plenè probare non ſolum pro producente, ſed etiam contra ipſum *cap.* 1. *de fid. Inſtrum. Abb. in cap.* 2. *eod. tit. notab.* 2. *Speculat. loco cit.* §. *Fides quib. Inſtrum. adhib. numer.* 1. & patet quià *in l. in exercendis C. tit. dicto*; dicitur tale Inſtrumentum, ſi authenticum ſit, eamdem vim probandi habere, quàm duo teſtes, ſed duo teſtes plenè probant *l. ubi numerus ff. eod.* ergò &c. Undè publicum Inſtrumentum dicitur in Jure probatio probata, non probanda.

228 Quod tamèn habet locum in verbis diſpoſitivis Inſtrumenti, non autèm in merè narrativis, enunciativis, ſeù quæ incidentèr tantùm ponuntur *Genu. de verb. enunciat. lib.* 1. *quæſt.* 3. *num.* 1. *& ſeqq. Tuſch. lit. V. concluſ.* 81. *per tot. Vivi. comm. opin.* 1036. *& Triviſ. deciſ.* 55. *num.* 51. *& ſeqq. lib.* 2.

229 Idemque dicas de protocollo, quod paritèr eamdem fidem habet, ac Inſtrumentum publicum, & ſolemne, cùm ſit veluti matrix, ſeù Arehetypum, ex quo extrahitur, & conficitur Inſtrumentum, juxtà *Abb. in dicto cap. pen. num.* 3. *ibique Imol. num.* 3. *& Felin. num.* 1. adeòque quoad ipſum habeat locum commune illud axioma = *propter quod unumquodque tale*,

230 *& illud magìs tale* = ideòque penès Notarium aſſervari debet, ob majorem cuſtodiam veritatis *cap. Quo-*

231 *niam de probation.* & quià quoties dubitatur de fide Inſtrumenti, recurrendum eſt, ad protocollum,

& illi

& illi tanquam priori, & matrici, in quo prima actus
conceptio continetur, ſtandum eſt *Felin. in dicto cap.*
*quoniam num.*10. *Natt. conſ.*633. *num.*19. *Rot. deciſ.*73.
*num.*21. *part.*11. *rec.*

232 Hactenùs de Inſtrumento, ſeù ſcriptura publica,
nunc de privata aliquid eſt dicendum; quæ quidèm
Scripturæ privatæ *Idiochira* græcè appellantur, ideſt
propria, aut privata manu conſcriptæ, ùt habetur in
famigerata *l. Scripturas C. qui potior in pignor. habean-*
tur; Sique hujuſmodi ſcriptura manu propria ſcri-
bentis ſcripta, aùt ſubſcripta ſit, ſed teſtiũ ſubſcriptio-
ne, ſigillo, vel alio adminiculo non ſit munita, nec ple-
nè, nec ſemiplenè probat *l. Inſtrumenta ff. de pro-*
bat. & d. l. ſcripturas Maſcard. de probat. concl. 111.
233 *num.*1. *& DD. paſſim.* Probat tamèn plenè contrà ſcri-
bentem, ſi ab eo pro ſua agnoſcatur, dummodò ta-
mèn cauſa debendi ſit adjecta, puta ex mutuo, locato
234 empto, &c. Si enim nulla cauſa adjecta fuerit, pręſumi-
tur facta per errorem; ideòque cùm errantis nullus ſit
conſenſus, nulla ex tali Scriptura emergere poteſt
probatio contra ſcribentem *Gloſ. in l. Inſtrumenta in*
caſu, juncta Gloſ. magna lit. G. C. de probatio. & cap.
ſi cautio de fid. Inſtrum.

235 Tribus autèm adminiculis probari poteſt, & reco-
gnoſci ſcriptura privata contrà ſcribentem, ſi dum
contrà ipſum producitur, ipſe ſuam eſſe inficietur.

236 Primus modus recognoſcendi fit per teſtes, itaùt
nempè, vel duo teſtentur de contentis in Scriptura,
ſcilicèt talem actum, ſeu contractum celebratum fuiſſe
intèr partes eo modo, quo in Scriptura narratur, vel
tres dicant ſe fuiſſe præſentes, cùm pars, quæ Inſtru-
mentum negat, illud ſcriberet, vel ab alio ſcriptum
ſubſcriberet *Auth. de Inſtrum. cauthela, & fide* §. *Si*

Digitized by Google

quis igitur collat. 6., *Felinus in cap.* 2. *num.* 4. *de fide Inſtrum. declarat.* 3. *Covar. pract. qq. cap.* 22. *numer.* 1. *&* 3. *Tuſch. lit. R. concl.* 50. *Menoch. de arbitr. caſ.* 114. *Ludovic. deciſ. Peruſin* 7. *per tot. Magon. deciſ. Florent.* 81. *num.* 5. *& Rota deciſ.* 124. *num.* 1. *part.* 2. *diverſ.*

137 Secundus modus recognoſcendi ſcripturam eſt, ſi teſtes, qui ex voluntate partium ſubſcripſerunt, recognoſcant ſubſcriptiones proprias teſtantes ſcripturam ſcriptam, vel ſubſcriptam fuiſſe à partibus §. *Si quis igitur Auth. de Inſtrum. caut. Bart. in dicta l. Scripturas*, *Covar. loco cit. num.* 4. *& Ludovic. dicta deciſ.* 7. *num.* 11.

238 Et ultimus, eſt ſi ſcriptura ab aliquo pro ſua negata comparetur cùm aliis literis, & ſcripturis ab eodem ſcriptis, vel authenticis ab ipſo confeſſis, & cùm illis comparata omninò iiſdem ſimilis reperiatur *Covar. ibidem, Maſcard. de probat. volum.* 1. *quæſt.* 12. *num.* 2. *Afflict. deciſ.* 181. *num.* 7. *Rota deciſ.* 333. *num.* 3. *part.* 9. *& deciſ.* 328. *part.* 16. *recent.*

239 Quod ſi quæras; an libri rationum plenè probent.

240 Reſpondeo, regularitèr non probare contra alios plenè ſine aliis adminiculis, & præſumptionibus *l. rationes*, *& l. exemplo C. de probat. Abb. in cap.* 2. *num.* 9. *de fide Inſtrum. ibique Imol. num.* 16. *& Felin. num.* 21. *Maſcard. de probat. concluſ.* 975. *num.* 1. *&*

241 *ſeqq.* probare autèm contrà ſcribentem, juxtà *eumd. Maſcard. concluſ.* 976. *num.* 1. *&* 2. *Covar. practic. quæſt. cap.* 22. *num.* 8.

242 Limita in libris rationum intèr ſocios, qui quoad negocia communia plenè probant intèr ipſos tàm pro ſcribente, quàm contra alium conſocium *Genu. loco cit. lib.* 4. *tit. de lib. rat. ſocietat. per tot. Menoch. de arbitr. caſ.* 92. *nu.* 3. *Rot. in Romana locorum Montium*

11. *De-*

11. *Decembris* 1699. §. *Quæ potior coram cl. me. Card. de la Tremoille*.

243 Limita ſecundò in libris Mercatorum, qui plenè probant contrà tertium; vel enìm à Statutis localibus habent vim publici Inſtrumenti, & continent hypothecam debitoris, quæ hypotheca cùm ſit merum figmentum Juris Civilis à Principis authoritate concedi poteſt, juxtà *Soccin. conſil.* 240. *in princip. lib.* 2. *R.P.D. Anſaldus olìm meritiſſimus Sac. Rot. Decanus in ſuo præclariſſimo tractatu de commerc. & mercat. diſc. gen. nu.* 98. *Gratian. deciſ. March.* 203. *nu.* 10. *& Scopp.*

244 *ad eumdem obſerv.* 137. *num.* 26. Vel non adeſt tale ſtatutum, & eamdem probationem dicti libri conſtituunt, quià ſtante integra fide ſcribentis, & ſi legaliter tenti ſint, præſumitur, quod creditum, & debitum, ſeù data, & accepta ſingulis diebus diligenter, & verè adnotata fuerint, ideòque æquipollentèr cenſetur ſatisfactum cenſuræ *Text. in d. l. Scripturas*. Ità *Fulgoſ. conſ.* 132. *num.* 2. *Neguſant. de pignor. part.* 5. *memb.* 2. *num.* 37. *R.P.D. Anſald. loco cit. num.* 96. *&* 97. *Gratian. d. deciſ.* 203. *num.* 6. *& ſeqq.*

245 Hæc tamen vis probativa dictis libris cenſetur à ſtatutis conceſſa tantùm, in rebus concernentibus mercaturam, non in aliis, ùt unanimitèr teſtantur *Turret. conſ.* 47. *nu.* 4. *vol.* 2. *Gratian. diſcept.* 772. *num.* 1. 2. *&* 3. *Conciol. ad ſtat. Eugub. lib.* 2. *rubr.* 74. *num.* 4. *Genu. de ſcript. privat. lib.* 4. *tit. de lib. mercat. num.* 44. *& ſeqq. Hodiern. ad Surd. deciſ.* 312. *numer.* 6. *Scopp. ad Gratian. deciſ.* 137. *nu.* 27. *Adden. ad deciſ.* 345. *nu.* 133. *& ſeqq. part.* 9. *& deciſ.* 272. *num.* 4. *&* 5. *part.* 17. *rec.*

246 Hoc autèm cum limitatione accipit *laudatus R. P. D. Anſaldus loco cit. num.* 107. ſaltèm in libris Mercatorum rigorosè dictorum, non autèm Artificum inferioris

notæ, quorum libris, etiàm ultrà negocia mercantilia, probationem concedi aſſerit à præfatis ſtatutis.

247 Sicuti paritèr hactenùs dicta procedunt in libris Mercatorum legalitèr tentis, nulla enim fide donantur, ſi appareant in illis alterationes, interlineaturæ, ſuperadditiones, apoſtillæ, & abraſiones, vel cancellationes *Genu. loco cit. nu.86. Gait. de credit. cap.2. tit.3. nu.194. & ſeqq. Carol. Ant. de Luc. ad Grat. diſcep.171. num.9. Rubeus ad deciſ.345. num.86. part.9. recent. Rot. coram Greg. dec. 79. nu.2. ibique adden. num.6. deciſ.405. nu.19. part.19. rec. & in Romana Cenſus* 28. *Apr.* 1693.

248 *coram clar. mem. Card. Caccia*, Sicque à fortiori, ſi dicti libri reperiantur in una parte falſi, tales in totum præſumuntur *Carol. Ant. de Luc. ad Grat. diſcept. 171. ante num.3. Rubeus ad deciſ.345. num.85. part.9. rec.*

249 Adverte tamèn librum etiàm non legalitèr tentum probare optimè contra ipſum ſcribentem, juxtà *Gait. de credit. cap.2. tit.3. num.203. Conciol. ad ſtatut. Eugub. lib.2. rub.74. nu.10. De Luc. ad Gratian. loco cit. nu.9. Rot. coram Celſ. deciſ.280. num.6. & deciſ.54. num.11. part. 11. rec.*

250 Quod ſi quæras: an liber privatus memoriarum mereatur attendi favore ſcribentis, & probet contrà tertium.

251 Reſpondeo paritèr negativè. Ità *Grat. conſ.* 123. *num.11. lib.2. Genu. de ſcript. privat. lib.5. tit. de Scartafac. nu.4. Rot. coram Buratt. deciſ.* 284. *num.4. coram Caval. deciſ.* 484. *num.* 5. *& in Romana pecuniaria* 17: *Junii* 1699. *cor. Emā D. Card. Scotto §. fin. &* 16. *Novembris ejuſdem Anni coram eod. §. Cùm autem in fine.*

252 Maximè ſi in una partita detectus fuerit erroneus; tali enìm etiàm in reliquis præſumitur *Rota coram Gregor. XV. deciſione* 79. *numer.* 7. *coram Cerr. deciſio-*

ciſione 76. *numer.* 12. *deciſione* 1: *numer.* 11. *part.* 6. *deciſ.* 111. *num.* 9. *part.* 9. *rec.* & *in dicta Romana pecuniaria* 17. *Novembris* 1699. *cor. Emo D. Card. Scotto*, §. *Neque relevare*.

253 Epiſtolę autèm regularitèr pro ſcribente non probant; probant tamèn contra ipſum, ſi conſtet ab illo ſcriptam fuiſſe epiſtolam, & ſit præſentata ei, cui mittitur *Menoch. de arbitr. caſ.* 94. *num.* 6. 9. 17. 18. & 22. & *Rota deciſ.* 282. *part.* 9. *rec. cùm annot. Paul. Rub. per tot.*

CAPITULUM III.

De Probatione per Præſumptiones.

254 TErtius in judicio probandi modus ſit *præſumptione*, quæ definitur à *Farinacc. in prax. crimin. lib.* 1. *quæſt.* 36. *num.* 72. & *à Maſcard. vol.* 1. *de pro-*
255 *bat. quæſt.* 10. *num.* 8. = *Rationabilis conjectura rei dubiæ, collecta ex argumentis, ſeù indiciis, quæ per rerum circumſtantias plerumque, vel frequentèr eveniunt.*

256 Ex quo vides præſumptionem differre ab indicio tamquàm effectum à Cauſa, cùm ex indiciis oriatur;
257 Indicium ſiquidèm nil aliud eſt; quàm *notabile ſignum alicujus rei, de qua dubitatur, ad veritatem cognoſcendam inſerviens*, juxtà *Maſcard. loco cit. quæſt.* 15. *num.* 2. & *Farinacc. ibid. num.* 27.

258 A conjectura autèm diſtat præſumptio ſecundùm magis, & minùs tantùm, cùm præſumptio importet magìs determinatum aſſenſum, ſeù judicium; conjectura autèm potiùs ſuſpicionem. Definitur enìm à *Me-*

Menoch. lib. 1. *de præſumpt. quæſt.*7. *numer.* 42. *&* 43.
259 quod ſit *opinio levis, ſeù tenuis aſſenſus cùm magna titubatione, de re dubia, ex levibus indiciis procedens*.
260 Differt quidèm præſumptio à fictione Juris, quæ ex
261 *Alciato apud Menoch. loco cit. quæſt.* 8. *num.* 7. definitur = *Diſpoſitio Legis adverſus veritatem in re poſſibili ex juſta cauſa*. Puta cùm Jus fingit Religioſum eſſe mortuum, in ordine ad quoſdam actus civiles, eſtò adhuc vivat *l. ult. ibique Gloſ. margin. lit. V. C. de Epiſc. & Cleric.* Patrem, & filium eſſe unam, eamdemque perſonam *l. fin. C. de impub. & aliis ſubſtit.* virum, & mulierem eſſe unam carnem *cap. pen. de divort.*
262 Ab hac igitùr Juris fictione præſumptio differt primò, quod fictio Juris nunquàm convenit cùm veritate; facit enìm eſſe vera quæ vera non ſunt; præſumptio autèm, cùm verſetur circà rem dubiam, quæ ſcilicet eſſe, vel non eſſe poteſt, ſæpè convenit cùm veritate.
263 Secundò, quià fictio inducitur ſemper à Jure, præſumptio autèm aliquando ab homine, ùt inferiùs patebit.
264 Tertiò, quià fictio continet aſſenſum plerumque verum; præſumptio autèm non habet aſſenſum, cùm hæreat ſoli apprehenſioni.
265 Quartò quià fictio non eſt ſpecies probationis, ſicuti eſt præſumptio. Ità *Menoc. loco cit. num.* 20. *& ſeq.*
266 Jàm verò præſumptio dividitur in præſumptionem
267 Juris, & prçſumptionem hominis. Hominis, ſeù Judicis illa dicitur, quæ ex veriſimilibus argumentis, ſeù indiciis à viro prudente, vel Judice formatur, etſi Jure expreſſa non ſit; cùm enim variæ multæque ſint præſumptiones, & ex variis cauſis oriri poſſint, non potuit omnes,

268 nes,& ſingulas Jus expreſsè approbare;Ceſſabit tamèn hæc præſumptio,ſi conſtabit de veritate in oppoſitum: onus tamèn probandi hanc veritatem transfertur in Adverſarium, juxtà *Menoch. dicto lib.*1. *quæſt.*31.*nu.*2. *& quæſt.*33. *num.*9. *&* 10.

269 Præſumptio autèm Juris illa eſt , quæ ab ipſo Jure,
270 ſeù lege eſt ſcripta , & approbata . Et ſubdividitur in præſumptionem Juris tantùm , & præſumptionem Juris , & de Jure .

271 Præſumptio Juris tantùm eſt, quando Lex in re dubia aliquid præſumit , ſed ulteriùs non procedit , aliquid ſtatuendo , quod pro Jure habeatur . Ità *Farinacc. loco cit. num.*88. Ità præſumitur de Jure filius ex Uxore natus , cùm qua vir cohabitavit *l. filium ff. de his qui alieni Jur. ſunt* . Ità ſi chirographum debitoris ſit cancellatum, vel deletum, præſumitur creditori fuiſſe ſatisfactum *l. ſi chirographum ff. de probat.* Ità quilibet præſumitur paciſci pro ſe, & ſuis hæredibus, etiàmſi id non expreſſerit *l. ſi pactum ff. de probationibus* .

272 Contra hanc præſumptionem juris admittitur probatio in contrarium , dummodò ſit plena probatio , quià fides, quæ à probatione provenit ſemper eſt certior *Abb. in cap. Quanto num.* 2. *de præſumpt. Menoch. lib.*1. *quæſt.*31. *nu.*2.7.*&* 8.*Maſcard. loco cit. quæſt.*10. *num.*31. *&* 37.

273 Præſumptio verò juris,& de jure,eſt præſumptio Legis aliquid præſumentis,& ſuper præſumpto,tamquàm ſibi comperto ſtatuentis, ùt *ex Alciato definit Menoch.*
274 *lib.* 1. *de præſumpt. quæſt.* 3. *num.* 17. Contrà quàm præſumptionem probatio in contrarium non admittitur, niſi cùm de veritate apertè conſtat, cui quælibet cedit præſumptio *Abb. loco cit. num.* 2. *& ibi Felin. num.* 3.

Digitized by Google

num. 3. *Menoch. loco citato quæſt.* 60. *num.* 2. *Layman*
275 *lib.* 3. *Theol. moral. tract.* 6. *cap.* 2. *numer.* 5. Dicitur autèm præſumptio *juris*, quià à lege eſt introducta, & *de jure*, quià ſuper tali præſumptione lex inducit jus firmum, eamque habet pro veritate *Felin. loco citato Menoch. loco cit. num.* 17. *Maſcard. loco cit. num.* 48.
276 *&* 49. *Farinacc. loco cit. num.* 100. 101. *&* 102. Ideòque à DD. hæc præſumptio vocatur, etiam *neceſſaria*, & *violenta*, ſeù *violentiſſima*, quià ex certis, & indubitatis ſignis eruitur, juxtà *Speculat. lib.*2. *partic.*2. *tit. de præſumpt.* §.2. *num.*5. Ità in jure civili habemus præſumptionem juris, & de jure, quod miles filius familias; qui mutuam pecuniam accepit, præſumatur accepiſſe in cauſam Caſtrenſem, nec Beneficio *S. C. Macedoniani* juvetur, per *Text. in l. fin. C. ad S. C. Macedon.* Et de jure Canonico habemus ſimilem præſumptionem *in cap. Per tuas de condit. appoſit.* quod cognoſcens carnaliter ſibi deſponſatam ſub conditione, præſumatur conditionem remiſiſſe, & in matrimonium abſolutè conſenſiſſe. Et innumera extant hujuſmodi exempla in utroque jure.

277 Dantur tamèn aliqui caſus, in quibus etiàm contrà præſumptionem juris, & de jure admittitur probatio
278 in contrarium, quorum primus eſt, ſi is, pro quo ſtat præſumptio contrarium confiteatur *Menoch. loco cit. quæſt.* 61. *nu.*5. ùt ecce. Præſumptio juris, & de jure adversùs Tutorem eſt, quod res ab ipſo in inventario deſcriptæ, verè fuerint in bonis defuncti *l. fin. C. de arbitr. tutel.* Fac pupillus major effectus cofiteatur aliquas ex illis rebus deſcriptas fuiſſe per errorem, & de hac confeſſione conſtet in judicio, jàm præſumptio legalis militans contra Tutorem tollitur per confeſſionem pupilli *Felin. loco cit. num.* 3. *&* *Menoch. loco cit.*

num. 2.

numer. 2. Ratio eſt, quia præſumptio juris, & de jure non ponit veritatem, cùm in claris, & certis præſumptio locum non habeat, confeſſio autèm illius, pro quo ſtat præſumptio, veritatẽ detegit, cùm nemo præſumatur contrà ſe temerè confiteri, nec major detur probatio, quam proprii oris confeſſio, juxtà *Menoch. loco cit. num.* 6. *&* 7.

279 Secundus caſus eſt, quando probatio contra præſumptionem juris, & de jure non eſt directa, ſed indirecta cùm enim Lex requirat certas qualitates, & circumſtantias ad hanc prẹſumptionem cõſtituendam, ſemper admittuntur probationes, quod deficiat aliqua ex circumſtantiis, vel qualitatibus requiſitis ad talem præſumptionem conſtituendam in hoc, vel illo caſu *Felin. in dicto cap. Quanto num.* 4. *Menoch. loco citato quæſt.* 65. *num.* 1. v. g. Inſtrumentum publicum habet pro ſe præſumptionem juris, & de jure, & tamèn contrà illud admittitur probatio per indirectum, ſi ſcilicet probetur, quod non ſit publicum, ſed fictum, vel ſimulatum, juxtà eumdem *Menoch. ibid. num.* 8.

280 Tertius caſus eſt, ſi fuerit contrà talem præſumptionem facta probatio directa, & Adverſarius habens pro ſe præſumptionem nihil oppoſuerit contrà talem probationem; videtur enìm per hoc renunciaſſe juri, quod habebat, & tacitè conſenſiſſe admiſſioni probationis, *Felin. loco cit. num.* 4. *fallent.* 3. *Menoch. cit. quæſt.* 68. *num.* 1. *&* 2.

281 Quartus caſus eſt, ùt admittatur probatio in contrarium per notorium facti, quæ probatio non cenſetur excluſa, demonſtrat enìm evidenter veritatem,
282 cui præſumptio cedere debet, dummodò tamèn factum ſit permanens, non tranſiens, & allegetur in judicio *cap. Veſtra de cohabit. Cleric. & mulier. Felin.*

loco citato allent. 5. Menoch. loco citato quæſtion. 67.

CAPITULUM ULTIMUM.

De probatione per Juramentum.

283 JUramentum (ultimus nempè probandi modus) alio nomine *jusjurandum* appellatur, nomine compoſito à *jure* & *jurando*, quatenùs, quod juratur inſtar juris habendum eſt,& veluti jus ſanctè ſervandum *Hoſtien.*
284 *in ſumma de jurejur. num.* 1. Definitur autèm brevitèr, *Aſſumptio, ſeù invocatio Divini numinis in teſtimonium*, juxtà *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 89. *art.* 1.

285 Tres verò conditiones requirit ùt validum ſit, & licitum, veritatem nempè, judicium,& juſtitiam, juxtà illud *Jerem. cap.* 4. *Jurabis*: *Vivit Dominus*; *in ve-*
286 *ritate, & in judicio, & in juſtitia*. Veritas in eo ſtat, ùt qui jurat, id quod aſſerit, vel negat, non levi, ſed certa, vel probabili ratio ductus, verum, aut falſum eſſe arbitretur, habeatque animum, & voluntatem re vera implendi, quod promiſit, illudque verè impleat, niſi impediatur, ne in confirmationem falſi inducatur invocati Numinis veraciſſimum teſtimonium *Covar. in cap. Quamvis de pact. in ſexta part.* 1. §. 6. *num.* 5. *Azor. part.* 1: *Inſtit. moral. lib.* 11. *cap.* 2. *quæſt.* 5. *Laym. lib.* 4. *Theol. moral. tract.* 3. *cap.* 3. *num.* 3.

287 Judicium requirit, ùt non temerè, & inconſideratè, ſed non ſine neceſſitate, aut magna utilitate juretur *cap. Etſi Chriſtus de jurejur. Covar. loco cit. nu.* 4. *Azor. & Layman. loco cit.*

288 Juſtitia autèm, vel æquitas juramenti exigit, ùt id quod juratur licitum ſit, ac honeſtum, non enim eſt obliga-

obligatorium contrà bonos mores præſtitum juramen-
tum, juxtà *reg.* 58. *juris in ſexto*, cùm impia ſit pro-
miſſio, quæ ſcelere adimpletur *Can. in malis* 22.
quæſt. 4.

289 Jurandi formulæ duplices ſunt, vel expreſſæ, vel
290 implicitæ. Expreſſæ illæ ſunt, in quibus Divinum
Numen in ſe ipſo invocatur, vel in teſtem adducitur,
291 v. g. *Juro per Deum*: *Per Deum ità eſt &c.* Implicitæ
ſunt, quibus Deus non in ſe, ſed in alio invocatur,
quatenus referetur ad Deum; quomodò juratur per
Creaturas, quatenus in illis Divina Bonitas, vel Po-
tentia relucet, puta ſi quis juret per Cœlum, vel per
Terram; Domini enim eſt Terra, & plenitudo ejus;
aùt per Crucem, in ordine ad Chriſtum in illa pro no-
bis paſſum, per Sacramenta, quatenùs à Chriſto ſunt
inſtituta, & ex ejus meritis habent vim juſtificandi, vel
per Evangelia, in quibus infallibilis Dei veritas con-
292 tinetur. Qui quidem modus jurandi tactis Evangeliis
eſt juramentum ſolemne, quod fieri debet adjunctis
illis verbis: *Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei
Evangelia*, proùt habetur diſpoſitum in *Can. tibi in
fine diſt.* 63. *& in cap. Ego in fin. de jurejur.*

293 Præcipua juramenti diviſio eſt in aſſertorium, &
promiſſorium.

294 Aſſertorium eſt, quo rei præſentis, vel præteritæ
veritas aſſeritur quid piam affirmando, vel negando,
puta ſi dicam: *Juro me in Deum credere Titium non
occidiſſe, &c.*

295 Promiſſorium verò eſt, quo promittimus nos ali-
quid daturos, facturos, vel non facturos *S. Thom.* 2. 2.
quæſt. 89. *art.* 1. v. g. *Juro me eleemoſinam daturum,
non blaſphematurum, Romam peregrinaturum.*

296 Adverte hic, quod in omni juramento promiſſorio

neceſſariò includatur etiam aſſertorium, in jurata enim promiſſione duo virtualitèr, & implicitè affirmantur ſub juramento; unum de præſenti, hoc eſt voluntas promittendi cùm propoſito implèndi tempore ſuo, & eatenùs habet rationem juramenti aſſertorii; alterum de futuro, nempè impletio promiſſi, & eatenùs juramentum eſt promiſſorium, ùt bene explicat *Suar. lib.* 1. *de juram. cap.* 8. *num.* 3.

297 Quod ſi quis promittat juratè non factum proprium, ſed alienum, puta Titium cras rediturum, adhuc juramentum aſſertorium continebitur virtualitèr ſub promiſſorio hujuſmodi, quià ità jurans, jurat ſe de præſenti probabilitèr credere, vel exiſtimare Titium cras rediturum, ſicut promittit, juxta *eumdem Suar. loc. cit. num.* 3. & 4. & *Layman lib.* 5. *Theol. moral. tract.* 3. *cap.* 4. *num.* 4.

298 Secunda juramenti diviſio eſt in judiciale, quod in judicio, & extrajudiciale, quod extrà judicium præſtatur.

299 Subdividitur autèm judiciale juramentum, in juramentum calumniæ, de quo ſupra dixi *in tit.* 5. *hujus partis*, & in juramentum in litem, quod triplex eſt.

300 Primum dicitur juramentum *veritatis*, ſeù *veræ æſtimationis*, quod habet locum in caſu, quo alicui res ſua ablata fuerit, vel furto, vel violentia, & ſuper quantitate rei ablatæ probatio alia deficiat; tùnc enim Judex debet parti leſæ deferre juramentum, quo juret quanti valeret res ablata, & juxtà juramentum datum rei æſtimatione taxata, ad illius reſtitutionem condemnare furem, vel violentum invaſorem *l. in actionibus* §. *Sed*, & *in his ff. de in litem jurando*, *l. ſi quando*, *C. unde vi*, & *cap. ult. de his quæ vi metuſve cauſa* &c. *Tuſch. lit. I. concl.* 538. *per tot. Ridolph. in prax. par.* 3. *cap.* 2.

cap.2. num.150. & ſeqq. idque tùm quià alia probatio deficit, tùm in odium delinquentis, ac vim injuſtam inferentis *Gloſ. in dicta l. ſi quando verb. manifeſtet*.

301 Secundum Juramentum in litem dicitur *affectionis*, & habet locum, quando res alicujus, dolo, vel culpa alterius amiſſa fuit, aùt deſtructa, quæ ipſi erat admodum cara, puta Codex, in quo notata ſua quis conſcripſerat; tùnc enim permittitur ipſi cùm juramento æſtimare privatam affectionem, & utilitatem, quam circà illam habebat *l. videamus l. §. Deferre ff. de in lit. jurand. Oinot. in §. Præterea num. 24. Inſtit. de action. Menoch. de arbitr. caſ.207. per tot. Pax Jordan. elucubr. vol. 3. lib. 14. tit. 22. num. 362. & ſeqq. Fabr. de error. pragmat. part. 1. deciſ. 17. num. 6. Rot.*

302 *deciſ. 225. num. 9. & ſeqq. part. 9. rec.* Poteſt autèm Judex minoris taxare affectionem hanc, ac læſus juraverit, quià affectio ergà propria facile excedere poteſt limites veritatis. Ità *DD. laudati*.

303 Tertium juramentum in litem dicitur *ſuper intereſſe ſingulari, & extra rem*, puta ſi quis pecuniam depoſuerit penès aliùm, & eò quià illam depoſitarius tempore præfinito non reſtituerit, damnum paſſus fuerit deponens, quià prætium frumenti, vel vini interim creverit, poteſt talis hoc damnum ſuùm juramento interpoſito æſtimare *l. nimis ff. de in lit. jurand. Layman loco cit. cap.5. num.1.*

304 Alia demùm Juramenti judicialis ſpecies eſt, *Juramentum litis deciſivum*, quod à parte parti in judicio defertur *l. ult. C. de fid. Inſtrum.*

305 Quod quidèm fit in ſupplementum aliarum probationum, ideſt cùm nec per inſtrumenta, nec per teſtes, nec per præſumptiones res in judicium deducta ſufficientèr probari poteſt *l. manifeſtæ ff. de jurejur. & l.*

cùm

Digitized by Google

cùm de indebito §. *In omnibus ff. de probatio. Rota deciſ.* 339. *numer*. 6. *& ſeqq. part.* 13. *& deciſ.* 150. *part.* 14 *rec.*

306 Poteſt autèm pars, cui delatum fuit juramentum ab altera parte, illud recuſare, quià una pars litigans in aliam nullam habet poteſtatem ideòque illam nequit compellere ad juramentum acceptandum *l.* 1. *&*
307 *l. qui juraſſe* §. *ult. ff. de jurejur.* niſi tamèn delatum fuerit juramentum Judice approbante; tùnc enìm non eſt merè voluntarium, ſed quodammodò neceſſarium, niſi juſta cauſa afferatur cùr illud præſtari non debeat *l. generalitèr* §. *Sed juramento C. de reb. credit.* puta,
308 ſi ille cui delatum fuerit, ſe rei geſtæ ignarum, vel probabilitèr oblitum aſſereret *l. jus jurandum* §. *Ad pecunias in princ. &* §. *Ait Prætor ibique Bart. ff. de jurejur. Natt. conſ.* 35. *num.* 4. *& Gratian. diſcept.* 946. *nu.* 36. *& ſeqq.* aut ex parte actoris, ſi actor aliundè concludentèr probaverit intentionem ſuam, juxtà *cap.* 2. *de probatio. Queſad. contr.* 24. *numer.* 33. *Bonden. collect. legal.* 4 *num.* 21. *Ab Eccleſia obſerv. Pedemont. lib.* 1. *obſerv.* 68. *num.* 12. vel ex parte rei, ſi actor nihil probaverit, tùnc enìm reo impertienda eſt abſolutio, *Gloſ. in l. admonendi verb. exacto juramento ff. de jurejur. & Boer. deciſ.* 95.

309 Ut autèm deferatur juramentum litis deciſivum requiritur primò, quod deferatur præmiſſa cauſæ cognitione *l. In bonæ C. de reb. credit.* adeòque requiritur quod Adverſarius citetur *Gail. lib.* 1. *obſerv.* 108. *num.* 7. *Menoch. de arbitr. caſ.* 464. *num.* 56. *&* 57.

310 Secundò requiritur, quod Actor ſemiplenè probaverit, vel per unum teſtem omni exceptione majorem, vel per præſumptionem vehementem, ſed non habentem vim plenę probationis, juxtà *Menoch. ibid. caſ.* 190. *num.* 2.

num. 2. quamvìs in praxi dari ſoleat in principio litis, nulliſque propoſitis probationibus, juxtà *Fachin.contr. lib.* 1. *cap.* 19. *Cravet conſ.* 207. *num.* 4. *& ſequen. Ridolph. in prax. part.* 1. *cap.* 10. *num.* 160. *&* 161. *Oſoſch. deciſ.* 97. *num.* 10.

311 Tertio quod jurans non ſit perſona vilis, aut infamis, ſed fide digna, nec ſuſpecta de perjurio *Menoch. loco cit. num.* 12. *Maſcard. de probatio. concl.* 956. *num.* 66.

312 Quartò, quod cauſa non ſit gravis, & magni momenti, ſed modica, quod arbitrio Judicis determinandum relinquitur, juxtà *Menoch. loco cit. num.* 17. *&* 18. *& Maſcard. ubi ſupra num.* 7.

313 Et ultimò, quod perſona, cui defertur hoc juramentum, habeat per ſenſum corporeum, puta viſum, veram ſcientiam rei, ſuper qua juramentum defertur, adeòque hoc juramentum deferri nequit hæredi ſuper facto defuncti, quod probabilitèr ignorare præſumitur *Menoch. loco cit. num.* 5. *&* 7. *& Maſcard. ibid. num.* 61. *&* 62. *Chriſtin. deciſ. Belgic.* 165. *vol.* 3. *Rot. coram Bich. deciſ.* 173. *num.* 15. *& deciſ.* 44. *num.* 25. *part.* 9. *rec.*

314 Unum hic adverte, quod nempè Judex, etiàm non petente parte, poſſit, imò & debeat ex officio hoc juramentum alteri parti deferre, ſi id æquum, & juſtum judicaverit *l. In bonæ C. de reb. credit. l. admonendi ff. de jurejur. cap. ult.* §. *Sanè eod. tit. ibique Abb. nu.* 15. *Gail. lib.* 1. *obſerv.* 108. *numer.* 4. *Maſcard. concl.* 956. *num.* 47. Ratio eſt, quià ùt habetur *in Can. Judicantem* 30. *quæſt.* 5. *& in l. Judices C. de judic.* Judex cuncta rimari, & pro veritate eruenda modis omnibus laborare debet.

315 Quod ſi quæras, an Juramentum metu extortum, vel

vel ob errorem,aut dolum prȩſtitum obliget jurantem.

316 Reſpondeò primò,quod ſi error, vel dolus verſetur circà ſubſtantiam rei juratæ, ſit omninò irritum, quià tollit conſenſum, & intentionem jurandi, cùm dederit cauſam contractui, & ad ipſum fuerit antecedens, puta ſi quis juret ſe donaturum ſcyphum, quem puta-

317 bat eſſe argenteum, cùm eſſet verè aureus. Secùs autem ſi verſetur tantùm circà qualitates accidentales actus, cui accedit, cùm non tollat conſenſum quoad ſubſtantiam rei juratæ.

318 Reſpondeo ſecundò, quod ſi juramentum metu extortum abſquè peccato jurantis impleri poſſit, obliget ad implementum, niſi,vel ab eo, cui præſtitum fuerit, remittatur, vel à legitimo ſuperiore Eccleſiaſtico relaxetur,ideſt concedatur abſolutio ab illius obſervantia *cap. Si verò de jurejur. S. Thom.2. 2. quȩſt.89. art.7. ad 3. & quæſt. 98. art. 3. ad 1. Suar. lib. 2. de juram. cap. 9. num.3. Sanch.lib.3. moral. cap.11. num.15. Azor. inſtit. moral. part.1. lib.1. cap.11. quæſt.12. Pic. ad ſtat. Vrb.Gloſ.23.num.19. Pax Jordan. elucubr.vol.3.lib.14. tit. 22. num. 232. & ſeqq. Chriſtin. deciſ.226. vol. 5. & Sperell. deciſ.25.* Ratio eſt,quià metus etiàm injuſtè incuſſus, abſolutè loquendo, non tollit voluntarium, ſeù liberum conſenſum; coacta enìm voluntas adhuc eſt voluntas, ùt patet ex *l. ſi mulier §. metu ff. quod met. cauſ.* ibi = *coactus volui*; ſed tantùm admittit conſenſum conditionatum, quatenùs, qui ex metu agit, id nollet agere, ſi metus abeſſet, ſimplicitèr tamèn vult, & conſentit, ùt docet *D. Thom.* 1. 2. *quæſt. 6. art. 6.* Quià tamèn æquum non eſt, ùt injuſtum metum incutiens ex nequitia propria commodum ferat, petere poteſt, qui metu compulſos aliquid promiſit ſub juramento,ùt à juramento prȩſtito, per poteſtatē Eccleſia-

ſticam

Digitized by Google

ſticam abſolvatur,& quod ex metu actum fuit reſcindatur ac ſi nihil actum fuiſſet,per actionem *quod metus cauſa* coràm Judice intentatam, vel ex officio ipſius Judicis etiàm parte non petente *cap.* 1. *& cap. Ad audientiam de iis quæ vi metuſue cauſa &c.* qui Judex ad effectum tollendi obligationem dandi, vel ſolvendi per juramenti relaxationem,debet ordinariè eſſe Epiſcopus ejus, cui juratum fuit, cùm actor forum rei ſequi teneatur *Felin.in cap.*1. *num.*18.*de jurejur.Sanch. lib.*3. *moral. cap.*21. *num.*36.

319 Ideòque in *cap. Debitores de jurejur.* ſtatuit *Alexander III.*, quod debitores, qui ſe obligarunt ad ſolvendas uſuras ſub juramento, cogendi ſint Domino reddere juramentum, ſed creditores etiàm cogendi ſint per cenſuram Eccleſiaſticam ad reſtituendas uſuras ab illis receptas. Et ratio eſt, quià juramentum homini præſtitum, ex parte jurantis ſemper ſervari debet, quoties non tendit in diſpendium ſalutis æternæ *cap. Quamvis de pact. in ſexto*; debitor autèm, qui ſolvit uſuras creditori, non peccat, quià licitè ab eo, qui paratus eſt uſuras exercere, accipit mutuò ſub uſuris ex cauſa neceſſitatis, & eas licitè ſolvit, juxtà *D. Thom.*2. 2. *quæſt.* 78. *art.* 4. *in corpore*; Qui autèm eas accipit, tenetur reſtituere, cùm nullum habuerit titulum, jus, vel dominium in illis acquirendis,& tantùm eas per injuriam extorſerit.

320 Rogabis ulteriùs; an obligatio juramenti ſi perſonalis vel realis, itaùt tranſeat ad hæredes.

321 Dico primò. Juramentum promiſſorium homini præſtitum juxtà propriam obligationem, & ex virtute Religionis ſemper eſt perſonale ex parte jurantis, nec illius hæredes obligat. Ratio eſt, quià ſicuti nemo jurat niſi ſua voluntate tantùm, ita nullus pratèr ju-

 rantem

rantem obligatur ejus juramento, niſi in illud conſentiat, & jurando ſuum faciat *D. Thom. 2. 2. quæſt. 98. art. 2. ad 4. Abb. in cap. Veritatis numer. 3. de jurejur. Covar. in cap. Quamvis de pact. in ſexto part. 1. §. 5. numer. 4. Suar. lib. 2. de juram. cap. 31. nu. 12. Sanch. lib. 3. in decal. cap. 13. num. 1. Felic. de ſociet. cap. 32. num. 68. Tuſch. lit. I. concl. 518. & ſeqq. Gratian. diſcept. 150. num. 5. Pic. ad ſiat. Urb. Gloſ. 23. num. 28. Rot. deciſ. 102. num. 19. part. 2. diverſ.*

322 Quamvis autèm hæres non obligetur ex vi juramenti præſtiti ab Anteceſſore, obligatur tamèn ex vi pacti, vel contractus ab Anteceſſore initi, ſi verſetur circà rem capacem, & licitam, quià pactum, vel contractus tranſit ad hæredes, vel ſucceſſores paciſcentis, aut contrahentis, etiàm non facta mentione illorum *l. veteris C. de contrah. ſtipul. Abb. loco cit.*, & *Suar. ibidem num. 13. Pax Jordan. loco cit. tit. 22. numer. 197. & ſeqq. & num. 273. Magon. deciſ. Florent. 64. num. 72. & 73. Mart. Medic. deciſ. 29. num. 7. & ſeqq. Chriſtin. deciſ. Belg. 3. num. 6. vol. 3. Sperell. deciſ. 169. numer. 64. & deciſ. 170. numer. 40. & ſeqq.*

323 Dico ſecundo. Juramentum ex parte ejus, cui præſtatur, eſt reale, & tranſit ad ejus hæredes *Covar. loco cit num. 4. Suar. loco cit. num. 14. Sanch. loco cit. num. 6. Laym. lib. 4. Theol. moral. tract. 3. cap. 10. num. 5.* Patet ex *l. Si pactum ff. de probatio.* ubi habetur, pactum cùm aliquo factum intelligi etiàm factum pro hærede illius, licèt hujus expreſſa mentio habita non fuerit, quià plerumque tàm nobis, quàm hæredibus noſtris cavere ſolemus, niſi contrarium conſtet; juramentum autèm ſuſcipit naturam, & conditiones actus, cui adiicitur; Ergò ſicut contractus tranſit ad hęredes ejus, cùm quo contrahitur, ità, & juramentum illi adje-

adjectum. Patet ulterius ex *cap. veritatis de jurejur.* ubi, ut refert *Gloſ.* in caſu, quod cùm quæſitum fuiſſet à Clemente III. an hæredes Regis Siciliæ Romanæ Sedis vaſſalli, & feudatarii, qui jàm uni Pontifici homagium, ſeù fidelitatis juramentum ſemel præſtiterant, illud iterum præſtare deberent Pontificibus ſucceſſoribus; Reſpondit Pontifex, quod ſi juramentum jàm præſtiterunt uni Pontificum, non ſint cogendi ad illud denuò præſtandum Pontificibus ſucceſſoribus, dummodò fidelitatem illis ſervent; ergò ex dicto textu eruitur perindè haberi juramentam ſemel præſtitum alicui, ac ſi omnibus ejus ſucceſſoribus præſtitum fuiſſet.

TITULUS IX.

De Sententia, & re judicata.

1 Porrecto libello, & peractis probationibus in judicio, Judex devenire debet ad prolationem
2 ſententiæ, quæ ità dicitur à *Sentiendo*, eo quià Judex per illam declaret, quid in re propoſita ſentiat.

3 In genere autèm accepta definitur = *judicialis deciſio rei controverſæ, per pronunciationem Judicis ritè factam, liti finem imponens*.

4 Alia autèm eſt definitiva, alia interlocutoria. Pri-
5 ma eſt, quæ principalem cauſam definit, eique finem imponit per abſolutionem, vel condemnationem *Gloſ. in Clem. unic. verb. definitiva de ſequeſtr. poſſeſſ.*

Hoſtienſ. in ſumm. hoc tit. numer. 1. *Abb. ad rub. tic. ejuſdem titul. numer.* 4. *Specul. lib.* 2. *parte* 3. *de*
6 *ſenten.* §. 1. Interlocutoria verò eſt, quæ non ſuper negocio principali, ſed ſuper aliquo incidente, vel
7 emergente profertur, puta ſuper dilationibus dandis, teſtibus producendis, examinandis &c. *Gloſ. cit. Speculat. loco cit. num.* 1. *&* 3. *Hoſtienſ. ibid. num.* 4.

8 Quod ſi à definitva jàm prolata nec appellatum fuerit, nec appellari poſſit, dicitur adeſſe res judicata, & in illam ſententia tranſitum fecit *l. elegantèr* §. *Si poſt rem judicatam ff. de condict. indeb. ibique Gloſ. verb. attentari.*

9 Requiritur autèm primò ad ſententiæ definitivæ validitatem, quod prolata fuerit juxtà præſcripta legum, & Canonum, nàm contrà prolata eſt ipſo jure nulla per *Text. in cap.* 1. *hoc tit.*

10 Adverte tamèn quoad hoc, ſententiam proferri poſſe contrà jus reſpiciens merita cauſæ tantùm, & contrà jus reſpiciens aliquod aliud extrinſecum, & diverſum
11 à meritis cauſæ. Primò caſu ſententia eſt ipſo jure nulla, dummodò tamèn error juris in ipſa exprimatur, puta ſi Judex pronunciet minorem quatuordecim annis teſtari poſſe *l.* 1. §. *Item cùm contra ff. quæ ſent. ſine appell. reſcin. l. ſi expreſſim ff. de appellat. ibique, Gloſ. in caſu*. Aliàs enim ſi error juris non ſit expreſſus in ſententia, ſtat præſumptio pro ejus juſtitia, quià tùnc non dicitur lata contrà Jus commmune, ſed ſolùm contrà Jus litigatoris, juxtà *Abb. in Cap. cùm inter*
12 *hoc tit. num.* 9. Sin autèm ſit contrà Jus concernens aliquod extrinſecum, & diverſum à meritis cauſæ, ſententia eſt ipſo jure nulla, vel hic error Juris in ea ſit expreſſus, vel non; puta ſi lata fuerit contra minorem, vel pupillum ſtantem in judicio ſine Tutoris, vel Curatoris

toris

toris authoritate, ſi lata fuerit in die feſto, vel per mulierem, aut impuberem, qui judicare non poſſunt &c. Rationem diſcriminis expendit *Abb. in cap. 1. hoc tit. num. 5. & 6.*, quià quando ſententia fertur contrà Jus reſpiciens merita cauſæ tantùm, datur Judici facultas arbitrandi, & cognoſcendi cujus partis Jura ſint potiora, ideòque præſumitur juſtum, quod ab ipſo definitum fuit, niſi hæc præſumptio deſtruatur per inſpectionem erroris in ſententia expreſſi. Quando autem ſententia fertur contrà Jus reſpiciens quid diverſum à meritis cauſæ, tùnc Judex non habet facultatem arbitrandi, ſed tantùm judicandi juxtà Juris prȩſcripta, illaque exequendi; ideòque ſententia contrà tale Jus lata nullatenùs ſubſiſtit.

13 Secundò debet pars adverſa ſpecificè citari ad audiendam ſententiam definitivam, ùt ſententia valeat *Clement. ſepè circa fin. ibique Gloſ. in verb. ad id de verb. ſignif. Decius in cap. Conſuluit numer. 65. de offic. delegat. Gabr. comm. concluſ. tit. de citat. concluſ. 1. numer. 300. ampliat. 110. Capyc. deciſ. 1. numer. 35. Rota coram Buratt. deciſ. 18. numer. 7. & deciſ. 883. num. 4. coram Caval. deciſ. 376. numer. 1. & ſeqq. deciſ. 319. num. 7. part. 2. deciſ. 240. numer. 6. & ſeqq. part. 5. & deciſ. 141. num. 1. & 4. part. 6. recent.*

14 Tertiò, debet ferri in ſcriptis, & recitari à Judice, *cap. ultim. hoc tit. in ſexto*.

15 Excipe primò Interlocutoriam, quæ profertur verbo, ſatiſque eſt, quod à Notario in acta proceſſus redigatur, idque etiàm fit non ad validitatem, ſed tantùm ad probationem *cap. Quoniam de probat. Specul. tit. de ſent. §. Sententia qualitèr impugnetur Marant. de ord. judic. part. 6. de ſenten. actu 1. num. 12.*

16 Excipe ſecundò Judices illuſtres, & in excelſa digni-

dignitate conſtitutos: poſſunt enim hi ſententiam ex ſcripto partibus intimare per alium *l.* 2. *C. de Sent. ex brevic. recitand.*, & hoc de Epiſcopis ſtatutum habetur *in dict. cap. ult.*

17 Excipe tertiò Papam, ſeù alium Principem ſupremum, qui ſine ſcripto ſententiam ferre poteſt, cum ſolemnitatibus Juris non ſit adſtrictus *l. digna C. de legib. Gloſ. in dicto cap. ult. verb. illuſtrium*.

18 Excipe ultimò conſuetudinem, quæ alicubi induxerit ſententiam definitivam ferri poſſe etiàm abſque ſcripto.

19 Rurſus debet ferri definitiva die non feriata *cap.* 1. *de feriis l. fin. C. eod. l. ſi ùt proponis C. quomodo, & quando Judex &c. Gratian. diſcept.* 516. *num.* 13. *Cala de feriis quæſt.* 5. *num.* 2. *& num.* 105. *& ſeqq. Raynald. Syntax. rer. crimin. cap.* 1. §. 9. *num.* 44. *& ſeqq. Pax Jordan. loco cit. tit.* 25. *nu.* 108. *Vant. de nullit. ex defect. juriſd. num.* 129. *& ſeqq. Chriſtin. deciſ. Belgic.* 147.

20 *num.* 8. *vol.* 1. Et ferenda eſt die, non noctu *cap. Conſuluit de offic. deleg. ibique Gloſ. verb. oſtendat lucem, Marant. loco cit. num.* 92. tenebræ enim falſitati apprimè inſerviunt, *omnis* quippe *malè agens odit lucem, ne arguantur opera ejus*, ùt in Evangelio monet æterna Veritas. Quamvis de conſuetudine contrarium ſervari teſtentur *Gratian. diſcept.* 199. *num.* 16. *Menoch. de arbitr. lib.* 1. *quæſt.* 62. *per tot. & Guazzin. defen. reor.* 35. *cap.* 9. *num.* 7.

21 Ac ultimò ſententia debet eſſe conformis libello; pronunciatio enim debet congruere petitioni *Clem. Sæpè de verb. ſignif. cap. Quando circa fin. ibique Gloſ. verb. judicii formam de accuſat. cap. Licèt de Simon. Marant. loco cit. num.* 61. *Pax Jordan. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 25. *num.* 57. *& ſeq. Tuſch. lit. S concl.* 135.

per

per tot. & Rota deciſ. 699. num. 2. & ſeqq. part. 18. rec. Hinc ſi lis ſit ſuper poſſeſſorio, nequis ſuper petitorio

22 pronunciare, vel è contra. Et hæc conformitas cùm libello ſtare debet in tribus, in re ſcilicet, itaùt Judex de alia re non pronunciet, quàm quæ petita fuit. In cauſa petendi, itaùt Judex aliam cauſam non proferat. Et in actione, itaùt eam actionem, vel condemnando, vel abſolvendo ſequatur, quæ fuit ab actore propoſita *Hiltrop. in proceſſ. judic. part. 4. tit. 1. num. 5. & DD. ſuprà laudati.*

23 Quià tamèn de jure Canonico æquitate potiùs, quàm juris rigore, ac ſuperſtitioſa penè ſubtilitate inſpecta eſt procedendum, ideò ſi quis petat rem nulla expreſſa cauſa ſpeciali, ob quàm illam petat, ſed tantùm cùm titulo generico dominii, vel quaſi dominii, Judex debet cognoſcere an tale dominium, vel quaſi verè actori competat, ideòque ſi pendente judicio, & ante concluſionem in cauſa conſtet de bono jure actoris, debet favore illius Judex ſententiam ferre, licèt in initio Judicii, appareat tale jus actorem non habuiſſe, cùm libellum porrexit, & litem inchoavit *Magon. deciſ. Florent. 104. nu. 10. Sperell. deciſ. 74. nu. 15. & de Franch. deciſ. 664.*

24 Jàm verò explicata huc uſque ſententia, ſi legitimè prolata fuerit, nec ab ea intrà decem dies, à tempore, quo lata fuit, fuerit appellatum à parte, quæ in cauſa ſuccubuit, & quæ ab ipſa appellare poterat, dicitur feciſſe tranſitum in rem judicatam, itaùt poſtea contradicere volens, ordinariè non audiatur *Text. in Auth. hodie C. de appellat. & in cap. Quòd ad conſultationem hoc tit.* quià per dicti temporis lapſum cenſetur pars litigans ſententiæ acquieviſſe *l. ab eo C. quomodò, & quando Judex &c. & in l. ult. C. de ſent. quæ ſinè certa quantit. &c.*

Hoc

25 Hoc tamèn intellige verum eſſe, quomodò ſententia, quæ lata fuerit nulli ſubjaceat vitio nullitatis, puta quià lata fuerit à Judice incompetente, vel cùm interventu Procuratoris legitimo mandato procuræ carentis &c. *l. 2. C. quando provoc. non eſt neceſſe*, cùm quæſtio nullitatis, ſicuti alia actio perſonalis, triginta annis duret, juxtà *Gail. lib.1. obſerv.127. num.8. Myn-ſing. cent. 5. obſ.92. num.2.*

26 Idemque dic quando conſtet, vel notoriè, vel per
27 legitimas probationes de illius injuſtitia, licèt enìm præſumptio juſtitiæ, quæ favore ſententiæ militat ſit præſumptio juris, & de jure, tamèn cedere debet, ſi de contraria conſtet veritate *l. de unoquoque ff. de re judic. Gloſ. in cap. Cùm contingat. v. nihilominus de off. Jud.deleg. & ibid.Abb.nu.8. & 9.* & ex vulgatis apud quemlibet Legulejum.

28 Sunt tamèn aliqui caſus, in quibus ſententia non facit tranſitum in rem judicatam, ideòque etiamſi ab ea intra decemdium non fuerit appellatum, adhùc iterùm agi poſſit.

29 Siquidèm ſententia lata in cauſa matrimoniali nunquàm tranſit in rem judicatam, quando ſcilicèt per illam, vel declaratur irritum matrimonium, quod validum erat, vel legitimum, quod erat invalidum *Text. eſt in cap. Lator hoc tit. Pax Jordan. loco citato tit. 14. num.13. Menoch. de arbitr. caſ. 202. nu.20. Viv. comm. opin.712. & Chriſtin. deciſ. Belgic.100. nu. 2. vol.4.* Ratio autèm eſt, quià conſenſus partium in hanc ſententiam ipſis partibus præjudicium inferre nō poteſt: non enìm talis ſententia continet injuſtitiam per partes remiſſibilem, cùm nec authoritate ſua Judex, nec litigatores acquieſcentia propria queant matrimonium nullum validum facere, vel validum reddere nullum; quos

Digitized by Google

quos enim Deus coniunxit, homo ſeparare non poteſt, nec è contrà coniungere, quos Deus non coniunxit, ſed voluit ſeparatos. Adde, quod obſervantia talis ſententiæ eſſet nutritiva peccati, ſeparando veros coniuges, vel non veros coniungendo, ſententia autèm peccatum fovens nunquàm tranſitum facit in rem judicatam, cùm neque conſuetudo, neque præſcriptio ſubſiſtat, quando eſt nutritiva peccati, ùt decet *Abb. in dicto cap. Lator num.* 9.

30 Adverte tamèn primò, quod ſi ſententia lata fuerit favore matrimonii, non contrà ipſum, & verſemur in caſu, quo ex conſenſu utriuſque partis matrimonium ſubſiſtere valeat, etiàm ſententia matrimonialis faciat tranſitum in rem judicatam; v.g. ſi per ſententiam pronunciatum ſit eſſe intèr aliquos matrimonium legitimum, quamvis adſint ſola ſponſalia de futuro, huic ſententiæ partes acquieverint, eam faciunt tranſire in rem judicatam, quià ſicut per novum conſenſum expreſſum poſſunt partes matrimonium contrahere, ità illud cenſentur contraxiſſe per conſenſum tacitum, & acquieſcentiam præſtitam ſententiæ. Ità *Felin. in dicto cap. Lator num.* 2. *& Viv. loco cit.*

31 Adverte ſecundò, quod licet ſententia contrà matrimonium lata non faciat tranſitum in rem judicatam quoad ipſum matrimonium, tranſeat tamèn quoad expenſas litis, ad quas ſuccumbens in cauſa condemnatus fuit per eam ſententiam, à qua intrà legitima tempora non appellavit; nàm in expenſis litis ceſſant rationes ſuperiùs adductæ pro evitando tranſitu ſententiæ in rem judicatam *Felin. loco cit. num.* 10. *Sanch. lib.* 7. *de matrim. diſp.* 100 *num.* 11.

32 Adverte tertiò, quod, etſi ſententia hujuſmodi non faciat rem judicatam quoad ipſos conjuges, illam tamèn

mèn faciat reſpectu tertii, qui impugnavit matrimonium, opponendo v. g. impedimentum aliquod dirimens, & ſuccubuit, nec tempore debito appellavit; reſpectu enìm illius non militant rationes impedientes, ne ſententia tranſeat in rem judicatam quoad ipſos coniuges, juxtà *Felin. ibid. num.* 14. *& Sanch. loco citato num.* 12.

33 Ob eaſdem rationes, ob quas dixi ſententiam latam in cauſa matrimoniali non tranſire in rem judicatam per lapſum decendii, dicas id idem procedere in ſententia cenſuræ, excommunicationis ſcilicet, ſuſpenſionis, vel interdicti, non enìm per lapſum decendii aufertur facultas condemnato petendi abſolutionem à cenſura, & conquerendi per ſimplicem querelam de excommunicatione, vel cenſura injuſta, juxtà *Gloſſ. in cap. ad reprimendum verb. ſuſpendatur de off. Jud. ordin. Abb. in cap. conſanguinei num.* 9. *hoc tit. Pax Jord. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 25. *nu.* 121. *& ſeqq. & tit.* 26. *nu.* 434. *& ſeqq.*

34 Idemque dicas, ſi declaratum fuerit per ſententiam aliquem eſſe excommunicatum, adhùc enìm poſt lapſum decendii probari poteſt illum excommunicatione verè non fuiſſe ligatum, juxtà *Abb. ibid. num.* 10.

35 Ità paritèr ſententia lata in cauſa Beneficiali non tranſit in rem judicatam per lapſum decendii in præjudicium Eccleſię, vel Superioris, tranſit autèm in præjudicium Beneficiati, qui ſuccubuit, & non appellavit *cap. Conſtitutus in fin. de appellat. cap. Quod ad conſultationem hoc titulo cap. Dilectus de elect. ibique Abb. num.* 5. *& Layman num.* 2. v. g. Si quis declaretur legitimè promotus ad Prælaturam Eccleſiaſticam, & in ea ſit intruſus, poteſt Judex, vel ex officio, vel ad denunciationem tertii, etiàm poſt lapſum decendii procedere

contrà

Digitized by Google

contrà ipſum, ùt à Prælatura, vel Beneficio amoveatur, quià cùm ſine peccato illa retinere nequeat, tranſiret in rem judicatam ſententia nutritiva peccati.

36 Sciendum nunc, quod licèt ſententia, quæ tranſivit in judicatum, faciat jus inter partes litigantes, non præjudicet tamèn, nec proſit aliis, intèr quos lata non fuit *cap. Quamvis hoc tit. & l. 2. C. quibus res judicata non nocet.* Ratio eſt, quià uni per alterum non debet iniqua, vel melior conditio inferri. Rurſus quià litigantes in judicio quaſi contrahunt intèr ſe in ordine ad Judicem; ergò ſicut contractus eos tantùm obligat, qui contraxerunt, non alios, ità ex hoc quaſi contractu obligantur collitigantes tantùm, non alii.

37 Hocque eſt adeò verum, ùt ſententia lata contrà unum nõ obſit alteri, quamvis hic ſit illi coniuncta perſona, puta ſi feratur ſententia contrà fratrem, regulariter illa alius frater non adſtringitur *l. 1. C. tit. mox cit.*

38 Excipe primò, ſi cauſæ ſint connexę, vel agatur de re, in qua unus habeat cauſam ab alio; tùnc enim res intèr aliquos judicata, etiàm alteri abſenti, & non litiganti prodeſt, vel nocet *cap. pen. ibique Gloſ. verb. intèr alios hoc tit. & l. pen. ff. de re judic.* v. g. Si maritus patiatur uxorem agere in judicio, vel defendere proprietatem rei dotalis, ſententia lata in tali cauſa afficit etiàm maritum habentem in illa re cauſam ab uxore. Ità paritèr ſententia lata ſuper jure pręſentandi contrà pręſentantem ad Beneficium Eccleſiaſticum, pręjudicat etiam preſentato, juxtà *Gloſ. margin. in dicta l. pen. lit. E.*

39 Excipe ſecundò. Sententia lata intèr partes pręjudicat etiàm aliis, quorum intereſt, ſi hi legitimè, & tempeſtivè citati fuerint, ac ità vocati ad judicium voluntariò non acceſſerint *Alex. de Nævo in cap. pen.*

 hoc

*hoc tit. num.*60. 63. *& ſeq.* Et quoad regulam poſitam, ac ſuas exceptiones conſule *Altograd. conſ.* 99. *per tot. lib.* 1. *Guaz. def.* 2. *cap.* 8. *Conciol. reſol. crim. verb. mandatum reſ.* 5. *Tuſch. lit. S concl.* 174. *per tot. Franch. deciſ.* 524. *Surd. deciſ.* 256. *per tot. & Rot. coram Merlin. deciſ.* 836.

40 Jàm autèm executio ſententię fieri debet à Judice, *à quo* lata fuit, ùt ubi cęptum eſt judicium ibi perficiatur *Can. ſicut* 2. *quæſt.* 1. *& cap. Quod ad conſultatio-*
41 *nem hoc tit.* niſi ei Juriſdictio ſuſpenſa fuerit per appellationem delatam; tùnc enìm ſi Judex *ad quem* priorem ſententiam expreſsè confirmet, ſuam ſententiam confirmatoriàm ipſemet executioni demandabit *Marant. de ord. judic. part.* 6. *tit. de execut. Sentent. actu* 3. *num.* 6. *Altograd. conſ.* 41. *num.* 14. *&* 15. *lib.* 5. *Tuſch. lit. E concl.* 476. *per tot. & Rot. deciſ.* 226. *num.* 8. *& ſeqq. part.* 10. *rec.*

42 Debet autèm, ſi actio ſit realis, expectare decendium à die ſententię latę antequam illam mandet executioni *Gloſ. in cap. Quærenti verb. quadrimeſtre tempus de offic. Jud. deleg. Gloſ. in* §. *Etſi in rem verb. in præſenti Inſtit. de offic. Jud. Speculat. lib.* 2. *part.* 3. *tit. de exe-*
43 *cut. Sent.* §. 4. *num.* 1. Sin autèm actio ſit perſonalis, qua ſcilicet non debeat reſtitui res una cùm fructibus, ejuſque poſſeſſio, ſed merè aliquid ſit ſolvendum, tempus à Jure definitum eſt quadrimeſtre, computandum à die paritèr ſententię latę, vel ejus confirmatorię, ſi à priore ſententia legitimè fuerìt appellatum *cap. quod*
44 *ad conſultationem hoc tit. & l.* 2. *&* 3. *C. de uſur. judic.* quod tamèn tempus Judex ex juſta cauſa prorogare, vel abbreviare poteſt, ad *text. in l.* 2. *& l. ſi ſe* §. *Si quis condemnatus ff. de re judic. Gloſ. in d. cap. Quod ad conſultationem verb. Actori*; Si enim legitima cauſa

non

non adſit , habet locum *reg.* 17. *Jur. in ſexto* , quod Beneficium à Jure indultum nemini ſit auferendum.

45 Ordo autèm legalis, quo fieri debet ſententiæ executio eſt, quod priùs ea fiat in bonis mobilibus,iiſque deficientibus , in immobilibus , ac poſtremò in nominibus debitorum , quę debentur reo condemnato, ùt habetur *in l. à D. Pio* §. *In venditione ff. de re judic. & Aſin. in prax.* §. 31. *cap.* 5. *&* 6.

TITULUS X.

De Appellationibus.

TRanſit ſæpè ſæpius , ùt dixi, ſententia in rem ju-
1 dicatam , remedium autèm , quo impeditur
talis tranſitus , & ejus executio , eſt *Appellatio* , ideò
nùnc de illa.

2 Quæ definitur *ab inferiore Judice ad ſuperiorem facta provocatio , ùt is de ea re ampliùs cognoſcat , & priùs pronunciatum corrigat , vel in meliùs reformet.*

3 Hæc definitio deſumitur ex *l.* 1. §. *Si quis ff. hoc tit. &* affertur *à Donello lib.* 24. *Comment. cap.* 4. & conſtat ex genere importato per ly *provocatio* , quæ omnem auxilii invocationem , & quaſcumque preces Superiori porrectas complectitur : reliqua autèm verba locum obtinent differentiæ .

4 Ex hoc autèm , quod ea ſit provocatio à Judice inferiore ad ſuperiorem,oculare ſit,appellationem,quam dicunt extrajudicialem, quæ ſcilicet interponitur extrà judicium , à quocumque gravamine , vel illato ,

vel

Digitized by Google

vel probabilitèr inferendo non venire ſub nomine propriæ, & rigoroſæ appellationis, de qua noſter unicè futurus eſt ſermo; ideòque in materia pœnali non
5 comprehenditur appellationis nomine extrajudicialis appellatio, juxta *Alex. de Nævo in cap. cùm ſit num.* 13. 14. *&* 15. *hoc tit.*

6 Judicialis igitùr, & propria appellatio, quæ ſcilicet fit ab actibus judicialibus, interponi poteſt primò antè litem conteſtatam, quam aliqui etiàm dicunt, *antejudicialem*, puta ſi Judices delegati nolint admittere reſcriptum Apoſtolicum ab aliquo obtentum, ne conveniri poſſit, & ab hoc gravamine appelletur, juxtà placitum juris *in cap. Significante, & cap. ſeq. de reſcript.*

7 Secundò interponi poteſt appellatio poſt litem conteſtatam, ſed antè ſententiam definitivam, quæ appellatio dicitur quoque *intrajudicialis*, puta ſi appelletur à ſententia interlocutoria, ùt habetur *in l.* 2. *ff. hoc tit.*

8 Et ultimò poteſt interponi poſt ſententiam definitivam, quæ appellatio vocatur ab aliquibus *poſtjudicialis*, & fit ab ipſa definitiva, vel ejus executione. Ità *Uveſemb. in paratit. ff. hoc tit. num.* 5. *ac Tholoſ. Syntagm. Jur. part.* 3. *lib.* 50. *cap.* 2. *num.* 5.

9 Si Appellationem ſpectes, quatenùs quædam ſui defenſio eſt, & innocentiæ præſidium, à Jure ipſo naturali originem dices ſortiri, Juxtà *Abb. in rubr. hoc tit. nu* 7.

10 Sin autèm reſpicias ad ejus formam, & ſolemnitates, à Jure tantùm poſitivo aſſeres inductam; & benè aſſeres, cùm quoad illas tolli, & mutari queat, ſecus autèm quoad ſubſtantiam *l. unic. C. de ſententiis Præf. Præt. & Abb. loco cit. num.* 7.

11 Dices: ergò de jure communi quilibet poteſt appellare nonnè? Quid ergò operatur privilegium cuidam per-

Digitized by Google

perſonæ à Sede Apoſtolica conceſſum *in cap.* 1. *de reſcriptis*, ùt licet ei liberè appellare? Certum enìm in jure eſt quod ne privilegium ſit fruſtraneum aliquid tribuere debet privilegiato, quod ipſi à jure communi non ſit conceſſum, juxtà *cap. In his de privil. ibique Gloſ. verb. Indulgentiam*.

12 Reſpondeo tamèn primò, quod eſtò hoc privilegium nihil de nuovo tribuat, confirmet tamèn ſpecialitèr facultatem à jure communi conceſſam; quod ſemper expedit ad frænandam potentiam Adverſariorum, cùm cautio ſpecialis magis timeatur, quàm generalis, juxtà *Gloſ. in dicto cap.* 1. *verb. ùt liberi ibique Innoc. nu.* 4.

13 Reſpodeo ſecundò, tale privilegium ità explicari poſſe, ùt aliquid novi conferat, nempè facultatem pluriès appellandi, quàm bis, & appellandi ſine ſcriptura, ùt inferiùs patebit. Ità *Hoſtien. in ſum. tit. de reſcript. num.* 13. *&* *Layman in dicto cap.* 1. *num.* 2. *&* 3.

14 Introductum autèm à jure fuit hoc appellationis remedium primò, ad removendum gravamen injuſtè illatum *cap. Suggeſtum in fin. hoc tit.* Secundò ne læſus ex propria ignorantia, vel negligentia damnum ſentiat, ideòque ea, quæ coram Judice prioris inſtantiæ non probavit, vel allegavit, probare poſſit, vel allegare coram alio Judice *l. prolatum C. de temp. appel. & cap. Cùm Joannes de fid. Inſtrum.* Tertiò, ùt iniquitas, vel imperitia unius Iudicantis corrigatur ab alio Judice *l.* 1. *in princ. ff. de appell. & relat.* = *Licèt* (ſunt verba textus *in dicta l.* 1.) *nonnumquam benè latas ſententias in pejus reformet: Neque enìm utique melius pronuntiat, qui noviſſimus ſententiam laturus eſt*.

15 Quæres primò, qui appellare poſſit.

16 Dico primò. Non ſolùm ille contrà quem lata fuerit

rit ſententia, ſed etiàm quilibet alius, cujus interſit ſententia lata, etiamſi contrà alium lata fuerit, & ipſe in judicio non intervenerit, dummodò tamèn ſummariè doceat de ſuo intereſſe *Can. non ſoleat.* 2. *quæſt.* 6. *l.* 1. *ff. de appell. recip. l. ab executore §. Ab alio condemnato, & l. à ſententia in princ. ff. de appell. & relat. Pax Jor. elucubr. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 26. *num.* 132. *& ſeqq. Scacc. de appellat. quæſt.* 5. *num.* 17. *Menoch. de arbitr. caſ.* 18. *num.* 50. *Gratian. deciſ. March.* 149. *& Magon. deciſ. Florent.* 100. *num.* 1. Sic fidejuſſores poſſunt appellare à ſententia lata contrà principalem debitorem.

17 Dico ſecundò. Poteſt appellare non ſolùm quilibet, cujus interſit nomine proprio, ſed etiàm alieno. Ità Procurator appellat à ſententia lata contrà principalem, *l.* 1. *ff. de appel recip.* Ità Tutores appellant à ſententia lata contrà pupillum, & Curatore à ſententia afficiente minorem *l. Tutor ff. de appellat. & relat. l.* 2. *ff. ſi Tutor, vel Curator appell. Specul. lib.* 2. *part.* 3. *hoc tit.* §. 1. *nu.* 3.

18 Solùm igitùr ille appellare nequit, qui verè contumax ſit, quià ſcilicet fuerit perſonalitèr citatus, & in termino citationi annexo non venerit ad Judicium, cùm venire poterat *l. ex conſenſu, §. fin. & ibi Gloſſ. verb. non rectè provocaſſe ff. de appell. & relat. l. contumacia, & ibi Gloſſ. verb. litis damno ff. de re judic. Marant. part.* 6. *de ord. judic. tit. de appell. num.* 273.

19 *&* 274. Sicuti etiàm, ſi quis ſententiam contrà ſe latam, vel expreſsè, vel tacitè approbaverit, videtur exercendo actum in contrarium, appellationi renunciaſſe *cap. Gratum, & ibi Gloſs. fin. de off. Jud. deleg. & l. fin. §. fin. C. de temp. appellat.*

20 Idemque dicas de eo, qui propria voce confeſſus fuit debitum in judicio *l.* 2. *C. quor. appell. non recip.* niſi tamèn confeſſionem erroneam probaverit, ùt dixi latè ſub *tit. de confeſſis*. Quæ-

Digitized by Google

21 Quæres ſecundò, à quibus ſententiis licitum ſit appellare.

22 Reſpondeo ab omnibus tàm definitivis, quàm interlocutoriis, imò à quovis gravamine tàm ante, quàm poſt ſententiam illato. Ità diſpoſuit Jus Canonicum *in cap. Cùm ſit, & cap. Super eo hoc tit.* corrigens jus Cœſareum, quod à ſola definitiva, non autèm ab interlocutoria appellationem concedit in *l. pen. ibique Gloſ. verb. diſcuſſore C. quor. appell. non recip.* Cùm enim Jus Canonicum reſpiciat æquitatem potiùs quàm rigorem ſatiùs duxit providè, & illicò cuicumque gravamini occurrere, & partes illæſas ſervare, quàm remedium quærere nimìs ſerotinum *Abb. in cap. Super eo num. 5. Gratian. diſcept. 74. num. 16. & ſeqq. Neguſan. de pignor. part. 8. memb. 1. num. 3. Thomat. deciſ. 58. Peregrin. deciſ. 67. num. 13. Rota deciſ. 441. numer. 1. part. 9. & deciſ. 89. num. 3. part. 10. rec.*

23 Tridentinum autèm *Seſſ. 13. cap. 1. & ſeſſ. 24. cap. 20. de reform.* inhærens Juri Civili diſpoſuit, quod ab Ordinariis locorum appellari nequeat niſi à definitiva, vel interlocutoria vim definitivæ habente, & cujus
24 gravamen per appellationem à definitiva reparari nequeat. Quale gravamen eſſet omnis actus irretractabilis trahens ſecum executionem, à quo pars gravata nullatenùs ſublevari poſſit per appellationem à definitiva, vel nonniſi cùm magna difficultate, ac ſui præjudicio, ùt eſſent indebita carceratio, tortura, excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum &c. Conſule hac de re *Scacc. de appellat. quæſt. 16. lim. 47. num. 73. & ſeqq. Pax Jordan. loco cit. tit. 26. num. 382. Ridolph. in prax. part. 1. cap. 13. nu. 299. & 308. & ſeqq. Giurb. deciſ. 56. per tot.*

25 Sed principalem aſſertionem, qua dixi in omnibus

 cau-

cauſis appellationem admitti limita primò non procedere in correctione facta à Prælato Regulari, vel Seculari ſuos ſubditos corrigente, ab illa enim non datur appellatio *cap. Irrefragabili de offic. Jud. ordin. cap. Ad noſtram cap. Reprehenſibilis cap. Cùm Speciali, & cap. De priore tit. noſtro cap. Relatum Ne Cler. vel Mon. &c. cap. Quoad conſultationem de re judic. & Trid. ſeſſ. 25. de regul. cap. 4. Fermoſin. in cap. novit quæſt. 50. de judic. Valenzuel. conſ. 43. num. 118. & ſeqq. Barb. de poteſt. Epiſc. alleg. 23. num. 36. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 3. nu. 111. Scacc. de appellat. quæſt. 17. limit. 26. numer. 8. Lancellot. de attent. 2. part. cap. 12. limit. 18. nu. 6. Salgad. de protect. reg. 1. part. cap. 3. nu. 10. Tholoſan. lib. 5. partit. tit. 15. cap. 2. lit. N, & Gibalin. de clauſur. regular. 2. part. cap. 2. §. 3. conſect.* 5. Ratio prima eſt, quià delinquens obligat ſe, & tacitè conſentit pœnæ à Lege delicto inflictæ *l. ſi qua pœna ff. de verb. & rer. ſignif.* Secunda, quià hujuſmodi correctio habet rationem pœnæ reſpectu exceſſus à ſubdito commiſſi; à pœna autèm non admittitur appellatio, *dicta l. ſi qua pœna*. Et ratio rationis eſt, quià lex pœnalis eſt lata à Legislatore in ſuo ordine ſuperiorem non recognoſcente; ſicut autèm non admittitur appellatio à Legislatore ipſo, ità nec ab ejus lege *l. 1. ff. hoc tit. & l. 2. ff. de orig. Jur.*

26 Si tamèn Prælatus excederet modum in corrigendo, poſſet ſubditus à tali exceſſu appellare *d. cap. Irrefragabili de offic. Jud. ordin. cap. Ei qui appellat*, ibique *Gloſ. verb. non poteſt cap. Novit ubi Gloſ. verb. modum hoc tit. & Salgad. loco cit.* Imò etſi adhùc non detur exceſſus, ſed probabilitèr timeatur, ab inferendo gravamine poteſt interponi appellatio. Ità *Gonzal. in dict. cap. Irrefragabili num. 3. in fin.*

Limita

28 Limita ſecundò in ſententia excommunicationis, vel alterius propriæ cenſuræ Eccleſiaſticæ, à qua non licèt appellare quoad effectum ſuſpenſivum, quatenùs per illam ſuſpendatur iuriſdictio Judicis *à quo*, ſed ſolùm quoad effectum devolutivum, per quem non ſuſpenditur illi juriſdictio, ſed relicta ipſi facultate exequendi ſuam ſententiam, nova cauſæ cognitio devolvuitur ad Judicem *ad quem*, Superiorem ſcilicet, ad quem fuit appellatum *cap. Ad reprimendam de offic. Jud. ordin. cap. Ad hæc, & cap. Paſtoralis §. Verum hoc tit. cap. Is cui in fin. de ſent. excomm. in ſexto, Barb. voto* 35. *numer.* 100. *Guttier. lib.* 1. *Canon. qq. cap.* 1. *Gibal. de cenſur. diſquiſ.* 6. *cap.* 9. *Trentacinqu. var. reſol. lib.* 2. *tit. de appellat. reſol.* 6. *per tot. Thomat. deciſ.* 18. *num.* 1. *& ſeqq. Sperell. deciſ.* 48. *& deciſ.* 160. *& Rot. deciſ.* 496. *part.* 14. *rec.* Ratio eſt, quià excommunicatio, ſicuti quævis propria, & rigoroſa cenſura Eccleſiaſtica, eſt ex illis, quæ trahunt ſecùm executionem, ſeparationem ſcilicèt excommunicati ab Eccleſia, quæ non poteſt auferri per appellationem, cùm per hanc fieri nequeat, ut qui fuit excommunicatus non fuerit inſimul verè ſeparatus ab Eccleſia; adeòque eadem poteſtas clavium, ad quàm pertinet ferre cenſuras poteſt unicè eas latas delere, hoc eſt per abſolutionem.

29 Adverte tamèn, quod licèt appellari nequeat à ſententia excommunicationis abſolutè lata, poſſit tamèn appellari à ſententia declaratoria Judicis, qua quis declaretur excommunicatus; fieri enim poteſt ùt Iudex malè declaraverit *d. cap. Paſtoralis* §. *Verum, Marant. de ord. Judic. part.* 6. *de appell. num.* 169. *Suar. lib.* 3. *de cenſ. ſect.* 6. *num* 6. *Pax Jordan. d. vol.* 3. *lib.* 14. *tit.* 13. *num.* 48. *Lancellot. de attentat. cap.* 12.

in præfat. num. 99. *&* *eod cap.* 12. *ampliat.* 8. *per tot. Ridolph. in prax. part.* 2. *cap.* 8. *numer.* 175. *& ſeqq. per tot.*

30 Limita tertiò in appellatione, quæ ſit contrà jus, vel executionem Juris, puta ſi appelletur ne fiat, quod manifeſta lege præcipitur faciendum; hujſmodi enìm appellatio non foret admittenda, quià jus neminem gravat, adeòque ab ejus ſanctione non poteſt appellari, cùm appellationis fundamentum ſit gravamen, & quidem iniuſtum *cap. conſuluit hoc tit. ibique Abb. nu.* 3.

31 Sicuti paritèr, ſi appellatio eſſet manifeſtè frivola, & fruſtratoria, quæ ſcilicèt ſine legitima cauſa iterponeretur, eſſet reiicienda, non enìm eſt inventa ùt ſit iniquitatis, ſed innocentiæ præſidium *cap. Cùm parat hoc tit. & cap. cùm appellationibus in princ. eod. tit. in ſexto, ibique Gloſ. verb. deferendum*.

32 Limita quartò. Si quis appellaverit ab executione ſententiæ contrà ſe latæ. Quià executio ſententiæ imputatur Judici, qui illam tulit, vel executori, qui illam exequitur nomine Judicis, qui pronunciavit non nomine proprio, effectus enìm tribuitur cauſæ principali, non verò inſtrumentali, quo mediante ipſa ſuum operatur effectum; ideòque ſi ſententia erat iniuſta ab illa appellari poterit, non ab executione, ſin autèm iuſta erat ſententia; ſicut ab ea appellari non poteſt, ità nec ab executione illius *Can. ei qui* §. *Ab executore* 2. *quæſt.* 6. *cap. Super quæſtionum* §. *Nos autèm de offic. deleg. cap. Quoad conſultationem in fin. de re judic. cap. Novit hoc tit. l. ab executore ff. hoc tit. l. ab executione, & l. pen. C. quor. appell. non recip. Oſuald. lib.* 28. *ad Comment. Donell. cap.* 6. *lit. BB. Fachin. lib.* 1. *contr. cap.* 74. *de Marin. lib.* 1. *reſol. cap.* 103. *Monet. de commut. cap.* 8. *num.* 691. *Salgad. de protect. reg. part.* 4. *cap.* 3. *per tot.* Intel-

Digitized by Google

33 Intellige tamèn hanc limitationem procedere in Exe-
cutore mero, qui habet Iudice nudum miniſterium
exequendi ſententiam ſub certa forma ipſi à Iudice
34 præſcripta; Si enìm Executor ſit mixtus, qui poſſit
aſſumere partes Iudicis, & gravet in exequendo, po-
teſt appellari à tali executione, quià tùnc gravamen
non imputatur Iudici, ſed executori, qui in exequen-
do, Iudicis partes aſſumpſit *l. diligentèr ff. mand. & l.*
ſi itaque ff. de jurejur.

35 Intellige ulteriùs, quod ſi executor etiàm merus ex-
cedat modum in exequendo poſſit ab eius executione
appellari, quià tùnc non ſervat finem mandati, aliud
proprio marte agendo, ac ipſi à Iudice commiſſum
fuerit. Ità *Jura, & DD. num.* 31. *allegati*, quibus addo
Gratian. diſcep. 987. *num.*36. *& Capyc. deciſ.*35. *num.*4.

36 Dicitur autèm excedere modum in exequendo mul-
37 tiplicitèr. Primò quando executio fit in alia re, quam
38 in ſententia contenta. Secundo, ſi invertatur ordo exe-
cutionis, quià executor merus procedat in exequendo
via ordinaria, & cùm cauſæ cognitione *l. minor ff.*
de minor. Vel non exequatur ſententiam priùs in mo-
bilibus, quàm in immobilibus contrà præſcriptum
Text. in l. à D. Pio ff. de re judic. Ità *Carleval. de ju-*
39 *dic. lib.*2. *tit.* 10. *per tot.* Tertiò, ſi tempus datum con-
demnatis ad ſolvendum ab executore imminuatur *cap.*
40 *Quoad de re judic.* Quartò, ſi abſque partis citatione
ab executione incipiat, contrà *textus in l.*1. *& l.ult.C*
de execut. rei judic. & l. ſi pacto C. de pact:

41 Limita quintò in ſententia lata in Iudicio poſſeſſo-
rio, à qua de iure civili appellatio denegatur, ex *l.unic.*
C. ſi de moment. poſſeſ. fuer. appell. Gratian. diſcept. 74.
*num.*12. *Scacc. d. quæſt.* 17. *limit.* 6. *per tot. Pax Jord.*
d. tit. 26. *num.* 256. *& ſeqq. Tuſch. lit. A. concl.* 407.
& ſeqq.

& ſeqq. Ridolph. in prax. part. 2. cap. 6. numer. 127. *& ſeqq. Pacif. de Salvian. inſpect.* 4. *cap.* 2. *per tot. Sanfelic. deciſ.* 94. *per tot. Chriſtin. deciſ.* 121. *vol.*4. *Peregr. deciſ.* 97. *num.* 15. *& Cacheran. deciſ.* 25. Quià grava-
42 men, quod ab illa infertur facile eſt reparabile in judicio petitorio; ideòque ſi tale præjudicium in petitorio reparari non poſſet danda etiàm de jure civili appellatio in poſſeſſorio, juxtà *theoricam Bart. in l.* 2. *num.* 3. *ff. de appell. recip. Sperell. deciſ.* 87. *num.*9. *Rotam coram Merlin. deciſ.* 111. *cor. Caval. deciſ.*510. *& deciſ.* 137. *per tot. part.* 13. *rec.*

43 De jure tamèn Canonico, etiàm à ſententia lata in poſſeſſorio conceditur appellatio, per *Text. in Clem. unic. de ſequeſtr. poſſeſs. in fine*, ubi dicitur neminem eſſe privandum poſſeſſionē Beneficii per unam tantùm ſententiam in poſſeſſorio latam, ſed fructus illius apud tertium fore ſequeſtrandos, reſtituendos poſtea in cauſa victori. Et ratio eſt quià jus Canonicum, utpote apprimè conſonum æquitati, etiàm in iis, quæ modici præjudicii ſunt, appellationi defert; & ulteriùs, quià magnum eſt commodum poſſeſſionis, cùm in dubio, & in caſu, quo probationes hinc indè ſint æquales abſolvi debeat poſſeſſor, juxtà *Abb. in cap. Cùm ad ſedem num.* 30. *de reſtit. ſpoliat. Bart. loco citato num.* 10. *Gratian. diſcept.* 74. *numer.* 16. *& ſeqq. Marant. loco citato num.*295. *Covar. pract. quæſt. cap.*23. *num.* 8. *Neguſan. de pignor. part.* 8. *memb.* 1. *num.*3. *Sanfelic. deciſ.*94. *per tot. Peregr. deciſ.*97. *num.* 13. *Rotam deciſ.* 441. *num.*1.
44 *part.*9. *& deciſ.* 89. *num.* 3. *part.* 10. *rec.* Licèt *Fachin. lib.* 1. *contròv.* 35. contendat quoad hoc non differre jus civile Canonico, cùm de jure civili etiàm denegetur in poſſeſſorio appellatio ſuſpenſiva, non devolutiva, juxtà *Abb. loco cit. Bart. ubi ſupra num.*2. *& DD.* *alle-*

*allegatos ſub num.*40. nec ex jure Canonico ervi poſſit; quod appellatio ſuſpenſiva generalitèr concedatur à qualibet ſententia lata in poſſeſſorio. Dicit enìm *dictam Clem. unicam*, procedere tantùm in caſu ſpeciali, ideſt in cauſis Beneficialibus, & conſequentèr ad cauſas prophanas non fore extendendam; ſed jàm.

45 Quæres tertiò: An ſi alicujus cauſæ cognitio commiſſæ fuerit à Principe cùm hac clauſala *appellatione remota*, intelligatur prohibita omnis appellatio.

46 Reſpondeo affirmativè, per *Text. expreſs. in cap. Paſtoralis in princ. hoc tit. & Leoncill. deciſ. Ferrar.*31. *num.* 12. *& deciſ.* 134. *numer.* 2. alias enìm dicta clauſula eſſet omninò fruſtratoria, ſi prohiberet tantùm appellationes frivolas, & illegitimas, cùm certum in jure ſit hujuſmodi appellationibus numquàm à Judice fore deferendum, per *Text. in cap. Cùm appellationibus hoc tit. in ſexto*. Quando autèm clauſula, vel diſpoſitio nihil operaretur non meretur interpretationem ad eò ſtrictam, quamvis ſit clauſula odioſa, & exorbitans à iure communi. Ità habetur in *l. ſi ſtipulatus ff. de verb. obligat.* ibique *Bart. in princ.* quod contractus, etiàm ſtricti juris latè veniat interpretandus, ſi aliàs nullum haberet effectum.

47 Notandum tamèn, quod per dicta clauſulam *appellatione remota*, non intelligatur vetita appellatio, ſi interponatur ob aliquam cauſam à iure expreſsè indultam, & conceſſam, ùt habetur *in eodem cap. Paſtoralis*, tùnc enim gravamen eſt notorium, quià jus expreſsè permittit ab illo appellare; à gravamine autèm notorio appellari poteſt, etiamſi cauſa commiſſa fuerit *appellatione remota Gloſ. in cap. Conqueſtione verb. poſt appellationem de reſtit. ſpoliat. Tuſch. lit. A concl.* 400. *num.* 15. *&* 21. *& Barboſ. de clauſul. clauſ.*9. *num.*21.

Prin-

48 Princeps enim committens cauſam cùm dicta clauſula exiſtimat Iudicem nõ injuſtè gravaturum partes; aliàs ſi hoc ſciret, nõ poſſet abſq; iniquitate ità cauſam committere, ideòque in tali caſu dicta clauſula non habet effectum ſuum eſt præſumpta deficientia voluntatis in Principe cauſam cùm dicta clauſula committente. Ità *Abb. in dicto cap. Paſtoralis num.* 14. puta ſi opponatur exceptio conſanguinitatis in Iudice, cui cauſa commiſſa fuit, ùt habetur *in cap. Poſtremò hoc tit.* ſi citatus nequeat tutus accedere ad locum iudicii, & hæc exceptio reſpuatur à Iudice, ùt habetur *in cap. ex parte hoc tit.*

49 Adverte igitùr primò effectum hujus clauſulæ *appellatione remota* eſſe, quod non ſuſpendatur iuriſdictio Iudicis *à quo* per appellationem interpoſitam, ideòque illam poſſe exequi ſuam ſententiam, antequam per Iudicem *ad quem* fuerit ipſi inhibitum ne exequatur *cap. Paſtoralis §. Prætereà de offic. Jud. deleg. Abb. in cap. Paſtoralis hoc tit. numer.* 6. *&* 16.

50 Et conſequentèr numquàm acta per Iudicem *à quo* revocari poterunt à Iudice *ad quem* per viam attentatorem, juxtà *Abb. ibid. numer.* 11. *Marcheſ. de commiſs. part.* 1. *cap.* 8. *num.* 82. *Pariſ. de reſign. Benefic. lib.* 1. *quæſt.* 7. *num.* 163. *Scacc. de appellat. quæſt.* 16. *limit.* 1. *ſub num.* 84. *&* 105. *caſ.* 4. Non enim eius iuriſdictio ſuſpenſa eſt per interpoſitam appellationem, niſi hæc interpoſita fuerit ob cauſam à iure expreſſam, & indultam

51 Adverte ſecundò, cùm clauſula dicta poſſe committere cauſas Eccleſiaſticas Pontificem tantùm; prophanas autèm ſolùm Principem ſupremum, qui ſuperiorem non recognoſcát in temporalibus; Inferior enìm non poteſt tollere ius ſuperioris Iudicis, ad quem appel-

appellatur *l.* 1. *§. fin. ff. à quibus appellare non licèt*, *Abb. in cap. Paſtoralis num.* 4. & 5. *hoc tit. Roland. à Valle conſ.* 29. *num.* 15. & 16. *Marant. loco citato actu appell. num.* 326. *Marcheſ. loco cit. nu.* 12. *Scacc. loco cit. num.* 106. & 109. *Fragoſ. de regimine Chriſtianæ Reipublicæ part.* 1. *lib.* 8. *diſput.* 24. *num.* 212. & *ſeqq.*

52 Adverte tertiò, quod ſi clauſula *appellatione remota* appoſita ſit in delegatione cauſæ alicujus continentis plures articulos intèr ſe connexos, in quacùmque intèrim reſcripti parte ſita fuerit, cenſeatur comprehendere, & extendi ad omnes, & ſingulos articulos; non enìm potior ratio aſſignari poteſt cùr ad unum magis, quàm alium articulum ſit extendenda, cùm intèr ſe connexa diverſo jure cenſeri non debeant *Text. in cap. Secundò requiris hoc tit.* & *Menoch. lib.* 2. *de arb.*
53 *caſ.* 64. Sin autèm articuli non ſint connexi diſtinguendum eſt: Vel talis clauſula eſt appoſita in medio reſcripti tantùm, & ſolùm ad articulos præcedentes, non ad ſubſequentes videtur referenda, quià utpotè odioſa eſt reſtringenda; vel eſt adjecta in medio reſcripti, & inſuper repetita in fine, ac tùnc omnia in diſpoſitione contenta complectitur *per Text. in cap. Inquiſitioni hoc tit.* ibique *Abb. num.* 4.

54 Quæres quarto: An liceat appellare à ſententia Arbitri.

55 Reſponſioni præmitto *Arbitrum*, ità dici *ab arbitrando*, quià totius rei facultatem, & arbitrium habet, in quo ſenſu in *l. jure ff. mandati* quilibet rei ſuæ dominus, moderator, & arbiter dicitur; Arbiter autèm de quo hic loquimur, definitur, quod ſit *ille, qui, vel à jure, vel ex partium conventione eligitur ad litem dirimendam*.

56 Alii enìm ſunt arbitri juris, ſeù neceſſarii, alii com-

57 promiſſarii, ſeù voluntarii. Juris ii dicuntur, qui ex neceſſitate, ac præſcripto Legis, vel Statuti, à Judice, vel à partibus conſtitui debent *Menoch. de arbitr. quæſt.6. num.1. & ſeq. lib. 1. Tepat. var. ſentent. tit. 77. per tot. Pax Jordan. vol.3 lib. 13. tit.7. num. 2. & ſeqq.* Ità dicitur in *cap. Paſtoralis, de reſcipt.* eligendos fore arbitros à partibus, ſi Judices diſcordent ſuper revocatione literarum Apoſtolicarum. Idemque dicendũ eſſet, ſi alicubi vigeret ſtatutũ jubens electionem arbitrorum ob dirimendas controverſias intèr conſanguineos ſu-
58 bortas; vide *Rotam deciſ.5. num.6. part.17. rec.* Arbitri autèm compromiſſarii ſunt, qui ab ipſis partibus voluntariè aſſumuntur ad litem aliquam intèr eas dirimendam, ùt patet *ex toto titulo decretalium de arbitris*
59 inſcripto; Sique ità eligantur à partibus, ùt debeant procedere, ac pronunciare ſervato ordine juris, ac forma Iudicii, *arbitri* propriè nuncupantur, eorumque ſententia dicitur *arbitrium*, ſeù *laudum*, à *laudando*.
60 Sin autèm procedere debeant ex bono, & æquo, ac amicabilitèr juris ordine non ſervato, dicuntur arbitratores, & eorum ſententia dicitur *arbitramentum*. Ità *Barboſ. in jus Canon. ad tit. de arbitr. numer. 10. Lanfranc. de arbitr. cap.1. num.2. Parlad. lib.1. rer. quotid. cap.20. §.ult. Marant. part.4. diſt.14. num.2. Pax Jord. loco cit. nu.16. Tuſch. lit. A. concl.449. per tot. & Chriſtin. deciſ.257. vol.1. & deciſ.142. vol.2.*
61 His poſitis dico. A ſententia arbitri, vel arbitratoris non datur appellatio *l. non diſtinguemus §. cùm quidam l. diem §. Stare ff. de arbitr. l. 1. C. eodem tit. Can. à Judicibus, Can. ſeqq. & Can. ſi quis Epiſcopus §. Arbitrariis 2. quæſt. 6. Tholoſan. lib. 5. partit: tit. 4. cap. 1. & 2. Scacc. de appellat. quæſt.17. limit. 13. Tuſch. lit. A concluſ. 413. & Pax Jord. dict. volum. 3. lib. 14.*

Digitized by Google

*lib.*14. *tit.* 26. *numer.* 325. *& ſeqq.* Quià litigatores eo animo compromiſerunt in arbitros, ùt per eorum ſententiam finis controverſiæ imponeretur, quod numquàm fieret, ſi ab eorum ſententia ſemper admittenda eſſet appellatio. Cùm enim poſt compromiſſum factum nequeant compromittentes revocare perſonas arbitrorum, à fortiori neque reſpuere poſſunt illorum ſententias. Hinc optimè dicit *Textus in citata l. diem §. Stare = Sibi imputet, qui compromiſit*, cui inhærens diſpoſitioni inquit *D.Thom.2.2. quæſt.69. art.3. ad 2. = quod ex proprio defectu, vel negligentia procedit, quod aliquis ſua ſpontè ſe alterius judicio ſubiicio, de cujus juſtitia non confidit. Levis etiàm animi eſſe videtur, ùt ſemper non permaneat in eo, quod ſemel approbavit, & ideò rationabilitèr denegatur ſubſidium appellationis à Judicibus arbitrariis, qui non habent poteſtatem niſi ex conſenſu litigantium.*

62 Quamvìs tamèn propria, & rigoroſa ab arbitrorum laudo interponi nequeat appellatio, adhùc ſi partes ſe ab illo gravatas ſentiant, poſſunt petere ùt reducatur laudum ad arbitrium boni viri, quod fit per hoc, quod adeant Iudicem ordinarium competentem, & ab illo petant hanc reductionem, & ità impediatur executio laudi, juxtà *Salicet. in l.* 1. *C. quando provocare &c. Lancellott. de attent. cap.* 16. *per tot. Conciol. cùm Romaguer. ad Stat. Eugub. lib.* 3. *rubr.*3. *per tot. & Chriſtin. tom.* 1. *deciſ.* 257.

63 Quod ſi Iudex Ordinarius, dum laudum prolatum reducit ad arbitrium proprium, ſeù boni viri, partes gravaverit, ab hujuſmodi reductione poſſunt partes verè appellare *Tholoſ. lib.* 5. *partit. tit.* 5. *cap.*9. *Gaill. lib.*1. *obſerv. cap.* 49. *Covar. lib.* 1. *var. cap.*12. *num.*13. *Fachin. contr. lib.*8. *cap.* 69. *Tuſch. lit. A concl.* 14. *per tot.*

tot. Benintend. deciſ. Bonon. 15. *per tot. Chriſtin. deciſ. Belgic.* 257. *num.* 10. *vol.*1. *& Gratian. deciſ. March.*8. *per tot.* Ratio eſt,quià in omnibus cauſis,in quibus non reperitur prohibita appellatio, cenſetur permiſſa *per text. in l. & in majoribus C. hoc tit.* quare cùm in hoc caſu à jure non reperiatur prohibita, cenſetur permiſſa, cùm exceptio firmet regulam in contrarium.

64 Nec obſtat, quod Iudex ordinarius, dùm reducit laudum arbitri ad arbitrium boni viri, ſuccedat in ipſius arbitri loco, ideòque ejus naturam, & conditionem ſequatur, & non ſit recuſabilis quoad perſonam, nec appellabilis quoad ſententiam.

65 Reſpondeo enìm, in tali caſu Iudicem ordinarium non fieri arbitrum,ſed remanere Iudicem ordinarium, & fungi verè officio Iudicis, quarè ab eo, tamquam ab ordinario,rectè appellatio interponitur.

66 Queres quintò: Coràm quo Iudice ſit interponenda appellatio.

67 Reſpondeo, coram Iudice *à quo*,quià cùm agatur dè reſciſſione ſententiæ ad eo latæ,ejus præſentia,& conſenſus requiritur *l.* 1. §. *Dies ff. quando appellan. ſit cap. Ut debitus hoc tit. Scacc. de appell. quæſt.* 4. *art.* 5. *num.*38. *& quæſt.*6. *nu.*1. *Rota coram Coccin. deciſ.*134. *num.*3. *deciſ.* 296. *numer.* 3. *& deciſ.*594. *num.*2. *part.*2. *& deciſ.* 722. *num.*2. *part.*3. *rec.*

68 Quod tamèn limitatur in Curia Romana in appellatione interpoſita à ſententia de partibus coràm A. C. ideſt Auditore Cameræ,ad quē poteſt haberi recurſus, etiamſi coràm Iudice de partibus non fuerit interiecta appellatio, idque ob reverentiam Summi Pontificis, à quo Auditor Cameræ conſtituitur Iudex ordinarius cùm ampliſſima juriſdictione. Ità *Sccac.loco citato quæſtion.*3. *num.* 12.

Imò

69 Imò juxtà ſtylum prædictæ Curiæ appellatio dici-
tur interpoſita coram Iudice *à quo*, ſi cedula appel-
lationis data fuerit in officio Notario cauſæ, ſatiſque
eſt quod hic poſteà eam Iudici legat, etiam parte ab-
ſente. Ità *Scacc. loco cit. quæſt. 6. num.* 40. *& Ridolph.
in prax. part.*1. *cap.*13. *num.* 132. *& ſeqq.*

70 Iudex autèm *à quo* teſtimonium perhibere debet
Iudici *ad quem* de appellatione coràm ipſo interpoſi-
71 ta, & juriſdictione in cauſa à ſe dimiſſa, quæ li-
teræ miſſivæ, ſeù dimiſſoriales, vocantur *Apoſtoli* à ver-
bo græco *Apoſtellim*, quod eſt mittere, juxtà *Veſtr.
lib.*7. *prax. cap.* 3. *num.* 32. *Scacc. loco citato quæſt.* 13.
num. 2. *Marcheſ. de commiſ. part.* 2. *tit. de apoſt. petit.*
72 *& conceſs. num.* 3. *& ſeqq.* Qui Apoſtoli in Curia ſub
diverſis nominibus dari ſolent.

73 Aliquando enim dare ſolent Judices Apoſtolos *re-
futatorios*, v. g. in cauſis executivis, & ſummariis, ac
ubicumque judicant reiiciendam fore appellationem,
quo caſu Iudex *à quo* non habet manus ligatas, ſed po-
teſt ad ulteriora procedere, juxtà *Specul. de appellat.*
74 *lib.* 4. *§. Sequitur videre num. 6. Veſtr. loco citato.* Et ap-
pellans habet tempus unius anni, vel ex cauſa juſta
biennium ad committendam alteri Judici cauſam ap-
pellationis, juxtà *Scacc. loco cit. quæſt.*17. *num.* 1.

75 Apoſtoli *reverentiales in forma* conceduntur à Iudi-
ce, quando exiſtimat deferendum eſſe appellationi, &
dicuntur reverentiales ob reverentiam Summi Ponti-
ficis, ad quem in Curia appellatur, juxtà *Specul. loco
cit. Veſtr. loco citat. Scacc. loco citato quæſt.* 13. *num.* 18.
76 *& quæſt.*14. *num.*7.12. *& ſeqq.* Et hoc cauſa appellans
habet terminum decem dierum ad cauſam committen-
dam, aliàs cenſetur deſerta *Veſtr. dict. lib.* 7. *cap. ult.
num.* 2. *Scacc. d. quæſt.* 14. *num. citato Rota coram Put.*

deciſ.

Digitized by Google

deciſ. 371. *lib.* 2. *coram Buratt. deciſ.* 171. *num.*3. *&* 4. *deciſ.*226. *num.*1. *&* 3. *&* *deciſ.* 764. *num.*1.

77 Quod ſi concedat reverentiales *ſimpliciter*, non addito ly *in forma*, non cenſetur præfigere parti terminum decem dierum ad appellandum, ideòque habet ſpatium unius anni à jure conceſſum ad committendam cauſam appellationis *Scacc. dicta quæſt.* 14. *numer.* 4. *& ſeqq.*

78 Idemque eſt, ſi Judex det *dimiſſorios*, quibus paritèr defert appellationi non ſecùs, ac per reverentiales, *Specul. loco cit. num.*1. *Marcheſ. loco cit. num.*56. *Scacc. quæſt.* 13. *num.* 10. ſolumque differunt dimiſſorii à reverentialibus, quià quando Iudex dat dimiſſorios certiſſimè judicat deferendum fore appellationi, quando autèm dat reverentiales, dubitat an illi ſit deferendum nec nè, ſed ob reverentiam Superioris potiùs defert appellationi, quàm non, juxtà *Scacc. dicta quæſt.* 13. *num.* 18.

79 Quod ſi Iudex dubitet, an ſit deferendum appellationi, illaque nec admittenda videatur, nec denegandа, concedere ſolet *terminum juris*, quod eſt ſpatium triginta dierum computandorum à die interpoſitæ appellationis, intrà quod deliberare poteſt, an ſit deferendū appellationi, & redire debet appellans ab petendos Apoſtolos *l. Judicibus C. de appell. cap. Ab eo hoc tit. in ſexto*, *Veſtr. loco cit. num.* 33. *Marcheſ. loco cit. num.*24. *&* 312. *Rota coram Duran. deciſ.* 86. *nu.*11. *&* *dec.*217. *num.* 9.

80 Sique dubitet, an ſit deferendum appellationi, & concedat *teſtimoniales*, tùnc appellans habet ſpatium unius anni ad committendam cauſam, nec debet denuò adire Iudicem pro petitione Apoſtolorum *Marcheſ. loco cit. num.*55. *Scacc. d. quæſt.* 14. *num.* 2. *&* 60. *Rot. cor. Put. deciſ.*371. *lib.*2. Hoſ-

81 Hoſque Apoſtolos Iudex debet in ſcriptis dare, ad
82 majorem cauthelam *Specul. loco citat. num.* 15. Et illos dediſſe præſumitur, ſi appellationem admiſit, terminumque ad eam proſequendam præfixit *Specul. loco cit. num.*9. *Scacc. d. quæſt.*13. *num.*37.

83 Imò ſi appellans à definitiva petierit Apoſtolos, etiàm non expectata Iudicis reſponſione, poteſt Iudicem *ad quem* validè impetrare, quià jàm jus ipſum dat in tali caſu facultatem appellandi *Scacc. d. quæſt.* 14. *num.*26. *Rota coram Duran. deciſ.*43. *num.*5. *&* 6.

84 Quæres ſextò: Ad quem Iudicem ſit appellandum.

85 Reſpondeo, ad proximum, & immediatum Superiorem ejus, à quo appellatur *per Text. in cap. Dilecti hoc tit. Roman. conſ.* 501. *Tuſch. lit. A concl.* 352. *per tot. Chriſtin. deciſ. Belgic.* 11. *num.* 4. *vol.*1. *Pax Jord. dicto tit.*26. *num.*461. idque ne juriſdictiones confundantur, ne appellantes graventur laboribus, & expenſis, & ùt cauſæ meliùs terminentur, quarum majorem certitudinem, & notitiam habere poſſunt Iudices immediati, quàm remotiores, & mediati.

86 Limita primò hanc concluſionem non procedere, ſi pars adverſa, contra quàm fuit appellatum nihil opponat contrà appellationem interpoſitam ad Iudicem mediatum *dict. cap. Dilecti*, ibique *Gloſ. verb. poſt hujuſmodi*, *Abb. num.*7. *&* *Marant. de ord. judic. part.* 6. *in actu* 2. *de appellat. num.* 462. quià appellationem interponi debere ad Iudicem immediatum eſt circumſtantia merè accidentalis appellationi, circumſtantiæ autèm accidentales per conſenſum implicitum, vel explicitum partium tolli queunt.

87 Limita ſecundò in Summo Pontifice, ad quem appellare licèt omiſſo medio, idque ob Sedis Apoſtolicæ prærogativam, & plenitudinem poteſtatis *Can. ſi quis*

veſtrum

veſtrum, *& quatuor ſeqq. ac Can. quoties*, *& ſeqq.* 2. *quæſt.*6. *Gloſ. cit. in d. cap. Dilecti*, ibique *Abb. nu.* 11. *Marant. loco cit. num.*368. *Gratian. diſcept.* 565. *nu.*84. *&* 85. *Pax Jordan. loco citat. num.* 28. *Guazin. defenſ. reor.*36. *cap.*17.

88 Oppones tamèn textus difficiles *in cap. Super §. Porrò de offic. deleg. & cap. ſi delegatus eodem tit. in ſexto*, in quibus habetur, quod à ſubdelegato delegati à Pontifice, qui ſubdelegaverit cauſam ſibi delegatam non in totum, ſed in parte, non poſſit appellari ad ipſum Summum Pontificem, ſed ad delegatum, qui ſubdelegavit.

89 Reſpondeo tamèn primò, dictos textus intelligi poſſe ùt loquantur de appellatione communi, & juridica, quæ debet interponi ad ſuperiorem immediatum, non verò de appellatione privilegiata, quæ in ſignum ſupremæ juriſdictionis poteſt interponi ſemper, & quandocumque ad Pontificem.

90 Reſpondeo ſecundò, in dd. Juris locis ſummos Pontifices limitaſſe regulam hanc de appellationem coràm ipſo ſemper, & quandocumque interponenda, & ideò limitaſſe, quià talis appellatio ad Pontificem eſſet in dicto caſu fruſtratoria, & inutilis, cùm poſſit commodiùs, & minori ſumptuum copia interponi ad ipſam delegatam perſonam, ac vices Pontificis in illa cauſa referentem. Ità *Abb. in dicto cap. Super §. Porrò nu.*5. *& Scacc. de appell. quæſt.*7. *num.*64.

91 Limita jàm tertiò principalem aſſertionem in Legatis Sedis Apoſtolicæ, ad quos omiſſo medio appellare licèt *cap.*1. *de offic. Leg. ubi Gloſ.*2. *Abb. nu.*7. *Marant. loco cit. numer.* 372. *Covar. pract. qq. cap.* 4. *Duaren. lib.*1. *de Sacris cap.*11.

92 Limita quartò, ùt non procedat, ſi conſuetudine preſcri-

ſcripta contrarium introductum fuerit *l.* 1. *ff. quis, & quo &c. ubi Repetentes communitèr*. Quamvis enìm per conſuetudinem induci nequeat, ùt liceat appellare ad minorem, vel parem, poteſt tamèn induci, ùt liceat appellare ad ſuperiorem omiſſo medio, quià hoc non eſt contrà ſubſtantiam appellationis *Franc. in cap.* 1. *de offic. ordin.* §. 1. *num.* 2.

93 Limita quintò in quatuor Patriarchis majoribus, ad quos ſubditi Provinciæ appellare poſſunt omiſſo medio, ex ſpeciali Sedis Apoſtolicæ indulto ipſis conceſſo in *cap. Antiqua de privil.* juxta à nobis dicta *in prima parte tit.* 4. *cap.* 3. *num.* 100. *& duobus ſeqq. fol.* 96. *in fin. &* 97. *in princ*:

94 Limita ſextò, quando ſuperior ſimul cùm inferiore cauſam cognovit, tùnc enìm omiſſo illo medio poterit ad ſuperiorem ſuperioris immediati; & ſic ad mediatum ſuperiorem interponi appellatio. Puta ſi Archidiaconus ſimùl, & Epiſcopus ſententiam dixerint, ad Archiepiſcopum erit appellandum, non ad Epiſcopum *cap. Super.* §. *Si verò de offic. deleg. & cap. Si à Subdelegato eod. tit. in ſexto*.

95 Limita ultimò, ſi inferior in aliquo loco habeat ex vi conſuetudinis, vel privilegii coæqualem juriſdictionem cùm ſuperiore in dignitate, tùnc enim non eſſet ad hunc Superiorem immediatum appellandum. Et
96 ità ſolves *textum in cap. Referente de præbend.* ubi Præsbyter quidam appellavit à ſententia Archidiaconi ad Archiepiſcopum omiſſo Epiſcopo, & appellatio fuit admiſſa.

97 Dices enìm cùm *Gonzal. ad cap. Dilecti hoc tit. num.* 10. *& Pirhing. lib.* 2. *jur. Can. tit.* 28. *sect.* 4. *num.* 91. §. *Sed huic deciſioni*. Archidiaconum Rhemenſem, de quo agitur in themate textus oppoſiti, virtute pri-

vilegii, vel conſuetudinis habuiſſe juriſdictionem intrà limites ſui Archidiaconatus privativè excluſo Epiſcopo, & conſequentèr juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in Clericos ſibi ſubjectos, ideòque ſicuti ab Epiſcopo in cauſis ad ſuam juriſdictionem pertinentibus, ità ab Archidiacono in cauſis locorum ſuæ Diœceſis, ad Archiepiſcopum tantùm devolui poterat juriſdictio, & cauſa appellationis.

98 Quæres ſeptimò; quomodò interponi debeat appellatio à definitiva.

99 Reſpondeo, poſſe interponi viva voce, ſi interponatur incontinenti, & Judice adhuc pro tribunali ſedente, ſin autèm interponatur ex intervallo, in ſcriptis interponenda eſt *l.* 2. ibique *Gloſ. ff. hoc tit. l. eos §. ſin autèm*, & ibi *Gloſ. verbo Libellos, & l. litigatoribus*, ibique *Gloſ. verb. illicò C. eod. tit Can. poſt. appellationem in fin.* ibique *Gloſ. verb. In ſcriptis* 2. *quæſt.* 6. *Specul. de appell. §.* 6. *in princ. & Marant. de ord. judic. par.* 6. *de actu appell. num.* 124. *&* 126.

100 Quæres octavò: quotiès liceat appellare.

101 Reſpondeo, unamquamque ex partibus poſſe de jure communi bis tantùm appellare ab eadem cauſa, & iiſdem articulis *Can. direɛtæ Can. ſi quis autèm §. Si quis in quacumque* 2. *quæſt.* 6. *cap. Sua nobis hoc tit. Clem.* 1. *de re judic. & l. unic. C. ne liceat in una eademque cauſa &c. Oſuald. ad Donell. lib.* 28. *Comment. jur. Civil. cap.* 6. *lit. QQ. Covarr. pract. qq. cap.* 15. *nu.* 3. *Salgad.* 3. *parte de protect. reg. cap.* 16. *per tot. Pax Jord. dicto tit.* 26. *num.* 267. *& ſeqq. Scacc. de appell. qu.* 17. *limit.* 1. *per tot. & Larrea deciſ. Granaten.* 77. *&* 78. Quod in jure eſt ſtatutum, ùt proſpiciatur utilitati Reipublicæ, cujus maximè intereſt lites dirimere, ne fiant immortales.

Cui

Digitized by Google

102 Cui Juris voluntati conforme omninò eſt Statutum Urbis diſponens *cap.* 180., quod duæ ſententiæ conformes ſufficiant inter Cives, & Incolas, & Diſtrictuales Urbis ad obducendam viam ulteriori appellationi, & conſtituendam rem judicatam.

103 Quod tamèn non venit intelligendum de duabus conformibus, ſi invalidæ, & injuſtæ ſint, quià tùnc non merentur executionem, juxta *Fenzon. ad d. cap.* 180. *Statut. Urb. num.* 54. *&* 55., *Gratian. diſceptat.* 691. *num.* 27. *&* 28. *Palm. nep. alleg.* 9 *num.* 1. *& tribus ſeqq. tom.* 1. *& alleg* 303. *num.* 18. *&* 20. *tom.* 4. *Adden. ad Buratt. dec.* 567. *num.* 6. *Rotam cor. Cerro dec.* 913. *num.* 3. *cor. Priol. deciſ.* 125. *num.* 6. *deciſ.* 308. *num.* 2. *&* 3. *par.* 14. *deciſ.* 598. *num.* 2. *& deciſ.* 812. *num.* 2. *part.* 18. *recent.*

104 Queres nonò: intrà quod tempus debeat quis proſequi, & finire appellationem.

105 Præmitto reſponſioni tempora appellationis eſſe tria. Primum ſcilicet interponendæ; ſecundum introducendæ; & tertium proſequendæ appellationis, quæ in Jure *fatalia* dicuntur, eo quià eorum lapſus fatum, ſeù mortem inferat appellationi *l. ult. C. de tempor. appellat. & Rota coram Bich. deciſ.* 217.

106 Tempus interponendę appellationis eſt decendium,
107 ùt ſuperiùs ſub hoc titulo monui. Introducendæ autèm eſt petitio Apoſtolorum, quod de jure eſt triginta dierum *l. judicibus C. hoc tit. cap. ab eo hoc tit. in ſexto, Clem.* 2. *tit. eod.*, *& Ridolph. in prax. part.* 1. *cap.* 13. *à num.* 132.

108 Tempus autèm proſequendæ, & finiendę appellationis eſt annus, vel ex juſta cauſa biennium, ità tamèn, ùt Judex *à quo* breviùs tempus prę figere poſſit ad appellationem proſequendam *l.* 2. *& ult.* §. *Illud C. de*

Digitized by Google

tempor. appellat. l. quoniam C. hoc tit. cap. Conſtitutus, cap. Oblatæ , & cap. Cum ſit hoc tit. Clem. ſicut tit.
109 *eod. cap.* 1. §. *Poſt hoc eod. tit. in ſexto* . Et juxtà ſtylum Romanę Curię ad indulgendum biennium ſufficit , quod integer primus annus elapſus non fuerit ex mera appellantis negligentia , & de aliqua ejus diligentia apparentèr doceatur . Ità *Veſtr. lib.7. prax.cap. ult. à num.* 8. *Scacc. de appellat. quæſt.* 15. *numer.* 151. *& Rot. deciſ.* 376. *part.* 17. *rec.* Imò , quod in Curia hoc fatale duret indiſtinctè per biennium ob multiplicitatem negociorum , quæ facit juſtam cauſam, & impedimentum pręſumi,dixit *eadem Rot. deciſ.* 8. *num.* 2. *part.* 10. *rec.*

110 Adverte tamèn , Judicem *à quo* poſſe quidèm pręfigere terminum proſequendę appellationi, non autèm finiendę *per text. in cap. Ex inſinuatione hoc tit.* ibique *Barb. & Oſuald. ad Donell. lib.* 28.*cap.*7. *lit. R.* Ratio eſt,quià quod citiùs , vel ſeriùs cauſa terminetur ſpectat ad Judicem *ad quem* , nempè ad Judicem ſuperiorem , cui Judex *à quo* , ſeù inferior jus dicere nequit.

111 Quęres decimò, quomodo procedere debeat Judex *ad quem*, & quodnam ſit officium illius .

112 Reſpondeo,debere cognoſcere juſtitiam appellationis ad ſe delatæ, ſique agnoverit eam eſſe juſtam debet pronunciare benè fuiſſe appellatum , & malè judicatum, & infirmare priorem ſententiam . Sin autèm illegitimam viderit , debet pronunciare benè judicatum , & malè appellatum fuiſſe , & priorem ſententiam confirmare *l. eos qui C. hoc tit. Specul. lib.* 2. *part.* 3. §. *Quod ſit officium ejus ad quem &c. num.* 1. *Gloſ. in cap. Ut debitus verb. alioquin hoc tit. Pax Jordan. d. tit.*26. *num.*830. *& ſeqq. Magon. deciſ.Floren.*9. *num.*

num. 18. *deciſ. Lucenſ.*26. *num.*37. *&* *deciſ.* 32. *num.*57.

113 Sique prior ſententia plures articulos habeat, Judex *ad quem*, habito reſpectu ad juſtitiam, vel injuſtitiam ſententię, eam in parte confirmare, & in parte infirmare debebit *argumento cap. Raynutius*, *&* *cap. Raynaldus de teſtam. & Chriſtin. dec.* 99. *vol.* 6.

114 Quęre undecimò: quinam ſit effectus appellationis à definitiva.

115 Reſpondeo eſſe, quod per illam ſuſpendatur juriſdictio Judicis *à quo*, itaùt pendente appellatione non poſſit hic ſententiam à ſe latam executioni mandare, *cap. venientes in princ. hoc tit. ibique*, *Gloſ. verb. exequendam*; & ad Judicem *ad quem* devoluitur cognitio tùm cauſę principalis, tùm eorum, quę ad eam ſunt acceſſoria, & illam conſequuntur *cap. Dilectis hoc tit.*

116 Intellige tamèn hanc aſſertionem, itaùt Judex *à quo* nequeat pendente appellatione cognoſcere de ipſa appellatione, & de cauſa principali, quamvìs poſſit ea omnia expedire, quę tendunt ad faciliorem exitum cauſę appellationis *Abb. in cap. Cùm teneamur hoc tit. num.* 1. *&* *Marant. loco cit. num.* 185. Ratio eſt, quià per appellationem, juriſdictio Judicis *à quo* non extin-
117 guitur, ſed ſolùm ſuſpenditur. Hinc ſi aliquis excōmunicatus, vel interdictum perſonalitèr appellavit, poteſt interìm petere abſolutionem, & Judex à quo appellavit, eam largiri tenetur, quantumvìs contradicente Adverſario, dummodò tamèn appellans pręſtet cautionem ſufficentem de parendo juri, & mandatis Eccleſię *text. eſt in cap. Qua fronte hoc tit. Balboa in c.* 1. *hoc tit. n.*62. *Salgad. de protect. reg.*2. *part. cap.*5. *n.*66. *Lancellott. de attent.* 2. *par. cap.* 12. *limit.* 23. *Scacc. de appellat. cap.* 27. *limit.* 2. *num.* 6. Et ratio eſt, tùm quià

jus

Digitized by Google

jus actoris non minuitur, cui ſufficientèr proviſum eſt per idoneam cautionem præſtitam ab excommunicato, tùm propter periculum animæ evitandum, cùm caſus dari poſſit, quod etiâm pendente appellatione excommunicatus decedat extrà gremium Eccleſiæ.

118 Infer ex dictis. Judicis *ad quem* munus eſſe revocare omnia ea, quæ fuerunt geſta appellatione pen-
119 dente, quæque in jure *attentata* dicuntur, ideſt tentata, ſed inefficacitèr: quià cauſa attentatorum eſt acceſſoria cauſæ principali *cap. Sollecitudinem hoc tit.*
120 Quæ quidèm attentata, ſi commiſſa fuerint pendente appellatione à ſententia definitiva, debent antè omnia revocari, & cauſa reponenda eſt in priſtinum ſtatum, in quo erat poſt latam ſententiam, juxtà *Gloſ. in cap. Non ſolùm hoc tit. in ſexto verb. antè omnia, Lancellot. de attent. part. 3. cap. 30. num.* 187. 207. 208. *&* 222. *Chriſtin. deciſ.* 39. *vol.* 1. *Rot. poſt Tondut. de prævent. part.* 3. *deciſ.* 4. *num.*1. *& ſeqq. coram Buratt. deciſ.*72.
121 *num.* 4. *& coram Merlin. deciſ.* 752. Sed petens ea revocari hæc tria probare debet; quod nempè fuerit definitivè pronunciatum in cauſa; appellatum; & po-
122 ſteà aliquid innovatum, juxtà *Maſcard. de probat. concl.*1278.*num.*1. Sin autèm commiſſa fuerint attentata pendente appellatione ab interlocutoria, debet non ſolùm probari interpoſitio appellationis, verùm etiàm conſtare debet veram eſſe cauſam appellandi *Gloſ. cit. verb. antè definitivam*, niſi tamèn judici *à quo* inhibitum fuerit, quià poſt inhibitionem dicitur Judex habere manus ligatas *Gloſ. cit. verb. antè definitivam*, ibique *Anch. not.*6. *Franc. n.*5. *Lancellot. loco cit. part.*2. *cap.*12. *limit.*1. *& cap.*20. *lim.*23. *Pax Jord. vol.*3. *lib.*14. *tit.*14. *n.*25. 164. *& ſeqq.* Et ratio diſcriminis eſt, quià per definitivam finitur officiũ Judicis *à quo*, & per appellationẽ devo-

devolvitur ſtatìm tota cauſa ad Judicem *ad quem*, & ſuſpenditur juriſdictio Judicis *à quo*; Cùm autèm per interlocutoriam Judex *à quo* non dicatur perfectè functus officio ſuo probanda eſt cauſa rationabilis, propter quam appellatur, ùt appellationis ope ſuſpendi queat juriſdictio Judicis *à quo* adhuc durans.

123 Quæres poſtremò: quid agendum ſit in caſu, quo reus, qui in Judicio poſſeſſorio damnatus fuit ad cedendam Actori poſſeſſionem rei controverſæ, appellaverit à ſententia contrà ſe lata, & interìm pendente appellatione fructus bonorum diſſipet.

124 Reſpondeo, fructus interìm fore ſequeſtrandos apud tertium *cap. Ab eo de ſequeſtrat. poſſeſſ. & fruct. Lancell. loco cit. part. 2. cap. 12. limit. 12. per tot. Rota coram Caval. deciſ.324. num.4. deciſ.277. num.17. part.10. & deciſ. 304. part. 13. rec.*

125 Et quoniam in *Sequeſtrum* ſermo incidit, ſcias ejus definitionem, quæ eſt *Separatio à poſſeſſore rei litigoſæ, & in judicium deductæ, & in manus tertii ſecuritatis cauſa legitimè facta depoſitio*, qui Sequeſter, durante lite, habetur loco cuſtodis, juxtà *Felin. in cap. Examinata nu. 10. de judic. Rotam coram Greg. XV. dec. 9.* ibique *Beltramin. in addit. per tot.* cùm non ſit veriſimile poſſeſſorem velle per depoſitionem illius ejus poſſeſſionem amittere, cùm hic animus poſſeſſionis amittendæ in nemine præſumi debeat.

126 Hæcque ſequeſtratio totiès mandato Judicis facienda eſt, quotiès ſubeſt timor ne res interìm dilapidetur,

127 vel intereat; Sique res ſit immobilis, vel mobilis, quæ ſervando ſervari poſſit, ſequeſtranda eſt penès tertium, ſi autèm ſit mobilis, & quæ ſervando ſervari nequeat, implorato Judicis officio vendi debet, & pretium loco rei ſequeſtrari *Abb. in cap. 2. num. 26. de ſequeſt. poſſ. & fru-*

& fruct. Gail. lib. 1. *obſerv.* 149. *num.* 2. *&* 3.

128 Eademque ſequeſtratio facienda eſt, ſi dùm utraque pars contendit ſe poſſidere, ad arma veniat, & violentèr illam velit occupare *Abb. loco citato numer.* 12. *Tuſch. lit. S concl.* 328. *Ridolph. in prax part.*1.*cap.*14. *numer.* 243. *& ſeqq. Rota cor. Caval. deciſ.* 324. *per tot.*

129 Vel ſi duo de Beneficio Eccleſiaſtico cõtendant, & neutèr poſſideat, idque ad evitandum periculum, quod alterutèr in Beneficium ſe intrudat *Abb.loco cit.nu.*14. *Rota deciſ.* 286. *&* 287. *per tot. part.* 10. *deciſ.* 103. *par.* 12. *rec.*

130 Imò ad compeſcendas litigantium cavillationes, & dilationes in cauſis beneficialibus, ſtatutum fuit à *Clem. unic. de ſequeſtr. poſſeſſ. & fruct.* quod poſt latam unam ſententiam in Romana Curia contrà poſſeſſorem alicujus Beneficii, etiàm curati, dummodò per triennium antè illud reus pacificè non poſſederit, ſequeſtrandum ſit dictum Beneficium ab Ordinario apud perſonam idoneam, quæ ex ejus fructibus alimenta ſuſcipiat, fructuſque ſuperexſtantes teneatur reſtituere Victori in lite (quæ obligatio incumbit cuicumque Sequeſtro,) & impediens hujuſmodi ſequeſtrationem, vel fructus ita ſequeſtratos occupans excommunicationem incurrere debet.

131 Adverte tamèn diſpoſitionem hujus *Clementinæ* non habere locum primò in caſu, quo in Curia lata fuerit una ſententia pro petitore Beneficii contra poſſeſſorem, & alia pro poſſeſſore contra petitorem, quià cùm in hoc caſu utraque pars habeat pro ſe præſumptionem unius ſententiæ, dicuntur litigantes eſſe in pari cauſa, ideòque non poteſt fieri ſequeſtratio, cùm in pari cauſa melior ſit conditio poſſidentis, juxtà *reg. Jur.* 65. *in ſexto*. Ità *Gloſ. in d. Clem. verb. contrà poſſeſſorem*, ibique

ibique *Abb. num.*1. & *Barb. num.*6. & *Rota deciſ.*179. *part.* 16. *rec.*

132 Adverte ſecundò, non habere locum *d. Clementinam* in caſu, quo ſententia non ſit lata ſuper Beneficio, ſed ſuper alio jure, quod in ipſo prætenderet actor contrà reum, putà quod eſſet gravatum annuo cenſu, vel quod Rector Beneficii teneretur ad aliquod obſequium præſtandum *Gloſ. ibid. verb. Super Beneficio*, & *Abb. ibid. num.* 3.

133 Adverte tertiò, neque habere locum ſi ſententia lata ſit contrà poſſeſſorem à Judicibus ordinariis, vel delegatis, ſed non apud Sedem Apoſtolicam *Gloſ. ibid. verb. Dumtaxàt*, & *verb. Promulgata*.

134 Adverte quartò, in themate dicti textus Sequeſtrum evadere verum Beneficii poſſeſſorem, quià omnia jura illius Beneficii exercere poteſt, ac debet ſicut legitimus Rector illius *Gloſ. ibid. verb. Beneficium*.

135 Adverte quintò, contrà poſſeſſorem triennalem Beneficii non poſſe fieri dictam ſequeſtrationem, ſi triennio completo, non autèm tantùm inchoato, etiàm majore parte tertii anni, illud pacificè poſſederit, juxtà *Gloſ. ibid. verb. triennium*, ibique *Abb. nu.*9. & *Rot. cor. Bich. dec.*198. *nu.*24. & 25. quià iniquum eſſe judicatur, ùt qui tanto tempore quietè Beneficium poſſedit, ſua poſſeſſione privetur, & ex alia parte præſumptio militat contra Actorem, qui dicto tempore tacuit ſciens pacificam poſſeſſionem, qua reus fruebatur.

136 Adverte ultimò, adhoc ùt procedat dicta conſtitutio ſatìs ſuperque eſſe, quod una ſententia definitiva contrà poſſeſſorem lata fuerit in Curia, quamvis priùs pro illo, vel intrà, vel extra Curiam alia ſententia lata fuiſſet *Gloſ. ibid. verb. Promulgata*, ibique *Abb. num.* 7. & *Rot. d. deciſ.* 179. *part.* 16. *rec.*

TITULUS ULTIMUS.

De in integrum Reſtitutione.

1 PRæter remedium Appellationis ordinarium, quod cuicumque, qui à ſententia contrà ſe lata gravatus ſit à jure conceditur, quibuſdam perſonis privilegiatis aliud remedium extraordinarium providè Lex indulſit, quod *Reſtitutio in integrum* dicitur; Ideò poſt Appellationem, de illa.

2 Reſtitutio integrum igitùr (ùt ſine mora ad rem veniam) ſtrictè ſumpta eſt, *remedium extraordinarium, quo aliquis læſus, ex naturali æquitate, cauſa cognita, in priſtinum ſtatum, ac jus reſtituitur*, ùt colligitur ex *l.1. & duabus ſeqq. ff. hoc tit.*

3 Requiritur autèm primò,ut hoc remedium extraordinarium locum habeat,quod actus geſtus contra quē reſtitutio petitur, fuerit validus, non autèm ipſo jure nullus; tùnc enim cùm agi poſſit via ordinaria intentando nullitatem illius, non eſt opus recurrere ad remedium extraordinarium, quod tantùm in ordinarii defectum à jure conceditur *l. in cauſæ in princ. & §. generalitèr ff. de minor. & toto tit. C. in quibus cauſ. reſtit. neceſſ. non eſt, Chriſtin. deciſ. Belgic. 129. per tot. vol.2. Rot. deciſ.243. num.11. part.9. rec.*

4 Requiritur ſecundò, quod de læſione manifeſtè conſtet, vel quod ea legitimè in judicio probetur per teſtes, vel alia legitima documenta judicialia, cùm non militet præſumptio contrà eum, cùm quo contractum fuit *Abb. in cap.1. num.2. hoc tit. Cabal. conſ.115. lib.1.*

Alto-

Altograd. conſ.5. nu.88. & conſ.24. nu.3. lib.1. Gratian. diſcept. 767. nu.41. & diſcept. 797. num.25. & Magon. dec. Lucen.31. nu.28. deciſ. Florent.10. num.22. dec.104. num.25. & deciſ. 133. num.4.

5 Tertiò requiritur, ùt læſio ſit gravis, non modica, juxtà illud vulgatum = *de minimis non curat Prætor* = *l. Scio ff. hoc tit. cap. pen.* ibique, *Gloſ. verb. Enorme de*
6 *reb. Eccleſ. alienan. vel non*. Hoc autèm dignoſcere prudentis Judicis arbitrio committitur, qui debebit perpendere qualitatem contractus, & conditionem perſonæ læſæ, an ſit dives, vel pauper, an in dignitate conſtituta, vel non *Abb. loco cit. nu.8. Altograd. conſ.102. num. 28. & ſeqq. lib. 2. Tuſch. lit. L concl. 292. Menoch. de arbitr. caſ. 74. & 75. per tot. Odd. de reſtit. in integr. part. 1. quæſt. 4. artic. 13. per tot. & Covarr.*
7 *var. reſolut. lib. 1. cap. 3. num. 11.* Ideòque vides non eſſe neceſſariam petitionem hujus remedii, quando læſio eſſet enormis, & excederet medietatem juſti pretii; tùnc enìm contractus reſcindendus eſſet remedio ordinario, & per viam nullitatis *l. 2. C. de reſcind. vendit. Gratian. diſcept. 823. numer. 37. & diſcept. 824. num. 41. Tuſch. loco cit. concl. 293. per tot. Urceol. conſult. forenſ. cap.3. num.10. & Franch. deciſ.247.*

8 Competit autèm primò hæc reſtitutio in integrum quibuſcumque minoribus vigintiquinque annis, ſi in contractu geſto, vel damnum paſſi fuerint, vel lucrum aliquod, quod conſequi poterant amiſerint, idque ad ſuccurrendum fragili, & imbecilli conſilio ætatis illius *l. 1. & tot. tit. ff. de minoribus, & cap. Conſtitutus hoc tit.*

9 Quod locum habet, eſtò in contractu ab iis geſto intervenerit decretum Judicis, & conſenſus Tutoris, vel Curatoris, quia hęc omnia nequeunt auferre

Beneficium reſtitutionis in integrum *l.* 1. *& pluribus ſeqq. ff. de minor. Leſſ. lib.* 2. *de Juſt. & jur. cap.* 17. *num.* 63. *Giurb. deciſ.* 105. *Rota deciſ.* 82. *num.*2. *& deciſ.* 102. *num.* 1. *part.* 2. *diverſ.*

10 Secundò fruuntur hoc eodem beneficio Eccleſiæ omnes, & loca pia authoritate Epiſcopi erecta, quià de jure fruuntnr privilegiis minorum, & debent non ſecùs, ac iſti illæſa ſervari *cap. Requiſivit hoc tit. leg. Omnia C. de Epiſc. & Cleric. Abb. loco citato numer.* 15. *Marant. de ord. judic. part.* 6. *in* 7. *actu ſuſpenſivo appell.*

11 *num.* 85. Ideòque ſi in alienatione facta Minor, vel Eccleſia læſa fuerit, poteſt repetere rem alienatam, ſed tenetur reſtituere pretium ei, cùm quo contraxit, cùm omnibus quoque expenſis neceſſariis, vel utilibus, & melioramentis ab eo factis in illa re *leg. Unica C. de reparation. cap.* 1. *hoc tit.* ibique *Abb. numer.* 3. nemo enim cùm alterius jactura locupletari debet, juxtà *regul.* 206. *juris in ff.*

12 Hocque beneficio gaudet Eccleſia etiàm extruenda; idque in favorem cauſæ piæ, & Religionis, *Layman. in cap.* 1. *num.* 3. *hoc. tit. in ſexto.*

13 Tertiò hoc beneficio gaudent etiàm Reſpublicæ, ſub quarum nomine veniunt omnes Communitates habentes bona communia, quæ regantur per ſuos Adminiſtratores; cùm enim hi ſubſtineant locum Curatorum faciunt ùt Communitates etiàm minorum jure fruantur *l. Respublic.* 5. *Cod. ex quibus cauſ. major. &c. Abb. loco citato numer.* 15. *Caldas Pereyra tract. de reſtit. in integr. per tot.*

14 Hinc eodem jure fruitur etiam Princeps Supremus, quoad bona Principatus, Coronæ, ſeù Fiſci, quæ reputantur bona Reipublicæ, licet non fruatur quoad bona ſua propria, & particularia. Ità *Molin. tract.* 2.

de ju-

de juſtitia, & jure diſput. 575. *numer.* 4.

15 Et ultimò præfatum Beneficium extenditur aliquando etiam ad majores vigintiquinque annis, ùt
16 patet ex *tot. tit. C. ex quibus cauſ. major. &c.* Debet autèm hic non ſolùm probare læſionem, ſed etiàm oſtendere juſtam cauſam, ob quàm læſus fuerit, puta imperitiam, quæ prodeſſe ſolet militibus, dùm in expeditione verſantur, & fœminis, juxtà *Molin. loco cit. num.*86. 88. *&* 89. latè *Ridolph. in prax. part.*1. *cap.*13. *num.* 432. *& ſeqq.* abſentiam Reipublicæ cauſa, detentionem in vincuſis, vel hoſtium manu, juſtum errorem, aut probabilem ignorantiam &c. *Abb. in cap. ex literis num.* 5. *&* 11. *& cap. Tùm ex literis num.*12. *hoc. tit.Layman.lib.*3.*Theol. mor.tract.*4. *cap.*11. *nu.*6.

17 Rurſus, quamvis minor, vel Eccleſia læſa debeat reſtitui in integrum officio Judicis etiàm nemine petente, tamèn hæc reſtitutio non eſt concedenda natu majori, niſi ad ejus inſtantiam *Abb. in dict. cap. Ex literis num.* 11. *& Layman. loco cit.*

18 Reſtitui autèm debent in integrum Eccleſia, vel minor non ſolum ſi ex contractu geſto, ſed etiamſi in judicio læſionem ſenſerint, putà quià Procurator, Prælatus, vel alius bonorum Adminiſtrator, aut cauſæ Patronus probationes, vel exceptiones neceſſarias producere, aut opponere neglexerit, ideòque ſententiam contra minorem, vel Eccleſiam reportaverit *leg. Etiàm in his Cod. ſi Tutor, vel Curator interven. &c. cap. Veniens hoc tit.* latè *Odd. de reſtitut. in integr. part.* 2. *quæſt.* 64. *& pluribus ſeqq. Chriſtin. deciſ. Belgic.* 124. *per tot. vol.*2. *& deciſ.*105. *vol.*6.

19 Adverte, quod ſi reſtituendus in integrum agat de damno illato, reſtituendus ſit etiàm re non integra, ſecus verò ſi agat de lucro amiſſo tantùm; putà ſi mi-

nor

nor renunciaverit Beneficio Eccleſiaſtico, & hoc fuerit alter collatum *leg. Quod ſi minor §. Scævola ff. de minor. Abb. in cap. Ex parte num.* 15. *de reſtit. ſpoliat. Altograd. conſ.* 85. *num.*45. *lib.*1. *Covarr. lib.*1. *var. cap.*5. *num.*2. *Molin. loco cit. diſp.*573. *num.*1.

20 Adverte ſecundò, minorem læſum reſtituendum
fore contra alium minorem *per Text. in l. verum,*
21 *§. Item quæritur ff. de minor.* Et Eccleſiam privilegio
minores fruentem contrà aliam Eccleſiam *cap. Au-*
ditis ibique *Gloſ. fin. & Abb. num.*8. *hoc tit.*

22 Nec obſtat, quod privilegiatus non utatur ſuo privilegio contrà alium privilegiatum, ſed ſi paria privilegia concurrant, ſervandum ſit jus commune, ùt docet *Abb. in cap. In præſentia num.* 37. *de prob. & alii paſſim ex l. aſſiduis C. qui potior. in pignor. &c.*

23 Reſpondeo enìm id militare, ſi duo ſint æquè privilegiati in pari cauſa, quo caſu melior eſt conditio poſſidentis, juxtà *reg.* 65. *juris in ſexto*. Secùs autèm ſi cauſa ſit diſpar, ùt quià unus privilegiatus ſit læſus, alius non; tùnc enìm per reſtitutionem in integum potiùs ſubveniendum eſt parti læſæ, quàm alteri; juxtà *Theoricam Bart. in auth. quas actiones num.* 3. *C. de Sacroſan. Eccleſia & Abb. loco cit. Peregr. deciſ.*8. *nu.*13. *Rota deciſ.*98. *num.*2. *part.*11. *deciſ.*113. *num.*7. *& ſeqq. ac deciſ.*805. *part.*18. *rec.*

24 Adverte tertiò, Minorem in pluribus caſibus non reſtitui in integrum; & primò quidèm, ſi contractum in minoritate celebratum major factus ratificaverit, vel expreſsè per verba, vel tacitè, puta exigendo, vel recipiendo fructus ex tali contractu provenientes, quià per ratihabitionem cenſetur renunciaſſe beneficio reſtitutionis in integrum *l.* 1. *&* 2. *C. ſi major factus &c.* Dummodò tamèn probetur in minore ſcientia nullita-

tis

tis tàm in facto, quàm in jure, *Urceol. conſult. forenſ. cap.63. num. 29. & ſeqq. vol.2. Rota deciſ.262. num.14. & ſeqq. part.9. & deciſ.98. num.7. part.11. rec.*

25 Secundo, ſi minor ſimulet ſe majorem eo animo, ùt inducat alium inſcium doli ad ſecum contrahendum, quià deceptis, non decipientibus jura ſubveniunt *l. 2. & 3. in princ. C. ſi minor ſe major dixerit, Maur. de fidejuſ. part.2. ſect.6. cap. 3. numer. 144. Tuſch. lit. M ooncl. 243. per tot. Mynſing. cent. 4. obſerv. 20. Chriſtin. deciſ. Belgic.21. num.3. deciſ.121. per tot. vol.2.*

26 Tertiò, ſi veniam ætatis à Principe impetraverit, geſta poſt talem impetrationem firma manebunt, & rata *l. 1. C. de his qui ven. ætat. &c.*

27 Quartò, ſi damnum provenerit ex mero caſu fortuitò, non ex imprudentia minoris, quià ad reſtitutionem concedendam non attenditur læſio, quæ ex poſt facto contingit, ſed ea, quæ aderat tempore actus geſti *l. verùm § Sciendum ff. de minor. Altrograd. conſ. 65. nu.81. lib.2. Felic. de ſociet. cap.5. nu.34. Rot. deciſ.150. nu.12. part.11. & dec.134. nu.14. & ſeqq. part.13. rec.*

28 Et ultimò, ſi actui geſto acceſſerit juramentum minoris de illi non contraveniendo *Auth. Sacramenta puberum C. ſi adverſ. vendit. &c. & l. 1. C. eod. Altograd. conſ. 5. num. 21. lib. 1. Odd. de reſtit. in integrum part.1. quæſt.24. per tot. Dian. part.11. tract.3. reſol.30. Rota coram Ludoviſ. deciſ. 120. num. 4.* quià juramentum ſervari ſemper debet, dummodò ſervari poſſit abſquè diſpendio ſalutis æternæ *cap. Cùm contingat de*

29 *jurejur.* ideòque contractum invalidum firmat, & validum facit; niſi tamèn ad jurandum minor inductus fuerit ob dolum, vel metum injuſtè incuſſum, tùnc enìm non ligaretur à tali juramento *dict. auth. Sacramenta puberum in fin. & DD. ſupra citati.*

Adver-

Digitized by Google

30 Adverte quartò, tempus à jure præſcriptum ad hanc reſtitutionem petendam eſſe quadriennium, quod minor habet à vigeſimoquinto, uſque ad vigeſimum nonum annum completum, juxtà *l. fin. C. de temp. in integr.*
31 *reſtit.* Sique veniam ætatis impetraverit, quadriennium labitur à die, qua venia ætatis obtenta fuit *l.* 1. *C. de his qui ven. ætat.* ibique *Gloſ. verb. impetraverunt l. ea quæ C. de temp. in integ. reſtit. & Odd. lòco citato quæſt.* 13. *num.* 41. *& ſeqq.*

32 Majoribus autèm vigintiquinque annis currit hoc quadriennium à die, quo ceſſat juſta cauſa, v. g. abſentiæ, vel legitimum aliud impedimentum *l. fin. C. tit.*
33 *d. & Gloſ. in Clem. unic. verb. à tempore hoc tit.* Eccleſiæ denique, vel Reipublicæ labitur quadriennium à tempore paſſæ læſionis *Gloſ. citat. Franc. in cap.* 1. *n.* 2.
34 *not.* 3. *hoc tit. in* 6. *& Molin. loco cit. diſp.* 574. *in princ.* Nemini autẽ nocet quadriennii lapſus, ſi probaverit legitimũ impedimentum, ratione cujus intrà illud reſtitutionem in integrum petere non potuerit *d. l. fin.* ibiq; *Gloſ. verb. vacuam in fin. & verb. excipiatur C. de temp. in integr. reſtit. Gloſ. in dict. Clem. unic. verb. continuum Mynſing. cent.* 1. *obſerv.* 51. *& Molin. loc cit. diſp.* 573. *in fin. & diſput. ſeqq. in princ. Odd. loco cit. quæſt.* 20. *per tot. & Ridolph. d. part.* 1. *cap.* 13. *num.* 455. *& ſeq.*

35 Adverte quintò, Eccleſiam, & Rempublicam in aliquibus caſibus poſſe petere reſtitutionem in integrum etiàm poſt elapſum quadriennium, licet illam elapſo d. tempore petere ampliùs nequeat minor vigintiquinque annis. Et ratio diſcriminis eſt, quià Eccleſia, & Reſpublica per Adminiſtratores gubernantur, quorum delictum, vel negligentia ipſis obeſſe non poteſt, juxtà *reg.* 76. *Jur. in ſexto*, ideòque illis tamquàm perſonis fictis citiùs eſt ſuccurrendum. Minor autèm, cui ſubveni-

venitur tantùm ob judicii imbecillitatem, poſtquàm
major factus eſt,& à ſe geſta in minori ætate trutinare
potuit,non meretur ampliùs hoc legale ſubſidiũ;ideò-
que poſt quadriennium elapſum ei ſuccurẽdum ſolum-
modò eſt,eodem modo,ac ex illis cauſis tantùm,ex qui-
bus ſuccurritur aliis natu majoribus. Ità *Laym. lib. 3.*
Theol. moral. tract. 4. cap. 11. num. 5. §. Adde primò,
Gratian. diſcept. 601. num. 28. Odd. d. quæſt.20. art.3.
per tot. Ridolph. loco citato num. 460. & ſeqq. Chriſtin.
deciſ. Belgic. 121. num. 8. vol. 2.

36 Caſus autèm, ob quos Reipublicæ, vel Eccleſiæ
læſę, etiàm poſt elapſum quadriennium reſtitutio in
integrum eſt indulgenda, ſunt primò:ſi Prȩlatus, vel
Adminiſtrator fraude circumventus fuerit, ne intrà
quadriennium reſtitutionem dictam peteret, & obti-
37 neret *cap. 1. hoc tit. in ſexto*. Secundò, ſi lęſio ſit val-
dè enormis *cap. penult. de reb. Eccleſ. alien. Gloſ. fin.*
in d. cap. 1. Abb. in cap. 1. num. 2. eod.tit. Covar. lib.1.
reſol. cap. 3. num.10. Leſs. loco citato cap. 17. num. 66.
Gratian. loco cit. num. 45. Ridolph. loco cit. num. 48. &
38 *ſeqq. Sperell. deciſ. 135. num. 147* Quę lęſio an enor-
mis ſit,nec ne, arbitrio Judicis determinandum relin-
quitur; & videtur ſufficere ea lęſio, quę dimidium
juſti pretii non excedat, juxtà *Covar. loco cit. num.11.*
39 *& Molin. d. diſp.574. num.3. in fin.* Et tertiò, ſi ob in-
culpatam ignorantiam, vel ſimile juſtum impedimen-
tum dicta reſtitutio intrà quadriennium peti non po-
tuerit *cap. 1. & 2. hoc tit. in ſexto*, ibique *Gloſ. verb.*
negligentèr.

40 Adverte jàm ſextò, regularitèr reſtitutionem in in-
tegrum petendam fore coràm Judice ordinario illius,
contrà quem petitur,quià illam petens eſt velut actor,
qui forum rei ſequi debet *l. 2. C. ubi, & apud quem*

cognit. &c. Abb. in cap. 1. *num.* 18. *hoc tit. & Covar. loco cit. cap.* 4. *in princ.*

41 Excipe Eccleſiam, quæ ſi petat reſtitutionem in integrum contra Laicum, ex privilegio, & jure ſpeciali poteſt illum convenire coram ſuo Judice Eccleſiaſtico *cap.* 1. *hoc tit. cap. pen. de reb. Eccleſ. alien. &c. Abb. loco citato, & in cap. Conſtitutus num.* 1. *hoc tit. Covar. loco cit. & Molin. loco citato diſp.* 573. *num.* 25.

42 Adverte ſeptimò, reſtitutionem in integrum dupliciter peti poſſe, vel per modum actionis, puta ſi coràm Judice competente proponatur petitio, & præmiſſa citatione, litis conteſtatione, & cauſa cognita reſtitutio fiat *l.* 1. *& l. fin. ff. hoc tit. l. ait Prætor* §. *Non ſolùm, & l. verùm* §. *Sciendum ff. de minor. Mynſing. cent.* 1. *obſerv.* 49. *& Uveſembec. in parat. ff. hoc tit. num. ult.* Vel per modum exceptionis, puta ſi minor conventus ex aliquo contractu excipiat contra actorem ſe ex illo fuiſſe læſum, & incidentèr petat reſtitutionem in integrum, quæ reſtitutio in integrum petenda eſt coràm Judice cauſæ principalis, cùm ſit de appenditiis principalis inſtantiæ *Fenzon. ad Stat. Urb. lib.* 1. *cap.* 9. *nu.* 6. *&* 7. *Luc. Pet. in prax. lib.* 7. *cap. unic. num.* 3. *Scacc. de appell. quæſt.* 19. *remed.* 2. *num.* 5. *Ridolph. part.* 1. *cap.* 13. *nu.* 424. *& ſeqq. Galleſ. de reſtit. in integr. cap.* 9. *num.* 89. Et ratio eſt, quià reſtitutio in integrum petita incidentèr non tendit ad revocandum judicatum, ſed tantùm ad ſuperſedendum in illius executione; juxtà *Luc. Pet. loco cit. num.* 5. *Galleſ. loco cit. num.* 203. *& Fontanell. deciſ.* 115. *num.* 9. 10. *&* 15.

43 Quod ſi quæras: An reſtituens minori læſo rem in ipſum alienatam (& quod dico de minore, dicas de Eccleſia, Republica, vel quovis alio læſo) teneatur etiàm reſtituere fructus ex illa perceptos, ex quibus

factus

factus fuerit locupletior, vel qui adhuc extent.

44 Dicò primò, quod ſi res minoris alienata fuerit in alium per contractum gratuitum, puta donationem, reſtituenda ſit res una cùm fructibus, deductis tamèn expenſis in eorum collectione factis. Quià tunc minor læſus fuit non ſolum in ipſa re, ſed etiàm in fructibus. Ità *Leſſ. loco cit. cap. 17. dub. 10. num. 70. & Molin. loco cit. diſ. 575. num. 6.*

45 Dico ſecundò. Si res minoris alienata fuit per contractum onerofum, puta venditionem, & is læſus ob inæqualitatem contractus, quià pretium minùs juſto datum fuit; & tùnc unà cùm re ſunt reſtituendi fructus, non totalitèr, ſed juxtà proportionem pretii diminuti; v.g. Si res valoris ſcutorum 1200. empta fuerit pretio ſcut. 600. cogetur emptor ad reſtituendam medietatem fructuum, quià hæ reſpondet, læſioni paſſæ, quatenùs res excedit pretium datum in dimidia parte. Ità *Molin. & Leſſ. locis citatis.*

46 Dico tertiò. Si res minoris fuerit vendita pretio juſto, nec reſtitutio in integrum petatur, ob inęqualitatem contractus, ſed tantùm, quià non erat expediens minori illam rem venundari; & tunc regularitèr non ſunt reſtituendi fructus percepti antè reſciſſionem contractus: puta ſi venditum fuerit juſto pretio feudum aliquod antiquum familiæ, quod ob memoriam Avorum fovendam ſervare in familia oportebat. Ità *DD. citati, & Layman. lib. 3. Theol. moral. tract. 4. cap. 11. numer. ult. & in cap. 1. numer. 8. hoc tit.* Ratio eſt, quià reſtitutio in integrum non datur niſi ad id, in quo quis læſus fuit, cùm ſit mera damni illati refectio: ſed in prædicto caſu minor fuit læſus tantùm in ſubſtantia rei, non in fructibus, quià

res juſto pretio fuit alienata; ergò &c.

47 Nec obſtant *textus in leg. Quod ſi minor §. Reſtitutio, & leg. Patri §. Si pecuniam ff. de minor.*

48 Illi enim, vel jubent emptorem reſtituere debere fructus poſt reſciſſionem contractus perceptos, ùt placet *Leſſio loco cit. num.* 71. quià alio modo acceptæ dictæ Leges non eſſent conſentaneæ rationi, & naturali æquitati. Vel loquuntur (ùt verè loquuntur) de

49 venditione minore pretio facta, quo caſu, ùt dixi reſtituendi ſunt fructus defectui pretii correſpondentes.

50 Quin urgeas innixus *textui in cap.* 1. *hoc tit.* ubi læſio ponderatur ſolùm reſpectu pretii, & tamèn contractus in totum reſcinditur.

51 Reſpondeo enìm cùm *Abb. in cap. Conſtitutus nu. ult. hoc tit.* vel ibi Eccleſiam fuiſſe læſam etiàm in ſubſtantia rei alienatę, quià exiſtimaverat talem alienationem cedere in utilitatem propriam, & poſteà contra-

52 rium apparuit; Vel emptorem noluiſſe ſupplere juſtum pretium, ideòque contractus fuiſſe reſcindendus.

53 Quęres ulteriùs; quo pacto minor debeat reſtituere meliorationes factas ab emptore in re empta ab ipſo, & ad cujus reſtitutionem damnatur.

54 Reſpondeo, inſpiciendum eſſe valorem meliorationum de tempore, quo facienda eſt reſtitutio, & juxtà illum reſtitutionem regulandam *l. in fundo, & ibi Gloſ. verb. plus pretio ff. de rei vindic. Abb. in cap.* 1. *num.* 4. *hoc tit. Molin. tract.* 2. *de Juſt. & jur. diſp.* 365. *num.* 11. *Menoch. de arbitr. caſ.* 258. *Rota deciſ.* 318. *per tot. par.* 9. *& deciſ.* 288. *num.* 14. *& ſeqq. par.* 13. *rec.* v. g. ſi aliquis expenderit in melioramentis ſcuta 150. & res tempore reſtitutionis ſit melior facta in ſc. 100. tantùm, centum tantùm erunt à minore reſtituenda, aliàs

aliàs enìm minor,vel Eccleſia denuò damnum pateretur,& ſic non reſtitueretur in integrum;ſibique imputare debet, qui imprudentèr ſumptus exuberantes fecit in re melioranda *Abb. loco citato* ibique *Fagnan. num.* 19. *& duobus ſeqq. Gratian. diſcept.* 913. *num.*32. *& diſcept.* 957. *num.* 37. *Pacion. de locat. cap.* 34. §. 3. *num.*31. *& ſeqq. Magon. dec. Florent.*9. *num.*5. *& ſeqq.*
55 *Rot. deciſ.* 307 *num.* 22. *part.* 12. *rec.* Ideòque vides, repetentem expenſas factas in melioranda re aliena bona fide, duo probare debere, videlicèt tantùm fuiſſe expenſum, & tantùmdem melioratum; quod fit docendo de anteriores ſtatus rei melioratæ *Rot. poſt. Urceol. de tranſact. deciſ.* 29. *num.* 12. *&* 13. *coràm Seraph. dec.* 898. 952. *&* 1453. *coràm Buratt. dec.*834. *num.* 11. *deciſ.* 188. *num.* 25. *part.*9. *deciſ.*363. *par.* 11. *deciſ.* 203. *per tot. part.* 12. *deciſ.*109.*num.* 19. *part.*13. *& deciſ.* 22. *per tot. part.* 14. *rec.*
56 Quod ſi valor meliorationum de tempore reſtitutionis faciendę minor ſit valore expenſarum factarum in re melioranda, minor reſtituere debet ſolùm expenſas factas, & laboris eſtimationem *cap.* 1. *hoc tit. & dicta l. in fundo*. Ratio eſt, quià ſufficit meliorantem indemnem ſervare; aliàs enìm melioratio,ùtpotè acceſſoria rei melioratę fictione juris cenſetur ſemper fuiſſe in bonis,& dominio illius,cui res meliorata eſt reſtituenda *Layman.in dicto cap.* 1. *n.* 7. *hoc tit.*
57 Hęc tamèn militant, niſi alicubi vigeat contraria conſuetudo reſtituendi melioramenta juxtà valorem, quem habent de tempore reſtitutionis,ſivè is ſit major, ſive minor valore expenſarum inſumptarum in meliorando; tunc enìm talis valor pręcisè eſſet reſtituendus *Molin. loco cit. num. ult. & Laym. ubi ſuprà.*
58 Unum ſciendum, & erit expeditus hic titulus, quod

quod reſtitutio in integrum pariat effectum ſuſpenſivum, non ſecùs ac appellatio, ideòque pendente ejus judicio nihil ab una, vel altera parte ſit innovandum *l. unic. C. de reſtit. in integ. poſtul. Lancellot. de attent. part. 2. cap. 18. num. 11. & ſeqq. Odd. loco cit. part. 1. quæſt. 1. art. 6. num. 6. Rota coràm Duran. deciſ. 90. num. 6.*

59 En tibi ob oculos tela judiciaria, quę incipiens à conteſtatione litis, ac juramento calumnię, protelatur poſteà, & veluti textura quadam legali conficitur à probationibus, ac demùm tot ſententiarum ope undique abſoluta completur, quot requîruntur, ùt res judicata exiſtat, & obducatur quęlibet via ulteriori appellationi. Reliqui autèm Tituli, qui ſecundo Decretalium Gregorii IX. libro comprehenſi judicialem materiam videntur attingere, vel in Juſtinianèis Inſtitutionibus Civiliſtarum tractationibus ſpeciatim committuntur, vel ſparsìm in hac Tertia Parte fuit à me ſatìs ſuperque eorum notio delibata. Et hęc ſatis de Judiciis, ad Dei, Beatiſſimęque Virginis gloriam.

Finis Tertiæ Partis.

INDEX

INDEX MATERIARUM TERTIÆ PARTIS.

A

Apoſtoli

In materia Appellationis, quid ſint, & cùr ità dicantur *tit.* 10. *nu.* 70. *&* 71. *pag.* 197.
Quotuplices ſint *ibid. à num.* 72. *ad* 83. *à diſt. pag.* 197. *ad* 199.

Appellatio

Vide verbo Arbiter. Verbo Apoſtoli. Verbo Res judicata. Verbo Attentata. Verbo Sententia, & verbo Sequeſtrum.
An poſſit interponi, & proſequi in die feſto *tit.* 6. *n.* 43. *&* 44 *pag.* 95.
Quid ſit *tit.* 10. *num.* 1. 2. *&* 3. *pag.* 181.
Extrajudicialis an propriè dicatur Appellatio *ibid. nu.* 4. *&* 5. *diſt. pag.* 181. *in fin. &* 182. *in princ.*
Judicialis quotuplex ſit *ibidem nu.* 6. 7. *&* 8. *diſt. pag.* 182.
An ſit inducta à Jure naturali, an à poſitivo *ibidem à num.* 9. *ad* 13. *diſt. pag.* 182. *&* 183.
Quare ſit introducta *ibid. n.* 14. *diſt. pag.* 183.
Qui poſſit appellare *ibid. à num.* 15. *ad* 17. *d. pag.* 183. *in fin. & ſeq.*
Qui nequeat *ibid. à n.* 18. *ad* 20. *diſt. pag.* 184.
A quibus ſententiis liceat appellare *ibid. n.* 21. *&* 22. *pag.* 185.
Et quid ſi appelletur à ſententiis Ordinariorum *ibidem numer.* 23. *&* 24.
In quibus cauſis non liceat appellare, & quando ſecùs *latè ibidem à nu.* 25. *ad* 44. *à diſt. pag.* 185. *in fin. ad* 191. *in princ.*
Clausula appellatione remota quam appellationem prohibeat *ibid. à nu.* 45. *ad* 48. *diſt. pag.* 191. *& ſeq.*

Quid

Quid operetur *ibid. n. 49. & 50. diſt. pag.* 192.
Quinam Princeps poſſit reſcribere cùm dicta clauſula *ibid. n.* 51.
Quoſnam diverſos effectus producat, ſi ſit appoſita in diverſa parte reſcripti *ibidem num.* 52. & 53. *pag.* 193.
Coràm quo Judice ſit appellandum *ibidem n.* 67. & 68. *pag.* 196.
Quomodo appellatio interponi debeat à definitiva *ibid. n.* 98. & 99. *pag.* 202.
Et quomodo interponatur de ſtylo Romanæ Curiæ *ibidem num.* 69. *pag.* 197.
Ad quem Judicem ſit appellandum *ibid. latè a n.* 84. *ad* 97. *a diſt. pag. ad* 202. *in princ.*
Quotiès liceat appellare *ibidem a num.* 100. *ad* 103. *d. pag.* 202. & *ſeqq.*
Tempora Appellationis quot, & quænam ſint *ibid. a n.* 105. *ad* 110. *diſt. pag.* 203. & *ſeq.*
Judex ad quem, quid agere debeat *ibidem n.* 112. & 113. *d. pag.* 204. & *ſeq.*
Effectus Appellationis à definitiva quinam ſit *ibidem a n.* 114. *ad* 117. *diſt. pag.* 205.

Arbiter

Cur ità dicatur *tit.* 10. *n.* 55. *pag.* 193.
Quid ſit *ibid.*
Quotuplex *ibid. a n.* 56. *ad* 60. *diſt. pag.* 193. & *ſeq.*
Ab ejus ſententia an liceat appellare *ibid. a n.* 61. *ad* 65. *a d. pag.* 194. *ad* 196.

Attentata

Quid ſint *tit.* 10. *n.* 119. *pag.* 206.
Quinam Judex debeat ea revocare, & quomodo, ſi commiſſa fuerint pendente appellatione à definitiva *ibid. n.* 118. & 120.
Petens ea revocari, quid probare debeat in judicio *ibid. numer.* 121. & 122.

C

Citatio

Quid ſit *tit.* 3. *n.* 13. *pag.* 61.
An ſit juris naturalis *ibid. n.* 14.
Quotuplex ſit *ibid. n.* 15. *d. pag.* 61. & *a n.* 19. *ad* 23. *pag. ſeq.*
Quando debeat fieri publicè, vel per edictum *ibid. n.* 16. & 17.
Requiſita citationis verbalis *ibid. a n.* 24. *ad* 29. *pag.* 62. & 63.
Quomodò fiat ejus executio *ibidem a n.* 30. *ad* 33. *diſt. pag.* 63. & *ſeq.*
Ejus effectus quinam ſint *ibidem a n.* 34. *ad num.* 38. *diſt. pag.* 64. & 65.
An poſſit fieri in die non feriata ad diem feriatam *tit.* 6. *a n.* 34. *ad* 37. *pag.* 93. & 94.
An obliget citatum, ſi fiat in die feriata ad diem non feriatam *ibid. n.* 38. & 39. *d. pag.* 94.

Confeſſio

Quid ſit *tit.* 7. *n.* 1. & 2. *pag.* 96.
Quotuplex *ibid. n.* 3.
An ſit propriè modus probandi in judi-

judicio *tit.* 8. *n.* 3. *pag.* 109.
JUDICIALIS, quæ requiſita habere debeat *ibid. d. tit.* 7. *à n.* 4. *ad* 13. *diſt. pag.* 96. 97. & 98.
A PROCURATORE in judicio facta non præjudicat principali *ibidem n.* 14. & 15. *d. pag.* 98.
Limita, ùt *ibid. à nu.* 16. *ad* 22. *diſt. pag.* 98. *in fin.* & *ſeq.*
PRÆLATI non præjudicat ſucceſſoribus, vel ipſi Eccleſiæ *ibid. n.* 23. & 24. *pag.* 100.
Limita ùt *ibidem à n.* 25. *ad* 34. *diſt. pag.* 100. & *ſeq.*
Quot modis fieri poſſit confeſſio *ibid. num.* 35. *pag.* 102.
An inducatur tacitè à Reo non reſpondente poſitionibus ab Actore datis *ibid. nn.* 36. & 37. *d. pag.* 102. *in fin.* & 103. *in princ.*
QUALIFICATA quid ſit *ibid. num.* 39. *diſt. pag.* 103.
An poſſit in parte reiici, & in parte acceptari *ibid. à n.* 40. *ad* 46. *diſt. pag.* 103. 104. & 105.
JUDICIALIS, quem effectum operetur *ibid. à n.* 47. *ad* 50. *diſt. pag.* 105.
An, & quando poſſit revocari *ibid. à nu.* 51. *ad* 56. *d. pag.* 105. & *ſeq.*
EXTRAJUDICIALIS, quam probationem faciat *latè ibid. à n.* 58. *ad* 64. *pag.* 107. & 108.
TESTATORIS in teſtamento, vel alia ultima voluntate quid operetur *ibid. à n.* 65. *ad* 68. *diſt. pag.* 108. & *ſeq. in princ.*

Contumacia

Quare ita dicatur *tit.* 4. *n.* 1. *pag.* 76.
Quid ſit *ibid. n.* 2. & 3.
Quotuplex *ibid. n.* 4.
Quomodò puniatur Rei contumacia *ibid. n.* 5. & 6. *pag.* 77.
Quid ſit miſſio actoris ex primo decreto in poſſeſſionem bonorum rei contumacis *ibid. a n.* 7. *ad* 11. *d. pag.* 77. & *ſeq.*
An per illam conſequatur actor ipſam rei poſſeſſionem, val potiùs tantùm in poſſeſsione conſtituatur *ibidem a num.* 14. *ad* 33. *a pag.* 79. *ad* 82.
In quibus caſibus creditor ità immiſſus fructus perceptos faciat ſuos *ibid. a n.* 34. *ad* 36. *d. pag.* 82. & 83. *in princ.*
Quid ſit miſsio in poſſeſsionem ex ſecundo decreto *ibid. nu.* 12. & 13. *d. pag.* 78. *in fin.* & *d.* 79. *in princ.*
Quomodo puniatur à Jure contumacia Actoris *ibid a n.* 37. *ad* 41. *d. pag.* 83. & *ſeq.*

D

Dilatio

Vide verbo Feriæ.
Quid ſit *tit.* 6. *n.* 2. *pag.* 88.
Quotuplex *a n.* 3. *ad* 8. *ibid.* & *pag. ſeq.* & *a n.* 16. *ad* 19. *pag.* 90.
CITATORIÆ dilationes quamdiù durent *ibid. n.* 9. 10. & 11. *d. pag.* 89
DELIBERATORIÆ, quamdiù *ibidem num.* 12. 13. & 14.
DECLINATORIÆ, quamdiù *ibidem num.* 15.
Quid operetur dilatio *ibidem nu.* 20. *pag.* 90.
Quot dilationes concedi poſsit à Judice *ibid. n.* 21. & 22.

 Epi-

E

Epiſtolæ

An probent; & contrà quem *tit.* 8. *n.* 253. *pag.* 157.

Executio

Sententiæ, à quo Judice facienda ſit *tit.* 9. *n.* 40. *&* 41. *pag.* 180
Quodnàm tempus expectari debeat à die ſententiæ latæ *ibid. n.* 42. 43. *&* 44.
Quo ordine facienda ſit *ibid. num.* 45. *pag.* 181.

F

Feriæ

Vide verbo Citatio. Verbo Teſtes & verbo Appellatio.
Cur ità dicantur *tit.* 6. *nu.* 23. *&* 24. *pag.* 91.
Judiciales quid ſint *ibid. n.* 25.
Quotuplices *ibid. n.* 26. *diſt. pag.* 91. *&* 92.
Earum tempore eſt prohibitũ exercitium Jurisdictionis contentioſæ *ibid. n.* 27. *d. pag.* 92.
Limita, ùt *ibid. à n.* 29. *ad* 33. *dicta pag.* 92. *&* 93.
Secus, voluntariæ *ibid. num.* 28. *d. pag.* 92.

Forum

Quid ſit, & undè dictum *tit.* 2. *à n.* 2. *ad* 7. *pag.* 15.
Competens quid ſit *ibid. n.* 8. *pag.* 16.
Quotuplex ſit *ibid. n.* 9.
Domicilii quotuplex ſit *ibid. n.* 10.
Originis quodnàm ſit *ibid. à nu.* 11. *ad* 15. *d. pag.* 16. *& ſeq. in princ.*
Habitationis quodnàm ſit *ibidem n.* 16. *diſt. pag.* 17.
An ſit fortius domicilio originis *ibid. num.* 17. *&* 18.
Quid, ſi quis habitet æquali tempore in duobus locis *ibid. n.* 19.
Vel in loco alieno ab illo, in quo habet fixum domicilium *ibidem num.* 20.
Vagabundi, ubi ſint conveniendi *ibid. n.* 21. *&* 22. *pag.* 18.
Clericus, ubi *ibid. n.* 23. *&* 24.
Religiosus, ubi *ibid. n.* 25.
Hæres, ubi *ibidem num.* 26. *&* 27. *pag.* 19.
Rei sitæ, quodnàm ſit *ibid. à n.* 28. *ad* 32. *diſt. pag.* 19. *& ſeq.*
An ſit in electione actoris in dicto foro reum convenire, vel in foro Domicilii *ibid. n.* 33. *&* 34. *diſt. pag.* 20.
An Judex dicti fori poſſit procedere contrà reum realitèr tantum, vel etiam perſonalitèr *ibid. n.* 35.
Et an poſſit procedere contrà rem rei in ſuo territorio extantem, non permanentèr, ſed tranſeuntèr *ibid. n.* 36. 37. *&* 38. *pag.* 21
Contractus, quodnàm ſit *ibidem n.* 39. *&* 40.
Advena quando conveniri poſſit in loco celebrati contractus *ibidem a num.* 41. *ad* 44. *pag.* 22. *&* 23. *in princ.*
Promittens ſolvere in certo loco, ubi ſit conveniendus *ibid. a n.* 45. *ad* 50. *diſt. pag.* 23. *& ſeq.*
Prorogationis quid ſit, & quid ſit Prorogatio *ibidem. a num.* 51. *ad* 53.

Pro-

Digitized by Google

Prorogatio an habeat locum, quoad Judicem non habentẽ juriſdictionem in re, ſed tantum in ſpe *ibid. a n.* 54. *ad* 57. *pag.* 25.

An detur de cauſa ad cauſam *ibid. a n.* 58. *ad* 63. *dict. pag.* 25. *in fin. & duabus ſeq.*

Qui nequeant prorogare juriſdictionem *ibid. a n.* 64. *&* 71. *dict. pag.* 27. *&* 28.

An detur prorogatio in juriſdictione delegata *ibid. a n.* 72. *ad* 78. *dict. pag.* 28. *& ſeq.*

An, & quomodò detur in Juriſdictione voluntaria, & contentioſa *ibid. n.* 79. *&* 80. *pag.* 30.

Clericorum forum Eccleſiaſticum, ſeù Immunitas perſonalis an ſit de Jure Divino, vel poſitivo tantùm *Ibidem. a num.* 82. *ad* 115. *a pag.* 30. *ad* 38.

Illi Clericus renunciare nequit, & quare *ibid. n.* 116. *& duobus ſeqq. dict. pag.* 38. *in fin. & ſeq.*

Reſpondetur argumentis, ſeù veriùs calumniis Cujacii huic aſſertioni objectis *ibid. à n.* 119. *ad* 128. *a dict. pag.* 39. *ad* 42.

Ampliatur immunitas perſonalis Clericorum *ibid. a num.* 129. *ad* 133. *dicta pag.* 42. *in fin. & ſeq.*

An Clericus ſucceſſor Laici poſsit conveniri coràm Judice Laiço pro obligatione à ſuo authore contracta *ibidem a num.* 134. *ad* 146. *a pag.* 44. *ad* 48.

An Clericus agens contrà Laicum in cauſa civili debeat illum convenire coràm Judice Laico *ibid. a num.* 147. *ad* 155. *dict. pag.* 48. *& duabus ſeqq.*

An Laicus conventus à Clerico coràm Judice Laico, poſsit coram eodem Judice illum reconvenire. *ibid. a num.* 156. *ad* 183. *a pag.* 50. *ad* 58. *in princ.* ubi latè ad materiam reconventionis.

I

Inſtrumentum

Vide verba Scriptura.

Quare ità dicatur, & quid ſit *tit.* 8. *n.* 189. *&* 190. *pag.* 147.

Quotuplex ſit *ibid. a n.* 191. *ad* 199. *d. pag.* 147. *&* 148.

Privatum, quam fidem faciat *ibid. a n.* 200. *ad* 202. *d. pag.* 148.

Quando fiat authenticum *ibidem a n.* 203. *ad* 206. *pag.* 149.

In quo differat Scriptura authentica à publica *ibid. n.* 207.

Publicum, quas ſolemnitates requirat *ibid. a nu.* 208. *ad* 221. *a dict. pag.* 149. *ad* 151.

Quam fidem faciat *ibid. nu.* 226. *& duobus ſeqq. pag.* 152.

Protocollum, quam fidem faciat *ibid. a n.* 229.

Judicium

Quid ſit *tit.* 1. *n.* 1. *pag.* 9.

Quæ perſonæ illud conſtituant *ibid. a n.* 2. *ad* 5.

Quotuplex ſit, latè *ibid. a n.* 6. *ad* 19. *pag.* 10. *&* 11.

Laicus nequit judicare cauſas ſpirituales *ibid. n.* 20. *ad* 24. *d. pag.* 11. *& ſeq.*

Excipe, ùt *ibid. a n.* 26. *ad* 34. *dict. pag.* 12. *& duabus ſeqq.*

Juramentum

Vidi verbo Juramentum Calumniæ. Et verbo Teſtes.
Quid ſit *tit.8.n.283. & 284.pag.162.*
Quæ requiſita habere debeat *ibidem à n.* 285. *ad* 288.
Quibus formulis fieri poſsit *ibidem à n.* 289. *ad* 292.*pag.* 163.
QUOTUPLEX ſit *ibid. n.* 293. *ad* 305. *à d. pag.* 163. *ad* 166.
LITIS DECISIVUM, an poſsit à parte, cui delatum fuit recuſari *ibidem à n.* 306. *ad* 308. *dict. pag.* 166.
Quæ requiſita habere debeat *ibidem à n.*309. *ad* 314. *d.pag.*166.*&* 167.
Metu extortum, vel ob errorem, aut dolum præſtitum an obliget jurantem *ibidem à numer.* 315. *ad* 319. *à d. pag.* 167. *in fin. ad* 169.
Obligatio juramenti an tranſeat ad hæredes *ibid. à nu.* 320. *ad* 323. *à pag.* 169. *ad* 171.

Juramentum calumniæ

Quid ſit *tit.*5. *n.* 2. *pag.* 85.
CALUMNIA cur ita dicatur *ibid. n.*3.
Quid contineatur ſub dicto juramento *ibidem numer.* 4. *&* 5. *dicta pag.* 85. *& pag.* 86.
An, ſi non petatur à parte colligante, ab alia parte præſtandum ſit *ibidem num.*6. *dicta pag.* 86.
Quæ pœna incurratur, ſi petitum fuerit, & non præſtitum *ibid. n.*7. 8. *&* 9. *dicta pag.* 86. *& ſeq.*
A quibus ſit præſtandum *ibidem num.* 10. *dicta pag.* 87.
A quibus non *ibidem num.* 11.

Juriſdictio

Quomodo ſcribenda ſit *tit. proœm. num.* 1. *&* 2. *pag.* 3.
Quid ſit *ibid. num.* 3.
In quo differat juriſdictio ſimplex ab Imperio *ibidem num.* 4.
Quid ſit officium Judicis nobile, & quid mercenarium *ibidem numer.*5. *&* 6.
Quid ſit Imperium merum, quid mixtum *ibid. n.* 7. 8. *&* 9. *pag.* 4.
Quid ſit jurisdictio ordinaria, & quid delegata *ibidem numer.* 10. *&* 12. *pag. d. in fin. & pag.* 5.
Quid ſit contencioſa, & quid voluntaria *ibidem num.* 11. *dicta pag.*5.
Habens juriſdictionem delegatam, nequit eam alteri ſubdelegare *ibidem num.* 13.
Limita, ùt *ibidem à numer.*14. *ad* 17. *dicta pag.* 5. *& pag.* 6.
Aliæ differentiæ intercedentes intèr juriſdictionem ordinariam, & delegatam recenſentur *ibidem à num.* 18. *ad* 24. *dicta pag.* 6. *&* 7.
In quo differat delegatus à Pontifice, à delegato ab alio Principe *ibidem num.* 25. *dicta pag.* 7.
An delegatus poſſit excedere fines mandati, & quomodo hoc ſit intelligendum *ibidem à num.* 26. *ad* 29. *dicta pag.* 7. *&* 8.

L

Libellus

Quid ſit, & quotuplex *tit.*3. *num.* 2. *&* 3. *pag.* 58.
Ejus requiſita *ibidem num.* 4. 5. *&* 6. *dict.*

Digitized by Google

dicta pag. 58. *& ſeq. in princip.*
Poteſt optimè vocari ſyllogiſmus judicialis, & practicus, & quare *ibidem num.* 7. *&* 8. *d. pag.* 59.
Quando inducat litis conteſtationem *ibidem num.* 9. *pag.* 60.
Quando poſſit emendari, vel corrigi *ibidem num.* 10.
Et quando dicatur emendari, vel corrigi *ibidem num.* 11.
In quibus cauſis ſit neceſſarius, vel non *ibidem num.* 12.
Non inducit litis conteſtationem *ibidem num.* 41. *pag.* 65.
Limita, ùt *ibidem à n.* 42. *ad* 46.

Libri

RATIONUM probant contrà ſcribentem *tit.* 8. *n.* 241. *pag.* 154.
Sed non contrà tertium *ibidem n.* 240.
Limita, ùt *ibidem. à num.* 242. *ad* 249. *dicta pag* 154. 155. *&* 156.
MEMORIARUM, an probent, & contra quem *ibidem à nu.* 250. *ad* 252. *dicta pag.* 156.

Lis

Vide verbo Poſitio. Verbo Libellus, & verbo Res.
CONTESTATA quid ſit *tit.* 3. *à num.* 39. *ad* 55. *pag.* 65. *& duabus ſeqq.*
Quare ità dicatur, vel non *Vide verbo Poſitio, & verbo Libellus.*
PENDERE quando dicatur, & quæ ad hoc requirantur *ibidem num.* 79. *& duob. ſeqq. pag.* 72.
Quid ſit ea pendente nihil fore in cauſa innovandum, *latè ibidem à n.* 81. *ad* 91. *dicta pag.* 72. *in fin.* 73. *&* 74.

N

Notarius

Vide verbo Probatio.
A quo poſſit creari *tit.* 8. *num.* 222. *&* 223. *pag.* 151.
Quæ requiſita habere debeat *ibidem n.* 224. *&* 225. *dicta pag.* 151. *in fin. &* 152. *in princ.*

P

Poſitio

Quid ſit *tit.* 3. *à n.* 57. *ad* 72. *à pag.* 67. *ad* 70.
In quo judicio habeat locum *ibidem n.* 73. *dicta pag.* 70.
An inducat litis conteſtationem *ibid. à num.* 74. *ad* 77. *dicta pag.* 70. *in fin. & pag.* 71.

Præſumptio

Quid ſit *tit.* 8. *numer.* 254. *&* 255. *pag.* 157.
In quo differat ab indicio, conjectura, & fictione juris *ibid. à nu.* 256. *ad* 265. *dicta pag.* 157. *&* ...
QUOTUPLEX ſit *ibidem à num.* 266. *ad* 276. *à dicta pag.* 158. *ad* 160.
In quibus caſibus admittatur probatio contrà præſumptionem juris, & de jure *ibidem à numer.* 277. *ad* 282. *d. pag.* 160. *&* 161.

Probatio

Vide verbo Reus. Verbo Teſtes.
Quid ſit *tit.* 8. *n.* 2. *pag.* 109.

Quo-

Digitized by Google

Quotuplex ſit *ibidem à num.* 4. *ad* 8. *pag.* 110.
Onus probandi incumbit actori *ibidem num.* 9. *pag.* 111.
Limita, ùt *ibidem à num.* 10. *ad* 15. *dicta pag.* 111. & *ſeq.*
Ex *Protocollo Notarii* reſultat probatio actorum in judicio *ibidem n.* 31. & 32. *pag* 117.
Et ab exemplo fidelitèr ab originali extracto *ibidem n.* 33.
Secus à ſumpto extracto ab alio ſumpto, etiam ſolemnitèr, & cùm interventu partium *ibidem numero* 34. & 35.
Limita, ùt *ibidem num.* 36. 37. & 38. *dicta pag.* 117. & *ſeq.*
Ad quem finem ſit inducta probatio *ibidem n.* 39. 40. & 41. *d. pag.* 118.
Quæ ſint ejus ſpecies primariæ *ibid. numer.* 42.

R

Res

Vide verbo Lis.
Litigiosa, quæ dicatur *tit.* 3. *n.* 92. *pag.* 75.
Et quare alienari nequeat *ibidem.*
Quid agendum, ſi alienata fuerit, & recuperari non poſſit *ibidem numer.* 93. & 94.

Res judicata

Vide verbo Sententia, & verbo Appellatio.
Quando dicatur eſſe *tit.* 9. *numer.* 8. *pag.* 172.
Inducitur per lapſum decendii à die ſententiæ latæ *ibidem num.* 24. *pag.* 175.
Limita, ùt *ibidem à num.* 25. *ad* 35. *à pag.* 176. *ad* 178.

Reſtitutio in integrum

Quid ſit *tit. ultim. n.* 1. & *pag.* 210.
Ejus requiſita quænam ſint *ibidem à n.* 3. *ad* 7. *dicta pag.* & *ſeq.*
Minori 25. *annis* competit, & quare *ibidem n.* 8. *dicta pag.* 211.
Eſtò in contractu, quem geſsit adfuerit conſenſus Tutoris, vel Curatoris, & decretum Judicis *ibid. num.* 9.
Quibus aliis perſonis competat *ibidem a n.* 10. *ad* 14. *pag.* 212.
Et quomodò *ibidem numer.* 18. *pag.* 213.
Majoribus 25. *annis* an competat, & quomodò *ibidem numer.* 15. 16. & 17.
An ſit concedenda re non integra *ibidem num.* 19.
An detur Minori contrà Minorem, vel Eccleſiæ contrà Eccleſiam *ibidem a num.* 20. *ad* 23. *pag.* 214.
In quibus caſibus Minori non competat *ibidem a num.* 24. *ad* 29. *d. pag.* & *ſeq.*
Tempus ad illam petendam tàm in Majore, quàm Minore eſt quadriennium *ibidem a num.* 30. *ad* 33. *pag.* 216.
Et an poſt dictum tempus elapſum ea peti poſsit *ibidem a num.* 34. *ad* 39. *dicta pag.* & *ſeq.*
Coram quo Judice petenda ſit *ibidem num.* 40. & 41. *dicta pag.* 217. & *ſeq. in princ.*
Quotupliciter peti poſsit *ibidem num.* 42.

Digitized by Google

numer. 42. *dicta pag.* 218.
An reſtituens Minori rem alienatam teneatur reſtituere etiàm fructus extantes, vel perceptos, ex quorum perceptione factus fuerit locupletior *ibidem a num.* 43. *ad* 52. *dicta pag.* 218. *in fin. & duab. ſeqq.*
Quomodò Minor in hoc caſu debeat viciſſim reſtituere meliorationes factas ab emptore in re à Minore alienata *ibidem a num.* 53. *ad* 55. *dicta pag.* 220. & 221.
Quomodo ſit regulandus valor dictarum meliorationum reſtituendarum *ibidem num.* 56. & 57. *dicta pag.* 221.
Pendente cauſa reſtitutionis in integrum, an poſſit quidquam in cauſa innovari *ibidem num.* 50.

Reus

Non teneatur regularitèr edere ſua documenta actori *tit.* 8. *num.* 16. *pag.* 112.
Limita, ùt *latè ibidem a num.* 17. *ad* 30. *a pag.* 113. *ad* 116.

S

Scriptura

Vide verbo Inſtrumentum.
Privata quid ſit *tit.* 8. *numer.* 232. *pag.* 153.
Quid probet, & contrà quem *ibidem a numer.* 233. *ad* 238. *dicta pag.* 153. & 154.

Sententia

Vide verbo Rei judicata, & verbo Executio.
Quid ſit *tit.* 9. *a n.* 1. *ad* 3. *pag.* 171.
Quotvplex ſit *ibidem a num.* 4. *ad* 7. *dicta pag.* 171. & 172.
Quando dicatur ipſo jure nulla, vel non *ibidem a nu.* 10. *ad* 12.
Definitiva quas conditiones requirat *ibidem num.* 9. & 13. *uſque ad* 23. *a pag.* 172. *ad* 175.
Non facit jus intèr eos, intèr quos lata non fuit *ibidem num.* 36. *pag.* 179.
Nec aliis nocet *ibidem num.* 37.
Limita, ùt *ibidem num.* 38. & 39.

Sequeſtrum

Quid ſit *tit.* 10. *n.* 125. *pag.* 207.
Quando locum habeat *ibidem numer.* 124. & *a n.* 126. *ad* 129. *dicta pag.* 207. & *ſeqq.*
In beneficialibus, & in terminis *Clem. unic. de Sequeſtr. poſſeſſ. & fruct.* quando faciendum ſit, ubi latè explicatur *dicta Clem. ibidem a numer.* 130. *ad* 136. *dicta pag.* 208. & 209.

T

Teſtes

An validè examinentur, & deponant in die feſto *tit.* 6. *numer.* 40. 41. & 42. *pag.* 95.
Quid ſint *tit.* 8. *n.* 44. & 45. *pag.* 119.
Qui prohibeantur ferre teſtimonium

tum

tùm abſolutè, & generalitèr, tum limitatè in certis cauſis, vel pro certis, aùt contrà certas perſonas, latè *ibidem a num.* 46. *ad* 105. *a dicta pag.* 119. *ad* 131. *in princ.*
An adſit præceptum Divinum definiens numerum teſtium in judicio adhibendum *ibidem num.* 107. 108. 109. *dicta pag.* 131. *& ſeqq.*
Quot ſufficiant ad probationem faciendam *ibidem num.* 110. & 111. *dicta pag.* 132.
JVRAMENTVM VERITATIS, antequàm deponant, præſtare debent, & quomodò illud debeant præſtare *ibidem a num.* 112. *ad* 117. *pag.* 133. *& ſeq. in princ.*
An poſſit illud ipſis remitti à partibus colligitantibus *ibidem a num.* 118. *ad* 122. *d. pag.* 134.
Quomodò debeant deponere *ibidem num.* 123. *&* 125. *pag.* 135.
Quid ſi ſint muti *ibidem num.* 124.
Debent deponere de ſcientia propria *ibidem num.* 127.
Nec ſufficit, ſi deponant de credulitate tantùm, vel auditu *ibidem num.* 128.
Limita ùt *ibidem a num.* 129. *ad* 133. *pag.* 136. *&* 137.
SINGVLARES quinam dicantur *ibidem a num.* 134. *ad* 139. *d. pag.* 137.
Quotuplices ſint *ibidem a num.* 140. *ad* 143.
An probent, & quando *ibidem n.* 144. *&* 145. *pag.* 138.
CONTRARII quando probent, vel non *ibidem a num.* 146. *ad* 161. *a pag.* 139. *ad* 142.
A *quo Judice* ſint examinandi Teſtes in civilibus *ibidem a numer.* 162. *ad* 165.
Quomodo ſint examinandi *ibidem a num.* 166. *ad* 171. *pag.* 143. *&* 144.
PVBLICATIO depoſitionis teſtium an fieri debeat, & quomodò *ibidem num.* 172. *&* 173.
An poſt didicita teſtificata poſſint denuò examinari ſuper iiſdem articulis, vel directò contrariis *ibid. a num.* 174. *ad* 181. *dicta pag.* 144. *& duabus ſeqq.*
Nolentes examen ſubire, an cogi poſſint *ibidem a num.* 182. *ad* 188. *dicta pag.* 146. *&* 147.

Digitized by Google

Digitized by Google